

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Zora Matějčková

**Implementace prvků lidové kultury
do výuky na 1. stupni ZŠ**

Olomouc 2021

vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Zora Matějčková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Tomáš Čech, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Implementace prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Implementation of folklore elements into teaching at primary school
Anotace práce:	Předkládaná práce se zabývá prvky lidové kultury a způsobem jejich zařazování do výuky na 1. stupni základních škol. V práci jsou vymezeny oblasti lidové kultury, její prvky a příležitosti k zařazování folklorních témat v průběhu kalendářního roku. Práce poukazuje také na cílené snahy o zařazování folkloru do škol prostřednictvím projektu Národního ústavu lidové kultury „Tady jsme doma“. V empirické části jsou analyzována data, která byla získána rozhovorem s učiteli 1. stupně, u nichž je zřejmý vztah k dané problematice. Předkládaná data ukazují na zkušenosti učitelů se zařazováním prvků lidové kultury do výuky.
Klíčová slova:	lidová kultura, prvky lidové kultury, folklorní téma, mladší školní věk, učitel 1. stupně ZŠ, projekt Tady jsme doma, mapování zkušeností, kvalitativní výzkum, zakotvená teorie
Anotace v angličtině:	The presented thesis deals with folklore elements and the way of their inclusion in teaching at primary school. The thesis defines the areas of folk culture, its elements, and opportunities to include folklore topics during the calendar year. The work also points to targeted efforts to include folklore in schools through the project of the National Institute of Folk Culture “Tady jsme doma”. The empirical part analyses the data obtained by interviewing primary school teachers, who have a clear relationship to the issue. The presented data show the experience of teachers with the inclusion of folklore elements in teaching.

Klíčová slova v angličtině:	folk culture, folklore elements, folklore topics, younger school age, primary school teacher, project “Tady jsme doma”, experience mapping, qualitative research, grounded theory
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Otázky pro polostrukturovaný rozhovor Příloha č. 2 – Rozhovor s respondentkou Petrou Příloha č. 3 – Rozhovor s respondentkou Janou Příloha č. 4 – Rozhovor s respondentkou Michaelou Příloha č. 5 – Rozhovor s respondentkou Danou Příloha č. 6 – Rozhovor s respondentkou Kateřinou Příloha č. 7 – Rozhovor s respondentkou Lucií Příloha č. 8 – Rozhovor s respondentkou Pavlou
Rozsah práce:	92 stran + 53 stran příloh
Jazyk práce:	Český

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Implementace prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni ZŠ“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 27. 4. 2021

Podpis .....

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Tomáši Čechovi, Ph.D. za odbornou pomoc, cenné rady a doporučení při vedení diplomové práce. Dále děkuji všem svým spolutanečníkům z FS Dunajec za poskytnutí kontaktů na vzácné osoby z jejich regionů, které byly ochotné podělit se o své zkušenosti s folklorními tématy a obohatit tak mě, tuto diplomovou práci i každého, kdo ji v budoucnu bude číst, o cenné informace. Řeč je o respondentkách, protože i jim patří vřelé poděkování za jejich čas, energii, a především za to, že s bohatstvím lidové kultury stále pracují a předávají jej dalším generacím. V neposlední řadě děkuji svým rodičům, svému bratrovi Jirkovi a milému Filipovi za soustavnou podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	7
1 Lidová kultura a její prvky	8
1.1 Hmotná lidová kultura	9
1.2 Duchovní lidová kultura a folklor.....	10
1.2.1 Rukodělná výroba	11
1.2.2 Výtvarné umění	11
1.2.3 Slovesnost.....	12
1.2.4 Hudba, zpěv a tanec	15
1.2.5 Rituály, obřady, obyčeje, zvyky, tradice.....	16
2 Vztah lidové kultury a školy.....	18
2.1 Lidová kultura v kurikulárních dokumentech dříve a dnes	18
2.2 Lidová kultura jako součást kurikula v zahraničí	22
3 Příležitosti k implementaci prvků lidové kultury.....	24
3.1 Příležitosti pro implementaci lidové kultury a náměty pro školní výuku.....	24
3.1.1 Podzim.....	24
3.1.2 Zima	25
3.1.3 Jaro	28
3.1.4 Léto.....	29
3.2 Další náměty bez těsné návaznosti na roční období	30
3.3 Projekt Tady jsme doma – Regionální folklor do škol	32
4 Výzkumy na téma lidová kultura a folklor u dětí mladšího školního věku	33
5 Empirická část.....	36
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	36
5.2 Výzkumný design a metodologie	36
5.3 Charakteristika výzkumného souboru	39
5.4 Analýza údajů získaných rozhovorem	41
5.4.1 Otevřené kódování	41
5.4.2 Axiální kódování	72
5.4.3 Selektivní kódování	74
5.5 Diskuse.....	78
Závěr	83
Seznam použité literatury	85
Seznam zkratk	91
Seznam příloh.....	92

Úvod

Lidová kultura jako součást kultury společnosti. Neopakovatelná, jedinečná, pestrá, regionálně specifická, znak národní hrdosti, jeden z podkladů pro vystavení národní identity. Ale také přeceňovaná, vnucovaná, zneužitá jako symbol ideologie a následně odsunutá, téměř zapomenutá a odmítaná. Zprofanovaná vínem, opilostí a postavena jako trend bez hlubšího významu. To je jen výběr některých atributů, které si lze s lidovou kulturou a jejím vývojem spojit. Co však lidové kultuře nikdo nemůže vzít, je to, že je životem a dílem našich předků. Předků nás všech, nás učitelů i našich žáků. A právě lidová kultura společně s dalšími prvky se stala tím, co dává domovu každého z nás ten specifický ráz. Lidová kultura je to, co máme jen my tady nebo jen pár obcí poblíž, protože jinde už jsou jisté věci úplně jinak. Díky činnosti folklorních souborů se podařilo lidovou kulturu přenést do dalšího tisíciletí. Ale měli by o lidové kultuře mít povědomí jen dospělí a děti působící ve folklorních souborech? Nebo by tomu mělo být jinak?

Možná právě s touto myšlenkou se pustili do práce etnologové, etnografové a pedagogové na přelomu tisíciletí. S cílem vrátit folklor do škol. Pod záštitou Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici a zásluhou Aleny Schauerové, Věry Frolcové a dalších vzniklo několik výzkumů zaměřených na mentální reprezentaci domova a postavení místních a regionálních tradic ve vztahu k vnímání domova. Ty se staly základem pro jeden velký a významný projekt „*Tady jsme doma, Regionální folklor do škol*“. Autorkám tohoto projektu, Aleně Schauerové a Magdaleně Maňákové, se podařilo na základě činnosti škol, které se zapojily, vytvořit již dvě publikace, jež mohou plnit funkci metodických příruček pro učitele. Tyto příručky nemají podle dostupných zdrojů v České republice obdobu a mohou pomoci i učitelům, kteří nejsou do tajů lidové kultury a folklorních témat zasvěceni.

Cílem této práce je vymezit oblasti lidové kultury a příležitosti k implementaci prvků lidové kultury do výuky. Poukazuje na vztah lidové kultury ke škole a k základním kurikulárním dokumentům v České republice i v zahraničí a na tendence obohacovat nejen tyto dokumenty o kulturní dědictví daného národa. Poskytuje také stručné seznámení s výše zmíněným projektem *Tady jsme doma*, který je otevřen bez výjimky všem učitelům. Na těchto teoretických podkladech je vystavena druhá, empirická část práce, jejímž cílem je zmapovat zkušenosti učitelů s implementací prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni ZŠ. Cílem je tedy také zjistit, jak učitelé s lidovou kulturou ve výuce pracují, která témata zařazují, které postupy se jim osvědčily, s jakými se setkávají obtížemi a také s kým a jakým způsobem spolupracují.

1 Lidová kultura a její prvky

V průběhu 2. poloviny 20. století a taktéž v současnosti se u veřejnosti setkáváme se zvýšeným zájmem o lidovou kulturu. Tento zájem vychází z potřeby člověka patřit k určitému společenství, seznamovat se se svým okolím a porozumět mu a také lépe pochopit a poznat své kořeny a své předky. Zatímco starší bádání v oblasti lidové kultury má spíše vlastenecký a romantický nádech, od 50. let 20. století je možné pozorovat využití metod analytické vědecké práce (Jančár, 2000, s. 7). Kolektiv autorek projektu Tady jsme doma, o kterém je pojednáno v kapitole 3.3 této práce, si uvědomuje, že pojmy jako tradiční lidová kultura, tradice, folklor a další jsou čteně užívány v médiích či v běžné mluvě, ne vždy jsou však zcela správně zasazeny do kontextu. Upozorňují, že se jedná o pojmy odborné, které jsou předmětem zájmů entografů a etnologů po několik generací (Maňáková, 2015, s. 7).

Lidová kultura je v Malém etnologickém slovníku definována jako „*přirozený protiklad individuální, profesionální, resp. vysoké kultury*“ (Tyllner, 2011, s. 56). V této myšlence se Tyllner shoduje s publikací vydanou dříve autory Leščákem a Sirovátkou (1982, s. 11). Ti uvádí, že se v lidové kultuře objevují velké rozdíly od hlavního proudu kultury dané doby, ale také velké rozdíly mezi kulturami jednotlivých lidových vrstev, které byly poměrně izolované a samostatné. Hlavní příčinou rozdílnosti byla situace ekonomická a společenská. Za zásadní znak lidové kultury je považován úzký vztah mezi produkcí a konzumací kultury, tzn. že lidová vrstva byla schopna zabezpečit všechny potřeby svých členů, byla soběstačná (Leščák, Sirovátka, 1982, s. 11).

Pro představu vývoje stratifikace lidské kultury lze uvést také pojetí britského kulturního historika Raymonda Williamse, který si taktéž uvědomoval existenci lidové kultury jako kultury vyvíjející se souběžně s hlavním kulturním proudem dané země. Tato část měla v jeho pojetí stejně důležité místo jako elitní kultury vyšších vrstev a pomáhala lidem vytvářet si jejich vlastní identitu a sounáležitost se širším společenstvím. Americký antropolog a etnolingvista Robert Redfield navíc dělí kulturu nižších vrstev na „velkou tradici“, do níž řadí vzdělané obyvatelstvo sdružující se zejména při školách a chrámech, a na „malou tradici“, kam řadí nevzdělané venkovské obyvatelstvo. Podle Frolce však nelze zapomínat také na vlivy a projevy, které byly převzaty z kultury vyšší a které se v lidovém prostředí asimilovaly (Tyllner, 2011, s. 57).

Z poznatků citovaných autorů tedy vyplývá, že lidová kultura je samostatnou součástí kultury dané společnosti, která se vyvíjí částečně nezávisle na jejím hlavním proudu a vyznačuje se proti němu určitými odlišnostmi.

Lidovou kulturu lze rozdělit do dvou základních oblastí, na hmotnou kulturu a nehmotnou kulturu, také označovanou jako kulturu duchovní. Určitou vyhraněnou součástí duchovní kultury je také folklor (Maňáková, 2015, s. 7).

1.1 Hmotná lidová kultura

Hmotnou lidovou kulturou rozumíme vše materiální v životě člověka. Československá vlastivěda (1968) rozděluje hmotnou kulturu do několika základních oblastí. Jsou to sídelní formy a bydlení, oblečení, strava a doprava (Baláš, Heroldová aj., 1968, s. 105–195). Pro potřeby této práce lze uvést jako součást hmotné kultury také zaměstnání a výrobu, které však autoři vlastivědy uvádí jako samostatné svébytné součásti lidové kultury (Kramařík, Scheufler, Staňková, 1968, s. 29).

Vznik a vývoj osídlení, ale také dalších součástí hmotné kultury, byl ovlivněn řadou činitelů, které odpovídaly regionálním specifikům. Tato specifika mohla být přírodního, etnického, hospodářského, náboženského či historického charakteru. Mohlo se tedy jednat o krajinný ráz, typ a úrodnost půdy, hustotu osídlení, převahu konkrétní etnické skupiny obyvatelstva, dále o příležitost pro chov dobytka, pro řemeslnou výrobu aj. (Baláš, 1968, s. 105). V dalším textu jsou charakterizovány zásadní odlišnosti hmotné lidové kultury v porovnání se současnou kulturou bydlení, odívání a stravování.

U bydlení lze rozlišit typy staveb podle účelu např. obytné stavby, hospodářské budovy (stodoly, seníky, chlévy, kovárny, sušárny, mlýny) a další stavby (např. kostelíky, školy). Z hlediska použitého materiálu existují stavby ze dřeva, z kamene, z nepálených či pálených cihel, se střechami z došků, šindele nebo břidlicových tašek. Mimo jiné se lze zaměřit na součásti stavení (zápraží, topeniště, humno), na nábytek a jeho rozmístění (Baláš, 1968, s. 122–136). Intenzivnější zájem o poznávání a ochranu minulosti vyvolal na našem území na počátku 20. století potřebu vystavět podle stockholmského vzoru národopisná muzea v přírodě jako významnou formu ochrany památek lidového stavitelství (Válka, 2000, s. 113–115). Jako příklad mohou být uvedena moravská muzea Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy nebo Muzeum v přírodě Zubrnice a Muzeum v přírodě Vysočina v Čechách (Národní muzeum v přírodě, nedatováno).

Lidový oděv (také nazývaný jako kroj) má stejně jako v hlavním proudu kultury i v lidové kultuře dvě hlavní funkce. Tou první je ochrana před nepříznivými vnějšími vlivy, druhou je funkce společenská. Proto u lidových vrstev rozlišujeme oblečení pracovní, všední, sváteční, obřadní a oblečení k výjimečným příležitostem. Důležitým kritériem pro oděvy byly biologické

znaky jako pohlaví (mužský oděv x ženský oděv), věk (děti, mládež, dospělí), ale také postavení v rámci rodinných vztahů (vdané ženy, ženatí muži, svobodní lidé, vdovy a vdovci). Tyto znaky byly odlišovány výběrem barev, materiálů a zdobení (Hynková, 1968, s. 141–156). Neopomenutelnou součástí lidového odívání je také obutí (kožené krpce, holínky, střevíce, soukenné bačkory a další) a pokrývky hlavy (klobouky, šátky, čepce). U žen lze zahrnout také úpravu vlasů (Motlová, 2016, s. 104–106).

Suroviny pro přípravu pokrmů byly získávány pěstováním plodin a chovem dobytka. Doplňujícími zdroji byl lov a sběr (zvěřina, lesní plody). K nejčastějším surovinám lidových vrstev patřily obiloviny, luštěniny, zelenina, z živočišné produkce pak vepřové, drůbeží a hovězí maso a další produkty živočišného původu. Pokrmy se upravovaly vařením (kaše, polévky, maso), rožněním (vepřové maso), pražením (např. postní jídlo pražma z naklíčeného obilí nebo pučálka z hrachu) a také pečením. Na přelomu 18. a 19. století se přestávaly pokrmy připravovat na otevřeném ohni a objevily se sporáky. Stravování v jednotlivých oblastech ovlivňovaly již výše zmíněné klimatické a přírodní podmínky, ale mnohdy také církevní pravidla, místní zvyklosti a předsudky (např. sváteční a obřadní jídla) (Baláš et. al, 1968, s. 185–189). Z těchto svátečních pokrmů se do dnešní doby dochovala vánočka pro období Vánoc, koblihy a boží milosti pro období masopustu a také velikonoční mazanec, jidáše a beránek (Motlová, 2016, s. 83–88). Z oblasti hmotné kultury jsou pro autora práce stěžejní právě tyto prvky hmotné lidové kultury, tedy lidová architektura, lidový oděv (kroj) a tradiční pokrmy.

1.2 Duchovní lidová kultura a folklor

Nemateriální neboli duchovní lidovou kulturu lze vymezit jako „*protiklad artificiální hudby, literatury, dramatického a výtvarného umění*“ (Tyllner, 2011, s. 56). Patří do ní hudební a slovesná díla vytvořená amatérskými autory, víra a podle Tyllnera také řemesla ve smyslu předávání výrobních postupů a zkušeností. V tomto ohledu se rozchází s Tyllner s Maňákovou (2015, s. 7), která řemesla a výtvarné umění nijak blíže nespecifikuje a zařazuje je do hmotné lidové kultury. Výčet prvků duchovní kultury je Maňákovou doplněn o obyčej, obřady a tanec. U obou se zároveň setkáváme s pojmem „folklor“. Maňáková vychází z definice Tyllnera (Malý etnologický slovník, 2011, s. 31), která zní, že folklor jsou „*osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické.*“ Právě pojem „folklor“ bývá nepřesně interpretován v mluvě i v médiích, kde jím autoři označují pouze zvyky, tradice a rituály, přestože oblast, kterou pojem folklor zahrnuje je mnohem širší (Tyllner, 2011, s. 32).

Pro potřeby této práce jsou přiřazena řemesla a výtvarné umění právě k duchovní lidové kultuře. Oblast duchovní kultury a folkloru je nutné rozdělit do několika podoblastí pro jednodušší specifikaci jejich jednotlivých prvků. Jsou to následující podoblasti - rukodělná výroba, výtvarné umění, slovesnost a lidové divadlo, hudba a tanec, rituály, zvyky a obyčeje.

1.2.1 Rukodělná výroba

Jančár (2000, s. 61–62) dělí rukodělnou výrobu do čtyř kategorií. První z nich je práce pro vlastní potřebu, kdy si lidé vyráběli nejn nutnější nástroje a předměty potřebné pro běžný život. Základní dovednosti si členové rodiny předávali mezigeneračně. Druhou kategorií je domácí výroba, kdy rodina nevyráběla předměty jen pro sebe, ale pro širší okruh spotřebitelů. Jednalo se o možnost přivýdělku (násady, hrábě). Třetí kategorii tvoří řemeslná výroba, pro kterou bylo zapotřebí odbornosti a kvalifikace. Jednalo se o hlavní výdělek výrobce. Poslední kategorií je lidová umělecká výroba a umělecké řemeslo, jehož stěžejní podmínkou byla vysoká výtvarná hodnota výrobku.

Do dnešní doby se zachovaly poslední dvě kategorie – řemeslná výroba a umělecké řemeslo. Rukodělná výroba již není nezbytná pro přežití a uživení rodiny, ale jedná se o uvědomělé zachovávání technologie pro další generace. V podmínkách základní školy se lze věnovat technikám původních hrnčírů (keramika, hrnčířský kruh), pletení ze slámy, proutí, orobince (košíky, misky, ošatky), řezbářství (sošky, užitkové předměty). Z řemesel zpracovávajících textilní materiály lze zmínit tkaní (na stavu, karetkách), pletení (jehlicemi, na dřevěných formách) či vyšívání (Jančár, 2000, s. 65–75).

1.2.2 Výtvarné umění

Jeřábek (2000, s. 218) vymezuje lidové výtvarné umění jako označení rukodělných produktů, které se vyznačují estetickou hodnotou. Ta však nebyla u původních výrobců zcela uvědomělá, jak je tomu u umělého výtvarného umění. Vzhledem k výrazné souvislosti s rukodělnou tvorbou upozorňuje, že se jedná o podoblast uměle vytvořenou.

Mezi prvky patřící do oblasti lidového výtvarného umění lze zařadit výrobky pro obřady a obyčeje - pečivo (svatební koláč, figurální tvorba, perníky), dále obřadní stromky, figuríny (např. smrtka), věnečky, kytice, věnce a vystřihovánky. Jako produkty výtvarného umění pro obřadní účely lze považovat také škrabošky, kostýmy, figuríny (např. masopust, jízdy králů). Významnou kategorií jsou kraslice a jejich zdobení a také betlémy. Obě poslední zmíněné součásti jsou i v dnešní době symbolem Velikonoc a Vánoc (Jeřábek, 2000, s. 218–224).

Další velkou skupinou lidového výtvarného umění je textilní tvorba, kam Jeřábek (2000, s. 224–231) řadí různorodé tkaniny a jejich vzory (činovat', modrotisk), výšivku, krajky (paličkovaná, síťovaná) a šperky (korálky, přezky, perleťová kotula na Valašsku). Předposlední skupinou, kterou uvádí, jsou výtvarné projevy všedních dnů, kam patří nástěnná ornamentální malba, dětské hračky, nábytek, figurální úly a hrnčířská tvorba.

Poslední kategorií výtvarného umění je zlidovělá tvorba, kam patří knižní malba, zlidovělý dřevorez, obrazy na skle (s religiózní tematikou), skládanky v lahvích, perníkářské výrobky a střelecké terče. (Jeřábek, 2000, s. 237–247).

1.2.3 Slovesnost

Slovesnost jako součást duchovní lidové kultury je charakterizována jako anonymní tvorba venkovanů a částečně městských vrstev, která není vyloženě fixována na písemné předávání. Hlavním znakem lidové slovesnosti je ústní tradování vypravěčů, zpěváků a interpretů. Důležitou úlohu pro uchování tohoto dědictví měla sběratelská činnost. Šrámková (2000, s. 248) dělí lidovou slovesnost do několika kategorií, a to na lidovou prózu, malé folklorní formy, lidové písně (textové hledisko), lidové divadelní hry a pro tuto práci velmi významnou kategorii dětský folklor. Lidová slovesnost je významnou oblastí pro implementaci prvků lidové kultury do vzdělávání, v tematických projektech účastnic projektu Tady jsme doma jsou prvky lidové slovesnosti čteně zastoupeny (Schauerová, Maňáková, 2015).

Lidová próza

Do lidové prózy spadají zejména tyto žánry – pověsti a pověrečné povídky, pohádky a povídky ze života, které se vyznačují regionálními specifiky v dialektu, v reáliích i v jiných místních specifikách (Šrámková, 2000, s. 252–260).

Motlová (2016, s. 261) vymezuje lidovou pohádku jako literární útvar, který propojuje fantazii s realitou. Hlavními znaky pohádky jsou nadpřirozené jevy a bytosti, polarita postav a věčný boj dobra proti zlu, v němž dobro vítězí a zlo je potrestáno. Mezi nejčastější vlastnosti pohádkových postav, především hrdinů, patří úcta ke starším lidem, ke zvířatům, smysl pro spravedlnost, dodržení slibu, věrnost a láska. Hrdinové musí obvykle plnit úkoly, ke kterým jim nestačí jen fyzická síla, ale potřebují také moudrost.

Šrámková (2000, s. 252) uvádí různé druhy pohádek. Kouzelná pohádka je stěžejní typ pohádky, který se nejčastěji vyskytuje ve sběratelském fondu. Dalším typem je pohádka novelistická nebo také realistická, jejíž velká část se váže k reálným či skutečným situacím, věcem

a místům. Posledními významnými typy pohádek jsou pohádky zvířecí (na rozdíl od bajek se nejedná o alegorii, ale pouze o humorné či dobrodružné vyprávění o činech zvířat) a pohádky legendární, ve kterých vystupuje Kristus, Bůh a svatí.

Zdrojem lidové moudrosti daného regionu jsou pověsti. Tento literární žánr je založený na historických a místních námětech. Lidé vnímali pověsti jako skutečnost a věrohodnou informaci a dovolávali se v nich svědectví svých předků nebo existujících předmětů. V pověstech jsou vykreslena konkrétní místa, děj je zasazen do konkrétní doby (např. za třicetileté války), postavy mají vlastní jména, nebo se dokonce jednalo o skutečné osoby (úředníci, panstvo, obyčejní lidé). Byť působí údaje věrohodně, často se velmi výrazně liší od skutečných událostí. I přes to mají velmi důležitou roli pro ztotožnění se jedince s regionem, budování rodového zakotvení a pocitu domova. Pověsti jsou velmi pestrým žánrem, protože každá obec či část České republiky se vyvíjela jiným způsobem (Šrámková, 2000, s. 255). Zvláštní kategorií částečně spadající mezi pověsti jsou pověrečné povídky, ve kterých se zcela běžně vyskytují nadpřirozené bytosti a jevy. Jsou často spojeny s významnými dny roku (např. Velký pátek, Štědrý den). Může se jednat o povídky démonické, povídky spojené se životem člověka a jeho skutky (např. o kletbách, o činech, které si musí lidé po smrti odpykat), o lidech s nadpřirozenými schopnostmi (tamtéž, s. 254).

Poslední skupinu tvoří povídky ze života pojednávající o životě běžných lidí v průběhu roku, které jsou cenným svědectvím (společně s lidovými vyprávěči) o minulých dobách (tamtéž, s. 258).

Malé folklorní formy

Mezi malé folklorní formy řadí Šrámková (2000, s. 260) přísloví, rčení, pořekadla a pránostiky. Tato skupina slovesnosti zachycuje názor člověka na fungování světa, názory na Boha, přírodu a na člověka samotného.

Přísloví je malá folklorní forma vyjadřující obecnou zkušenost člověka vycházející z jeho vlastního poznání, z níž vyplývá mravní ponaučení předávané dalším generacím např. *Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí* (Motlová, 2016, s. 268).

Druhou formou jsou pořekadla, která se od přísloví jen velmi úzce odlišují. Hlavním rozdílem je, že pořekadla nejsou mravokárná, jedná se v nich spíše o smyslová vnímání a prosté konstatování např. *Jablko nepadlo daleko od stromu. My jsme spolu husy nepáslí!* (tamtéž, s. 268).

Pranostika je slovesný útvar, který vychází z oblasti zemědělství, odkazuje se na pozorování počasí. Tato lidová moudrost vychází z dlouhodobého pozorování místních podmínek a jejich souvislostí např. *Prosinec se sněhem na pěšině, žitko po celé Vysočině* (Šrámková, 2000, s. 260).

Poslední drobnou formou je rčení neboli úsloví, což je ustálené slovní spojení trefně popisující určitou situaci např. *techtle mechtle, malovat čerta na zeď* (Motlová, 2016, s. 269).

Lidové divadelní hry

Tato oblast lidové kultury zahrnuje veškeré lidské projevy spojené s hereckým ztvárněním, přejímáním rolí přeměnou jedné postavy za druhou, využívání rekvizit, kostýmů a masek. Lidové divadelní projevy mají různou složitost – od nejjednodušších dětských her až po náročné divadelní hry nebo loutkové divadlo. Pro výzkum této oblasti neexistuje dostatek pramenů, většina textů byla tradována ústně. Lidové dramatické hry lze rozdělit na divadelní prvky v dětských hrách a lidových obyčejích (*hra Na ovečky a vlka, Kdo se bojí krvavého dědka*), dále na hry obchůzkové neboli kolední (*lucky, mikuláši, betlémáři, tříkrálová obchůzka, hry o křesťanských mučednících*), sousedské hry (*šířené zápisem, obvykle hrány v hostincích nebo venku*) a lidové zpěvohry (Šrámková, 2000, s. 269–274). Samostatnou kategorií je loutkové divadlo a loutkářství, které je zařazeno na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva (Národní ústav lidové kultury, nedatováno).

Dětský folklor

Pospíšilová (2000, s. 265) zmiňuje, že dětský folklor patří k nejživějším složkám lidové kultury a folkloru. Lze na něj nahlížet ve dvou vrstvách - jako na folklor pro děti a vlastní folklor dětí. Hranice mezi oběma skupinami není ostrá. Folklor pro děti zahrnuje aktivity iniciované dospělými např. hry s batolaty a ukolébavky. Do druhé skupiny lze zařadit říkadla, rozpočítadla, hádanky, byť mohou být nejprve také iniciovány dospělými.

Nejrozšířenějším slovesným žánrem dětského folkloru jsou říkadla. Tyto krátké veršované útvary mohly mít různé funkce např. rozpočítání (rozpočítadla), škádlení a pokřikování (škádlivky), cvičení řeči (jazykolamy nebo napodobování ptačí a zvířecí řeči) nebo ukolébavky, protože dříve bylo zcela běžné, že se o nejmladší děti v rodině starali starší sourozenci. Do vrstvy folkloru pro děti spadají také škádlivá říkadla, která říkají dospělí dětem, aby rozvíjeli jejich pohyb, mluvení a smysly (Pospíšilová, 2000, s. 266).

Prvkem hraničním jsou hádanky, které lze zařadit jednak do dětského folkloru, ale také do malých folklorních forem. Lze je charakterizovat jako jednoduché slovní hříčky, často veršované, s naznačováním, které vede u posluchačů k domýšlení. Původní hádanky mohly být i dosti obtížné např. *Ide, ide přes hory, samo sobě hovoří, má očička račí a křidélka ptačí (včela)* (Šrámková, 2000, s. 260).

1.2.4 Hudba, zpěv a tanec

Hudba, zpěv a tanec bývaly přirozenou součástí obřadů, slavností, rodinných událostí, ale sloužily také k zábavě ve volném čase (Motlová, 2016, s. 257). Karbusický (1968, s. 303) také připomíná těsnou vazbu na výrobní činnost lidí. Velkou měrou k hudebnosti přispívali místní učitelé (též nazývaní kantoři). Nyní je třeba charakterizovat jednotlivé součásti, tedy písně a zpěv, hudbu a hudební nástroje a tanec.

Lidová a zlidovělá píseň byly propojeny s celou řadou lidských činností a událostí v průběhu roku, podle nichž je lze klasifikovat a blíže charakterizovat. Nejvýznamnější částí písňového fondu jsou písně lyrické, konkrétně pak písně milostné. Jsou to písně nejen o lásce mladých lidí, ale také písně škádlivé nebo písně o zklamání a rozchodu. Početnou skupinu tvoří písně žertovné, které se zabývají všemi otázkami lidského života. Oblíbenou skupinou písní byly také písně vojenské (tamtéž, s. 313–317).

Velkou a velmi starou skupinou jsou písně obřadní, kam lze zařadit písně svatební, vánoční koledy, písně k jízdě králů a pohřební písně (Toncrová, 2000, s. 277–278). Další skupina je tvořena písněmi pracovními, známé je například skandování mladců pro udržení rytmu při mlácení obilí (*Dej pozor a koukej, / jak jdou cepy bouchej, / šestou ránu dávej, / nic s ní neotálej.* – pro 6 mladců) nebo halekačky při pasení dobytka. Tyto typy písní se odvíjí od charakteru regionu, kde byly zpívány (Motlová, 2016, s. 259–260). Podstatnou a velmi početnou skupinou byly písně taneční, kdy každý typ tance vyžadoval konkrétní píseň (Karbusický, 1968, s. 315).

Lidové tance se obdobně jako písně vztahují k různým událostem v životě člověka. Rozlišujeme tance obřadní např. mužský masopustní tanec podšable¹, chorovody² při vynášení smrti nebo při čištění studánek, cechovní tance (např. verbuňk jako symbol vojenského

---

¹ Mužský masopustní kolový tanec, kdy muži tančí s dřevěnými šavlemi, které drží nebo s nimi řinčí o sebe (Jelínková, Laudová, Podešvová, 1968, s. 372)

² Průvod žen či dívek (výjimečně se účastnili i muži) doprovázený pouze zpěvem. Osoby v zástupu volnou chůzí vytváří vlnovky, prochází okolo stromů, vytváří brány. Lidé věří v magickou funkci tohoto seskupení (tamtéž, s. 380)

odvodu), taneční kolektivní hry (původní hra z Čech *Adam*, moravské tance *metlový*, *kloboukový*), soutěživé tance (např. výdrž v *obkročáku* nebo *cigánu*), napodobivé tance, také nazývány nesprávně jako „pracovní“ (*řezanka*, *rejdivák*), dále točivé tance, a podle uspořádání tanečníků kolové či párové tance (Jelínková, Laudová, Podešvová, 1968, s. 372–386).

Pro potřeby dětských kolektivů se jeví jako vhodné tance figurální, které mají pevnou formu a přesně daný počet kroků, které se opakují. Tvoří základní materiál nejen pro dětské folklorní soubory (tamtéž, s. 385).

K doprovodu písní a tanců hráli muzikanti s lidovými nástroji. Nejstarším doprovodným nástrojem byly dudy, později se přidaly housle, píšťaly a klarinety. V průběhu 19. století už patřila k lidové muzice také basa, malý cimbál a dechové nástroje žesťového typu, mezi válkami pak heligonka. K jednoduchým hudebním nástrojům, jejichž výrobu můžeme dnes realizovat i s dětmi, by patřil vozembouch nebo bukač, známý též jako fanfrnoch (Motlová, 2015, s. 256).

1.2.5 Rituály, obřady, obyčeje, zvyky, tradice

Poslední pojmy, které si zaslouží vysvětlení jsou právě rituál, zvyk a obyčej. Právě tyto pojmy jsou podle Maňákové (2015, s. 7) užívány v mluvě i v médiích nahodile a ne vždy zcela přesně odpovídají svému skutečnému významu.

Rituál je v oblasti lidové kultury totéž, co obřad. Jedná se o úkony, jejichž správné a přesné provedení má zajistit uspokojení lidských potřeb, pomůže překonat strach a úzkost a obnovit harmonii. Často jsou spojeny s nejdůležitějšími mezníky lidského života jako je narození, svatba a smrt. Rituály v české a moravské lidové kultuře v sobě propojují víru v Boha, víru v přírodu a magii (Navrátilová, 2011, s. 85). V dnešní době došlo k transformaci rituálů, ale rituály jako takové stále existují. A to nejen v ČR. Jako konkrétní příklad lze uvést výzkum Susan Ridgely ze Severní Karolíny z roku 2005, který pojednává o přípravě dětí ve věku 7–9 let na akt prvního svatého přijímání jako stěžejní moment pro katolickou církev. Hlavní myšlenkou tohoto výzkumu je, že pohyb a smyslové vnímání napomáhají dětem (a nejen dětem) lépe pochopit tento akt. Všechny děti, kterých se tento akt bude týkat, se společně s rodiči scházejí a jednotlivé úkony si zkoušejí, vysvětlují si je a smyslově poznávají důležité objekty. Tato samotná příprava je pro dítě rituálem, který mu pomůže oprostit se od strachu a úzkosti a pomůže mu stát se členem církve (Clark, 2017). Příkladem transformace rituálů do dnešní doby mohou být akce jako rozloučení se s předškoláky nebo pasování prvňáčků, které oslavují důležitý mezník v životě dítěte.

Obřad je považován za závazný rituál, jenž zajišťuje pomoc při úkonech, které byly těžce vysvětlitelné či málo názorné (např. úvod ženy po šestinedělí v kostele). Obyčej se liší v míře závaznosti. Jedná se sice o určený způsob chování vymezený společenstvím lidí a dodržovaným po generace, ale není tolik závazný jako obřad. Obyčeje jsou považovány jako správné vzorce chování. Jsou spjaty s kalendářním rokem, s hospodářstvím, ale také se svátky liturgického roku (Vánoce, Velikonoce) (Navrátilová, 2011, s. 76). Zvykem rozumíme jen ustálenou činnost jednotlivce nebo společenství lidí (rodiny, obce), které nejsou závazné (Maňáková, 2015, s. 10).

Všechny výše zmíněné pojmy bývají překryty ne zcela správně pojmem tradice. Tento pojem není spojen jen s lidovou kulturou, jak se může zdát, ale prostupuje všemi oblastmi. Tradici lze vnímat ve smyslu něčeho běžného, obvyklého nebo dlouho trvajícího, může se jednat i o kontinuální, nepřetržitý jev nebo ukazatel kvality (Tyllner, 2011, s. 98–99). I to však hraje v životě dětí důležitou roli a jsou to právě pravidelně se opakující činnosti v rodině, v obci, v regionu, které reprezentují dětem domov a které mohou nebo nemusí nutně souviset s lidovou kulturou.

2 Vztah lidové kultury a školy

2.1 Lidová kultura v kurikulárních dokumentech dříve a dnes

Zásadní otázkou, která v souvislosti s prvky lidové kultury vyvstává, je, zda se požadavek rozvíjení a užívání národního dědictví z oblasti lidové kultury vyskytuje v základních kurikulárních dokumentech. Hlavním současným kurikulárním dokumentem pro oblast základního školství je *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* z roku 2017. Očekávané výstupy a jejich obsah jsou konkretizovány v dokumentu *Standardy pro základní vzdělávání*, který vychází z RVP ZV³ a vznikl jako pomoc pro praxi. V historii byla lidová kultura, stejně jako národní folklor, navázány na učební osnovy, které zejména v průběhu minulého století prošly řadou změn.

Poprvé se setkáváme se snahou implementovat prvky lidové kultury do školních osnov v období meziválečného Československa. Tak významná událost, jakou byl vznik samostatného Československa roku 1918, vyvolala silné národní emancipační snahy vytvořit moderní demokratický stát. A z tohoto hlediska byla nutná také změna školství po stránce didaktické, obsahové i organizační a také výchova nových učitelů. Hlavní ideou byl tzv. „*národní charakter školy*“ (Schauerová, 2008, s. 185). Mezi problematické otázky patřilo vzdělávání žen, národnostních menšin a výuka náboženství. Zařazení folkloru mezi ně nepatřilo, protože folklorní tradice byly brány jako přirozená součást výchovy, která má v osnovách pevné místo. Významnou roli v tomto období sehráli také učitelé, kteří se svou sběratelskou činností podíleli na vytvoření Národopisné výstavy v Praze, jež zesílila zájem o lidovou kulturu (tamtéž, s. 186).

Tento dlouhý proces byl dovršen roku 1933 vytvořením osnov, v nichž se o lidovou kulturu opíraly tyto vyučovací předměty obecné i měšťanské školy – vyučovací jazyk, sloh, zpěv, kreslení, ruční práce pro obě pohlaví a také tělocvik. Hlavními principy školy byla mravní a umělecká výchova a orientace na regionální specifika (Schauerová, 2008, s. 186). Schauerová uvádí zajímavé konkrétní příklady osnov pro kreslení a ruční práce. V těchto předmětech se žáci měli seznamovat s výtvarnou kulturou lidu, zejména prostřednictvím keramiky, štítů, výšivek, pečiva a lidové architektury. Dívky měly v kreslení směřovat k ručním pracím (návrhy výšivek, úvazy šátků apod.). Osnovy byly opatřeny doporučením, že se nejedná o pouhé kopírování existujících hodnot, ale o vlastní tvorbu v jejich duchu (tamtéž, s. 186).

---

³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*

V průběhu druhé poloviny 20. století byly folklor i tradiční lidová kultura obecně výrazně politicky a ideologicky podbarveny. Došlo k mazání regionálních specifik, a tím k systematickému potlačování hlavního rysu lidové kultury. Toto propojení folkloru a ideologie vedlo po roce 1989 k tomu, že se společnost od hodnot lidové kultury odvrátila. Schauerová (2015, s. 13) uvádí, že se etnografům daří citlivým přístupem lidovou kulturu, zejména tedy folklor, do společnosti vracet prostřednictvím činnosti folklorních souborů. Tyto pozitivní změny se však neobjevují ve školách. Místní tradice lidové kultury a folklor jsou vytěsňeny novými osnovami a učebnicemi. Schauerová také zmiňuje, že částečný vliv na potlačování místních tradic má také otevření se světu a přísun folkloru z cizích zemí, a také učitelé, kteří nemají dostatek znalostí a dovedností potřebných pro implementaci prvků lidové kultury.

Určitou naději autorka vidí ve vzniku rámcových vzdělávacích programů, které umožňují integraci vzdělávacích předmětů a hledání nových metod a forem práce (tamtéž, s. 13). *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na období 2016–2020* v rámci SWOT⁴ analýzy uvádí rámcové vzdělávací programy jako jednu z příležitostí péče o tradiční lidovou kulturu. Zároveň stanovuje cíl prosazovat tradiční lidovou kulturu do těchto kurikulárních dokumentů a také do dalších aktivit školního i mimoškolního charakteru a dbát na zařazování témat při sestavování těchto dokumentů na státní i školní úrovni. Z tohoto cíle vyplynul úkol pro MŠMT ČR⁵ ve spolupráci s MK ČR⁶ – „*zpracovávat a vydávat učební texty, obrazové a zvukové pomůcky pro školní a mimoškolní výchovu k poznávání a osvojování projevů tradiční lidové kultury České republiky se zvláštním zřetelem na prvky zapsané do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky a do krajských soupisů regionálně významných prvků tradiční lidové kultury. Dbát na využívání témat z oblasti tradiční lidové kultury při sestavování Rámcových vzdělávacích programů škol.*“ (Usnesení vlády České republiky..., 2016, s. 16).

Ve verzích Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání z let 2013, 2016 a 2017 se však nenachází žádné rozdíly, které by se týkaly právě témat tradiční lidové kultury a jejich rozvinutí a zařazování, jak stanovuje úkol pro MŠMT ČR a MK ČR výše.

Přímo pojmy jako lidová kultura, tradiční lidová kultura (pojem užívaný Koncepcí účinnější péče o tradiční lidovou kulturu) nebo folklor se v RVP ZV nevyskytují. Některé konkrétní

---

⁴ Metoda strategické analýzy („Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats“, v překladu „Silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby“).

⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

⁶ Ministerstvo kultury České republiky

prvky lidové kultury jsou uvedeny jako součást učiva. Jedná se o lidový dvojhlas a lidový tanec v rámci vzdělávací oblasti Umění a kultura, vzdělávacího oboru Hudební výchova pro obě období 1. stupně. Další prvek lidové kultury, a to lidová píseň, se objevuje jako součást očekávaného výstupu téže vzdělávací oblasti i oboru, ale tentokrát pro 2. stupeň v rámci minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření – „9-1-02p, HV-9-1-03p interpretuje vybrané lidové a umělé písně nebo tematického okruhu průřezového tématu“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 86).

Další vzdělávací oblastí, která zahrnuje prvky lidové kultury, je Člověk a svět práce, vzdělávací obor Člověk a svět práce a tematický okruh Práce s drobným materiálem pro 2. období 1. stupně. Zde se k lidové kultuře vztahuje očekávaný výstup „ČSP-5-1-02 (žák) využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 105). Tamtéž jsou jako učivo uvedeny zvyky, tradice a řemesla.

Naposledy se setkáváme s lidovou slovesností, zvyky a tradicemi národů Evropy, které jsou zmíněny v rámci tematického okruhu Evropa a svět nás zajímá, jenž je součástí průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Překvapujícím zjištěním je, že se pojem lidová slovesnost objevuje pouze zde, a nikoliv v oblasti Jazyk a jazyková komunikace v rámci oboru Český jazyk a literatura (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 133).

Nepřímo je tradiční lidová kultura zmíněna také v rámci oblasti Jazyk a jazyková komunikace, vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura, kde jsou jako učivo pro Literární výchovu jmenovány mimo jiné žánry lidové slovesnosti jako jsou rozpočítadla, pohádky, hádanky, říkanky a přirovnání. Díla lidové slovesnosti a také dialekt mohou být cenným materiálem i pro další složky vzdělávacího oboru (nářečí je sice zmiňováno až v očekávaném výstupu pro 2. stupeň v Jazykové výchově, přestože se s nářečím setkávají již žáci mladší a jedním z očekávaných výstupů 2. období 1. stupně je rozlišování slov spisovných a jejich nespisovných tvarů a porovnání významu slov se zaměřením na slova stejného nebo podobného významu) (tamtéž, s. 20, 23).

Poslední zmíněnou velmi širokou a lidové kultuře otevřenou vzdělávací oblastí je oblast Člověk a svět, která je specifická pro 1. stupeň základní školy. Tato oblast je charakteristická svou úzkou návazností na předškolní vzdělávání a rodinnou výchovu. Směřuje žáky k poznávání sebe sama a svého nejbližšího okolí a posléze rozšiřuje okruh poznání o časově i místně

vzdálenější osoby a jevy. Její vzdělávací obsah je členěn do pěti tematických okruhů. Tyto okruhy lze rozdělit podle vzdělávacího obsahu, očekávaných výstupů a učiva na okruhy více vhodné pro integraci prvků lidové kultury a na okruhy méně vhodné, do nichž však integrace není nemožná (tamtéž, s. 42).

Do první skupiny lze zařadit okruh s názvem *Místo, kde žijeme*. Činnosti a úkoly v něm realizované si kladou za cíl prohlubovat u žáků kladný vztah k regionu, v němž žijí, a rozvíjet národní cítění a vztah k celé České republice. Má pomoci žákovi orientovat se v životě a organizaci rodiny, školy, obce a celé společnosti. K vytvoření vztahu k místu bydliště mohou sloužit některá díla lidové slovesnosti jako jsou místní pověsti a legendy. Tematický okruh *Lidé a čas* se zaměřuje u žáků na probuzení zájmu o historii a kulturu na úrovni regionu i celé země. Je žádoucí vést žáky k získávání informací vlastním úsilím a také z nejrůznějších dostupných zdrojů např. od rodinných příslušníků, sousedů. Také je žádoucí, aby navštěvovali veřejné instituce jako jsou regionální a tematická muzea nebo knihovny. Poslední okruh otevřený poznatkům lidové kultury nese název *Lidé kolem nás* a zaměřuje se na vztahy mezi lidmi (včetně vztahů mezi chlapci a dívkami), na principy solidarity, vzájemné pomoci, na práva a povinnosti, na svět financí a na postavení mužů a žen ve společnosti (tamtéž, s. 42–43).

V omezeném množství si lze představit implementaci prvků lidové kultury také do okruhů *Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví*. Jako příklad lze uvést ohleduplné chování k přírodě a ochranu přírody – kosení a spásání luk, které organizuje Český svaz ochránců přírody Moravské Kopanice a které má za cíl zachování orchidejových luk (Šnábl, online, nedatováno).

Schauerová (2019, s. 11) dokládá všechny výše zmiňované vzdělávací oblasti jako možné pro zařazení tradic lidové kultury. Uvádí také konkrétní rysy folkloru, které ukazují na vhodnost zařazování tradic lidové kultury do učebních plánů a vyučování, které zároveň odpovídají pojetí RVP ZV. Je to regionální charakter, na nějž se výuka na 1. stupni orientuje především a dále mnohost žánrů z oblastí duchovní, sociální a materiální kultury, které tvoří pro učitele bohatou nabídku při zpracování konkrétních témat. Tato různorodost je výhodná také pro žáky, protože umožňuje každému z nich najít si svou silnou stránku (zpěv, pohyb, manuální dovednosti). Jedním z rysů je také vnitřní členění folkloru, a tudíž jeho přiměřenost nejen místu a příležitosti, ale také věku (dětský folklor). Posledním rysem, který autorka uvádí, je, že dítě je zároveň posluchačem (divákem) i aktérem a svou vlastní snahou se může stát objevitelem a obohatelem místního folkloru. Toho dosáhne rozhovory s rodiči, známými

či jiným sběrem informací, při němž se dovídá o životě a hrách jednotlivých dotazovaných. Tím rozvíjí své kompetence a zároveň tak pomáhá folkloru pokračovat a žít dál (tamtéž, s. 11–12).

2.2 Lidová kultura jako součást kurikula v zahraničí

Zájem o zachování národního kulturního dědictví, a tedy i lidové kultury, není typický jen pro Českou republiku. Jako příklad lze uvést dva výzkumy ze zahraničí, kde je lidová kultura posuzována ve vztahu ke školství a její návaznost na tamní kurikulární dokumenty.

Předmětem zájmu litevského výzkumu z roku 2012 je výchova k národní identitě v rámci základního školství a aktivity podporující národní identitu.

Skarbalius (2014) vychází ze dvou důležitých dokumentů, které ovlivnily vzdělávací politiku mimo jiné po stránce zachování nehmotného kulturního dědictví státu Litva. Jsou to dokumenty *National Strategy of Sustainable Development* (2003), v němž se nachází zmínky o výrazném vlivu cizích kultur, jazyků a povrchních a útržkovitých informací na rozpad sebeuvědomění a občanské a národní identity, a dokument *General Education Programmes* (2003), který zdůrazňuje užívání mateřského jazyka, národní kulturu a tradice, které vedou žáky k zodpovědnosti vůči svému národu a k péči o národní dědictví. Tyto dokumenty ovlivnily vzdělávání v Litvě mezi lety 2003–2012. Z analýzy odpovědí dotazovaných učitelů základních škol vyplynuly čtyři přirozené oblasti, z nichž čerpají náměty pro podporu národní identity:

- Národní jazyk a jazyková výchova – metody tvořivého psaní, projekty o mýtických hrdinech a písně místních skladatelů.
- Historie státu – návštěvy muzeí a exkurze.
- Lidová kultura – školní slavnosti ve spojitosti se svátky v roce např. Vánoce, Velikonoce, Den matek, Dušičky, Pancake Day, Days od Stork, Larks Day (Den modřínů), dále koncerty, projekty a workshopy Cesta chleba, Cesta lnu, Kovářské muzeum a Muzeum regionálních studií.
- Náboženství – návštěvy významných míst (katedrály, kaple a posvátná místa).

Jako problém respondenti vnímají „chudé učebnice“, které neposkytují dostatek informací o místě, kde žijí. Dále dotazovaní vnímají problematiku nedostatek textů pro děti a mládež od litevských autorů, absenci dialektu u mladších generací a také skutečnost, že ne všichni učitelé jsou v problematice národní identity dostatečně iniciativní.

Autor v závěru práce uvádí, že rozvoj národní identity se ve velké míře uskutečňuje pouze z iniciativy učitelů, a to formou neformálního vzdělávání. Pouze dva⁷ respondenti uvedli, že využívají prvky lidové kultury i v rámci povinného školního vzdělávání. Autor tvrdí, že by lidová kultura měla prostupovat celou výukou na prvním stupni ZŠ, měla by integrovat všechny předměty (Skarbalius, 2014, s. 245).

V tomto výzkumu byla uvedena podobná úskalí při prezentaci lidové kultury ve škole, jako již dříve v textu (viz strana 18) – nedostatečná iniciativa učitelů a učebnice opomíjející tuto oblast.

Druhý výzkum je výsledkem spolupráce Slovinska a Chorvatska a zaměřuje se seznámení žáků prvního stupně základní školy s oblastí národního kulturního dědictví prostřednictvím mimotřídních aktivit. Kulturní dědictví a seznámení s ním je obsahem a zároveň jedním ze vzdělávacích cílů národního vzdělávacího programu v obou státech. V Chorvatsku je součástí vzdělávací oblasti *Nature and society*, ve Slovinsku se objevuje ve dvou oddělených oblastech – *Nature studies* a *Social studies*. Právě tyto oblasti umožňují učitelům zařazovat aktivizující vyučovací metody a využít také mimotřídních a experimentálních aktivit (Borić, Jančič, Hus, 2018, s. 109).

Za zmínku stojí také vzdělávací program jednoho z našich sousedních států – Slovenské republiky. Zde tvoří lidová kultura společně s regionální výchovou samostatné průřezové téma *Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra*. Způsob zařazování průřezových témat do výuky na Slovensku je analogický českému RVP ZV – dle shody s obsahem vzdělávacích předmětů přímo do vyučování, jako projekty nebo exkurze. Jako nejvhodnější předměty pro integraci obsahu průřezového tématu se jeví hudební, výtvarná, literární a etická výchova a pracovní vyučování, ale nevylučuje se integrace i do jiných předmětů (Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 – primárne vzdelávanie, 2020, s. 21).

Vzdělávací obsah tohoto průřezového tématu může být prezentován také formou samostatného volitelného předmětu (např. předmět *Regionálna výchova* pro 5. ročník, Základná škola Klátova Nová Ves (2015) nebo předmět téhož názvu pro 3. ročník, Základná škola Sľažany (2015, s. 15, 16)).

---

⁷ Celkový počet respondentů byl 35.

3 Příležitosti k implementaci prvků lidové kultury

Z předchozí kapitoly lze vyčíst, že Česká republika i další státy a jejich kurikulární dokumenty jsou tradiční lidové kultuře otevřeny. Někde dokonce natolik, že jí vytváří samostatný předmět. Tato kapitola se tedy zaměřuje na konkrétní příležitosti k implementaci lidové kultury, které uvádí dostupná literatura. Při implementaci prvků lidové kultury lze zohlednit

- a) fenologické hledisko (významné svátky a obřady spojené s průběhem roku),
- b) obsahové hledisko (návaznost na vzdělávací obsah školních předmětů), případně
- c) kombinace obou výše zmíněných.

Poslední část kapitoly se zaměřuje na vnější vlivy a motivy, jejichž cílem je implementace lidové kultury do vyučování.

3.1 Příležitosti pro implementaci lidové kultury a náměty pro školní výuku

Významné dny a svátky v průběhu roku vytvářely v životě našich předků a vytváří i dnes určitou pravidelnost a řád. Ty nejvýznamnější rituály, tradice a zvyky mají většinou v průběhu roku své pevné místo. Vycházejí z koloběhu přírody a vrací se s každoroční pravidelností, takže pomáhají k lepší orientaci v průběhu roku, stejně jako díla lidové slovesnosti, která sloužila jako zdroje zkušeností pro mladší generace (Šottnerová, 2008, s. 7).

S ohledem na začátek školního roku se nabízí jako první významné dny a obřady spojené s přelomem léta a podzimu, následně zimy, jara a léta. Ke každému období se váže velké množství žánrů lidové slovesnosti (pranostiky, básně, říkadla, písně), které však vychází ze specifík konkrétních regionů a lze je zařazovat do výuky. Tyto žánry však nejsou v následujícím textu výrazněji rozebírány. Mezi náměty jsou zahrnuty zejména specifické výrobky a hry, které provázely důležité svátky a události v průběhu roku.

3.1.1 Podzim

Sklizeň plodů (dočesná, vinobraní) patřila k hlavním činnostem venkovanů na podzim. Obilí se sklízelo na konci srpna (viz 3.1.4 Léto), mezi podzimní plodiny patřily zejména brambory, řepa, hrozny, švestky, jablka a len. Se sklizní každé plodiny se pojily obřady obdobné dožínkám po sklizni obilí. Lidé v závislosti na regionu slavili bramborobraní, vinobraní, švestkobraní apod. Mezi dětské hry, které využívaly produktů sklizně patřilo vyrábění loutek z brambor, postaviček z kukuřičného šustí nebo ve volných chvílích pouštění draka (Skopová, 2014, s. 88–96). Šottnerová (2006, s. 92–93) uvádí také výrobky z makovic, jeřabin, šípků a ořechů.

V neděli po svátku svěťce, jemuž je zasvěcen kostel nebo kaple v obci, se slaví na Moravě hody a v Čechách posvícení. Hody či posvícení byly, a na mnohých místech stále jsou, významnou událostí jak pro obec, tak pro rodinu a její nejširší příbuzenstvo. Nejčastěji se slaví hody nebo posvícení svatováclavské, svatomartinské, někdy se objevují i hody zasvěcené jiným světcům až do svátku svaté Kateřiny, po němž bezprostředně následuje období adventu, dříve zapovězené veškerým radovánkám. Hodování bylo provázeno velkými přípravami zejména jídla a pití (pečené husy, koláče), typickou přísadou do hodových polévek byly domácí nudle (Skopová, 2014, s. 77–85).

Začátek nevlídného listopadu patřil významnému svátku, kdy lidé vzpomínají na všechny svěťce a zejména na své zemřelé, Dušičkám. Pod tímto názvem jsou spojeny dva svátky, a to svátek Všech svatých (1. listopadu) a Památka zesnulých (2. listopadu). U nás má tento svátek tradiční podobu. Lidé přináší na hřbitovy květiny a svíce a v kostele se slouží mše za zemřelé. Byť se jedná o svátek křesťanský, dříve byl doprovázen úkony s pohanským původem např. zapalováním lamp v domech a přípravou „dušičkové večeře“ nebo obdarování zemřelých pečivem zvaným kosti nebo dušičky (Motlová, 2016, s. 195).

V této souvislosti se dnes v České republice objevuje a je poměrně hodně zařazován zahraniční svátek Halloween. Jeden z veřejně prezentovaných názorů rodičů nepovažuje svátek Halloween a způsob jeho realizace na základních školách jako příliš šťastný, pokud chybí seznámení žáků s významem tohoto svátku, s důvodem, proč se všichni převlékají za strašidla a s jeho vztahem k české době zvané Dušičky (Ortová, 2019). Skopová (2014, s. 103–105) uvádí náměty, které lze využít v souvislosti s tradičními Dušičkami jako je výroba svíček nebo dušičkových věnečků ze stálezelených rostlin a v odkazu na evropský původ Halloweenu zmiňuje i vyřezávání dýní.

Další tradicí bylo konání přástek, při kterých se scházeli lidé ze sousedství u jedné hospodyně a spřádali vyčesaný len nebo konopí. Skopová (2014, s. 105) uvádí, že není důvod k tomu, aby se nekonaly přástky i dnes, přestože len a konopí nikdo doma nespřádá. Lze se věnovat jiné rukodělné činnosti. Autorka sama pořádá přástky s příznivci z folklorních souborů, na nichž se schází muži, ženy i děti, tudíž i tato část lidového roku je využitelná v oblasti školy a má potenciál navazovat užší vztahy s rodinami žáků.

3.1.2 Zima

Advent a půst představují období čtyř neděl před Štědrým dnem (trvá cca 22–28 dní). Přestože se jedná o období postní, ani dříve se lidé nezříkali všeho veselí. Dřívější propojenost

s náboženstvím se z dnešní podoby oslav adventu výrazně vytrácí. Mezi moderní zvyky dodržované ve městech i v menších obcích patří rozsvěcení vánočních stromů na náměstích a prodejní vánoční trhy. Důležitým měřítkem adventu jsou a byly právě již zmíněné adventní neděle, které mají svá jména (železná, bronzová, stříbrná a zlatá) a odpočítávají se zapalováním svíček na adventním věnci (Šottnerová, 2005, s. 6). Skopová uvádí náměty pro práci nejen s dětmi, a to zdobení adventního věnce, výrobu vrkočů (pečivo z východních Čech), výrobu čertů a komíníků ze sušených švestek a jiného sušeného ovoce či ořechů, pečení a zdobení perníčků a samozřejmě výrobu ozdob na vánoční stromek (slaměné ozdoby, figurální nejedlé pečivo, kombinované řetězy ze slámy, z kousků látek a namočeného hrášku). Mezi další ozdoby patří nejruznější zdobené větvičky nebo jablka zdobená bílkovou polevou či zapichováním koření hřebíčku, která lze využít jako svícen.

S obdobím adventu byly spojeny, k nelibosti církve, také *obchůzky různých postav*. Zatímco církve zdůrazňovala svaté jako byla sv. *Barbora*, sv. *Mikuláš* a sv. *Lucie*, lidé do těchto svatých promítali hluboce zažitě zvyky s původem v pohanství (Skopová, 2014, s. 109). Pro spojení tajemných a mnohdy i strašidelných postav se jmény svatých neexistují zcela zřetelné souvislosti. Datum 3. prosince byl spojen s obchůzkami bílých ženských postav se zahaleným obličejem – barborek. Ty mohly být buď zlé nebo hodné. Zlé chodily s metlou a strašily, někdy dávaly do okna vydlabanou dýni se svíčkou. Hodné, obdobně jako Mikuláš, rozdávaly dětem pamlsky. V předvečer svátku svatého Mikuláše, tedy 5. prosince, přichází k rodinám biskup Mikuláš doprovázený čertem a andělem. Tato tradice je stále živá, jen se mění její organizace (návštěvy družiny ve škole, na náměstí apod.). Poslední dvě masky byly strašidelné, nazývaly se lucky a chodily na obchůzku den před svátkem sv. Lucie. Perchty neměly přímo určený den obchůzky. Mlčenlivé postavy lucek neměly se sv. Lucií nic společného. Chodily s nožem nebo metlou, aby strašily děti, kontrolovaly dodržování zákazu předení a také to, jak mají hospodyně doma uklizeno. Nejděsivější postavou byla již zmíněná perchta, která nosila dlouhý nůž a údajně nenasytům, kteří nedodržovali půst, rozpárala břicho (Motlová, 2016, s. 197).

Vánoce jsou vyvrcholením období adventu. Jejich základem je legenda o narození Ježíše Krista. Začínají Štědrým dnem, následuje hlavní den, tedy den Božího narození (Boží hod vánoční) a trojici obecně slavených svátků zakončuje svátek sv. Štěpána. Církve slaví Vánoce pod dobu 12 dnů. Mezi hlavní symboly, jejichž význam by žáci měli znát, patří betlém a vánoční strom. Se Štědrým dnem jsou spojeny také rituály, které lidé dávali do spojitosti s magií. Pomocí různých úkonů se předpovídá, co členy rodiny čeká v následujícím roce například

hvězdička v rozkrojeném jablku předurčuje dobré zdraví, pouštění ořechových skořápek se svíčkou a jejich vzdálenost a soudržnost předpovídá vztahy členů rodiny, házení pantoflem předurčuje vdavky, věštění z odlitků olova má specifickou symboliku pro výklad, věštění z ořechů naznačuje zdraví a nemoc (pokud je mezi třemi rozlousknutými ořechy jeden suchý, bude člověk nemocný). Takových zvyků je mnohem více a mají regionální charakter (Šottnerová, 2008, s. 10–27).

Svátek sv. Štěpána byl ve znamení koledování a obchůzek s betlémem, někde se předváděly také výstupy o narození Ježíška (Motlová, 2016, s. 199).

Obchůzky byly spojeny také se svátkem Tří králů. Dřívější průvod se skládal ze tří králů, kteří měli dlouhé bílé hábity, papírové čepice nebo koruny a které doprovázel učitel (kantor) a někdy také družina pastýřů nebo sluhů (laufrů). Tento průvod chodil do domů sousedů, jež králové vykropovali svčnou vodou, vykuřovali kadidlem a na závěr opatřili nápisem K + M + B a příslušným letopočtem. Mnohokrát se sousedy zpívali koledy, modlili se nebo sehráli část legendy o příchodu tří králů k jezulátku (Šottnerová, 2005, s. 17). Pro potřeby obchůzek si koledníci vyráběli různě zdobené proutky nebo štěstí, což byla jehličnatá větvička ozdobená květem z papíru, kterými vinšovali v domech. Dále si vyráběli svépomocí hudební nástroje jako byl například fanfnoch (Skopová, 2014, s. 161–164).

Na přelomu zimy a jara přichází období masopustu, pro nějž jsou zažité krajové názvy, např. fašank na Slovácku, ostatky na Valašsku nebo také končiny. Šottnerová (2005, s. 33) nazývá masopust jako „*nejdelší veselici v roce*“, protože trvala od Tří králů až do Popeleční středy. Smyslem masopustu byla oslava konce zimy a předzvěst dobré úrody, plodnosti, hojnosti a zdraví. Pro toto období byl nejtypičtější průvod maškar obcí a jejich dovádění. V čele většiny průvodů šel medvěd a byl doprovázen řadou tradičních masek, které se krajově liší např. Hlinecko na Vysočině, jehož masopustní masky jsou zapsány na Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR. K výrobě ve škole se tedy nabízí nejrůznější masky, růžičky z barevných papírů, papíroví či dřevění panáci s pohyblivými končetinami nebo jednoduché zvukové hračky jako například kdákající slepička (Skopová, 2014, s. 175). Skopová (tamtéž, s. 191) však upozorňuje, že masopustní veselí a převlékání se za maškary bylo původně záležitostí pouze dospělých mužů, proto je lepší prezentovat dětem tuto událost jako karnevalovou maškarní zábavu.

3.1.3 Jaro

S obdobím jara byla spjata radost a naděje. Lidé se těšili na teplé dny, začínalo se s polními pracemi a také se v tomto období slaví Velikonoce, nejdůležitější křesťanské svátky. Lidé si vytvořili řadu rituálů, které pomáhaly probouzet přírodu a které měly zajistit nový životní cyklus a plodnost (Motlová, 2016, s. 184).

Začátek jara je spojen se čtyřicetidenním půstem, který začíná ve středu po masopustu. Ta se nazývá Popeleční. Konec půstu je stanoven na Bílou sobotu. Pro odpočet tohoto období, obdobně jako během adventu, sloužilo šest neděl, které měly svá vlastní jména a ke kterým se pojily různé obřady a obyčeje. První čtyři neděle, Černá, Pražná, Kýchavná a Družebná, nejsou tolik výrazné a obyčeje jsou spojeny jen s rodinným životem a zejména s přípravou specifických pokrmů (například z naklíčeného hrachu či jiných semen). Pátá neděle, Smrtná, je spojena s *vynášením smrti*, pro které si chlapci i dívky vyrobili symbolickou slaměnou figurínu. Za doprovodu písni či říkadel ji donesli k vodě nebo ke skále, zničili ji, a tím zahnali zimu i smrt. Tato figurína se nazývá podle kraje Morana, Mořena, Mařena, Smrtka, Smrt nebo Smrtholka. Po jejím zničení průvod pokračoval a tentokrát už jen dívky přinesly do vsi „*lito*“, což byla nazdobená zelená větev. Poslední nedělí půstu je neděle Květná. V tento den se zdobily kostely zelenými větvíčkami a světily se kočičky. Po této neděli následuje pašijový týden, který se někde ve školách upravuje do podoby barevného týdne. Pašijový týden obsahuje pět dní, které vypráví příběh posledních dnů Ježíšova života (Motlová, 2016, s. 185).

Oficiální pašijový týden začíná až Škaredou středou. Na Škaredou středu se neměl nikdo mračit, aby mu nezůstala špatná nálada po zbytek roku. Tento den symbolizoval Jidášovu zradu. Následující Zelený čtvrtek je dnem, kdy Ježíš povečeřel se svými učedníky a byl následně zatčen v zahradě Getsemanské. V tento den se pekly jidášky, což bylo pečivo vytvořené z různě spletených válečků, které symbolizovaly provaz, jímž se Jidáš oběsil. Na Zelený čtvrtek také „odlétaly“ zvony a jedlo se něco zeleného pro zdraví. Velký pátek byl dnem smutku a největšího půstu, tedy symbolem Ježíšova ukřižování. Pohanské tradice však tvrdí, že se v tento den otevírá země a vydává poklady. Bílá sobota je dnem vzkříšení. Začínalo se s přípravou na neděli, tedy na Boží hod velikonoční. Tím končí pašijový týden (tamtéž, s. 186–188).

Lidová tradice uznává Velikonoční pondělí (Červené pondělí). V tento den chlapci chodí na pomlázku, šmigrust. Různé regiony mají pro tuto činnost, kdy chlapci navštěvují se spletenými vrbovými proutky děvčata, aby je s nimi vyplatili a „pomladili“, různé názvy. Tento den byl naplněný radostí a výskotem. Právě s Velikonočním pondělím se pojí náměty,

které lze zařadit při práci s žáky, a to pletení pomlázky, zdobení kraslic různými technikami či sázení osení. Mezi další dětské hry a povinnosti patřila výroba píšťalek, obchůzky chlapců s hrkačkami a klapačkami v době, kdy nezvonily zvony, nebo chystání úkrytů, kde se dívky schovaly před chlapci v době pomlázky (Skopová, 2014, s. 15–34).

Po Velikonocích následuje tzv. filipojakubská noc, která se nese ve znamení čarodějních rejdů a pálení čarodějnic. Jedná se o noc z 30. dubna na 1. května. Tato tradice je podle Skopové (2014, s. 37) starší než skutečné čarodějnické procesy konané v českých zemích v průběhu 17. století. Lidé vytvářeli a na mnohých místech stále vytváří vatry, na nichž se pálí figurína čarodějnice. Tato událost měla vždy spíše společenský charakter a obzvláště dříve byla poměrně riskantní zábavou.

3.1.4 Léto

Léto představovalo pro předky období hojnosti, proto bylo spojováno s různými radostnými obřady a zvyky. Hraničními svátky mezi jarem a létem byly tzv. letnice, které mají původ v předkřesťanských dobách, a svatodušní svátky, které následují sedm týdnů po Velikonocích. Zahrnují několik významných obřadů a obyčejů – Boží tělo, čištění studánek, obchůzku královniček a královské jízdy (Motlová, 2016, s. 190–191).

Zatímco Boží tělo bylo čistě náboženským svátkem, zbývající zvyky mají spíše lidový význam. Čištění studánek prováděly dívky, které kontrolovaly, zda pramen není zanesený. Ozdobily studánku květinami a tento obřad zakončily zařikáním k vodě, aby jí bylo po celý rok dostatek. Tento zvyk se na některých místech dodržuje, ale už není striktně svázán jen s dívkami. Průvod tvoří také chlapci a muzika. Obdobným jarním obřadem bylo otevírání studánek, které však prováděly spíše menší děti a mnohem dříve (ještě před Velikonocemi). Obchůzky královniček byly poctou rozkvetlé přírodě a také formou koledování. V průvodu chodila společně s ostatními děvčaty drobná dívka ustrojená a ozdobená kvítím, která představovala královničku. Byla však bosa a tento prvek byl námětem mnoha písní pro získání koledy. Za svůj zpěv dostaly dívky výslužku, ze které si poté společně vytvořily svačinu. Námětem pro výuku jsou zpěvy a říkadla užívaná při čištění či otevírání studánek, pletení věnečků či jiná aranžmá z květin (Skopová, 2014, s. 40–48).

Poslední obřad, který však nebyl církví v minulosti příliš podporován, jsou královské jízdy. Podle Šottnerové (2007, s. 75–77) se má jednat o původní prastarý obřad, při němž se z chlapců stávali dospělí muži. Uvádí však, že tento obřad je natolik starý, že na některých místech už ani místní neznají bližší význam této tradice. Dnes se udržuje zejména na Slovácku

a na Hané. Jízda králů ve Vlčnově je zapsána na Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR. Jedná se o průvod mladíků na koních, v jejichž čele jede zvolený král, což je většinou malý chlapec převlečený v ženských šatech. Dříve se malí chlapci toužili zpodobnit s králem i staršími chlapci, vyráběli si proto koně ze dřeva i různé ozdoby, aby se jim přiblížili (Skopová, 2014, s. 46–47).

Pro starší dívky byl významný svátek sv. Jana Křtitele, který připadá na 24. června, tedy na období letního slunovratu. V tento den dívky vykonávali magické praktiky, kdy spleťly věneček, který poslaly po vodě, aby jim určil, zda se zamilují nebo vdají blízko domova či v cizím kraji (Motlová, 2016, s. 192). V létě lidé také absolvovali poutě na významná církevní místa. Na ty kratší musely chodit i děti. Odměnou jim byl obvykle jarmark s kolotočem (Skopová, 2014, s. 58).

Nejdůležitější částí léta byla sklizeň obilí a s ní spojená slavnost „dožínky“. Jejich symbolem byl věnec upletený z obilí, který předali ženci hospodáři, jakmile byl poslední snop z pole dovezen do hospodářství. Tyto věnce mohly mít různou podobu. Splétaly se také vrkoče ze slámy. Mezi zábavu dětí patřily zejména hry s vodou tzn. vyřezávání či jiná výroba lodiček, bublifuk ze slaměného brčka a mýdlové vody nebo klapací mlýnek na vodní pohon. Mezi další aktivity patřila výroba zvířátek ze dřeva či panenek z vlčích máků nebo růžiček (Skopová, 2014, s. 56–76).

3.2 Další náměty bez těsné návaznosti na roční období

Řemesla a lidové umění lze považovat za bohatý zdroj inspirace a námětů zejména pro oblast Člověk a svět práce a Umění a kultura (Rámcový vzdělávací program, 2017, s. 105). Jednotlivé techniky nejsou striktně vázány na roční období ani na významné svátky, ač je s nimi lze velmi dobře kombinovat.

Jako první se nabízí textilní techniky. Do nich spadají jednak techniky výroby textilu počínaje uzlováním, které je využíváno pro výrobu užitných i dekoračních textilií, dále nejstarší technika výroby textilu, tkaní a předtkalcovské techniky, které se nerealizovaly na stavech. Do této kategorie patří také pletení, háčkování a krajkářství. K následným technikám dekorování patří aplikace a výšivka, s nimiž se setkáváme mimo jiné v lidové kultuře. Samostatnou kapitolou je barvířství látek např. modrotisk. Mezi zajímavé náměty může patřit experimentování s barvami přírodního původu. Všechny výše zmíněné techniky lze modifikovat pro hry s textilem v rámci výtvarné či pracovní a technické výchovy (Terčová, 2008, s. 14).

Dalším typickým materiálem je kov a jeho zpracování, pro potřeby žáků prvního stupně zejména práce s drátem, která může vycházet z techniky drátenictví. Výrobky dráteníků dříve sloužily k užítku v domácnosti, dnes se význam drátenictví promítá zejména do umění v podobě ozdob či jiných předmětů do domácnosti (Kocourek, Podhorský, 2017, s. 42).

Práce s modelovací hmotou, obzvláště s keramickou hlinou, má své kořeny velmi hluboko a výrobky z ní mohou i v dnešní době plnit užitkovou i estetickou funkci. Žáci mohou vyrábět figurky, nádoby z válečků či plátů, nádoby vytvořené technikou vymačkávání z hroudy, na některých školách si žáci mohou vyzkoušet i práci s hrnčířským kruhem (Dreher, 2007, s. 3).

Bohatou zásobu námětů poskytuje práce s přírodními materiály, ke kterým lidé měli velmi blízko. Vrbové či jiné proutí bylo cenným materiálem zejména pro košíkáře, ale také pro malé chlapce na výrobu drobných předmětů (pišťalky). Skořápky od ořechů sloužily dívkám k vytváření kolébek, malinkých kočárků nebo tzv. oříškových miminek či schránek na drobné dárky. Sláma, kukuřičné šustí, šišky, to vše sloužilo, obdobně jako dřevo, pro výrobu figurek (Skopová, 2014).

Materiál, ke kterému měli lidé také blízko, bylo dřevo. Honzíková (2004, s. 114) uvádí dřevo společně s kategorií přírodních materiálů. Práci se dřevem se cíleně věnovaly dříve také děti, které si vyráběly vlastní hračky – draky, loutky, zvířecí figurky, panenky, ptačí krmítka a další (Skopová, 2014). Lze čerpat náměty také z řezbářství a věnovat se výrobě užitkových a estetických předmětů do domácnosti (ramínka, svícný, misky, figurky a další), případně navázat spolupráci s odbornými školami (např. spolupráce Střední školy nábytkářské a obchodní s druhým stupněm Základní školy T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem formou zájmového útvaru řezbářství pro žáky).

Kromě řemesel lze čerpat náměty také z pohybových aktivit a her našich předků. Mohou být využity v souvislosti se vzdělávací oblastí Člověk a zdraví jako součást vzdělávacího oboru Tělesná výchova. Velký přehled námětů z této oblasti poskytuje Skopová (2008) ve své knize *Dětské hrátky půlstoletí zpátky*. Žáci i učitelé v této drobné publikaci mohou najít např. pravidla hry kuličky, školku se švihadlem, odpalování dřevěných špačků nebo některé taneční hry.

3.3 Projekt Tady jsme doma – Regionální folklor do škol

Národní ústav lidové kultury ve Strážnici a Programová rada Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici v souvislosti s ochranou lidových tradic a zároveň s úbytkem zájmu o folklor na základních školách zrealizovaly ve školním roce 2008/2009 poprvé projekt *Tady jsme doma. Regionální folklor do škol*. Cílem projektu je ukázat učitelům i jejich žákům cestu k hodnotám, které vznikly zásluhou našich předků. Nabádá učitele k orientaci na místo, v němž žáci žijí a které znají. Úkolem učitelů je s podporou etnografů a metodiků vytvářet u žáků vztah k obci a k domovu, smysl pro odpovědnost vůči nim a sounáležitost s ostatními obyvateli. Prostředkem k dosažení cíle je vlastní aktivita žáků. Projekt se zaměřuje na žáky mladšího školního věku (6–12 let) a na děti předškolního věku (Schauerová, 2019, s. 9–14).

Celý projekt vznikl na podkladech výzkumu Schauerové (1997, s. 11–31), který se zabýval mentální reprezentací domova u dětí. Dotazování se zúčastnilo celkem 534 dětí z Moravy a Slezska, z nichž 179 bylo členy některého dětského folklorního souboru. Žáci se v písemném i kresebném projevu vyjádřili ke všem dimenzím domova – dům jako budova, obec, rodina, region i vlast, psychologické aspekty jako úroveň uspokojování jejich potřeb např. bezpečí, a také domov jako místo kulturního a sociálního kontaktu. Obsahu této práce nejvíce odpovídá část zaměřená na kulturní kontakt. Tato dimenze byla u dětí zmíněna zcela výjimečně. Pokud ano, žáci uváděly rodinné a výroční svátky, tradiční lidovou kulturu, krajinu a stavební památky. Zmínky o tradicích se objevovaly také ve výpovědích dětí, které nejsou členy folklorního souboru. Jednalo se o děti z regionů se zvýšenou koncentrací tradičních výročních akcí (Velká nad Veličkou, Uherské Hradiště) (tamtéž, s. 22–23). Právě tato výjimečnost vyvolala potřebu cíleně podporovat pronikání folkloru do základních škol.

Do projektu se mohou přihlásit základní i mateřské školy z celé České republiky prostřednictvím formuláře na webových stránkách projektu Tady jsme doma. Konkrétní učitel, který se přihlásí, se zavazuje k tomu, že bude cíleně a plánovitě zařazovat prvky lidové kultury do vyučování. Pro zpestření a obohacení práce učitele vypisuje vedení projektu každý rok konkrétní téma, které nahlíží na lidovou kulturu z různých úhlů pohledu např. *Voda v lidové kultuře, Od zrna ke chlebu a další*. Dílčí výstupy projektu jsou následně zveřejňovány prostřednictvím Zpravodaje. Nejvíce aktivní školy s nejlepšími výsledky jsou na závěr pozvány na Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici, aby předvedly to, co se naučily a co vytvořily. Tento závěr projektu podle Schauerové (2019, s. 13) přináší žákům zejména zjištění, že zájem o folklor není ojedinělý a že existují také další děti a skupiny, které se o tradice svého regionu zajímají.

4 Výzkumy na téma lidová kultura a folklor u dětí mladšího školního věku

Problematika vztahu žáků základních škol k lidové kultuře a konkrétně k folkloru není ani ve 21. století odborníkům lhostejná. Na přelomu tisíciletí bylo realizováno několik výzkumů na téma zařazování folkloru do výuky, které se zabývaly jednak podobou jejich zařazování a jednak přínosem zařazování folkloru pro utváření hodnotového systému žáků. Kolektiv autorů (Věra Frolcová, Šárka Portešová, Alena Schauerová a Josef Švancara) se v rámci víceoborového výzkumného projektu *Mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů* zaměřil právě na utváření hodnotového systému žáků a na způsoby utváření jejich představ o domově. Výzkumný vzorek byl složen z 534 dětí ve věku 10–13 let, 179 z nich bylo členy folklorního souboru, zbylé děti folklorní soubor nenavštěvovaly. Problematicou folkloru a lidové kultury obecně se však zabývala zejména Schauerová (1997, s. 9–31), která zkoumala atributy domova u žáků. Tento výzkum byl blíže popsán v kapitole 3.3 této práce.

Druhým výzkumem souvisejícím s tématem této práce a patřícím do výše zmíněného výzkumného projektu, je výzkum Frolcové (1997, s. 71–101). Zatímco Schauerová zkoumala problematiku domova široce, Frolcová své zkoumání konkretizovala přímo na regionální tradice lidové kultury a na jejich vliv na utváření hodnot domova. Tento výzkum byl realizován metodou dotazníkového šetření na stejném výzkumném vzorku jako dříve zmíněný výzkum. Cílem dotazníku bylo zjistit, zda děti dovedou pojmenovat svůj kraj a jeho okolí, jaké mají děti povědomí o specificích svého regionu, zda znají nějaké místní pověsti, písně a další kulturní jevy. Kromě těchto položek byla zahrnuta také položka zjišťující úroveň zpěvu v rodině a úroveň porozumění základním pojmům, se kterými se žáci setkávají v dostupných žánrech lidové slovesnosti (v pohádkách a v pověstech). Výsledky výzkumu ukázaly, že děti vnímají domov ve třech rovinách:

1. Lokální – tento typ povědomí je formován jak znalostmi, tak vztahy (poznatky z místopisu i velmi dobrého vztahu k obci (výrazy „naša“, „moja“). Obecný je zájem o tradice dané obce, menší je již znalost pověstí a písní. Obvyklé jsou však tradice hodové. Děti vedené v dětských folklorních souborech/skupinách mají pěstovaný zájem o tradice lidové kultury např. jedinečné pojetí velického kroje a zpěvu. Vyplývá, že povědomí domova a obce je formováno hlavně prožitky.
2. Regionální – děti si uvědomují příslušnost geografickou, povědomí etnografické je ojedinelé, ale objevilo se například u dětí z Velké Bystřice u Olomouce – Haná, Valašské

Klobouky – Valašsko, Velká nad Veličkou – Hornácko. Nejsilnějším stimulem pro vytváření identity domova v těchto oblastech je činnost folklorních souborů.

3. Moravská – příslušnost k historické zemi.

Děti také potvrdily, že tradiční svátky a slavnosti, rodinné i společenské, přispívají nejvíce pro vytvoření vztahu k domovu. Stěžejní roli nehraje však vztah k tradicím lidové kultury, ale fakt, že jsou tyto události zdrojem obecných lidských hodnot (soudržnosti, společného smíchu, prožitků, stolování). Část výzkumu zaměřená na preferenci obce jako domova v dospělosti ukázala, že nadpoloviční většina dotazovaných dětí z folklorních souborů by chtěla žít v dospělosti ve stejné obci.

Schauerová v Národopisné revue (2018, s. 144) upozorňuje, že právě tyto výzkumy poukázaly na snižující se povědomí o lidové kultuře a o folkloru u žáků základních škol. Upozornila, že výzkumy oblasti vztahu folkloru a školy jsou v České republice ojedinělé. Výzkumy se orientují převážně na děti z folklorních souborů, což není pro školu směrodatné, protože funguje na zcela jiných principech, využívá jiné prostředky a působí na rozdíl od folklorního souboru na celou dětskou populaci. Výzkumy zaměřující se na oblast školy se podle ní vyskytují častěji v zahraničí. Příklady zahraničních výzkumů na podobné téma jsou uvedeny v kapitole 2.2 této práce.

Jeden z českých výzkumů orientovaný přímo na prostředí školy realizovala Toncrová (2017). Zaměřila se na lidovou píseň a na zpěv u žáků základních škol. Tento výzkum poukázal na roviny, v nichž se žáci setkávají se zpěvem. Právě z těchto rovin žáci spontánně vychází, pokud mají za úkol zanotovat nějakou píseň. Je to zpěv spojený s rodinou, se společenstvím v místě bydliště, se stálým dětským kolektivem (spolužáci ve škole, kamarádi v zájmovém útvaru), s příležitostným kolektivem, s vlivem médií a v neposlední řadě spojený s vlastní tvorbou.

Právě z důvodu nedostatku výzkumů na téma folklor ve školách, bylo v letech 2010–2017, tedy po spuštění projektu Tady jsme doma (viz kapitola 3.3), realizováno terénní výzkumné šetření, jehož cílem bylo, mimo jiné, reflektovat přínos tohoto celostátního projektu k rozšíření povědomí o lidové kultuře jako o kulturním dědictví národa. Výzkumný vzorek tvořilo 12 učitelů a 81 dětí ve věku 10–12 let ze zapojených škol (ZŠ a MŠ Dolní Rožínka, ZŠ a MŠ Ostrava-Proskovice a ZŠ Prachatice). Výsledků bylo dosaženo kombinací výzkumných metod a technik. Bylo využito přímé a zúčastněné pozorování, diskuse se žáky i s učiteli, rozbor písemných prací a dotazník pro žáky. Průběžně byly zařazovány malé ankety, které měly ukázat

na úroveň dosažené znalosti či dovednosti. Kromě osvojených poznatků bylo pro výzkumníky stěžejní citové prožívání zúčastněných (Schauerová, 2018, s. 144).

Výsledky ukázaly, že vztah respondentů k projektu Tady jsme doma je převážně kladný, pro žáky je něčím novým, užijí si během něj zábavu a zároveň se něco nového dozví a poučí se. Důležitá je pro ně také optimistická a přátelská atmosféra, která v průběhu projektu nebo tématu panuje. Druhá kategorie výzkumu byla zaměřena na získané dovednosti, kompetence, které jsou vymezeny v RVP ZV. Žáci měli tuto skutečnost vyjádřit v dotazníku a ve slohové práci například větou „*Umím tance a písně mého regionu.*“ Pro žáky hrál důležitou roli také prožitek a zážitky. Ty byly spojeny s netradičními činnostmi, s návštěvou netradičních míst apod. Výzkum poukázal také na vliv projektu na osobnostní rysy žáků. Poslední částí výzkumu byla neformální beseda s učitelkami, která ukázala, jak učitelky hodnotí zapojení školy do projektu (tamtéž, s. 145–148).

Poslední zmíněný výzkum se svou podstatou nejvíce blíží výzkumu této diplomové práce. Zatímco výzkum Schauerové byl z převážné většiny orientován na žáky a výhradně na osoby zapojené do celostátního projektu Tady jsme doma, výzkum této práce se orientuje na zkušenosti učitelů pracujících s folklorními tématy i mimo tento projekt.

5 Empirická část

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V návaznosti na předešlá fakta o lidové kultuře a po prostudování metodických materiálů a populárně naučné literatury pro učitele bylo potřeba zjistit, jakým způsobem učitelé implementují vymezené prvky a folklorní témata do výuky a především jaké mají s touto problematikou zkušenosti. Cílem výzkumu je tedy zmapovat zkušenosti učitelů s implementací prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni základních škol.

Pro dosažení cíle výzkumu diplomové práce bylo nutné rozpracovat je do podoby výzkumných otázek, které umožní prozkoumat daný jev podobněji. Jedná se o tyto výzkumné otázky:

- 1. Jakým způsobem implementují učitelé 1. stupně folklorní témata do výuky?**
- 2. Odkud učitelé čerpají náměty pro výuku folklorních témat?**
- 3. Jak umožňují učitelé rodinám žáků participovat na činnostech / projektech s lidovou tematikou?**
- 4. Jak motivují učitelé žáky k folklorním tématům?**
- 5. S kým a jakým způsobem učitelé spolupracují?**
- 6. Jaké obtíže spatřují učitelé při zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury?**

Pro každou z výzkumných otázek byl připraven rámec podotázek, jejichž úkolem bylo postihnout stěžejní oblasti, které je nutné pro zodpovězení výzkumné otázky zjistit. Například pro první výzkumnou otázku byly zvoleny následující oblasti: zařazovaná folklorní témata, využívané prvky lidové kultury, organizační formy, školní předměty vhodné pro zařazování prvků lidové kultury, kurikulární dokumenty školy, motivy učitele.

Výzkumné otázky i s rozpracovanými podotázkami určenými pro polostrukturovaný rozhovor jsou součástí přílohy.

5.2 Výzkumný design a metodologie

Z podstaty tématu diplomové práce i s ohledem na její cíl, který se zaměřuje na mapování zkušeností učitelů a zjišťování způsobů, jakými implementují prvky lidové kultury do výuky, se jako nejvhodnější jevílo kvalitativní šetření. Jistě by bylo zajímavé zjistit, jak velký vzorek učitelů se věnuje zařazování lidové písně, lidového tance či jiných prvků do vyučování, ale pro tuto práci i pro jejího autora je stěžejní, jak konkrétně učitelé s danými prvky pracují,

jak hluboké povědomí o folklorních tématech mají oni sami, co vnímají jako obtíže a jaký je vztah mezi jejich vlastní motivací a mírou zařazování folklorních témat. Je něco jiného zařadit lidovou píseň jen proto, že je to doporučeno v RVP ZV, a jiné je zařadit ji v rámci komponovaného tematického (např. vánočního) pásma. A to opravdu nejlépe zohlední a ukáže právě kvalitativní šetření.

Kvalitativní výzkum umožňuje badateli zkoumat v přirozeném prostředí, navázat s účastníkem specifický vztah a zároveň mu umožní dostat se do hloubky problematiky. Kromě tvrdých dat získá také kompletnější obraz o daném jevu, o účastníkovi a jeho prožitcích a zkušenostech (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 17). Hendl (2012, s. 48) dodává, že badatel také informuje o názorech účastníků výzkumu. Přirovnává činnost badatele k roli detektiva vyhledávajícího takové informace, které pomohou zodpovědět výzkumné otázky. Výhodou je, že výzkumné otázky mohou být modifikovány a doplňovány podle podstaty zjištěných informací v průběhu zkoumání. I původní výzkumné otázky byly doplněny o jednu další až v průběhu výzkumu. Vyplynula z průběžné analýzy získaných dat a je doplněna mezi výzkumné otázky v úvodu této kapitoly pod číslem 6. Výzkumník také není limitován ve výběru jedinců, které pro uskutečnění výzkumu potřebuje. Vybírá si takové, kteří odpovídají jeho záměru. Kvalitativní výzkum také umožňuje zohlednění a zkoumání lokálních souvislostí a reaguje na místní situace (Hendl, 2012, s. 48). To je v případě lidové kultury, která je velmi regionálně variabilní, takřka nezbytné.

Jako metoda výzkumu byla zvolena zakotvená teorie (*grounded theory*), která vznikla v 60. letech minulého století, aby oprostila kvalitativní výzkum od subjektivity a od pouhého popisování jevů, které je typické spíše pro případové studie a biografický výzkum (Šed'ová, 2007, s. 84). Přímo jeden z jejích průkopníků, Strauss, vymezuje zakotvenou teorii jako teorii, která je systematicky vyvozována ze shromážděných údajů jejich analýzou a je průběžně ověřována. Shromažďování a analyzování údajů probíhá souběžně a tyto údaje průběžně teorii doplňují. Výsledkem je tedy teorie, která je srozumitelná, vysvětluje zkoumanou oblast a bude prakticky využitelná a aplikovatelná na různé situace vztahující se ke zkoumanému jevu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14–15).

Hendl (2012, s. 126) uvádí fáze vytváření zakotvené teorie, které korespondují i s průběhem tohoto výzkumu:

1. Badatel získává jednoduché koncepty o dané problematice a s nimi přichází mezi respondenty do terénu (v mém případě spíše do online prostředí, v němž byly rozhovory s ohledem na situaci realizovány).
2. Badatel zjišťuje, zaznamenává a shromažďuje data (v mém případě z polostrukturovaných rozhovorů, které byly kompletně přepsány).
3. Tato data v procesu zkoumání analyzuje a rozšiřuje své zkoumání na další případy, které si vybírá na základě zjištěných poznatků (po analýze prvního rozhovoru bylo zjištěno, že je nutné se u dalších rozhovorů důkladněji doptávat na konkrétnější způsoby práce).
4. Badatel následně porovnává případy, jevy kategorizuje a na závěr tvrzení zobecňuje a vytváří hypotézy a teorii.

Cílem badatele je abstrakce a vytvoření schémata vztahů mezi jednotlivými jevy. Nechceme zjistit charakteristiku určité části populace (v případě tohoto výzkumu učitelů 1. stupně ZŠ), ale charakteristiku problému, který byl zvolen, tedy implementace prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni.

Pro sběr dat byla využita metoda hloubkového rozhovoru (též in interview) a konkrétně pro zakotvenou teorii vhodnějšího polostrukturovaného rozhovoru (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 160). Tento typ rozhovoru má definovaný účel a osnovu, které z něj činí velmi pružný nástroj výzkumu. V osnově rozhovoru byly z větší části použity otevřené otázky, pokud se jednalo o otázky uzavřené, byly doplněny rozvíjející otázkou. Zaměřovaly se především na zkušenosti nebo chování učitelů, na jejich názory, ale také na pocity a vnímání určitých jevů (Hendl, 2012, s. 168). Učitelé měli možnost se na rozhovor připravit na základě těchto tematických okruhů, které jim byly sděleny prostřednictvím e-mailu a které vycházejí z podstaty výzkumných otázek:

1. Zařazování folklorních témat do výuky (kdy, jakým způsobem, co).
2. Spolupráce (s kým, jakým způsobem, zapojení rodičů).
3. Zdroje inspirace (internetové, tištěné, jiné).
4. Motivace žáků k folklorním tématům.

Rozhovory měly být původně uskutečněny během osobní návštěvy na dané základní škole a doplněny také o pozorování vyučovací hodiny nebo části projektu zaměřeného

na folklorní téma. Z důvodu epidemiologické situace byly rozhovory realizovány prostřednictvím videohovorů přes Skype a v jednom případě přes Google Meet. Pro každého účastníka byl vytvořen jedinečný odkaz umožňující připojení k videohovoru, který mu byl zaslán prostřednictvím e-mailu. Se souhlasem dotazovaných byly pořízeny nahrávky hovorů na diktafon, které sloužily k pozdějšímu přepisu.

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výběr výzkumného souboru u kvalitativního výzkumu není náhodný, ale vyplývá ze záměru výzkumníka. Ten se neorientuje na to, aby reprezentoval danou část populace, ale zejména zkoumaný problém. Výzkumný soubor a jeho výběr je vázaný na zkoumaný jev a výzkumné otázky. Je třeba si zvolit minimálně dva faktory, které budou respondenti splňovat (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 72–73). Výběr souboru pro tuto práci a její výzkumné šetření byl vázán těmito kritérii:

- Jedná se o učitele, kteří působí, či působili na 1. stupni ZŠ.
- Jedná se o učitele, kteří mají určitý vztah k folkloru a lidové kultuře (jsou členy folklorního souboru, vedou folklorní soubor či dětský folklorní soubor, účastní se akcí s folklorní tematikou nebo je pořádají, ...).
- Jedná se o učitele, kteří do výuky zařazují folklorní témata či prvky lidové kultury.

První respondentka byla oslovena na základě doporučení vedoucího diplomové práce, a především z důvodu jejího zapojení v rámci projektu Tady jsme doma. Při výběru dalších respondentů byla využita doporučení vedoucích a členů Folklorního souboru Dunajec, který působí v Olomouci. Členové souboru jsou rekrutováni ze studentů Univerzity Palackého v Olomouci a poměrná část navštěvuje kromě tohoto souboru také folklorní soubory ve svých domovských městech po celé Moravě.

Na základě doporučení bylo celkem osloveno 11 respondentek, do výzkumu se v závěru zapojilo 7 z nich. Jedná se o učitelky z různých typů škol, z různých národopisných oblastí České i Slovenské republiky (Valašsko, Haná, Slovácko, Horácko, Záhorie a Stredné Považie) a s různou délkou praxe, které se zaměřují na práci s různě starými dětmi z prvního i druhého období 1. stupně základních škol. Všechny rozhovory se slovensky mluvícími respondentkami byly přeloženy do češtiny s výjimkou vlastních jmen nebo specifických názvů, jejichž česká podoba neexistuje nebo by byla zkreslující.

Respondentky byly v úvodním e-mailu seznámeny s účelem realizace rozhovoru, s jeho organizací, s tematickou náplní, s předpokládanou výslednou podobou výzkumu i s přibližnou dobou trvání rozhovoru (cca 60 minut). Zmíněné respondentky vyjádřily souhlas s účastí na výzkumu. V rámci etiky výzkumu byly ujistěny, že údaje jsou získávány pouze pro potřebu diplomové práce a budou prezentovány anonymně. Na začátku realizovaného rozhovoru proběhlo opětovné představení badatele, ujistění o anonymitě, žádost o souhlas s účastí na výzkumném šetření a se zaznamenáváním celého rozhovoru na diktafon (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 163). Jména respondentek i další údaje byly v souladu se Zákonem 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů pozměněny.

Tabulka uvádí jména respondentek, délku praxe, typ školy⁸, na které vyučují nebo vyučovaly a ročníky, v nichž pracovaly s folklorními tématy v průběhu své praxe.

Jméno	Délka praxe	Typ školy	Vyučované ročníky
Michaela	3 roky (ZŠ) 10 let (ZUŠ)	malá, plně organizovaná	1.
Petra	25 let	malá, plně organizovaná	1. –3.
Jana	4 roky	alternativní, plně organizovaná	1. –4.
Lucie	23 let	malá, plně organizovaná	1. –4.
Dana	24 let	malá, plně organizovaná	1. –5.
Pavla	17 let	malá, plně organizovaná velká, plně organizovaná	1.–3.
Kateřina	1 rok	neúplná	5.

⁸ Jako malá, plně organizovaná škola je v této práci vedena škola, která má v jednom ročníku 1-2 paralelní třídy a počet žáků celé školy nepřesahuje 400. Velká, plně organizovaná škola je taková, která má více než 2 paralelní třídy v ročnících a počet žáků školy je vyšší než 400. Neúplná škola je taková, která má pouze třídy prvního stupně, ale nedochází ke spojování ročníků.

5.4 Analýza údajů získaných rozhovorem

Analýza shromážděných dat u zakotvené teorie probíhá prostřednictvím různých typů kódování. Strauss a Corbinová (1999, s. 40) uvádí kódování otevřené, axiální a selektivní. Do začátku výzkumu je vhodné využít kódování otevřené, tak jak je tomu i v případě tohoto výzkumu, ale nejedná se o striktní pravidlo. Jednotlivá kódování nefungují jako stupně, které je třeba postupně projít. Kódování znamená, že výzkumník prostupuje shromážděnými daty, tedy například doslovnou transkripcí rozhovorů s respondenty, a dává jim nový pořádek. U otevřeného kódování k jednotlivým částem transkripce, což mohou být věty, odstavce nebo celý text, přiřazuje pojmy. Většinou si výzkumník pokládá otázku: Co je to? Může se stát, že podobným jevům je přiřazen stejný pojem (tamtéž, s. 43–44). Tento postup vyžaduje poměrně vysokou úroveň tvořivosti a asociací. Získané pojmy jsou následně kategorizovány na základě jejich významu a vzájemného vztahu. Právě ono kategorizování vyvolává u výzkumníka celou řadu dalších otázek a nutnost porovnávání zjištěných údajů (tamtéž, s. 17–18).

5.4.1 Otevřené kódování

Na základě otevřeného kódování byly zjištěny následující kategorie. Každá kategorie je vymezena vlastnostmi a jejich dimenzemi (dimenzionálním rozsahem). Strauss a Corbinová (1999, s. 48) definují vlastnosti kategorie jako základní charakteristiky nebo znaky, které byly podkladem pro vytvoření kategorie, dimenzí potom rozumí umístění dané vlastnosti na bipolární škále, jejíž rozsah je vymezen dvěma pojmy opačného významu.

1. Organizace školního roku a dokumentace školy
2. Podíl rodin žáků na folklorních tématech
3. Faktor přiměřenosti věku u prvků lidové kultury
4. Komplexnost a původ lidových tradic
5. Osoba učitele a jeho zaměření
6. Folklorní téma jako narušení stereotypu
7. Přínos spolupráce s jinými subjekty
8. Teoretické podklady pro výuku folklorních témat

Kategorie č. 1 Organizace školního roku a dokumentace školy

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
nezakotvenost v dokumentech	častá – ojedinělá
střídání vyučujících	výhodné – omezující
obsáhlost jiného učiva	značná – nepatrná
vlastní iniciativa	převažující – řídká
filozofie školy	podporující – odmítající
samostatný předmět	běžné – zcela výjimečné

Organizace školního roku a také dokumenty školy jako je školní vzdělávací program a časově tematický plán hrají podle respondentek důležitou roli při zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury do výuky. Všímají si jejich vlivu nejen na sobě a své výuce, ale také u svých kolegů (v pozitivním i negativním slova smyslu). V této kategorii se do kontrastu dostávají respondenty z České republiky a ze Slovenska, jejichž kurikulární dokumenty se liší mimo jiné v zařazení lidové kultury a regionální výchovy jako průřezového tématu.

Ale ani tato zakotvenost nezajišťuje to, že se bude učitel ve výuce lidové kultury věnovat, jak uvádí respondentka Michaela: „(...) *existuje u nás Regionální výchova. Je to průřezové téma. Je to popravdě na iniciativě toho učitele, na jeho vůli. A tím, že je to průřezové téma, tak se to dá velmi pěkně obejít, pokud k tomu ten učitel nemá vztah. Já si troufám říct, že se ve velkém procentu k tomuto tématu lidové kultury ani nedostali. (...) To průřezové téma má takové mínus, že je rozdělené na 7 nějakých okruhů a jeden z těch okruhů je Tradiční lidová kultura. Ostatní jsou Geografie, Osobnosti regionu atd. Takže ono v tom regionu se nachází velké množství témat a ta lidová kultura je jen taková malá část.*“

Většina respondentek z České republiky si neuvědomuje, že by folklorní témata a prvky lidové kultury v dokumentech školy byly nějak zakotveny. Zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury je založeno z velké části na jejich iniciativě. Pokud jsou některá témata zakotvena v dokumentech, jedná se o ta nejvýznamnější v rámci kalendářního roku (Vánoce, Velikonoce) nebo o celoškolní akce.

„Oni mají daný školní vzdělávací program, úplně to tam není. Ve starém jsme měli seznámení s tradicemi, alespoň před těmi Vánocemi. Ale já mám možnost si tam ty prvky vkládat jako takové zpestření a v každém případě to dělám. Ještě jsem z toho nevyrostla,“ zmiňuje

respondentka Pavla, která má možnost srovnání mezi malou vesnickou školou a velkou městskou školou.

Podobnou zkušenost uvádí také respondentka Dana: „...*my tam máme asi ta nejprof-láklejší témata. Jsou tam Velikonoce, velikonoční zvyky, před Vánocemi ty tradice, ale že by tam byly další, třeba masopust, tak to v tom ŠVP⁹ asi není. Jsou tam jen ty zvyky a tradice a koledy.*“ Tato respondentka zároveň zmiňuje, že většina jejích kolegů prvky nezařazuje právě proto, že jejich zařazení a využití není povinné: „*Pro mě je to přirozené, protože v tom žijeme i v tom souboru, ale myslím si, že to tak není u ostatních kolegyň a kolegů ve škole, protože to není nějak v osnovách. I když osnovy už nemáme.*“ (ve smyslu, že dokumenty se již nejmenují osnovy).

V souvislosti s dokumenty školy nejde v případě respondentů jen o samotné zakotvení folklorních témat, ale vyvstává také problém rozsahu učiva v jednotlivých předmětech, které je pro učitele závazné a je stanoveno v platných časově tematických plánech. Respondentky tento jev komentují slovy „našlapané učivo“, „dá se vměstnat“, „není na to čas“ a jinými.

„*Folklorní témata jsem nikde v rámci ŠVP nenašla, takže pokud si nějaké folklorní téma chci zařadit, tak si na to musím nahnat čas a musím si ho tam zařadit sama. Jelikož ale na tom prvním stupni si to třídní učitelka může dovolit, když učí těch předmětů více v jedné třídě, tak si může dovolit tam nějaké kličky udělat, že i když to v tom ŠVP není zařazeno, tak se to tam dá vměstnat. A to nejen do jednoho, ale do více různých,*“ vysvětluje respondentka Kateřina.

Respondentka Petra upozorňuje na podobný problém v případě starších žáků: „*Na ty naše společné akce celoroční plán máme, celého prvního stupně, protože čtvrtáci a pátáci už to pak mají těžší. Oni takových těch volných hodiněk moc nemají. Tam je to strašně našlapané to učivo. Takže oni ty akce mají spíš takové naplánované. No a my, první, druhá, třetí třída učitelky, i ve čtvrté třídě se to někdy dá, to dokážeme propojit ve všech těch hodinách. V těch vyšších ročnících prvního stupně už je to těžší, mnohem těžší, protože někdy už se tam střídají učitelé.*“

Střídání učitelů a vytváření úvazků je pro respondentky také omezující, protože nemožnou vyučovat předmět vhodný k zařazování folklorních témat nebo prvků lidové kultury.

Respondentka Kateřina uvádí: „*Já vlastivědu bohužel neučím, ale tam si myslím, že by se dalo.*“ Respondentka Petra navíc uvádí i možné řešení podobné situace: „*Když potom člověk*

---

⁹ školní vzdělávací program

učí v páté třídě, což u nás je, už nemá tolik hodin, že by byl jenom ve své třídě. Učitel má úvazek nižší, než mají děti počet hodin. Když mi chodí třeba někdo na angličtinu, je to už těžší promyslet. Anebo když jsem angličtinu učila ve čtverce, neměla jsem hudebku, i tak to někdy bývá. Potom pro mě bylo zajímavé, abych tam tu angličtinu nějak dostala, některá slovíčka. Vždycky je to odvislé od úvazku učitele, jak se to poskládá. Nicméně když je dobrý kolektiv a dobré kolegyně, tak se dá spojit i ta hudebka, kterou člověk neučí. S tím, že řekne, že by se tento týden dalo udělat toto a druhá učitelka to zvládne udělat v té hudebce s děckama. Když je dobrá spolupráce, tak se dá udělat všechno.“

S žádným s výše zmíněných jevů se neztotožňuje respondentka Jana, která je učitelkou na škole s alternativním zaměřením. Filozofie waldorfské školy je vůči folklorním tématům a lidové kultuře podporující: *„V podstatě celý náš školní vzdělávací plán zohledňuje témata z RVP ZV, ale hlavně je obohacený o to, že se snažíme děti provádět jednotlivými etapami vývoje lidstva, všeobecně lidstva. A vzhledem k tomu, že ta lidová kultura je takové nepostižitelně široké období, kdy lidé nějakým způsobem žili, tak je to v tom ŠVP zařazeno. My máme to téma přímo tematicky zařazeno do 3. a 4. ročníku. Ve třetí třídě máme jedno velké téma Řemesla. ...Kromě těch řemesel ve třetím ročníku je téma Stavba domu a Ze zrna chléb.“*

Kromě konkrétních témat mají školy v ŠVP zahrnuty také celoškolní akce a akce pro veřejnost: *„My máme ve školním roce zařazených několik slavností, které vycházejí vyloženě z lidových tradic, protože waldorfská pedagogika a ta filozofie, ze které vychází, je přesvědčená o tom, že aby děti a lidé všeobecně byli v pohodě psychicky, neměli nějaké výkyvy, tak potřebují mít určitý řád a režim a potřebují, aby se ty věci opakovaly.“* Výhodou podle respondentky Jany je, že si učitel vede svou třídu po celou dobu povinné školní docházky.

Samostatnou kategorií tvoří respondentka Michaela, která se věnuje lidové kultuře v rámci samostatného povinného předmětu, který byl vytvořen v rámci disponibilní časové dotace: *„...snažila jsem se apelovat na to, že nechci jen kroužek, kde jsou vybrané děti, já chci učit všechny. (...) Takže ano, mají to v ŠVP v rámci volitelných hodin. U nás je to totiž tak, že každá škola disponuje v každém ročníku nějakým počtem volných hodin, které specifikují tu danou školu. Můžou si dát angličtinu nebo nějaký jiný předmět. A vlastně v rámci těchto hodin vymyslel pan ředitel, i se zástupkyní jsme to zkoumali, ve kterém ročníku by to neublížilo ani záměru školy a zároveň by to splnilo i ten účel mé myšlenky – aby to bylo v rámci povinného vyučování. A tak jsme našli prváky.“*

Kategorie č. 2 Podíl rodin žáků na folklorních tématech

Vlastnosti	Dimenzionální rozsah
zdroj informací a zkušeností	přínosné – nepřínosné
obdivovatelé, diváci	běžné – neobvyklé
zdroj materiálů a pomůcek	běžné – méně obvyklé
hodnotitelé	časté – ojedinělé
organizátoři	časté – ojedinělé

I přes to, že většina respondentek na otázku zaměřenou na zapojení rodiny do folklorních témat automaticky odpověděla, že rodiny žáků do folklorních témat nezapojují, u každé z nich se jisté zapojení rodiny objevilo. Většina respondentek zmínila, že se zajímá o tradice a zvyky, které děti dodržují a dělají doma a v této souvislosti podněcují žáky k drobným výzkumům a k rozhovorům s rodiči a prarodiči. Rodina slouží dětem i učitelkám jako jistý zdroj informací a zkušeností.

Respondentka Michaela uvádí: „*Co se týká přímo vyučovacího procesu, zasahovalo to velmi do rodin, protože děti si o tom hodně povídaly doma. Jednak jsem se snažila zařazovat ty výzkumy, kdy už přímo komunikovaly s těmi rodiči nebo to bylo směřované na ty prarodiče. Jen někdy to bylo citlivé téma, někteří rodiče nebyli ochotní o tom vykládat nebo neměly prarodiče. U někoho to bylo velmi přínosné, protože děti mají prarodiče na dědině a oni povídali takové věci, že já jsem v té hodině jen poslouchala a byla ticho a ony přinášely informace přímo z těch svých dědin, které jsem ani já nevěděla. Třeba způsob života nebo obměny těch tradic, které se zachovaly jen díky těmto prarodičům.*“

Respondentka Lucie zapojila rodinu i v oblasti hudební výchovy: „*(...) dala jsem jim za úkol, aby se ptali rodičů a stařenky na nějaké písničky. Ať se nějakou naučí a ať nás ji také naučí. Nebo nějaké zvyky. (...) Také měli zjistit, jaké písničky zpívá maminka, jaké stařenka.*“

Respondentka Jana doplňuje návaznost takovýchto aktivit na tematické zaměření výuky v jednotlivých ročnících školy: „*V páté třídě tam je téma, kdy se děti začínají obracet k historii té své rodiny. A tam je už zaměření rozhovoru zaměřeno na ty babičky a dědečky, třeba tak, aby se doptávaly na rodokmen, kdo byli tito lidé, jak se jmenovali. Jdou pomalu po historii té rodiny a mají za úkol vyhledat nějaký zvláštní, zajímavý zážitek nebo příhodu z toho života rodiny a ten zážitek z rodiny potom vypráví v rámci nějakého mluvního cvičení. To je potom velmi hezké.*“

Respondentka Dana vzpomíná také na rodiče, kteří jsou přínosem po odborné stránce v oblasti lidové kultury: „*Jedna maminka nám sehnala, že v Litovli vydali Ůčebnicu hanáčtĕnĕ pro nĕmenši.*“ Podobnou zkušenost má také respondentka Kateřina: „*Vĕtšinou je to ve formĕ hledání tĕch zdrojů že oni sami zapátrají v knihovnách, nebo knihovnách tĕch dĕdečků a babiček. A oni samo jsou bĕhem toho schopni to tĕma tĕm dĕtem pŕiblížit, takže ony už pŕijdou s nĕjakou malou informací, kterou ví. Anebo se mi stalo, že pŕišla maminka a pŕijčila mi ty knihy. Tady máte, to jsme našli u dĕdy, podívejte se na to, jestli se vám to bude hodit. Takže oni hledají v tĕch šuplíkách a je to tam zapomenuté i nĕkolik desítek let, protože na to nemĕli čas, nemĕli k tomu vztah a ted' to objevili. Ale vĕtšinou se to týká jen tĕch tištĕných zdrojů, nebo ty babičky vyprávĕjí svým vnoučatům ty pŕibĕhy.*“

K drobným výzkumům v rodinách žáků podporuje žáky také respondentka Petra: „*Nĕkdy vytvoŕíme nĕco, co potŕebujeme poslat do rodin, napŕíklad dotazník. Když jsme mĕli tĕma Jak si dŕíve hrávali rodiče a prarodiče, dĕti domů pŕinesly dotazník a mĕly za úkol všech doma se zeptat na seznam otázek. Odpovĕdi jsme potom porovnávali, minulost a současnost.*“ Upozorňuje, že je vše založeno na principu dobrovolnosti.

Se zapojováním rodičů do shánĕní pomůcek jsou dotazované respondentky spíše opatrné. Respondentka Dana uvedla: „*Ono to není z mé strany nĕjak dobŕe zpracované ta spolupŕáce s rodiči. Trochu se toho bojím je zatĕžovat nĕjakými dalšími úkoly.*“ Respondentka Pavla zareagovala jednoznačně: „*Já si všechno sháním a chystám sama.*“

Velmi často respondentky uvádĕly zapojení rodičů v roli diváků a obdivovatelů na besídkách, na akcích pro veřejnost, jako jsou vánoční či velikonoční jarmarky nebo jiné akce. Tuto roli rodičů nazvala pŕímo jedna z respondentek a ostatní ji rodičům také dávají: „*Nám rodiče slouží spíše jako diváci a obdivovatelé. Pro ty dĕti je to odměna, že se maminka podívá na jejich výrobek nebo se pŕijde podívat, co jsme dělali. Ale že bych je do toho více vtahovala, to moc ne. (...) Potom míváme vánoční jarmark, kdy dĕti dělají nĕjaké výrobky a pak má možnost pŕijít veřejnost do školy a prodávají se ty výrobky. No a v rámci toho máme v tělocvičnĕ nĕjaký kulturní program.*“, řiká respondentka Dana. Respondentka Pavla zmiňuje: „*Dělaly se školní akademie vždy v listopadu a pak na konci školního roku, kde si dĕti chystaly nĕjaké programy, kde jsme zařazovali ty zvyky i ten folklor.*“

Respondentka Jana dokonce uvedla, že jejich škola zapojuje rodiče i do role organizátorů slavností a pŕenáší na ně zodpovědnost pŕi jejich pŕípravĕ: „*U nás na Waldorfu to bez rodičů nejde. Ono vždycky se to u nás dělá tak, že ty jednotlivé slavnosti nebo dílničky,*

které se konají, tak je dostane na starost jedna konkrétní třída. Pokud to má na starost daná třída, tak rodiče mají za úkol tuto slavnost organizačně zajistit. Zajišťují pruty na pletení tatarů, vyfouknuté kraslice. Jak to udělají je zcela na nich, jestli to udělá jeden rodič nebo jestli spojí síly. My se snažíme tyto úkoly delegovat na rodiče. To, co se děje ve škole, to si děláme spíše sami s dětmi, ale spoustu těch slavností se snažíme delegovat na rodiče.“

Částečnou odpovědnost za organizaci akce nechávala na rodičích respondentka Lucie: *„My jsme pravidelně dělali na Mikuláše mléčný den a jak odchodil Mikuláš, tak byla dohoda, že každé dítě přinese nějaký zákusek nebo koláček, ve kterém je mléko, smetana nebo sýr. Každá třída měla svůj vlastní bufet a prodávali.“*

V neposlední řadě se rodiče podílejí na akcích s folklorní tematikou a na zařazování prvků lidové kultury jako hodnotitelé. Respondenti se setkávají většinou s kladnou zpětnou vazbou např. respondentka Michaela uvádí: *„Často jsem se setkala s tím, že od rodičů, kteří k tomu neměli žádný vztah, tak jsem dostala takové ohlasy, že ano, oni to nevěděli a že se jim to líbí, že když si otevrou doma ten „pracovní sešit“, tak že vůbec neumí uchopit to téma podle obrázku a oni pak mají druhou hodinu doma, kdy jim ten žák vysvětluje, co jsme se učili. Navíc když začnou tancovat, zpívat, tak to je úplně parádní. Takže i na ta témata se chytali rodiče a měla jsem od nich, i do teď mám, od rodičů ty ohlasy, že i oni se něco naučili.“*

Jinou zkušenost se zpětnou vazbou od rodičů uvádí respondentka Petra: *„Ve škole máte zkušenosti vždycky se vším. Nikdy to není tak, že radost, kterou učitel z něčeho má, mu zůstane do večera. Vzápětí přijde něco dalšího, názor, rodič, který vám vaši práci zhatí. A může vás odradit i na docela dlouhou dobu.“*

Kategorie č. 3 – Faktor přiměřenosti věku u prvků lidové kultury

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
dovednosti a techniky	původní – modifikované
témata	původní – modifikovaná
odbornost	vysoká – nízká
literatura a zdroje určené dětem	dostatek – nedostatek
organizační formy	individuální – skupinová

Další kategorií, která se prolínala odpověďmi všech respondentek, byla problematika přiměřenosti prvků lidové kultury a folklorních témat věku žáků mladšího školního věku. V souvislosti s přiměřeností věku se respondentky také vyjádřily k přiměřenosti organizačních forem využívaných při zařazování folklorních témat v různých ročnících 1. stupně základní školy.

Většina respondentek se shodla na tom, že tradiční techniky a dovednosti jsou pro žáky 1. stupně základních škol příliš složité. Buď je vůbec nezařazují nebo je upravují (modifikují). K výrobě tradičních kraslic z Hané řekla respondentka Dana následující: „*Ty klasické hanácké kraslice, to já moc neumím, kdysi jsem byla na nějakém workshopu. Oni měli tu slámu už připravenou a jen jsme to lepili. A potom jsem si tu slámu zkoušela připravit sama a to se mi nedařilo. Tak s tímto děti seznamuji jen teoreticky a prakticky tam lepíme jen papírky do těch tvarů.(...) Ale třeba tkaní jsem zkoušela, kdy jsme protkávali papír, nebo v tom klubu jsme s děvčaty tkaly z natrhaných kusů látky. To jsme protkávaly nějaké tvary, aby si vyzkoušely, že to může udělat nějakou dečku. Tak možná náznaky tkaní.*“

Posoudila také připravenost žáků prvního ročníku v porovnání s žáky třetího ročníku: „*Oni (třetíci) si zkoušeli, jak se mlátí s cepem, pak si to zrno mleli a nakonec si z toho dělali ty housky. Na tom jsme byli loni. Až mi tady ti prváci trochu dozrají, tak to by se dalo udělat ve zjednodušené podobě i tady ve škole.*“

Respondentka Jana uvádí také modifikaci tradiční techniky: „*My jsme třeba byli tady v muzeu se podívat, jak se vytvářel ten modrotisk, tady v muzeu v přírodě v Rožnově. A na to jsme navázali výtvarné techniky, takže jsme si zkoušeli modrotisk i ve škole v upravené podobě kreslení zmizikem na papír.*“

Respondentka Pavla dospěla k modifikaci tradiční techniky na základě zkušenosti se zařazením původní podoby techniky: „*Když jsme pletli ty koše z proutí, to jsme dělali s páťáky,*

a to byla hrůza, to jsme dělali několik týdnů. Od toho vás odráží. (...) Já jsem to nahradila těmi ruličkami a zkoušeli jsme plést alespoň z těch papírových ruliček. Takže alespoň takto jsem to nahradila.“ Náročnost tradičních technik uvádí také respondentka Lucie: *„Tradiční techniky jsou dost těžké na první stupeň, ale dělali jsme malování vajíček voskem. Opravdu nevím. Dělali jsme možná jen papírové košíčky, nastříhali jsme papír a dělali jsme takovou přípravnou techniku tkaní.“*

Respondentka Petra se naopak věnovala tradičním dovednostem v původní podobě, protože vyučovala straší žáky: *„I oděv se lépe zařazuje až pro starší děcka, protože to lépe chápou. Dělala jsem s děckama výšivku. Naše výšivka je velmi známá a především hodně doložená. Různé vzory jsem dětem předkládala ve výtvarce, kde jsme vymýšleli, jak je zkombinovat. To bylo v roce, kdy jsme jeli do Strážnice (v rámci projektu Tady jsme doma). Měli jsme téma, k němuž se nám výšivka hrozně hodila. (...) Pak se nám podařil modrotisk. Bylo to ale opět pro starší děcka, 4., 5. a 6., 7. třída. Děcka si dělaly svoje vlastní modrotisky, což se teď krásně dá, protože máme modrotiskárny.“*

Respondentky také upozornily na nepřiměřenost témat lidové kultury věku žáků 1. stupně základní školy. Ve výpovědích byly za nepřiměřené téma označeny Dušičky. Respondentka Pavla uvedla: *„Děti mají Dušičky spojené s tím, že chodí na hroby a mají to spojené s lidmi, kteří už s námi nejsou. Jednou se mi stalo, že když jsme zmínila téma dušiček, tak mi začali kreslit hroby, a to jsem říkala, že tedy ne, protože to bylo takové trochu morbidní, když mi začali kreslit ty hroby. Takže tomu se spíše vyhýbám. Spíše to беру tak, že už se blíží období adventu.“*

Respondentka Dana pojala totéž téma odlišným způsobem, ale narazila na násilný podtext, který nebyl zcela vhodný pro žáky 1. stupně: *„Zaměřovali jsme se na ty svaté, ale pak jsem přišla na to, že to je pro děti takové drsné, protože ti svatí se stali svatí proto, že skončili nějakým propletením v kole nebo je sťali, a to jsem si říkala, že bych měla brát opatrně. Spíš jsme to udělali nakonec tak, že jsme chodili po Bystřici, máme tady několik soch svatých, a tak jsme si říkali, jak je poznáme, aby věděli, že to tady je a že to tady k něčemu je.“* Tato respondentka zmínila také modifikaci tradičních magických úkonů o Vánocích, které byly v minulosti určeny spíše mládeži: *„(...) seznamujeme se s těmi základními zvyky např. pouštění lodiček, krájení jablíčka nebo oni hrozně rádi dělají házení papučem. I když to většinou postavíme trochu jinak, ne že se budou vdávat a ženit.“*

K přizpůsobení odbornosti věku žáků se vyjádřila respondentka Petra: „*Někdy si říkám, že je to zase ta Barbora, zase ta Lucka. Ale já jim to samozřejmě dělám každý rok těžší. V první třídě jsou to nějaké lehké věty, které si musí přečíst, v páté třídě už k tomu mají nějakou práci, kterou musí sami udělat. Vede to k tomu, že si aspoň něco zapamatují.*“ Respondentka Petra si zároveň uvědomuje, že některá témata ubývají s přibývajícím věkem žáků na oblíbenosti: „*Když se zeptáte pátáků, jestli půjdou čistit studánku, tak ohrnují nos. Ale když se jich zeptáte, jestli půjdou na masopust, tak to rádi, a dokonce si udělají nějakou masku.*“

Respondentka Michaela vzhledem k práci pouze s žáky prvního ročníku zmínila, že v tomto případě není třeba výrazné odbornosti: „*Do tohoto tématu (Stridžie dni¹⁰) jsem až tak hluboko nešla, protože učím prváky a tam stačilo jít trochu po tom povrchu.*“

Respondentky se v souvislosti s přiměřeností k věku žáků pozastavily nad literaturou a dalšími materiály, které pojednávají o lidové kultuře. Respondentka Dana upozornila, že lidová slovesnost a také obsahové hledisko lidové písně není příliš vhodné pro děti mladšího školního věku: „*A já jsem to chtěla začít používat ve vyučování, že si každé ráno budeme kousek číst z toho, protože já mám nějaké knížky s hanáckým povídáním, ale buďto to tam začne být vulgární, nebo se mi to téma nelíbí pro děti, že je tam alkoholik nebo něco takového.*“ Zároveň vyjadřuje potěšení z publikace zaměřené přímo na malé čtenáře (Ůčebnica hanáčt'ěně pro němenši). Podobný problém nevhodnosti k věku žáků vnímá i při výběru lidové písně: „*Máme třídičný sborník pana Poláčka, Lidové písně z Hané, tam hodně hledám. Tam je toho pro děti dost málo k použití, většinou jsou tam nějaké zamilované nebo vojenské. Ale většinou mám dobrý pocit, že jsem vybrala opravdu hanáckou písničku.*“

Respondentka Michaela uvedla, že si z důvodu neexistence komplexního přiměřeného materiálu pro výuku folklorních témat vytvořila svůj vlastní: „*Já jsem si ilustrovala takové pracovní listy velikosti A4, kdy ke každému tématu měli nějakou postavičku, která něco dělá nebo radí. A to byla i omalovánka. Děti si to sbíraly. A takto to fungovalo, že nebyla publikace, ani pracovní sešit, ale takovýmto způsobem jsem se to snažila ozvláštnit. Oni si pak vyrobili takový papírový obal a do něho si zakládali každý týden to téma. A na konci roku jim z toho pak vznikla taková etnologická knížka.*“ Zároveň však zmiňuje, že na Slovensku existuje pracovní sešit a monografie určené přímo pro děti: „*Je to takový pracovní sešit a jmenuje se Huncút. A to je určené pro děti, dá se to použít ve folklorním souboru, ve školách, kdekoliv, kde je*

---

¹⁰) Stridžie dni je označení pro dny na přelomu listopadu a prosince, kdy slaví svátek sv. Ondřej, sv. Barbora, sv. Lucie, sv. Mikuláš a další.

důležitá tradiční lidová kultura. A potom ještě mají jednu publikaci, na kterou jsem dělala i recenzi, když jsem s nimi spolupracovala. A to se jmenuje Jako sa kedysy... To jsou různé, třeba „Jako sa kedysi hospodařilo...“ všechno možné a je to čistě o tradiční lidové kultuře a je to určené přímo pro děti. Takže i toto se dá použít. Je to vhodný materiál.“

Respondentka Petra také uvedla jednu publikaci určenou přímo dětem, se kterou pracuje: *„A potom jsem si kupovala ještě jednu knížku o řemeslech, (...). Jmenuje se Zapomenutá řemesla. V ní vše bylo nafocené. Klára Smolíková tam má naopak obrázky, mám ji tady. Je tam ukázka vždy toho řemesla a pak texty pro děcka. Na čtení úplně perfektní. Četli jsme si to s děckama ve 4. třídě. Rozeslala jsem jim to na iPady, oni si do toho pak mohli kreslit. Pro děcka je tato knížka úplně perfektní.“* Ostatní respondentky si vůbec neuvědomovaly, že by existovaly nějaké materiály přímo určené pro děti.

Věk žáků může být limitující také při volbě organizačních forem, zejména u zařazování skupinové práce, jak uvádí respondentka Dana: *„Ty mladší musí učitel více vést. Ale obojí má své pro i proti. Najdou se klady u těch malých i u těch větších. Ti větší jsou schopni už pracovat ve skupině a něco společně prezentovat, zatímco ti malí jsou takoví individualisti a moc to nefunguje ta skupinka.“*

Kategorie č. 4 Komplexnost a původ lidových tradic

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
odstranění komerce a povrchnosti	výrazné – slabé
porovnávání minulosti a současnosti	často – zřídka
náboženství	přístupné – nepřístupné
vztah k regionu	regionalita – obecné tradice
projekt	vhodný – méně vhodný

Komplexnost a původ lidových tradic a prvků lidové kultury se ukázaly jako důležité faktory, ke kterým respondenty přihlížejí. Ve svých výpovědích se nejvíce zmiňovaly o výrazném vlivu komerce, který pozměňuje chápání tradic, a také vyjádřily svou motivaci odpoutat se během výuky od pouhé komerční podoby svátků. S touto problematikou se nejvíce potýkaly respondenty Petra a Dana.

Respondentka Petra uvedla: „*A já sama za sebe každý rok pravidelně ve všech třídách, od 1. až do 5. třídy, zařazuji advent. Vadilo mi totiž, že v poslední době se na ten advent docela zapomíná. Na venek se advent zobrazuje především jako rozžihání adventních stromků a adventních svíček, což jsem sama za sebe viděla pouze jako nějakou modernu, která se teď prosazuje. Vadilo mi, že se v tom ztratilo to, o čem advent vždycky měl být. Už před šesti lety jsem se rozhodla, že budu advent pravidelně zařazovat ve třídách.*“ Podobnou snahu vyvíjí také v souvislosti s tříkrálovou sbírkou, protože je pro ni důležité, aby žáci znali původ této tradice a neměli ji spojenou jen s něčím moderním: „*Končím pak až třemi králi, které zařazuji po Vánocích. Koledy k té atmosféře patří. Chci v dětech vypěstovat, že koleda tady byla vždycky, i když teď je více spojena s tříkrálovou sbírkou. Mám pocit, že aspoň takto tříkrálové sbírce pomůžu, když dětem vysvětlím, že děti koledovaly i dříve a není to nic, co se vymyslelo až teď.*“

Respondentka Dana vnímá tuto problematiku zejména u svátků Vánoc: „*Ale teď už se také snažíme jít i po té stránce, že to nejsou jen dárečky a stromeček, snažíme se, aby ty děti nebraly Vánoce příliš komerčně. Takže stromeček ve třídě se snažíme zdobit buď slamenými ozdobami nebo vlastními vyrobenými ozdobami.*“ Respondentka Jana si také uvědomuje vliv komerce na vánoční svátky a dodává, že Vánoce ve škole slaví až v době jejich skutečného konání v rámci roku, ne o více než měsíc dříve: „*Mně se třeba líbí, že se tady dodržuje ten zvyk, že se Vánoce neslaví už před Vánocemi, že lidé už slaví na přelomu listopadu a prosince, ale že se ten Ježíšek v betlémě opravdu objeví, až se vrátí z vánočních prázdnin, a zase potom po Vánocích zmizí se třemi králi.*“

Kromě Vánoc, což je velmi výrazné téma v rámci kalendářního roku, se respondentky orientovaly i na jiné významné dny. Respondentka Dana se svou kolegyní iniciovala změnu školního karnevalu do podoby masopustu: *„Já mám ráda masopust ve škole, protože tam u nás měly kolegyně tendence dělat karneval v tělocvičně, a to je taková ta akce, ze které vám ještě týden třesť hlava, když tam všichni šlapou po těch baloncích a všichni vyhrajou v tombole. Ale jeden rok jsme se s mou fajn kolegyní v paralelce vzepřely, že si uděláme místo toho masopust. A opravdu jsme se předem bavily o těch jednotlivých maskách. Bavily jsme se o těch funkcích, jak tam stárek předává právo, i jsme si to sehrály. A v den D jsme měli připravené ty masky. Trochu jsme děti tlačily do toho, aby nešly třeba za princezny, ale aby tam byly masky spíše klasické, o kterých jsme si povídali.“*

K odpoutání se od komerční podoby svátku respondentka Dana přešla také v souvislosti se svátkem Dušiček: *„S minulými třetáky jsem dělala i Dušičky. Už mi šel na nervy ten Halloween, který je všude, tak jsem to začala směřovat na ty Dušičky. Zaměřovali jsme se na ty svaté. (...) Ty děti už o tom ztrácí nějak ten pojem, o tom, co je svátek Všech svatých a Památka zesnulých. Oni ví, že se chodí na hřbitov, ale to pozadí oni neví.“* Tato respondentka se také negativně vyjádřila k velké iniciativě města v souvislosti se svátkem sv. Mikuláše, kdy se původní obchůzka Mikuláše s čerty a andělem proměnila ve veřejnou akci, kde se rozdává „něco zadarmo“.

Respondentky se v souvislosti s folklorními tématy věnují s žáky srovnávání současného života s životem našich předků, což odpovídá jednomu z očekávaných výstupů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Respondentka Kateřina uvedla zkušenost s lidovým oděvem a pravidly oblékání: *„Donesla jsem kroj a mělo to velký úspěch u těch dětí, ony se do toho chtěly oblékat, zkoušely ty materiály. A byly překvapené, že holky jsou jenom v sukních, že nenosí kalhoty. Líbilo se jim, že má holka sepnuté vlasy, že tam jsou různá pravidla. Takže ten kroj jsme využili.“* S podobným přístupem přišla také respondentka Jana, která se také věnovala lidovému oděvu a obutí, ale z pohledu vývoje řemesel (švec a výroba obuvi).

Respondentka Lucie šla ještě více do hloubky a to zejména v hudební výchově, při jejíž výuce se zaměřila na vývoj hudby, zpěvu a hry na nástroje od úplného prvopočátku: *„Vyvodili jsme si, že těch stylů hudby je více a kdysi dávno, když lidé neměli internet a neznali tady tu hudbu, tak to bylo jiné. A představili jsme si třeba ty indiány, co používali. Jaké nástroje. Měli jen buben a potom dupali třeba tleskali. A z toho jsme vycházeli. U toho se i pohybovali a aby šli stejně, tak na to měli ten buben. Potom, že si vymysleli píšťalky a další nástroje.“*

A nikdy jsme to nešli jenom v duchu folkloru, vždy jsme si to s něčím propojili a srovnávali jsme to. “ Vzpomněla si také na výuku, kdy hledali s žáky v moderní hudbě motivy lidových písní: „Pamatuji si, že mi kdysi pomohl i můj muž, že když jsme měli u třetáků nějakou novou písničku, tak jsme z toho vytáhli nějaký motiv a ten stejný motiv jsme našli v lidové písni, ten kousek. A tohle jsem jim pustila. “

Také respondentka Michaela při koncipování náplně svého předmětu vycházela z myšlenky porovnávání způsobu života a poučení se z minulosti v souvislosti s narůstajícím konzumem: *„Chtěla jsem, aby si děti uvědomily ten rozměr toho konzumního života, protože to všechno tak souvisí, je to velmi komplexní téma. Když jim vysvětlím, jak kdysi lidé žili, že si všechno museli vypěstovat, vyrobit, co je za chlebem, oblečením, látkou, kde to vlastně začíná. Že to nezačíná tím, že jdu do obchodu a koupím si tu látku, ale že se musí zasít ten len a ten se musí zpracovat. A ony ty děti z toho zůstaly takové šokované, co všechno ti lidé dříve museli udělat. A vždy jsem to porovnávala s tím naším světem, co my dnes musíme udělat. My sedneme do auta, odvezeme se do nákupního centra, koupíme si tričko a za týden ho vyhodíme, protože jsme si na něm udělali flek. A tento konzumní způsob života jsem ve velké míře přirovnávala, protože ty hodnoty dnes jsou úplně někde jinde posunuté. A já neříkám, že bychom měli žít tak, jak kdysi žili lidé, ale nějakým způsobem bychom se měli zamyslet nad tím, jak žijeme v tom konzumním světě. “*

Všechny respondentky si uvědomovaly, že folklorní témata, která zařazují, jsou výrazně spojena křesťanskou vírou. Z jejich výpovědí vyplynulo, že je pro ně seznamování s touto stránkou folklorních témat velmi důležité a nemělo by být opomenuto. Jde jednak o osobu Ježíše Krista, ale také o světce, jako je sv. Martin, sv. Mikuláš, sv. Barbora a sv. Lucie. Ve škole u respondentky Jany pořádají např. Martinskou slavnost: *„Ta slavnost je hlavně o tom, aby se děti naučily soucit, takže jednak využíváme pranostiky a slovní spojení „Svatý Martin na koni“, ale hlavně se zaměřujeme na lidovou legendu, kdy Martin dal kus svého pláště žebrákovi. Děti hrají scénky a také se samozřejmě pečou martinské rohlíčky, což se na Hané dělá docela hodně. Martinské rohlíčky jsou takové rohlíčky, které se něčím naplní a důležité je, že když to chceš sníst, tak se musíš s někým podělit. Vezmeš si celý rohlíček a musíš ho rozlomit a tu druhou půlku někomu dát. V tomto je to taková hezká slavnost. “* Také respondentka Petra uvádí, že se s žáky věnuje mimo jiné osobnosti sv. Barbory: *„Po letech, kdy tento projekt každoročně zařazují, jsem si všimla toho, že v páté třídě si už děti opravdu pamatují, kdo například byla Barbora. Proč byla uvězněna ve věži, proč ji tatínek zabil. Člověk si řekne, že to je každý rok stejné. Že i ty postavy jsou stejné, tak jaký to má smysl? Ale opakování je matka moudrosti.*

Děti to za ten rok zapomenou.“ Upozorňuje také na důležitost opakování a připomínání témat každý rok v průběhu docházky na 1. stupeň ZŠ.

Témata Vánoc a Velikonoc opírají o křesťanskou tradici všechny respondentky. Respondentka Jana dodává: *„Na Velikonoce si hlavně povídáme o těch tématech, co bylo, jak to bylo, jak to souvisí s církevními věcmi. Byli bychom neradi, kdyby si děti myslely, že se Ježíšek o Vánocích narodil a hned pár měsíců nato umřel. Takže to se jim pořád vypráví.“*

Respondentka Pavla však uvedla, že je v zařazování náboženských témat opatrná a vnímá je jako jistou kontroverzi: *„Četla jsem dětem článček, povídku o tom, jak se narodil Ježíšek, takže i tyto prvky vkládám. Nikomu nic nevnučuju, ale ono i to větší město je ještě takové hodně náboženské, je tam hodně lidí nábožensky založených. Takže u těchto prvků musím vážit slova a opatrně je vkládat do rozhovoru s dětmi i pro ty, kteří do kostela nebo do náboženství nechodí. Je to někdy docela problém, když je to na té vesnici, tak tam se to ještě drží. Na staré škole mi ještě 10 z 12 dětí chodilo do náboženství, tak tam problém nebyl. Tady už se musím ohlížet, aby nebyl problém.“*

I přes to, že většina folklorních témat je stejná pro celou oblast České i Slovenské republiky, se respondentky vyjádřily, že se ve výuce neorientují jen na univerzální tradice, ale velmi důsledně zohledňují regionální princip. Volí regionální koledy, žánry lidové slovesnosti (mohou být psané v nářečí), konkrétní charakteristická řemesla i tradiční techniky a zohledňují způsob života ve své oblasti. Respondentky uvedly, že tyto regionální prvky lidové kultury byly pro žáky velmi silnou motivací.

Respondentka Kateřina uvedla hned několik regionálních prvků, které využívá: *„Nezpívali jsme před Vánocemi jen Rolničky, rolničky, ale zpívali jsme i takové, které vůbec neznali a zpívali jsme valašské koledy. To jsou moc pěkné koledy, takové chytlavé melodie, tak to je bavilo. (...) Také se bavíme v rámci čtení o různých řemeslech, které tady lidé na tom našem Valašsku provozovali, to je zajímavé, protože to je něco, co je naše. (...) Pohádky jsou tam trochu jiné, než jak je O Šípkové Růžence, ale jsou tady od nás z Valašska, z okolí Radhoště např. O sirotkovi z Radhoště, Jak se pekly vdolky, O zbloudilých ovečkách a další. A to jsme si dneska četli a děti prosily, jestli jim to nakopíruju. Protože je to zase něco jiného, ony se můžou jít podívat na ten Radhošť a říct si, že tady byla ta pohádka a tady žil ten bača a měl ty ovečky.“*

Také respondentka Lucie pracuje s regionálními prvky: *„Když jsme se učili i nějaké písničky, tak jsem bazírovala na tom, aby děti i naše písničky ovládaly. Učila jsem je mnoho*

skalických písniček a hodně jich uměly. Nebo jsem jim i zadala nějaké výrazy v našem nářečí a jestli tomu rozumí. A vyzvala jsem je, že se můžou doptat více doma a ať to, co se dozvěděly, přinesou, a můžeme si udělat i takovou naši písanku. Abychom věděli, co všechno se u nás ve městě používalo, jak se to používalo. I básničky a texty jsme se učili, i nějaké říkanky v nářečí jsme se učili. Ne ve slovenštině.“ Respondentka Dana se také zaměřuje v regionálních prvcích na nářečí: „Mně přijde nejdostupnější ta lidová písnička. Snažím se zařazovat i ty hanácké. Nejenom, protože to by je otráвило, že se učíme jen ty lidové. Ale v tom se dá předat i to nářečí trochu a je to o tom, že se ta písnička zachová.“

Respondentka Petra v souvislosti se zaměřením na region upozornila, že existují publikace pro učitele, v nichž jsou popsány ony obecné tradice, ale pro učitele, kteří se chtějí zaměřit více na vlastní region, jsou nedostačující: „Jedním materiálem, ze kterého, myslím si, čerpá většina učitelů, je paní Šottnerová (Dagmar). Vydala publikaci o lidovém roku, což je taková oranžová krásná kniha, která všechno krásně zpracovává. Ta (Šottnerová) udělala hodně pro všechny učitele, kteří chtějí něco využít. (...) Na druhou stranu tam nenajdou veškeré informace učitelé, kteří dětem chtějí více vysvětlit, že toto je ten kraj, ve kterém žijeme, že tady máme toto nářečí, tyto zvyky. My jsme třeba v některých věcech na pomezí.“

Aby se respondentky mohly věnovat tématům komplexně, vyžaduje to poměrně velké množství času a energie. S výjimkou respondentky Michaely, která má samostatný předmět a respondentky Jany, jejíž výuka je dána tematickým rámcem ŠVP, uvádí ostatní respondentky jako nejvhodnější metodu projektovou výuku. Respondentky realizují projekty v délce jednoho dne, týdne nebo formu celoročního projektu. Respondentka Lucie vytvořila projektový den v návaznosti na Mikulášskou obchůzku. Tato respondentka také zmínila možnost celoročního projektu: „Kdybych se tomu chtěla věnovat naplno, tak si udělám celoroční projekt a budu tam ty prvky zařazovat pravidelně. Ale to záleží, jak si to člověk zaměří ten projekt. My jsme měli třeba projekt na čtenářskou gramotnost, tak jsme sbírali rybičky. Ale kdybych si řekla, že budu dělat tento projekt, tak si ho budu v průběhu celého roku plnit.“

Respondentka Dana uvedla, že chystá buď jednodenní projekty nebo týdenní projekty v rámci jednoho předmětu, které vyvrcholí nějakou výstavou nebo akcí ve škole. Také však zařazuje prvky jen izolovaně v jednotlivých vyučovacích hodinách.

Respondentka Petra shrnula výhody projektu: „Využívám samozřejmě všechny prvky (lidové kultury). Protože když zařadím někde něco, co je doba dávno minulá, tak se to snažím zařadit do projektu. Projekt je pro mě nejlepší nástroj, jak všechno propojit dohromady.“

To znamená, že propojuji hodiny jako jsou český jazyk, matematika, prvouka, hudebka, výtvarka a tělocvik. Snažím se použít opravdu všechno. (...) Když chystáme nějaké společné akce, děláme je celodenní. Děcka si musí nejprve něco přečíst, pak si něco vyrobí a pak teprve přijde ta radost ve formě zařazené hry nebo nějaké dovednosti. Projekt je pro nás nejlepší forma, protože to pak vypadá přirozeně, samo na sebe navazující.“ Upozorňuje však na náročnost přípravy: „Akorát to člověk musí plánovat se vším, nedá se to udělat během jedné hodiny nebo jednoho dne. Většinou jsou to dlouhodobější projekty, které člověk promýšlí ve dne v noci. (...) pak to ve třídě vypadá, že vlastně nic nedělám, jenom se dívám, jak ty děti pěkně pracují. Pak mám radost, že mi to tak pěkně odsýpá. Že jsem si to doma pěkně promyslela. Ten měsíc příprav, když jsem si všechno hledala.“

Kategorie č. 5 Osoba učitele a jeho zaměření

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
dvojí působení	výhodné – nevýhodné
zázemí učitele	podporující – omezující
vlastní tvořivost	výrazná – slabá
poslání	velká možnost – malá možnost
přenesení zaměření a zájmů	výrazné – neznatelné
motiv pro žáky	silný – slabý

Osoba učitele a jeho zaměření hrají velmi významnou roli v tom, zda vůbec a jakým způsobem zařazují učitelé folklorní témata a prvky lidové kultury do výuky. Respondentky si to během hovorů příliš nepřipouštěly, ale otevřené kódování zcela zřetelně poukázalo na tuto kategorii i v rámci odpovědí na otázky, které se nezaměřovaly přímo na jejich motivaci. Výraznou vlastností této kategorie je dvojí působení respondentek – všechny respondentky kromě učitelského povolání vykonávají nebo vykonávaly také funkci vedoucích folklorních souborů nebo dětských folklorních souborů. Respondentka Pavla uvedla: „*Skoro 20 let jsem se věnovala folklornímu souboru a člověk má přirozenou potřebu předávat ty informace dál. těm dětem.*“

Velmi důležitou roli přikládají respondentky také zázemí, kde vyrůstaly a kde nyní žijí. Respondentka Petra uvedla jako nejdůležitější osoby při utváření jejího vztahu k folkloru své učitele a rodiče: „*Určitě za to můžou mí učitelé, kteří mě učili. Řekla bych totiž, že každý, kdo žije v nějakém kraji, je jakýmsi jeho patriotem. V každém kraji jsou lidé, kteří místním životem opravdu žijí. Navíc každý člověk to prožívá v rodině, což je strašně moc. To je to, co mě motivovalo a dodnes motivuje.*“ Respondentka Kateřina poukázala také na vliv své rodiny a na její zaměření na svou vlast: „*Myslím si, že musíme poznat svou vlast, naše zvyky, abychom se mohli přesunout někam dál. Mě takto vychovávali a byla jsem k tomu vedena, že dokud nepoznám svou rodnou zem, tak bych měla zůstat doma poznávat svou rodnou zem.*“

Respondentka Jana a Lucie zmínily, že mají v rodině členy, kteří jsou etnografové nebo jinak odborně kvalifikovaní pro oblast lidové kultury, a velkou měrou jim v zařazování témat pomáhají. Respondentka Jana uvedla: „*...moje maminka je dlouholetou vedoucí folklorního souboru, takže co se týká choreografií a kroků základních, tak ona je v tom kvalifikovaná. Takže v tomto vycházím nejvíce z toho.*“ Respondentka Lucie měla zázemí i ve své orientační i v nově vytvořené rodině: „*K babičce jsme jezdili na celé prázdniny. A babička nás učila všechno, ona*

nás učila zpívat, vařit, vyšít, ona byla kuchařka a krajčářka. A naučila mě i šít, takže i já teď šiju a opravuju kroje. Ale u nás ve městě toho moc nebylo. (...) Když jsem se přestěhovala, tak jsme ze začátku pochodili s manželem tak spolu po okolí, protože on jak pracuje v muzeu, tak on je etnograf, nebo spíše etnomuzikolog, tak jsme chodili spolu sbírat nějaké písně a materiály.“

Všechny respondentky se shodly také na vlivu svého členství v dětských a následně dospělých folklorních souborech, které se staly součástí jejich životního stylu. „*Jednak je to v mém životním stylu, já jsem infikovaná folklorem od malička a jednak je to i v tom, že jsem prošla různými fázemi. Byla jsem ten člen souboru, který jen atleticky cvičí a tancuje folklor a neví vůbec, proč se to dělalo, a potom se mi začaly studiem otevírat ty další obzory,*“ uvádí respondentka Michaela. Její zájem byl natolik silný, že si doplnila vzdělání v daném oboru. Obdobně se o další studium zajímala i respondentka Petra: „*Navíc jsem se loni rozhodla začít studovat Školu folklorních tradic, také ji založila Alenka. Tam mi pomohla moc na cestě ke zdrojům. Chodí tam totiž i další učitelé, se kterými jsme se o všechno podělili.*“

Důležitost osoby učitele se projevuje také v tvořivosti a v iniciativě vytvářet materiály a podporovat k využívání prvků lidové kultury i ostatní učitele. Respondentka Dana uvedla: „*Ale tam je dost těžké ty kolegy, kteří k tomu nemají vztah, přimět, aby to nějakým způsobem dělali. Tak se třeba snažím, když bylo před Velikonocemi, že jsem vyrobila prezentaci, poslala to úplně všem kolegům, tak aby to měli nachystané a těm děčkám to aspoň pustili. A třeba je to nakopne i k tomu, aby udělali něco dalšího.*“ Své materiály vytváří také respondentka Kateřina: „*Děti dostaly nějaké pracovní listy na každý den. Ony to dostaly dohromady na začátku, jako takovou brožurku. Podle toho, jaký byl den, tak jsme s nalistovali tu kapitolu.*“

Iniciativu je možné vyvinout i v souvislosti s akcí pro celou školu. To zrealizovala respondentka Petra: „*Modrotisk se děčkám moc líbí. Měla jsem z toho strach, že se například rezerva bude moc patlat, ale bylo to úžasné. Krásně se s tím pracuje a jelikož učitelky na druhém stupni to chtěly taky zkusit, tak se všechno objednalo ve velkém.*“

Respondentky také zmínily, že vnímají své povolání jako poslání a že vnímají zařazování prvků lidové kultury a folklorních témat jako svou povinnost. Obávají se zániku tradice, zvyků, nářečí i konkrétních prvků lidové kultury jako jsou lidové písně a lidové tance. Respondentka Dana uvedla: „*Ale teď mám strach, že ta Haná se nějak vytrácí, třeba i ta řeč, nářečí a že děti se dnes s hanáčtinou už moc nesetkávají. Pak třeba zvyky. Čím déle učím, tak tím více zjišťuji, že když se zeptám před Vánocemi, jaké dělají děti s rodiči zvyky, nebo se bavíme*

o nějakém zvyku a zeptám se, kdo to doma děláte, tak se přihlásí třeba jen 3 děti, krájí jablíčko doma. Nebo to vůbec neznají.(...)Takže mi připadá, že by se s tím, že nějaký folklor existuje, seznámili alespoň v těch školách, když už nikde jinde. (...) A tím, že jsem učitelka, tak mám pocit, že s tím můžu něco udělat. Nejen ovlivňovat ty děti, co chodí do souborečku, ale že s tím můžu natáhnout i ty, které by se s tím jinak nesetkaly.

Obavu ze zániku a svou roli při uchování tradice vnímá i respondentka Lucie: *„Je to něco, co nám tady nechali ti staří rodiče, tak aby nám to nezahynulo. Já to tak vnímám za celé ty roky, že vždycky když jsme s dětmi něco nacvičili, že ti lidé to oceňují, že jsme ty staré materiály posbírali, že jsme to upravili na to jeviště. Nesmí to zahynout. Když si to tak vezmeme, tak ty slovanské národy mají tady to kulturní bohatství velké. Byla by to škoda, nemá to nikdo tak velké jako my. Tak jak to dali nám ti naši rodiče a předci, tak se to předává z generace na generaci a nemůže se na to zapomínat. Protože jsou to fakt skvosty.“*

Respondentky bez ohledu na délku praxe upozornily na jeden důležitý fakt. Při zařazování folklorních témat je důležité zapálení a zájem učitele o danou oblast. Zaměření učitele se automaticky přenáší na žáky a respondentky uvádí, že pokud žáci cítí zájem o folklor u učitele, je mnohem jednodušší žáky k folklorním tématům motivovat i u nich vzbudit hlubší zájem o dané téma. Respondentka Jana uvedla: *„A já si myslím, že je dobré, když je člověk nadšený pro danou věc, tak i ti žáci jsou potom nadšení. A ono to samo přejde. Mám také takovou zkušenost. Já třeba nemám ráda matematiku a ani moji žáci ji nemají moc v oblibě. Naopak v ostatních třídách nemají rádi češtinu, ale moji žáci ji mají rádi, baví je, protože i já k ní mám kladný vztah.“*

S tím souhlasí také respondentka Petra a uvádí, že to platí pro cokoliv, co učitel na prvním stupni ZŠ dělá: *„Na to, aby mohl člověk zařazovat lidové prvky do výchovy, tak to musí žít. Bez toho to nejde. Protože když tím nežije učitel, tak tím nemohou žít děti. Pro mě a pro moje kolegyně, které zařazujeme prvky lidové kultury do výuky, je to součást života. A tak jak život žijeme a jak kalendářní rok plyne, tak zařazujeme prvky lidové kultury do naší výuky. (...) Zařazovat lidovou kulturu do výuky může jenom ten, kdo je o tom skálopevně přesvědčen a dělá to srdíčkem. Nemůže být na prvním stupni učitel, který to nedělá srdíčkem. A platí to ve všem, ať už člověk zařizuje jakýkoliv prvek. Nemusí to být nutně lidová kultura.“*

Respondentky se v této souvislosti snaží vytvářet takovou výuku, která je zajímavá nejen pro žáky, ale také pro ně samotné. *„Já si ty vyučovací předměty chci dělat tak, aby i mě*

bavily. Aby to nebylo jen cpaní předmětů do hlavy, musíš se to naučit a tohle je ten základ. A mám ráda, když to ty děti baví a když to baví i mě,“ uvedla respondentka Kateřina.

Zájmy učitele mohou žáky k folklorním tématům také motivovat – může se jednat např. o vystoupení paní učitelky jako členky folklorního souboru na veřejné akci města, jak uvedla respondentka Dana. *„Dá se to udělat i tak, že paní učitelka bude vystupovat, kdo ji pozná, přijdte se jí přihlásit a oni vidí paní učitelku v tom kroji a motivují je tou svou účastí,*“ poznamenala se smíchem respondentka Dana. Také všeobecná známost paní učitelky jako „národopisce v kroji“, jak zmínila respondentka Petra, je pro žáky motivující. *„Myslím, že mě všichni mají spojenou s tím souborem a tak mě berou. Všichni ví, že já jsem ten národopisec v kroji, často mě v něm vidí. Že jsem ta jiná než ostatní učitelé a ví, do čeho jdou, když mě mají,*“ dodala respondentka Petra.

Kategorie č. 6 Folklorní téma jako narušení stereotypu

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
organizační formy	klasické – specifické
vyučovací metody	slovní – praktické
prožitek	silný – slabý
motivace	po celou dobu – jen vstupní
materiální a didaktické prostředky	obvyklé – neobvyklé
žakovské učení	oboustranně přínosné – jednostranně přínosné

Z výpovědí respondentek přirozeně vyplynulo, že zařazení folklorních témat je u jejich žáků vnímáno jako velké narušení stereotypní výuky. Zatímco v běžných vyučovacích předmětech převažuje podle jejich slov frontální výuka, slovní monologické metody a práce s učebnicí, při realizaci folklorního tématu je kladen důraz na prožitek, na vlastní aktivitu žáků a na názorost. Ve výpovědích se objevilo narušení stereotypu v organizačních formách výuky, ve volbě metod, ve způsobu motivace žáků a ve volbě materiálních a didaktických prostředků. Některé respondentky využily také vzájemného učení žáků starších a mladších ročníků.

Respondentka Michaela ke svému předmětu uvedla: „*V principu...když je čtení, tak se čte, když je psaní, tak musí celou hodinu psát a je to taková monotónní činnost. A já jsem měla 45 minut na to, abych obsáhla dost široké téma, které jsem jim podala jako pohádku. To bavilo z počátku všechny.*“ Respondentka Dana se vyjádřila o zařazování folklorních témat podobně: „*Ale většinou bych řekla, že se jim to líbilo, protože jak jsem již řekla, je to pro ně, že nesedí v lavici, je to pro ně nějaké vykojení z toho klasického režimu, že si mohli sami něco vyzkoušet a je tam ten vlastní prožitek. (...) Oni to rádi přijmou, rádi si to prožijí a užijí si to.*“

Respondentka Kateřina se domnívá, že děti vnímají zařazené folklorní téma jen jako hodiny, kdy se nemusejí učit, tudíž jejich primární motivace není dozvědět se něco o tématu, ale ono „neučení se“. „*On je to první stupeň a mě se stává, že ty děti zajímá úplně všechno, jak je to něco jiného než dělení dvojciferným dělitelem, tak je to bude zajímat,*“ uvedla Kateřina. Také však dodává, že se zájem dětí může v průběhu tématu měnit: „*Oni byli rádi, že nemusí probírat souhlásky, protože je to třeba nebaví a potom najednou přišli na to, že je to téma zajímavé. Jsou to páťáci a je zajímavé velké množství témat.*“ Podobnou zkušenost se zástupnou motivací má i respondentka Jana: „*Ve třídě se zvedla úplná nevole, že už nebudeme tancovat.*

A nakonec z nich po dvou týdnech vylezlo, že oni chtěli tancovat, protože se chtěli vyhnout matematice.“

V organizačních formách při zařazení folklorních témat převažuje projektová výuka, o které se již zmiňuje kategorie č. 4, také jsou to různá tematická pásma, celoškolní akce a slavnosti, vycházky a exkurze, ale i skupinová práce. Respondentka Pavla uvedla: *„S dětmi jsme dělali Smrtnou neděli, takové to Květná neděle, kdes klíče dala ... Takže ten taneček nebo taneček s větvičkami, nebo před Vánocemi jsem měla takové celistvé pásmo o Vánocích a o Ježíkovi. Tam tance moc ne, protože se netancuje, ale spíše říkadla, písničky, a tak tam byly zařazené. Takže takovéto vánoční pásmo.“* Respondentka Dana dělá pro svou třídu vždy před Vánocemi besídku: *„Já potom dělám poslední den před Vánocemi takovou menší besídku ve třídě, kde se seznamujeme s těmi základními zvyky např. pouštění lodiček, krájení jablíčka nebo oni hrozně rádi dělají házení papučem.“* Dodává, že všechny tyto magické praktiky si žáci vyzkouší.

S tím souvisí pestrost vyučovacích metod a materiálních a didaktických prostředků, které respondenty využívají. Kromě slovních metod, které jsou nezbytné, se objevují metody názorné, kdy respondenty přináší do výuky různé skutečné předměty (lidový oděv a obuv, nástroje na tkaní a zpracování lnu), využívají obrazových i audiovizuálních materiálů a knih. Také využívají metody praktické, z nichž nejvíce vyniká příprava pokrmů (pečení a zdobení perníčků, pečení chleba, smažení božích milostí, bramboráků), výtvarné a rukodělné činnosti (pěstování a zpracování obilí, česání a zpracování lnu, pletení), pohybové aktivity a hry (kulíčky) a tanec. Také zařazují aktivizující metody jako jsou různé didaktické hry a doplňovačky a některé respondenty zařazují v souvislosti s folklorními tématy také metody kritického myšlení a práce s textem.

Všechny respondenty uvedly, že je pro ně zcela zásadní, aby si žáci dané téma prožili a co nejvíce vyzkoušeli. Respondentka Petra dokonce uvedla, že je tímto limitována v případě Velikonoc, kdy je pašijový týden narušen velikonočními prázdninami: *„Sama za sebe pak říkám, že velikonoční prázdniny mi seberou možnost Velikonoc s dětmi prožít. Když jsem například ve škole na Tučný čtvrtek, vím, co je za den, jaký má význam a všechno se točí okolo Tučného čtvrtku. Na Zelený čtvrtek jsem naopak na velikonočních prázdninách doma, děti taky a nikdo na to nemá náladu. K Velikonocím se tedy dostanu velice okrajově. Kdybych to měla zařadit, musela bych před Velikonocemi anebo naopak po Velikonocích, a to se mi všechny velikonoční zvyky už dělají špatně. Jak jsem říkala, že to musíme prožívat, aby to vypadalo přirozeně, tak zrovna Velikonoc si takto prožít nemůžeme.“* Pro dosažení maximálního

prožitku z folklorních témat využívají respondentky tematické pořady a stálé expozice muzeí a skanzenů, o nichž pojednává blíže kategorie č. 7.

Vystoupení ze stereotypu výuky se děje i v rovině motivace. Všechny respondentky uvedly, že využívají rámec příběhu (fiktivní postavy, rodiny a jejího života), do kterého folklorní téma zasadí. Zajišťují tím kromě úvodní motivace i motivaci průběžnou. Mimo to respondentka Michaela uvedla, že motivuje žáky také různorodou skladbou činností ve vyučovacím předmětu: *„Ještě se mi nestalo, že by to žáky nebavilo, protože ta hodina byla vždy už od začátku dělaná tak, že se velmi často měnila. (...) Takže vždy jsem našla takovou činnost, která nalákala postupně každého, všechny děti. Tím, že jsem prostřídala tyto činnosti 3 nebo 4 a uchočila jsem to téma z různých úhlů, tak vždy to obsáhlo celou tu třídu.“*

Dvě respondentky uvedly zkušenost s vytvářením takových akcí, při nichž starší žáci (z 2. stupně základních škol) připravují program s folklorní tematikou pro mladší žáky. Respondentka Petra uvedla: *„Šestáci si vybrali nějaké řemeslo, každý musel zazpívat písničku, předvést, jak to řemeslo vypadalo, co k tomu lidi nosili na sobě. Podařilo se nám i to, že jsme tato řemesla spojili s masopustem. Jeden den přišli šestáci jako řemeslníci mistři a řemeslníci tovaryši za děckama z prvního stupně a hledali mladé tovaryše. To byla hlavní myšlenka. Malé děvčata učili míchat mouku, taky jsme měli řezníka, ševce, mlynáře, pekaře, cukrářky. A zedníky, to museli postavit z kostek kus zdi. Ševci šili boty. Druhý den jsme to potom měli připojené k masopustu. Měli jsme spoustu vyučených řemeslníků z předchozího dne, takže jsme udělali řemeslný masopust.“*

Respondentka Pavla má podobnou zkušenost: *„Bylo to před Velikonocemi, kdy druhá, třetí a čtvrtá třída přecházely ze stanoviště na stanoviště, kde pro ně měla ta starší třída nachystaný nějaký program. Takže jedna třída měla třeba prezentaci o lidových tradicích. Měla jsem to na starosti všechno, takže jsem věděla, co jim ty děti budou povídat, z toho nějaké ukázky, doplňovačky, tajenky. U druhého stanoviště vyráběly děti kraslice, učily se, kde se ty kraslice malovaly, viděly tam obrázky kraslic, jakým způsobem se malovaly ve vedlejší vesnici. To už jsem navazovala na tradice rukodělné činnosti. Na dalším stanovišti jsme se učili písničku, která se týkala Velikonoc.“* Pavla upozorňuje na přínosnost takovéto akce pro obě věkové kategorie žáků: *„Starší měli pocit, že jsou důležití, protože si připravovali něco pro ty malinké, připravovali jim šablony, části výrobků, pomáhali jim při tom, takže si užili toho kontaktu s malými dětmi, a navíc se i ti malí dozvěděli něco o tradicích.“*

Kategorie č. 7 Přínos spolupráce s dalšími subjekty

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
odborné zdroje	věrohodné – nevěrohodné
pedagogická inspirace	snadno dostupná – hůře dostupná
názornost a komplexnost výuky	žádoucí – nežádoucí
interaktivní programy	snadno dostupné – hůře dostupné
úspora času a energie učitele	výhoda – nevýhoda
působení jiných osob	přínosné – nepřínosné
technická výpomoc	pravidelná – výjimečná
finanční zajištění	potřebné – nepotřebné

Spolupráce při zařazování folklorních témat do výuky může probíhat s různými subjekty (fyzickými a právníckými osobami) a z výpovědí respondentek vyplynulo, že má velmi pestrhou a různorodou podobu. Jedná se například o spolupráci s muzei a skanzeny, které umožňují na daná folklorní témata nahlédnout názorně a komplexně v rámci tematických pořadů speciálně připravovaných u příležitosti významných svátků lidového roku nebo v rámci stálých expozic. Respondentka Pavla uvedla: „*Toto děti nejlépe vidí v tom skanzenu, jak se lidé oblékali, jaká řemesla ti lidé dělali, od kovářů přes pletení košíků. Toto všechno v těch skanzenech viděli přímo, nebo ty malérečky. Když jsme byli tady ve skanzenu, tak tam byla paní, co přímo malovala ta vajíčka. Takže tyto řemesla oni vidí hlavně na těchto akcích. A plus jim tam povídají, jak ty děti dříve žily, vlastně lidé obecně, jak se oblékali, co jedli. To všechno je tam pěkně ukázané. Ty děcka viděly, jak ti lidé třeba před Vánocemi jedli, co měli na stole. A proč to tam měli.*“

Některé instituce nabízí také interaktivní programy určené přímo pro školy, které umocňují prožitek žáků. Tento příklad uvedla respondentka Jana: „*My jsme spolupracovali dříve se skanzenem v Příkazech, ale bohužel ta spolupráce úplně totálně zapadla. My jsme tam vždycky jezdili na mláčení obilí, děti tam dostaly cepy do ruky, mlátily tam to obilí, potom jim to projeli „fofrem“, což je taková čistička na to zrno a domů si odvezli to zrno a ve škole si pak mohli na ručním mlýnku mlít to obilí.*“

Přínos těchto institucí je kromě názornosti a komplexnosti také ve výpomoci učitelů při zařazení folklorních témat do výuky zejména v podobě úspory času a energie a ve vysoké profesionalitě a propracovanosti nabízených programů. Respondentka Petra uvedla: *„Pro mě je to výborná věc. Kdybych to chtěla připravovat sama, strávila bych nad tím obrovské množství práce. Když to za mě udělá muzeum, velmi ráda tam samozřejmě jedu.“*

Respondentka Petra také uvedla, že je dobré, když se žáci o tématu dozví i od někoho jiného než od učitele. S tím souhlasí také ostatní respondenty. *„Já myslím, že je to určitě něco jiného, než když je tam pořád ta paní učitelka Dana a říká pořád to samé. A oni navíc mají na to, že si ten program připraví, mají na to všechny pomůcky a vlastně to opakují a vychytají si chyby, které já bych udělala. A když to opakují, tak je to takové profesionální a je to pro děti velmi zábavné a užijou si to,“* dodala respondentka Dana a poukázala na faktor profesionality a propracovanosti.

Respondentky spolupracují také s jinými subjekty, než jsou muzea a skanzeny. Domlouvají exkurze do různých hospodářských a průmyslových odvětví např. do mlýna, sklárny, gazdovství, modrotiskárny, které umožňují názornost výuky. Výpomoc v podobě přednášek jim nabízí také městská informační centra.

Spolupráce s muzei a fyzickými osobami (etnografové, pamětníci) přináší učitelům dostatek odborných a věrohodných informací a zdrojů pro přípravu výuky na folklorní téma. Například respondentka Lucie uvedla: *„Spolupracovali jsme s muzeem ve Skalici, s kulturním střediskem, hodně s tou starší kolegyní Skaličankou. A potom sama oslovuji ty nejstarší členy souboru, třeba toho pana ředitele, ten už má 80 roků. Potom spolupracujeme s archivem a získávám odtamtud tance a videa.“* Respondentka Michaela spolupracuje s občanským sdružením, díky němuž má možnost získat specifické nástroje a pomůcky. *„Řemesla děláme dokonce v takovém rozsahu, že jak jsem vzpomínala, že jsem to každý rok vylepšovala nebo zkoušela různé možnosti, jak to dělat jinak, tak jsem jim nosila, protože se věnuji i občanskému sdružení Vandrovka, které dělá kurzy pro veřejnost, tak mám různé takové pomůcky materiály třeba na tkání,“* uvedla Michaela. Respondentky Pavla a Kateřina mají mezi svými známými etnografy, s nimiž se v případě nejasností radí a informace si ověřují.

Kromě odbornosti je pro učitele cenná také spolupráce a pomoc po stránce metodické. Tato spolupráce existuje v podobě projektu Tady jsme doma, který poskytuje odborné informace k tématům, inspiraci i metodické rady. Respondentka Petra, která se zapojila do projektu, uvedla klady i zápory této spolupráce: *„Naše škola pracuje v projektu Tady jsme doma, tak nám*

chodí zpravodaj tohoto projektu a někdy mi přijde právě ta myšlenka v tom zpravodaji, že si tam člověk něco přečte. A řekne si, že jo. Když to jde na jiné škole, tak to půjde i u nás. (...) Projekt Tady jsme doma nám každý rok vytyčí nějaké téma. Ted' už jsme v něm zapojení jenom tak, že s ním děláme pouze, když něco chceme. Když jsme se do projektu na začátku zapojili, takže jsme pak končili ve Strážnici (Mezinárodní folklorní festival), tak jsme každý měsíc museli něco udělat. To bylo pro nás učitelky velmi náročné.“ Přínos po stránce inspirace, ale také svázanost pravidly si uvědomuje také respondentka Dana a je to důvod, proč se do projektu zatím zapojit nechce: „Jeden kamarád mne navedl, že ve Strážnici dělají ten projekt Tady jsme doma. A na jedné Strážnici jsem se šla podívat na tady tento pořad a oni tehdy vydali i nějaký sborník těch zkušeností učitelů. Ale celkově mi ten projekt připadl, já jsem ho asi pořádně nepochopila, že se tak nepotřebuji nějak svazovat do organizovaného projektu, že si to dělám po svém, jak mi vychází čas. Ale je to velmi inspirativní, zdálo se mi, že to mají dost dobře udělané.“

Spolupráce může mít také podobu technického zajištění materiálů pro výuku folklorních témat přímo ve škole. Takovou pomoc mohou poskytnout správní zaměstnanci školy. „Takže děti si to vyrobily, paní kuchařky byly úžasné, takže nám to upekly a bylo to super prostě. To byla taková výborná spolupráce. Malá škola měla své kouzlo a své výhody tady v tomto. Jednak, že člověk člověka zná, a i ty paní kuchařky tam byly ochotné se vším pomoci. Nebyl problém,“ uvedla respondentka Pavla. Respondentka Petra zapojila pana školníka: „Tyto nástroje jsme si potom v rámci pracáku vyráběli. Museli jsme natlouct hřebíky, to nám vyráběl pan školník. Velmi obětavý pán, když nám vyráběl nástroj na lámání lnu.“ Jednorázovou spoluprací navázala také respondentka Jana, a to z důvodu zničení políčka zralého obilí, potřebného pro dokončení celoročního tématu Ze zrna chléb: „Takže my jsme z hodiny na hodinu úplně přišli o obilí, které jsme si rok pěstovali. Takže jsem sháněla, kdo by nám podaroval obilí na mlácení, a tak jsem zjistila, že by se dalo kontaktovat zemědělské družstvo kousek za Olomoucí a ti nám darovali pět snopů obilí.“

Velmi výrazným subjektem spolupráce může být také město ve spolupráci s folklorními soubory a dalšími sdruženími jednak po stránce technické, jednak po stránce finanční. Respondentka Dana uvedla: „Jinak bych řekla, že v Bystřici nemám potřebu sama něco většího organizovat v tom folkloru, protože my tady máme ten luxus, že to město tyto akce dělá pro veškerou veřejnost v rámci toho Hanáckého roku. Takže pokud jsou Velikonoce, tak uděláme pletení tatarů, vynášení Smrtky a přijďte se na to podívat, kdo chcete. Ale není to iniciativa školy, ale je to soubor a město. Pak je velikonoční občůzka a my vycházíme v 9 hodin, tak se můžete přijít podívat tam. A takto to jde celým rokem.“ Respondentka Petra využila projekt místního

regionálního hnutí, který zařídil a zafinancoval jednu z exkurzí: „*Předloni díky němu děcka jely na výlet, kde poznávaly skláře, včelaře, truhláře a ještě něco, co už si nepamatuji. Čtyři řemesla celkem. Přijel pro nás autobus, regionální hnutí nám to hradilo. Odvezli nás do sklárny, kde měli jakési kongresové centrum. Tam byla všechna ostatní řemesla, kde si děcka všechno osahaly jednotně.*“

Kategorie č. 8 Teoretické podklady pro výuku folklorních témat

Vlastnost	Dimenzionální rozsah
vlastní zkušenosti a prožitky	velmi časté – ojedinělé
spoléhání se na druhé osoby	zcela – částečně
vlastnictví celorepublikově uznávané knihy („bible“)	časté – ojedinělé
důvěra v internetové zdroje	nízká – vysoká
odborné monografie	regionální – obecné

Jedna z oblastí rozhovoru byla zaměřená také na zdroje informací pro výuku folklorních témat. Všechny respondentky vyjádřily svůj vztah k dětským nebo dospělým folklorním souborům a uvedly, že největším zdrojem jsou pro ně právě zážitky a zkušenosti získané od jejich bývalých vedoucích. Respondentky předpokládají, že jejich vedoucí museli mít podložené zdroje pro tvorbu choreografií, a tudíž nemají potřebu informace dále ověřovat.

Respondentka Kateřina uvedla: „Všechny informace, které mám, tak mám od své vedoucí ze souboru, která také byla učitelka. Je takový pamětník. Většinou chodím pro rady k ní. Ona už od malička nám v souboru říkala různé pohádky, říkala různé pranostiky, zvyky, takže já jsem tím byla krmena od malička. Kdybych začala hledat zdroje, tak jich najdu spoustu, ale já se vždycky obrátila na tu paní vedoucí.“ Respondentka Pavla dodala: „Mým takovým největším zdrojem je moje kamarádka, ta etnografka, která nám dříve vytvářela choreografie. A to je velký zdroj informací, protože cokoli ona zakomponovala, ať to byl tanec nebo písnička nebo nějaké hry, tak to ona jako etnografka měla něčím podloženo.“

Respondentka Petra si uvědomila problematiku dokládání zdrojů informací v době zapojení se do projektu Tady jsme doma: „V neposlední řadě pak člověk čerpá z toho, co umí. Když do toho souboru chodil, má spoustu věcí uložených ve své hlavě. Pak mám ale problém, když po mně chtějí, abych uvedla zdroj. To musím samozřejmě uvést, pokud dávám něco ven. Musím ho dohledat, já si to ale pamatuji z toho, co říkala moje učitelka, která nevím kde to našla. Nebo si to pamatuji od svojí babičky. Dohledat zdroj, ze kterého to je, mám problém.“

Většina respondentek také uvedla, že vlastní doma některou „bibli“ lidové kultury. Tímto slovem označovaly sbírky písní Františka Bartoše¹¹, Františka Sušila¹², na Hané Jana Rudolfa Bečáka¹³. Kromě sbírek písní uvedly respondentky také publikace České zvyky a obyčeje¹⁴ a Český lidový a církevní rok¹⁵ od Aleny Vondruškové nebo slovenskou knihu Rok vo zvykoch nášho ľudu od Emílie Horváthové¹⁶. Respondentka Petra připomněla také knihu Lidové tradice od Dagmar Šottnerové¹⁷, již vnímá jako vynikající publikaci pro učitele, kteří neví, jak folklorní témata uchopit.

V souvislosti se zdroji se respondentky věnovaly také problematice internetových zdrojů. V tomto ohledu se rozdělily na dvě skupiny – první skupina internetové zdroje vůbec nevyužívá nebo jen velmi ojediněle, protože je vnímá jako zcela nevěrohodné. Respondentka Kateřina uvedla: „Člověk nikdy neví, jestli je to pravdivé nebo ne a jestli je to skutečné. Na internet může napsat každý všechno a není tam žádná kontrola. Na internet si může každý napsat cokoliv, ale kde je ta pravda. Takže ano, čerpám z internetu, ale беру to pouze jako doplnění.“

Druhá skupina respondentek využívá digitalizované zdroje a archivy, využívá ve výuce dokumentární či jiné pořady s folklorní tematikou a cíleně si vyhledává ověřené informace. Respondentka Petra uvedla: „Národní ústav lidové kultury má digitalizované sbírky, což je velká studnice zdrojů a záruka toho, že jsou ověřené. Když chce člověk nějakou písničku, tak si ji může v digitalizovaných sbírkách také najít. Digitalizovaných zdrojů v současné době hodně přibývá i díky tomu, že nastoupila corona. Některé digitalizované věci šly hodně ven, stačí se někde zaregistrovat, ke všemu se dostanete. To si myslím je velká výhoda, když už přišla distanční výuka.“

Respondentka Michaela využívá elektronickou encyklopedii lidové kultury a další digitalizované zdroje: „Hledám si informace na stránce Centrum tradičnej ľudovej kultury¹⁸, to je

---

¹¹ BARTOŠ, F., JANÁČEK, L. *Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých, kterouž uvili František Bartoš a Leoš Janáček*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1953. s. 149. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:0beeea17-e056-453f-b3ae-1749ae939dca>

¹² BARTOŠ, F., ALEŠ, M. *Naše děti: jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poesie, zábavy, hry i práce společné*. Praha: J. Otto, 1898. s. 281. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:ef39c90e-c769-41c2-ab7c-112e441f7e09>

¹³ BEČÁK, J. R. *Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná*. Boskovice: Albert, 1997. s. 460. ISBN 80-85834-43-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7da7d980-9b19-11e8-8b19-005056825209>

¹⁴ VONDRUŠKOVÁ, A. *České zvyky a obyčeje*. Praha: Albatros, 2004. Oko (Albatros). s. 370. ISBN 80-000-1356-8.

¹⁵ VONDRUŠKOVÁ, A. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. s. 304. ISBN 978-80-243-6761-3.

¹⁶ HORVÁTHOVÁ, E. *Rok vo zvykoch nášho ľudu*. Bratislava: Tatran, 1986.

¹⁷ ŠOTTNEROVÁ, D. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.

¹⁸ *Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru* [online]. Bratislava - Rusovce, 2014 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.ludovakultura.sk/>

taková naše stránka. Jmenuje se ludovakultura.sk. A tam mají takový archiv nebo encyklopedii elektronickou, kam si zadáte třeba heslo Mikuláš a ono vám to najde takový vynikající obsah z té etnografické stránky. Pak jsou tam další související odkazy, takže se můžete proklikat k dalším takovým stránkám. A pak je ještě stránka Ústredie ľudovej umeleckej výroby¹⁹. A tam jsou zase krásné ilustrace, co se týká krojů, mají tam zase tu elektronickou encyklopedii s těmi odkazy. A ještě máme stránku Slovakiana²⁰, to je takový velký zdroj, který existuje nedlouho a funguje to jako takové elektronické muzeum, když potřebuji ukázat těm dětem nějaký nástroj tradiční i pracovní nástroje s regionálními názvy.“ Výše uvedené zdroje jsou využitelné také pro učitele z českých základních škol.

Většina respondentek také využívá odborné monografie vydávané v rámci jejich regionu. Respondentka Pavla například uvedla: *„Muzeum vydává monografie o okolních obcích, o písních o tancích, co se dochovalo, jak se to dělalo. Jak manžel dělá toho etnomuzikologa, tak oni dělají tyto monografie obcí a dost dlouho to trvá. Oni sesbírají všechnen ten materiál, každá ta obec má historii, on má na starosti zpracovat ten hudební materiál, jaké tam byly muziky, jejich seskupení, jaké písně se tam zpívaly, jaké taneční prvky a kroky. Takže tyto monografie.“* Tato respondentka se zároveň na vzniku monografií aktivně podílela.

---

¹⁹ Ústredie ľudovej umeleckej výroby [online]. Bratislava, 2005 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <http://www.uluv.sk/sk/>

²⁰ SLOVAKIANA [online]. Bratislava: Národné osvetové centrum [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.slovakiana.sk/>

5.4.2 Axiální kódování

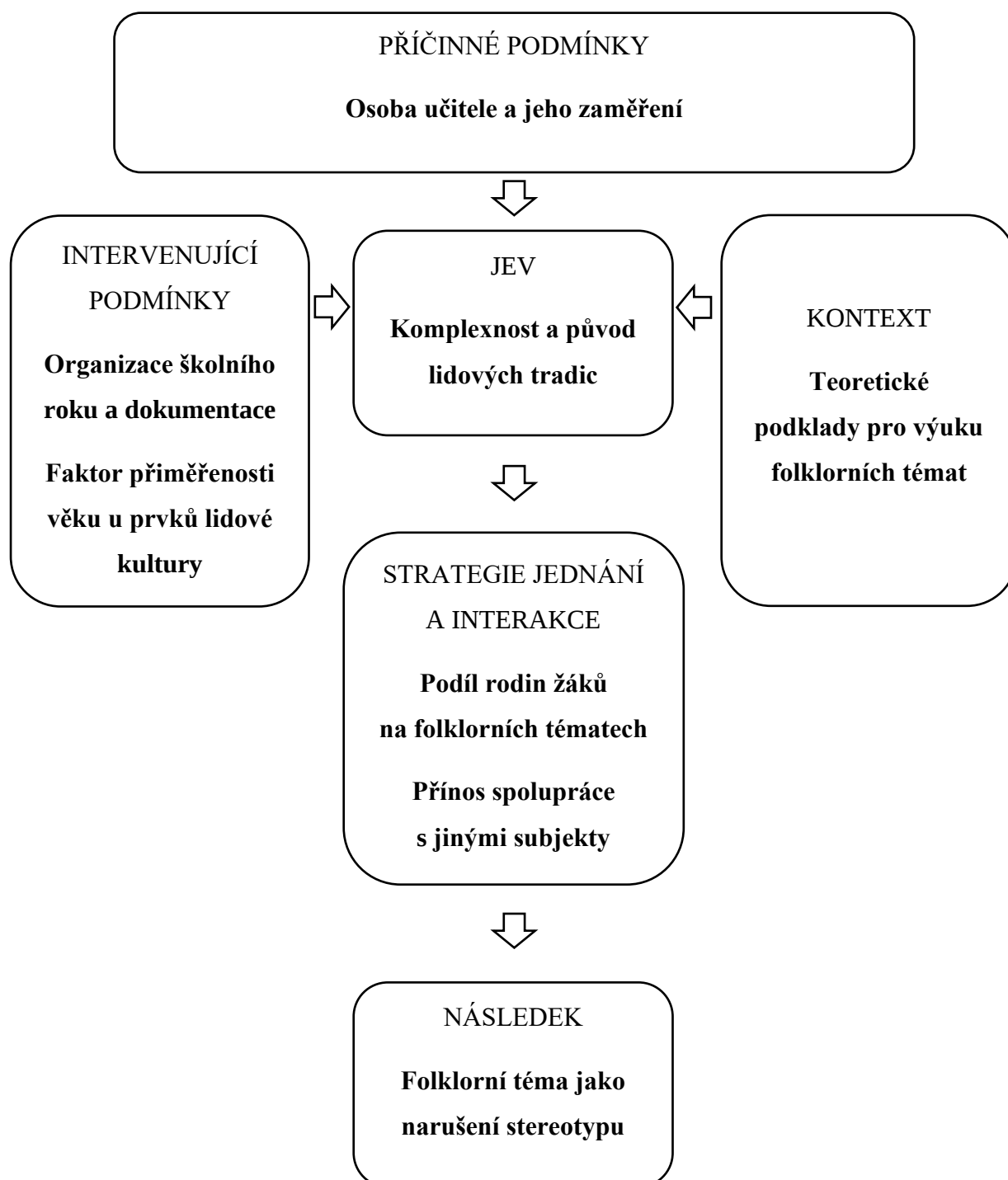
Po prvním zpracování dat pomocí otevřeného kódování byla data zpracována dalším typem kódování, které Strauss a Corbinová (1999, s. 71) nazývají jako axiální. Tento druh kódování umožňuje nahlédnout na zjištěné údaje z jiného úhlu pohledu. Během axiálního kódování se pracuje s kategoriemi vytvořenými v rámci otevřeného kódování a na základě paradigmatického modelu jsou mezi nimi nacházeny vzájemné vztahy. Obecný paradigmatický model má tuto podobu:

Prvek	Popis
Jev	Hlavní myšlenka, stěžejní prvek.
Příčinné podmínky	Jedná se o události (okolnosti), které vedou k výskytu jevu.
Kontext	Soubor vlastností, které daný jev má, které jej charakterizují.
Intervenující podmínky	Soubor událostí, které jev ovlivňují, usnadňují jej, nebo jej komplikují.
Strategie jednání a interakce	Záměrné aktivity, které vznikají jako odpověď na intervenující podmínky a na samotný jev.
Následky	Důsledky strategií.

Při uplatnění axiálního kódování jsou zohledněny i vlastnosti jednotlivých kategorií, protože právě ty mohou poukázat na charakter jejich vzájemného vztahu (Strauss, Corbinová, 1999, s. 72). Na základě bližšího prozkoumání vlastností kategorií a jejich dimenzionálního rozsahu byly kategorie zařazeny následujícím způsobem:

Prvek	Kategorie
Jev	Komplexnost a původ lidových tradic
Příčinné podmínky	Osoba učitele a jeho zaměření
Kontext	Teoretické podklady pro výuku folklorních témat
Intervenující podmínky	Organizace školního roku a dokumentace Faktor přiměřenosti věku u prvků lidové kultury
Strategie jednání	Podíl rodin žáků na folklorních tématech Přínos spolupráce s jinými subjekty
Následky	Folklorní téma jako narušení stereotypu

Schéma č. 1 – Paradigmatický model axiálního kódování

5.4.3 Selektivní kódování

V případě tohoto výzkumu slouží axiální kódování jako podklad pro další typ kódování, selektivní. Zatímco axiální kódování poukázalo na vztahy mezi jednotlivými kategoriemi (viz Schéma č. 1), selektivní kódování slouží k integraci výsledků kvalitativního výzkumu. Tuto integraci Hendl (2012, s. 252) vysvětluje jako proces, jehož cílem je co nejkomplexnější organizace částí nově vznikající teorie. Podstata selektivního kódování tkví v hledání hlavních témat a kategorií, které budou hrát důležitou roli při formulování nové teorie.

Strauss a Corbinová (1999, s. 88–99) uvádějí několik fází, jimiž je nutné během selektivního kódování projít.

1. Nejprve je nutné stanovit (identifikovat) příběh týkající se ústředního jevu, provést jeho konceptualizaci, a tím vytvořit kostru příběhu, která upouští od čistě popisné formy. Tím dojde ke stanovení centrální kategorie, ostatní kategorie budou sloužit jako pomocné.
2. Cílem druhé fáze je uvést pomocné kategorie do vztahu k centrální kategorii. K tomu slouží paradigmatický model selektivního kódování (viz Schéma č. 2).
3. Ve třetí fázi dochází k přeuspořádání kategorií tak, aby odpovídaly co nejvíce příběhu. Kategorie neplní funkci seznamu, ale jedná se analytickou verzi příběhu.
4. V další fázi dochází k ověřování vztahů a stanovování hypotéz, které jsou zpětně ověřovány v terénu. Fáze ověřování probíhala v průběhu výzkumu bez písemných podkladů. Lze tedy říct, že již v průběhu otevřeného kódování prvních rozhovorů docházelo k vytváření prvních hypotéz a jejich ověřování v průběhu následujících rozhovorů.
5. Cílem závěrečné fáze je hledání pravidelností a seskupování kategorií.

Na základě těchto fází může vzniknout první návrh zakotvené teorie a formulace hypotéz (Strauss, Corbinová, 1999, s. 99–102).

Kostra příběhu

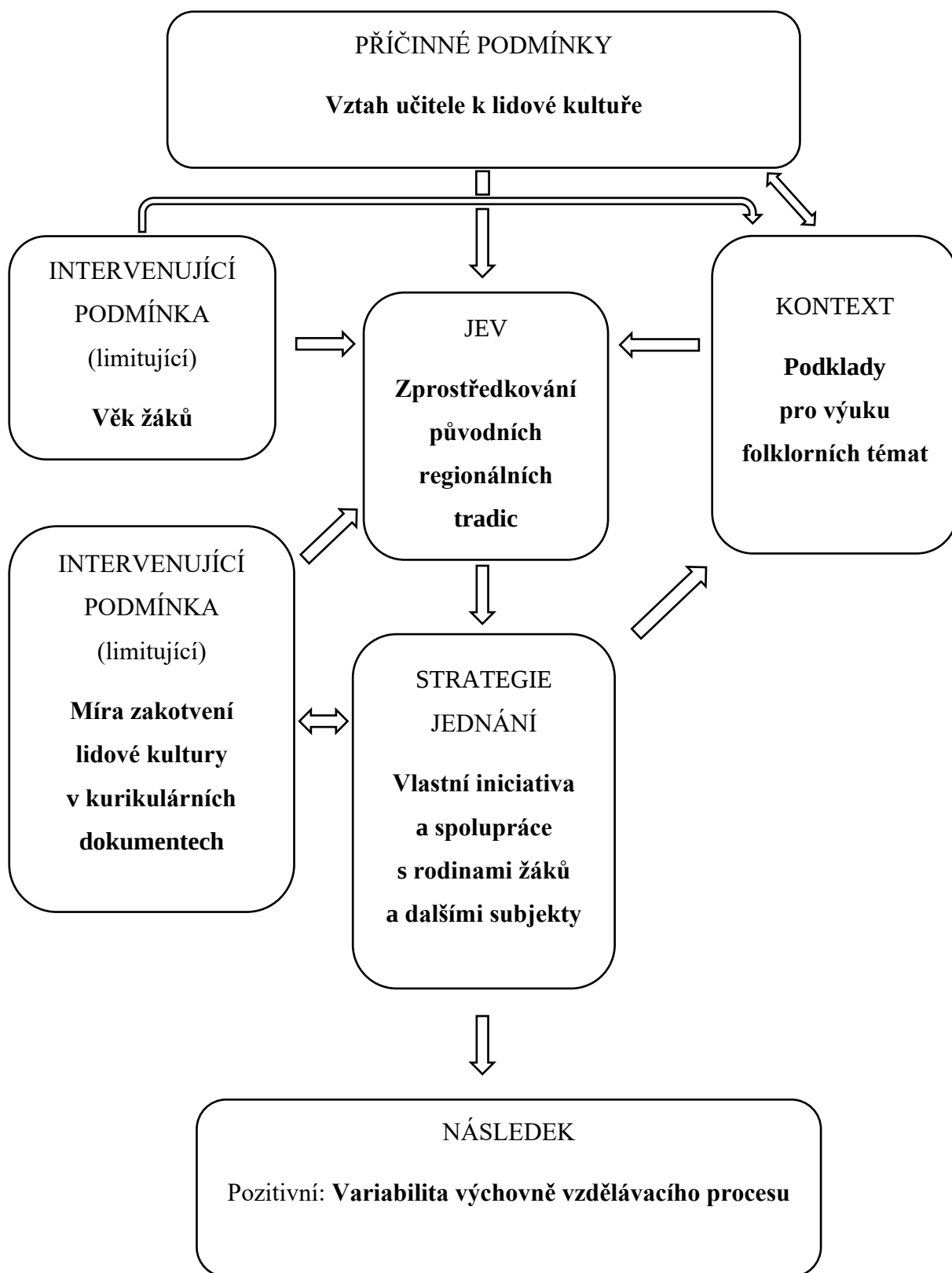
Učitelé na základě svých kladných vzpomínek a zkušeností s folklorem zařazují prvky lidové kultury a folklorní témata do výuky s důrazem na regionální zaměření, původ a komplexnost tradice. V centru pozornosti respondentek byly obavy ze ztráty tradice, zapomenutí původní podoby svátků a jejich nahrazení komerční podobou a také obava ze zvyšující se globalizace a z toho vyplývající potřeba posilovat vztah k domovu a regionu.

Inspiraci a poznatky potřebné pro výuku čerpají ze svých vlastních zkušeností, z významných publikací zaměřujících se lidovou kulturu („biblí“) a z dalších knižních či elektronických zdrojů nebo se spoléhají na pamětníky. Tato činnost vychází převážně z jejich iniciativy, protože folklorní témata a lidová kultura nemají až na výjimky plnohodnotné místo v kurikulárních dokumentech školní úrovně. Ve své práci s prvky lidové kultury jsou učitelé limitováni věkem žáků 1. stupně ZŠ, nepřiměřeností prvků lidové kultury mladšímu školnímu věku, nedostatkem zdrojů a literatury určené přímo dětem.

Učitelé spolupracují s rodinami žáků, které jsou mimo jiné cenným zdrojem regionálních a rodinných tradic a zvyků. Rodiny žáků poskytují učitelům zpětnou vazbu, jež jim umožňuje reflektovat jejich výchovně vzdělávací činnost při vytváření obdobných činností s folklorní tematikou. Kromě rodin žáků spolupracují s dalšími subjekty, které jim usnadňují přípravu na výuku folklorních témat po stránce názornosti a komplexního vnímání jevů, po stránce časové náročnosti přípravy, technické i finanční stránce a také v oblasti zdrojů inspirace a ověřených informací.

Pokud učitelé zařazují prvky lidové kultury do výuky nebo se věnují folklornímu tématu, vystupují ze stereotypu klasické frontální výuky. Využívají organizační formy, které podporují komplexní pojetí učiva např. projektovou výuku, v níž integrují více vzdělávacích oblastí a školních předmětů, kladou důraz na názornost a prožitek, v čemž jim pomáhají mimo jiné instituce jako jsou muzea, skanzeny, řemeslné dílny a další. Z důvodu komplexnosti a obtížnosti témat mají potřebu zařazovat také skupinovou práci. Vystoupení ze stereotypu se děje i v oblasti metod, kdy jsou v rovnováze s metodami slovními i metody názorné a praktické.

Schéma č. 2 – Paradigmatický model selektivního kódování

Analytická verze příběhu

1. Vztah učitele k lidové kultuře je příčinou zprostředkování původních regionálních tradic.
2. Podklady pro výuku jsou variabilní, do jisté míry závislé na zkušenostech učitele. Při zprostředkování původních regionálních tradic jsou učitelé limitováni mírou zakotvení lidové kultury v kurikulárních dokumentech. Pokud má škola zakotvenou tuto problematiku ve svých dokumentech, je pro učitele snazší zprostředkovávat žákům původní regionální tradice.
3. Strategií jednání je vlastní iniciativa učitelů se této problematice věnovat. Učitelé zároveň svou iniciativou ovlivňují podobu školních dokumentů (pořádání veřejných akcí, zařazování projektů). Pokud vzdělává učitel žáky 1. období 1. stupně ZŠ, je limitován při výběru prvků lidové kultury, témat, organizačních forem práce i odbornosti více, než učitel žáků 2. období 1. stupně ZŠ.
4. Limitující podmínkou při zprostředkování původních regionálních tradic je věk žáků. Věk žáků se promítá také do podkladů pro výuku folklorních témat a to konkrétně v nedostatku materiálů určených přímo pro mladší školní věk.
5. V důsledku všeho výše zmíněného učitelé spolupracují s rodinami žáků a s dalšími subjekty, které jim zároveň napomáhají v oblasti podkladů pro výuku, upravují svou výuku tak, aby co nejlépe odpovídala podstatě folklorních témat, dokumentům školy i věku žáků, a tím vytváří vysoce variabilní výuku po stránce metod, organizačních forem, motivace i materiálních didaktických prostředků.

V průběhu selektivního kódování došlo k přirozenému propojení některých kategorií prostřednictvím jejich vlastností a jejich dimenzionálního rozsahu. Toto propojení je patrné ze Schématu č. 2.

5.5 Diskuse

Cílem empirické části této práce bylo zmapovat zkušenosti učitelů s implementací prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni základních škol. Jednalo se o široký cíl, jehož dosažení je možné posoudit až na základě zodpovězení šesti výzkumných otázek, které byly formulovány s ohledem na hlavní cíl práce. Byť byly odpovědi shromažďovány formou polostrukturovaného rozhovoru a pořadí otázek u jednotlivých respondentek víceméně korespondovalo se samotnými výzkumnými otázkami, konečné odpovědi bylo možné stanovit až po důkladném provedení kódování (některé odpovědi byly patrné již po provedení otevřeného kódování, jiné až v průběhu zbylých dvou).

Jednoznačně nejobsáhlejší je výzkumná otázka č. 1 – „*Jakým způsobem implementují učitelé 1. stupně folklorní témata do výuky?*“ Tato otázka je velmi široká a všeobjímající. Proto jsou pod ni zahrnuty pouze ty kategorie a jejich vlastnosti, které nelze zařadit k žádné jiné výzkumné otázce.

Na tuto výzkumnou otázku nabízí odpovědi zejména kategorie č. 4. Respondentky se shodují, že je pro ně naprosto stěžejní zabývat se folklorními tématy komplexně, i přes jisté kontroverze je pro ně důležité zabývat se jejich původem, který je u mnohých témat výrazně náboženský. Vnímají, jak se některé významné svátky v průběhu kalendářního roku vlivem komerce mění (zejména Vánoce, Velikonoce a Dušičky) a je pro ně stěžejní zprostředkovat svým žákům tyto významné dny i s jejich hlubší podstatou. Protože ne všechna folklorní témata a prvky lidové kultury byly intencionálně určeny dětem, je nutné je volit či interpretovat s ohledem na věk mladších žáků (viz Kategorie č. 3). Velkou úlohu při volbě témat a prvků lidové kultury hraje regionální hledisko – pokud mohou respondentky zvolit regionální prvek lidové kultury, udělají to přednostně.

Pokud se chtějí respondentky věnovat folklorním tématům komplexně, je pro ně důležitá organizační forma, která komplexnost umožňuje, tedy buď integrovaná tematická výuka (charakteristická pro zapojenou alternativní školu), nebo projektová výuka. Shodují se na tom, že příprava projektového dne, týdne, nebo jinak dlouhého bloku je pro učitele velmi časově i organizačně náročná, ale výsledek projektové výuky a výhody projektu pro žáky jsou nezpochybnitelné. Respondentky však zařazují prvky lidové kultury i nesystematicky, nejčastěji do výchovných předmětů.

Respondentky se shodly také na tom, že zařazení folklorních témat do výuky je spojené s narušením stereotypní výuky, čímž je myšlena frontální výuka a práce s učebnicí.

Na to podrobně poukázala Kategorie č. 6. Z dalších typů kódování vyplynulo, že ona variabilita výuky je dána výrazným zájmem respondentek o lidovou kulturu, jejich kladným vztahem k folklorním tématům, který vyplývá z jejich vlastních životních zkušeností, a také z nemožnosti spoléhat se na již hotové tištěné materiály určené přímo žákům mladšího školního věku, které buď neexistují nebo jich není dostatek.

Poslední důležitý fakt, který vyplynul z analýzy údajů je ten, že pokud chtějí respondenty zařazovat folklorní téma do výuky, vychází to čistě z jejich iniciativy. Tato vlastní iniciativa může mít různou intenzitu – zařazení prvků lidové kultury v rámci předmětu, vytvoření třídního projektu, iniciování celoškolní akce, iniciování veřejné akce, zapojení do celostátního projektu, nebo dokonce založení samostatného předmětu v rámci disponibilní časové dotace, a čímž lze dosáhnout úpravy ŠVP ve smyslu zakotvení folklorních témat do školních dokumentů.

Výzkumná otázka č. 3 byla zaměřena na spolupráci s rodiči – její přesné znění je „*Jak umožňují učitelé rodinám žáků participovat na činnostech / projektech s lidovou tematikou?*“ Této otázce se podrobně věnuje samostatná kategorie č. 2. Z výpovědí respondentek vyplynulo, že rodiče ve vztahu k činnostem a projektům s lidovou tematikou mohou zastávat několik rolí. Participace rodičů má spíše pasivní charakter – rodiče jsou diváky nebo obdivovateli výtvorů žáků na akcích s folklorní tematikou, jež škola pořádá. Druhou významnou rolí rodičů, kterou zastávají, je role hodnotitelů – rodiče poskytují respondentkám zpětnou vazbu a tím ovlivňují jejich další činnost. Překvapující bylo, že respondenty obvykle nezapojují rodiče ve smyslu zajištění materiálů a pomůcek do hodin nebo projektů s folklorní tematikou. Ojediněle se objevila aktivní participace rodičů, a to ve smyslu přenesené zodpovědnosti na organizaci školních akcí a podílení se na přípravě programu. Takovéto zapojení rodičů bylo typické pro alternativní školu.

Důležitou roli hrají rodiče jako zdroj moudrosti a zdroj rodinných a regionálních tradic. Učitelé zapojují rodiny žáků do dotazníkových šetření a malých výzkumů, které vedou ke zmapování zvyků a tradic udržovaných v rodinách a k uchování některých prvků lidové kultury jako je nářečí či lidová píseň.

Kromě rodiny spolupracují učitelé také s dalšími subjekty a tato spolupráce je pro ně přínosem. Tento fakt vyplývá z výpovědí respondentek a odpovídá na výzkumnou otázku č. 5, která se zaměřuje na subjekty, se kterými učitelé spolupracují při zařazování folklorních témat. Mezi tyto subjekty patří muzea a skanzeny, které umožňují výuku obohatit o názornost

a dosáhnout komplexního náhledu na dané téma. Respondentky se shodly, že muzea nejčastěji navštěvují v době jednoho z nejvýznamnějších svátků roku, tedy před Vánocemi, kdy si muzea a skanzeny připravují speciální tematické pořady a interaktivní programy určené přímo pro školy. Kromě těchto subjektů je pro učitele žádoucí spolupráce se správnými zaměstnanci školy, kteří mohou být nápomocní při řešení technických náležitostí (výroba specifických pomůcek, pečení, vaření). Kromě muzeí zařazují exkurze do řemeslných dílen či jiných podniků. V neposlední řadě spolupracují respondentky s městem nebo obcí. Většina měst, v nichž respondentky působí, pořádá v průběhu roku folklorní akce, na nichž se škola má možnost podílet např. vytvořením výstavy či vytvořením tematického pásma. Spolupráce s městem a dalšími spolky či sdruženími je vnímána respondentkami jako výhodná i z důvodu finanční podpory při realizaci činností s folklorní tematikou např. exkurzí, výletů.

Obě výše zmíněné výzkumné otázky (3. a 5.), respektive jejich části, se promítají do výzkumné otázky č. 2, tedy „*Odkud učitelé čerpají náměty pro výuku folklorních témat?*“ Odpovědi na tuto otázku lze rozdělit do dvou skupin – na ty, které respondentky uvedly záměrně a o kterých podrobně pojednává Kategorie č. 8, a na ty, které vyplynuly z výpovědí až po provedení všech typů kódování. Do této skupiny odpovědí patří rodiny žáků a instituce. Právě rodinu jako zdroj námětů pro výuku folklorních témat uvedly všechny respondentky. Kromě rodin žáků je pro respondentky významným zdrojem námětů a informací spolupráce s institucemi, zejména se skanzeny a muzei. U těchto zdrojů si jsou respondentky jisté jejich věrohodností a vnímají je jako ověřené. Zdaleka nejčastějším zdrojem námětů pro výuku folklorních témat jsou pro respondentky jejich vlastní zkušenosti získané v době jejich vlastního členství v dětských folklorních souborech a dospělých folklorních souborech a také zkušenosti získané vedením těchto souborů. Podrobněji poukazuje na zdroje námětů Kategorie č. 8.

Odpovědi na výzkumnou otázku „*Jak motivují učitelé žáky k folklorním tématům?*“ (výzkumná otázka č. 4) se prolínají napříč několika kategoriemi. Respondentky uvedly, že žáky často není třeba nějak speciálně motivovat. Původ jejich zájmu o téma a nadšení z něj vychází zejména ze zájmu a nadšení učitele samotného. Druhá nejčastější motivace žáků k folklorním tématům je zástupná motivace – žáci vnímají folklorní téma jako něco, kdy se neučí a mají volno od jiných předmětů. To je obvykle způsobeno narušením stereotypu frontální výuky. Respondentky upozornily na fakt, že zástupná motivace je typická jen pro začátek aktivity, posléze získávají žáci zájem i o samotné téma. Učitel přichází s odlišným způsobem práce, hodnocením i s odlišnými tématy, žáci mají možnost vstoupit do odlišného prostředí a využívat odlišné pomůcky a postupy. Pokud respondentky nějakou speciální motivaci využívají, jedná se

o vytvoření fiktivní rodiny nebo fiktivního chlapce nebo dívky, který svým příběhem provází celé téma a vytváří mu tedy určitý rámec.

Poslední výzkumná otázka č. 6, která v průběhu výzkumu postupně vyplynula, ale jistě také vede k naplnění cíle empirické části, se zaměřuje na obtíže spojené se zařazováním folklorních témat a prvků lidové kultury do výuky. Právě tyto poznatky mohou vést další badatele a zasvěcené osoby ke zkoumání či nápravě. Jednoznačně největší obtíže respondentky vnímají v organizaci školního roku a v míře zakotvení folklorních témat a lidové kultury v dokumentech školy. O tom podrobně informuje Kategorie č. 1. Nezakotvenost v dokumentech ponechává oblast lidové kultury pouze na iniciativě zasvěcených vyučujících. Respondentky si uvědomují nutnost zachování tradice, důležitost znát svůj region a jeho specifika, a tím vytvářet u obyvatel co nejužší vztah k domovu a vnímají znalost lidové kultury jako součást všeobecného přehledu každého člověka, který v daném regionu žije. Z jejich výpovědí vyplynulo, že tomu tak není u jejich kolegů a že lidová kultura ve výuce rozhodně není samozřejmostí.

Nezasvěcenost kolegů není jediným limitem. Respondentky si všímají také narůstající nezasvěcenosti rodin žáků. Respondentky uvedly, že zasvěcenost rodin, které nejsou nějakým způsobem spjatý s činností folklorního souboru, vnímají jako výrazně nižší. Rodiny mají podle nich nižší povědomí o původu významných svátků v průběhu roku, nepoužívají nářečí, neznají lidové písně. Jako možnou příčinu uvádí přirozený úbytek pamětníků a mladé prarodiče svých žáků. V tomto ohledu postupně ztrácí rodinu jako zdroj námětů a informací pro zařazování folklorních témat.

Další problém, který respondentky limituje v zařazování tradiční lidové kultury je obsáhlост učiva jiných předmětů. Ony samy to nazývají výrazy jako „našlapané učivo“. Také úvazek učitele prvního stupně vnímají respondentky jako jistou komplikaci. Může se totiž stát, že vhodný předmět neučí ony, ale jiný učitel. Podrobněji o tom pojednává Kategorie č. 1.

Další obtíž je spojena s podklady pro výuku folklorních témat. Je jí absence literatury a zdrojů určených přímo žákům mladšího školního věku. Z výpovědí vyplynulo, že chybí něco jako učebnice nebo pracovní sešity, které by byly učitelům nápomocné. Respondentky uvedly, že si veškeré materiály pro žáky připravují samy. V tomto směru jen jedna respondentka zmínila svou iniciativu podělit se o materiály s kolegy.

Poslední problém tkví podle respondentek ve finanční a organizační náročnosti exkurzí, návštěv skanzenů a muzeí. Tuto možnost velmi rády využívají a rády by ji využily i častěji. Některá muzea nabízí zvýhodněné skupinové vstupné, jinde tato možnost není.

Jedna respondentka a škola, na níž respondentka působí, z tohoto důvodu ukončily spolupráci s dlouholetou partnerskou institucí. U škol, které nemají muzeum či skanzen ve stejném městě nebo obci, přibývají kromě finančních obtíží i obtíže organizačního charakteru (doprava, časová náročnost exkurze, naplněná kapacita na tematické pořady či na konkrétní termíny).

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na implementaci prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni základních škol. Její teoretická část poukázala na oblasti lidové kultury a na jevy, které lze považovat za prvky lidové kultury. Velmi přínosný byl také přehled příležitostí k implementaci prvků lidové kultury v návaznosti na kalendářní rok i bez těsné návaznosti na roční období. Vytvoření těchto přehledů a vymezení jednotlivých prvků lidové kultury na základě odborné literatury, bylo zcela zásadní pro následující průběh práce. Realizace rozhovorů totiž poukázala na fakt, že i tzv. zasvěcení lidé, tedy lidé, kteří již nějaký vztah k lidové kultuře a folklorním tématům vybudovaný mají, si plně neuvědomují rozsáhlost oblasti lidové kultury a omezují ji nejčastěji na lidovou píseň, lidový tanec a magické rituály spojené s nejvýznamnějšími svátky roku. I přes to, že některé respondentky vstupovaly do výzkumu s pocitem, že rozhodně nemají co povědět a že toho moc nedělají, v konečném důsledku byly samy překvapené, jak moc a jak kvalitně s prvky lidové kultury pracují a jakou mají zásluhu na jejich zprostředkování další generaci. Takto se ohodnotily respondentky samy.

Cílem empirické části bylo zmapovat zkušenosti učitelů s implementací prvků lidové kultury do výuky na 1. stupni základních škol, což by u takto širokého cíle nebylo možné jednoznačně určit bez konkretizujících výzkumných otázek. Tyto otázky postihovaly jednotlivé dílčí oblasti těchto zkušeností, jako jsou základní pedagogické kategorie (vyučovací metody, organizační formy, materiální didaktické prostředky), spolupráce s rodinou žáků, s dalšími subjekty, zdroje námětů, motivace žáků a v neposlední řadě vnímané obtíže při zařazování prvků lidové kultury.

Po provedení sběru dat prostřednictvím rozhovorů, jejich preskripci, důkladné analýze získaných dat prostřednictvím metody zakotvené teorie a jejich základních typů kódování (otevřené, axiální, selektivní) a po závěrečné diskusi, v níž byla získaná data přiřazena k původním výzkumným otázkám, lze říct, že bylo dosaženo stanoveného cíle empirické části (podrobněji kapitola 5.5 Diskuse). Byly zodpovězeny všechny výzkumné otázky, na základě průběžné analýzy dat byly navíc původní otázky doplněny o jednu další, o otázku č. 6. Došlo k získání nasycených odpovědí, které již nepřinášely žádné nové a doplňující poznatky. Důsledně byly dodrženy také zásady metody zakotvené teorie a jednotlivých typů kódování, čímž se možná subjektivita při interpretaci výsledků snížila na minimum.

Závěrem práce lze říct, že pokud učitelé implementují prvky lidové kultury do výuky, vychází to z jejich vlastního přesvědčení. Východiskem jejich činnosti je jejich kladný vztah

k lidové kultuře a jejich kladné životní zkušenosti v této oblasti. Odtud také pochází většina jejich námětů, informací a inspirace. Vnější motivy a intencionální činitele v podobě dokumentace školy spíše neexistují, a pokud ano, také vzešli z iniciativy zasvěcených pedagogů. Je však patrné, že stále existují učitelé, kteří vnímají své povolání jako poslání a mají zájem zprostředkovat další generaci lidovou kulturu a folklorní témata přiměřeně věku mladších žáků, ale i přes to komplexně a se zaměřením na jejich původ a regionální příslušnost. Zařazování folklorních témat probíhá odlišným způsobem, než je vedena klasická výuka, a i proto se daří učitelům budovat u žáků kladný vztah k těmto tématům a snáze je motivovat. I přes jisté organizační a finanční obtíže spolupracují s dalšími subjekty jako jsou muzea a skanzeny a vnáší do své výuky názornost a komplexní náhled na daná témata. Rodinu žáků stále vnímají jako cenného partnera při výuce nejen folklorních témat, i když právě v míře jejich zapojení se respondentky rozcházejí nejvíce.

Zařazovat folklorní témata jde vždy, když se chce. Tak by se dalo v jedné větě shrnout poselství, které prostupovalo celou práci ve všech jejích fázích. Toto poselství zároveň poukazuje na další velmi silný motiv pro žáky při zařazování folklorních témat – pokud má učitel něco rád, zajímá se o danou problematiku a citově ji prožívá, je jen krůček od toho, aby tuto energii a zájem přenesl i na své žáky.

Seznam použité literatury

BALÁŠ, E., HEROLDOVÁ, I. aj. Hmotná kultura. In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 105–200.

DREHER, S. *Keramika bez hrnčířského kruhu: od A do Z : dekorativní i praktické výrobky z hlíny*. Ostrava: Anagram, 2007. s. 3. ISBN 80-7342-109-7. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e43305f0-2c13-11e8-af9f-5ef3fc9bb22f>

FROLCOVÁ, V. Místní a regionální tradice lidové kultury v životě dětí jako perspektivní hodnoty domova. In SCHAUEROVÁ, A. aj. *Kde jsme doma: mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury ve Strážnici, 1997, s. 71–101. ISBN 80-86156-04-4

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. s. 407. ISBN 978-80-262-0219-6. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:3b42cfe0-4327-11e8-89ad-5ef3fc9ae867>

HEROLDOVÁ, I. Strava. In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 185-195.

HONZÍKOVÁ, J., BAJTOŠ, J. a Katedra technické výchovy. *Didaktika pracovní výchovy na 1. stupni ZŠ*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. s. 3. ISBN 80-7043-255-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:6579b700-726f-11e5-a2d8-005056825209>

HYNKOVÁ, H. Oblečení. In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 141–185.

JANČÁR, J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, 373 s. ISBN 80-861-5631-1.

JANČÁR, J. Rukodělná výroba. In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 61–78. ISBN 80-861-5631-1.

JELÍNKOVÁ, Z., LAUDOVÁ, H., PODEŠVOVÁ, H. Lidový tanec In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 364–390.

JEŘÁBEK, R. Výtvarná kultura. In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 218–247. ISBN 80-861-5631-1.

KARBUSICKÝ, V. Lidová a zlidovělá píseň. In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 301–320.

KOCOUREK, J., PODHORSKÝ, M. *Stará řemesla*. Olomouc: Agentura Rubico, 2017. Naše země. ISBN 978-80-7346-213-0.

KRAMAŘÍK, J., SCHEUFLE, V., STAŇKOVÁ, J. Zaměstnání a výroba. In MELICHERČIK. A. *Československá vlastivěda díl. III, Lidová kultura*. Praha: Orbis. 1968, s. 29–103.

LEŠČÁK, M., SIROVÁTKA, O. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982. 259 s.

MAŇÁKOVÁ, M. Tradiční lidová kultura a tradice lidové kultury. In SCHAUEROVÁ, A. *Regionální folklor do škol. Tady jsme doma*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2015, s. 7–12. ISBN 978-80-88107-01-9

MOTLOVÁ, M. *Průvodce lidovou kulturou*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5370-1.

NAVRÁTILOVÁ, A. Rodinné obyčeje. In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 166–186. ISBN 80-861-5631-1.

POSPÍŠILOVÁ, J., Dětský folklor In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 265–269. ISBN 80-861-5631-1.

SCHAUEROVÁ, A. aj. *Kde jsme doma: mentální reprezentace domova jako výraz kulturního vědomí dětí z folklorních souborů*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury ve Strážnici, 1997. ISBN 80-86156-04-4.

SCHAUEROVÁ, A. Mají tradice lidové kultury místo v současné škole? Analýza výsledků realizovaného projektu tady jsme doma – regionální folklor do školy. *Národopisná revue*, 2018, XXVIII, č. 2, s. 144–149. ISSN 2570-9437. Dostupné také z: <http://revue.nulk.cz/pdf/r2-2018.pdf>

- SCHAUEROVÁ, A., MAŇÁKOVÁ, M. *Regionální folklor do škol. Tady jsme doma*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2015, s. 151. ISBN 978-80-88107-01-9
- SCHAUEROVÁ, A., MAŇÁKOVÁ, M. *Regionální folklor do škol. Tady jsme doma*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2019, s. 159. ISBN 978-80-88107-32-3
- SKOPOVÁ, K. *Dětské hrátky půlstoletí zpátky aneb O dětském světě v polovině minulého století*. Praha: Akropolis, 2008. ISBN 978-80-86903-87-3.
- SKOPOVÁ, K. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-077-4.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce. 1999, s. 196. ISBN 80-85834-60-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2405eb50-c541-11e2-9592-5ef3fc9bb22f>
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Adventní čas*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-734-6050-5.
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Jaro: [zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry]*. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-074-7.
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Léto a podzim*. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-734-6066-1.
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Lidové tradice: původ lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Vánoce: původ, zvyky, koledy, hry a náměty*. 3. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-090-7.
- ŠOTTNEROVÁ, D. *Zima*. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-734-6059-9.
- ŠRÁMKOVÁ, M. Slovesný folklor. In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 248–265. ISBN 80-861-5631-1.
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. s. 377. ISBN 978-80-7367-313-0. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:990d0920-d54b-11e5-88b1-5ef3fc9ae867>

TERČOVÁ, M. Pedagogická fakulta a Nová role učitele - budoucnost učitelů ve světě práce v Moravskoslezském kraji (projekt). *Výtvarná výchova - hry s textilem*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 30. ISBN 978-80-7368-561-4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:65b4ae91-285c-4fcf-8e37-b296f9623f31>

TONCROVÁ, M. Hudební folklor. In JANČÁR J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 275–286. ISBN 80-861-5631-1.

TONCROVÁ, M. Lidová píseň a zpěv nejmladší generace. In PŘIBILOVÁ, I., UHLÍKOVÁ, L. *Od folkloru k world music: Zrcadlení*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, 2017, s. 68–76. ISBN 978-80-904905-9-8. Dostupné také z: https://image.folkoveprazdniny.cz/2017/kolokvium2017/From_Folklore_to_World_Music_2017.pdf

TYLLNER, L. Folklor. In BLAHUŠEK, J. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 31–32. ISBN 978-80-87261-70-5.

TYLLNER, L. Lidová kultura. In BLAHUŠEK, J. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 56–57. ISBN 978-80-87261-70-5.

TYLLNER, L. Tradice. In BLAHUŠEK, J. *Malý etnologický slovník*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 98–100. ISBN 978-80-87261-70-5.

VÁLKA, M. Vesnické sídlo a dům. In JANČÁR, J. aj. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury. 2000, s. 79–115. ISBN 80-861-5631-1.

Elektronické zdroje

BORIĆ, E., JANČIČ, P., HUS, V. Implementation of teaching a cultural heritage content outside the classroom. In *International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences* [online]. 2018, 5, 409-415 [cit. 2021-01-09]. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.5. ISSN 23675659. Dostupné z: <https://eds.a.ebsco-host.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=633839d9-b1cd-4de5-8fdf-342153877057%40sessionmgr4008>

CLARK, Cindy Dell. Enculturation Incarnate: Ritual Sensoria in U.S. Patriotic Holidays. *Ethos* (00912131) [online]. 2017, 45(1), 24-47 [cit. 2021-01-09]. ISSN 00912131. Dostupné z:

<https://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=895c3578-7efd-44ca-ae4e-1c501aea1a74%40pdc-v-sessmgr03>

Národní muzeum v přírodě [online]. Rožnov pod Radhoštěm: Národní muzeum v přírodě, rok neuveden [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.nmvp.cz/>

ORTOVÁ, L. Hřbitov místo školy. In: *Pedagogicke.info Server pro pedagogy a jinou zvěřenu* [online] 2019. [cit. 2021-01-12]. Dostupné z: <http://www.pedagogicke.info/2019/06/ladka-ortova-hrbitov-misto-skoly.html?q=halloween>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2021-01-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43792/>

Regionálna výchova In *Inovovaný školský vzdělávací program – Příloha 1* [online]. Klátova Nová Ves: Základná škola Klátova Nová Ves, 2015 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <http://cloud8p.edupage.org/cloud/RGV.pdf?z%3AAWBOyUORkVoIdlKCJz%2BhG-BsQvmAfqg3fxKAH%2B7wMyuEe5t4WArVD7kZzb6i8OCmg>

SCHAUEROVÁ, A. Folklor ve škole v meziválečném Československu. In *Folia ethnographica: supplementum ad Acta Musei Moraviae*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2008, 42(1). s. 185–192. [cit. 2021-01-07] ISSN 0862-1209. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9234af50-5bfc-11e4-97e9-5ef3fc9bb22f>

SKARBALIUS, E. Education of national identity in primary forms: activity implemented by teachers. In *Pedagogy Studies / Pedagogika* [online]. 2014, (113), s. 240–249 [cit. 2021-01-09]. ISSN 13920340. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=158180>

Školský vzdělávací program (inovovaný) [online]. Sřažany: Základná škola Sřažany, 2015 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: https://cloud2g.edupage.org/cloud/INOVOVANY_SkVP_1._stupen.pdf?z%3ArVq%2F38Ppdz9vKe86YHL-gwqMATDh3VvtfAa%2BK56Tt9tCy3s6FQgT4gWjHSAvb8m1

ŠNÁBL, I. Proč a jak se o louky staráme. In: *Ubytování a ČSOP Moravské Kopanice* [online]. Vyškov: Český svaz ochránců přírody Moravské Kopanice [cit. 2021-01-09]. Dostupné z: <http://www.moravskelokpanice.cz/index.php?pg=csop--orchidejove-louky--proc-a-jak-se-o-louky-starame>

Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 – primárne vzdelávanie. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2015 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/svp_pv_2015.pdf

Usnesení vlády České republiky ze dne 13. ledna 2016 č. 10 ke Koncepti účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice na období 2016–2020. [cit. 2021-01-07]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-ucinnejsi-pece-o-tradicni-lidovou-kulturu-v-ceske-republiky-na-leta-2016-az-2020-1108.html>

Seznam zkratek

MK ČR – Ministerstvo kultury České republiky

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

SWOT - Metoda strategické analýzy („Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats“, v překladu „Silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby“).

ŠVP – školní vzdělávací program

ZŠ – základní škola

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Příloha č. 2 – Rozhovor s respondentkou Petrou

Příloha č. 3 – Rozhovor s respondentkou Janou

Příloha č. 4 – Rozhovor s respondentkou Michaelou

Příloha č. 5 – Rozhovor s respondentkou Danou

Příloha č. 6 – Rozhovor s respondentkou Kateřinou

Příloha č. 7 – Rozhovor s respondentkou Lucií

Příloha č. 8 – Rozhovor s respondentkou Pavlou

Příloha č. 1

Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Výzkumné otázky

- Jakým způsobem implementují učitelé 1.stupně folklorní témata do výuky?
- Odkud učitelé čerpají náměty pro výuku folklorních témat?
- Jak umožňují učitelé rodinám žáků participovat na činnostech/projektech s lidovou tematikou?
- Jak motivují učitelé žáky k folklorním tématům?
- S kým a jakým způsobem učitelé spolupracují?

Jakým způsobem implementují učitelé 1. stupně folklorní témata/prvky lidové kultury do výuky?

1. Vnímáte zařazování folklorních témat do Vaší výuky jako přirozenou součást plánování výchovně vzdělávacího procesu v průběhu školního roku?
2. Která témata pravidelně zařazujete nebo jste v minulosti zařadil/zařadila?
3. Jaká je Vaše motivace k implementaci těchto témat?
4. Jsou folklorní témata a prvky lidové kultury součástí ŠVP vaší školy? Pokud ano, jakou máte možnost spolupodílet se na jeho vytváření?
5. Které z prvků lidové kultury nejčastěji využíváte a jak s nimi pracujete?
6. Které vzdělávací oblasti, případně předměty, vnímáte jako ideální pro zařazování folklorních témat?
7. Vnímáte některou organizační formu jako Vaši oblíbenou pro implementaci folklorních témat? Proč tomu tak je? Používáte ji pravidelně?

Odkud učitelé čerpají náměty pro výuku folklorních témat?

1. Jaké jsou Vaše ověřené zdroje, z nichž čerpáte při plánování výuky zaměřené na folklorní téma?
2. Nabízí přímo vaše obec nebo jiná instituce v ní materiály, z nichž lze čerpat? Pokud ano, můžete je jmenovat?
3. Čerpáte náměty také na internetu? Pokud ano, které webové stránky, fóra či skupiny na sociálních sítích byste doporučila?
4. Jsou tištěné materiály, které používáte, vydané přibližně v posledních deseti letech, nebo se jedná o publikace starší? Pokud si vzpomenete, můžete některé jmenovat.

Jak umožňují učitelé rodinám žáků participovat na činnostech/projektech s lidovou tematikou?

1. Jak probíhá spolupráce s rodinami žáků při přípravě nebo realizaci činností s folklorní tematikou?
2. Jak konkrétně se projevuje zájem rodin s Vámi na takovýchto tématech spolupracovat?
3. Probíhá u Vás, případně přemýšleli jste o tom, že by mohla probíhat, nějaká například veřejná či mezigenerační činnost nebo akce s folklorní tematikou?

Jak motivují učitelé žáky k folklorním tématům?

1. Je třeba žáky k folklorním tématům motivovat?
2. Jakým způsobem motivujete své žáky v jednotlivých předmětech při práci s prvky lidové kultury (lidová píseň, tradiční řemeslné výrobky a techniky, ...)?
3. S jakým postojem od žáků se setkáváte při implementaci folklorních témat a při práci s prvky lidové kultury?
4. Spatřujete ve vaší obci jiné motivy, které mohou utvářet vztah žáků k lidové kultuře, a tím je motivovat k těmto činnostem také ve školním vyučování?

S kým a jakým způsobem učitelé spolupracují?

1. S kým, s výjimkou rodin žáků, spolupracujete při zařazování folklorních témat do výuky?
2. Jak často taková spolupráce probíhá?
3. Jakou má přesnou podobu?
4. Vnímáte spolupráci s těmito institucemi/osobami jako významný přínos pro další zařazování folklorních témat do výuky?

Příloha č. 2

Rozhovor s respondentkou Petrou

Mohla bych vás na začátek poprosit, abyste se mi krátce představila? Jak dlouho učíte, kde učíte, jestli jste zaměřená na menší děti, starší, učíte na malotřídce, organizované škole a tak.

Moje jméno je Petra Malá, učím na základní škole v kraji Vysočina. Letos jsem zjistila, že už učím 25. rok, takže mám takové malé výročí a učím na prvním stupni. Máme plně organizovanou školu, ale v poslední době nám ubývají děti. Takže se nám stává, že některé třídy hlavně na prvním stupni spojujeme. To je tak krátce, stručně asi všechno. Možná ještě k tomu, od svých 10 let jsem členkou souboru a teď jeho vedoucí.

Děkuji. Začala bych prvním tematickým okruhem, kterých mám připraveno celkem pět. Mě by zajímaly, protože možná víte, že se zaměřuji v diplomové práci na implementaci prvků lidové kultury, nějaké otázky tady na to. První se týká toho, jak to máte vy sama se začleňováním prvků. To znamená, jestli je to pro vás přirozená součást, začleňovat prvky lidové kultury do výchovy, do výchovně vzdělávacího procesu, jestli s tím počítáte už při plánování celého školního roku. Případně jestli je to nějak zakotveno i ve vašich školních dokumentech.

Pro mě je to přirozená součást života. Protože, jak už jsem vám psala, na to, aby mohl člověk zařazovat lidové prvky do výchovy, tak to musí žít. Bez toho to nejde. Protože když tím nežije učitel, tak tím nemohou žít děti. Pro mě a pro moje kolegyně, které zařazujeme prvky lidové kultury do výuky, je to součást života. A tak jak život žijeme a jak kalendářní rok plyne, tak zařizujeme prvky lidové kultury do naší výuky. Nejsem na to sama. My spolupracujeme v rámci prvního stupně a většinou se to rozděluje na dvě části. Jednou jsou takové ty společné akce, které jsou pro nás prvostupňárky společné pro všechny třídy. A pak jsou to akce, které člověk dělá sám v rámci své vlastní třídy. Ty společné akce se většinou zařazují k tématům kalendářního roku. K lidovým zvykům, co se v kalendářním roce dodržovaly, dodržují a které třeba už i vyhynuly. Jsou to takové ty základní věci týkající se podzimu, zimy, jara. A potom taky léta, akorát že v červnu už moc času není. Takže my pravidelně děláme akce. Nebo teď vlastně naděláme, protože máme takovou situaci, jakou máme. Ale když budu vzpomínat na nějaké normální školní roky, tak děláme pravidelné akce. Na podzim vždycky vymyslíme třeba nějakou vlastivědnou vycházku, která nás k té lidové kultuře dovede. Na podzim se snažíme, aby děti byly někde venku. Aby se někam dostaly. Jednou jsme jeli například do modrotiskárny, poznávali jsme, jak se vyrábí modrotisk. Pak pravidelně děláme zpívání u Betléma ve smyslu lidového zpívání u živého Betléma. Děti nám dělají živé figury k Betlému a zpíváme koledy. Na jaře potom chodíme čistit studánky a vynášet smrtku. A čarodějnice se dělávají. To se dělá úplně pravidelně. A nejoblíbenější ze všeho je právě masopust. To jsem vám psala, že máme období masopustu. A že je to úplně perfektní na výzkum, protože, i když je to teď takové složité a máme ve škole jenom dvě třídy, prvňáčky a druháčky, tak já si teď s těmi prvňáky dělám takovou přípravu, která vyvrcholí příští týden v úterý. A snad se nám to podaří natočit, tak potom bych vám kdyžtak poslala nějaký odkaz našeho onlinového masopustu. Děti si vyrobily loutky a takto se snažíme, aby to i v této době šlo. Masopust je velmi oblíbený u děcek na prvním stupni a loni se nám podařilo připojit i školku, takže si to děcka opravdu užili. A děláme to opravdu tak, jak by to mělo být. Dokonce nám i umřela kobyłka loni, tak jsme ji museli oživit. Masopust mají rádi i páťáci, protože vždycky přinese něco veselého, něco společného a škola se celá sejde. To je nejoblíbenější zvyk, který děcka tady u nás ve škole mají. Když se zeptáte páťáků, jestli půjdou čistit studánku, tak ohrují nos. Ale když se jich zeptáte, jestli půjdou na masopust, tak to rádi, a dokonce si udělají nějakou masku. Takže to jsou ty společné akce, které děláme všechny prvostupňárky. Všechno dohromady. No a pak jsou takové ty třídní, co si každý učitel vymyslí. Zkrátka ho napadne nějaká myšlenka a tu pak zrealizuje tak, že je to přirozené. Vůbec to nevypadá, že to učitel má promyšlené. A daří se to, většinou. Předchází tomu, ale velká příprava. Já jsem se včera dívala do mailu, co jste mi poslala, tak se tady občas kouknu, co jsem si k tomu napsala na papír poznámku, že vám určitě chci říct..... Jo, ještě k těm akcím, které dělám já. Když mluvím za sebe, ve své třídě, tak se to většinou hrozně nepravidelně zařazuje. Protože jak člověk probírá různá témata během školního roku, například v prvouce nebo v českém jazyce, tak ho musí hned napadnout, co by na to mohl napasovat, na to téma. Takže potom je to pro mě nepravidelné. Někdy prostě přijde myšlenka od někoho zvenčí. A protože naše škola pracuje v projektu Tady jsme doma, tak nám chodí zpravodaj tohoto projektu a někdy mi přijde právě ta myšlenka v tom zpravodaji, že si tam člověk něco přečte. A řekne si tak jo, když to jde na jiné škole, tak to půjde i u nás. Takže to je takové nepravidelné. Že bych si to plánovala na celý školní rok do tematického plánu, tak to si neplánuji, protože mám za tu dobu takovou zkušenost, že je lepší, když to tam zařadím právě teď, protože se mě to tam hodí. Na ty naše společné akce celoroční plán máme, celého prvního stupně, protože čtvrtáci a páťáci už to pak mají těžší. Oni takových těch volných hodiněk moc nemají. Tam je to strašně našlapané to učivo. Takže oni ty akce mají spíš takové naplánované. No a my, 1., 2., 3. třída učitelky, i ve čtvrté třídě se to někdy dá, to dokážeme propojit ve všech těch hodinách. V těch vyšších ročnících prvního stupně už je to těžší, mnohem těžší, protože někdy už se tam střídají učitelé.

Vy už jste mi částečně odpověděla i na další otázku: která témata pravidelně zařazujete, nebo jste v minulosti zařadila? Klidně uveďte podrobnosti. Které prvky lidové kultury u toho využíváte? Abych vysvětlila, co mám na mysli těmi prvky - jestli využíváte něco z lidové slovesnosti, pranostiky, nářečí, lidovou píseň, lidový tanec...

Využívám samozřejmě všechny prvky. Protože když zařadím někde něco, co je doba dávno minulá, tak se to snažím zařadit do projektu. Projekt je pro mě nejlepší nástroj, jak všechno propojit dohromady. To znamená, že propojuji hodiny jako jsou český jazyk, matematika, prvouka, hudebka, výtvarka a tělocvik. Snažím se použít opravdu všechno. Když najdu písničku, která se mi hodí k danému tématu, tak ji zpracujeme v hudebce. Potom k ní většinou znám i nějaký taneček, který si s děckama zatancujeme. Najdu k tomu pranostiku, básničku, všechno, co by se mi zkrátka k danému tématu hodilo. Abych mluvila konkrétně, tak budu vycházet ze svého projektu o chlebu, který jsem zpracovala i do knihy Tady jsme doma. Když jsme měli a ten chleba pak zpracovávali, tak to bylo takové prožité. Měli jsme důvod najít proč chleba lidé pekli a na co ho používali. Hlavní myšlenkou totiž bylo, aby byl chleba pro uvítání hosta. K tomu jsem všechno zaměřovala. Tehdy k nám měla přijet paní Alena Schauerová, která je za projekt Tady jsme doma taková naše největší máma. Hodně tady objíždí a zdraví nás a my jsme měli tehdy příležitost ji tím chlebem přivítat. Jenomže pro nás to byl týden práce, to, co jsme chtěli Aleně udělat. Brali jsme úplně všechno. V prvouce jsme probírali, jak se seje obilí. Jak celý kalendářní rok to obilí roste, pak se zpracovává, až po mouku. Jak se mouka namele. Byli jsme se podívat i ve mlýně, jak starý mlýn pracoval, aby se mouka posbírala jak hladká, tak rezná. Všechno, co jsme mohli, jsme kolem toho chleba udělali. To byla prvouka. Pak jsme se naučili písničku o chlebu. Tady u nás, v oblasti Horácka, máme jednu strašně dlouhou písničku o chlebu, která postihne celý týden, jmenuje se Celý týden chleba pekla. Každý den během celé písničky jsme měli, co se s chlebem dělá, když se zadělává, když kyne, a tak. V písničce jsme poznali, jak se to musí udělat, aby byl chleba výborný, měl křupavou kůrčičku. A když jsme to tak všechno poznali, tak jsme podle starých receptů chleba z žitné mouky upekli. Výsledkem bylo to, že paní Schauerová si ho tady nakrojila, osolila. Bylo to docela úžasné. Akorát to člověk musí plánovat se vším, nedá se to udělat během jedné hodiny nebo jednoho dne. Většinou jsou to dlouhodobější projekty, které člověk promýšlí ve dne v noci. Řekla bych, že i když nepracuji, tak přemýšlím (smích).

Vy jste mi zároveň odpověděla na další otázku a tou jsou organizační formy, které využíváte nebo které se vám nejvíce osvědčily, takže na ni nemusíte, pokud nechcete něco dodat, ani odpovídat. Pochopila jsem tedy správně, že je to projektová výuka?

Ano, ta je pro mě nejlepší. Když chystáme nějaké společné akce, děláme je celodenní. Děcka si musí nejprve něco přečíst, pak si něco vyrobí a pak teprve přijde ta radost ve formě zařazené hry nebo nějaké dovednosti. Projekt je pro nás nejlepší forma, protože to pak vypadá přirozeně, samo na sebe navazující. Nevypadá to strojně. Když například počítáme, jak musíme navázat mouku, je to matika. Učitel potřebuje, aby tam z matiky něco bylo, zařadí ji ale tak, že to probíhá lehce. V tomto směru je pro mě projekt opravdu nejvýhodnější. Mám čas si ho promyslet a pak to ve třídě vypadá, že vlastně nic nedělám, jenom se dívám, jak ty děti pěkně pracují. Pak mám radost, že mi to tak pěkně odsýpá. Že jsem si to doma pěkně promyslela. Ten měsíc příprav, když jsem si všechno hledala. Někdo říká, že když učitel nemusí ve třídě pracovat, tak je dobře připraven. Ale nevím, někdo by řekl, že nic neděláme. (ironicky)

Já mám podobný názor na tyto projekty. Chápu, že je na nich předtím spousta práce. Ale pokud je dobře odvedená... Viděla jsem například na svých praxích, kde jsem měla možnost sledovat projekt, že to opravdu fungovalo velmi pěkně.

Pěkně to pak do sebe zapadá. Když člověk vidí, že to u dětí nějak drhne, tak hned ví, kam to má posunout. Chce je tam zkrátka dostat. Když vím, kam děti chci dostat a čeho s nimi chci docílit, není pro mě problém práci někam hned posunout, aby se nikde nezasekla, nezadrhla. A s lidovou kulturou je pro mě projekt hrozně příjemný. Nedovedu si představit, že bych učila například jenom češtinu a v ní to chtěla někam napasovat. To bych neuměla, nešlo by mi to tak dobře. Když potom člověk učí v páté třídě, což u nás je, už nemá tolik hodin, že by byl jenom ve své třídě. Učitel má úvazek nižší, než mají děti počet hodin. Když mi chodí třeba někdo na angličtinu, je to už těžší promyslet. Anebo když jsem angličtinu učila ve čtverce, neměla jsem hudebku, i tak to někdy bývá. Potom pro mě bylo zajímavé, abych tam tu angličtinu nějak dostala, některá slovíčka. Vždycky je to odvislé od úvazku učitele, jak se to poskládá. Nicméně když je dobrý kolektiv a dobré kolegyně, tak se dá spojit i ta hudebka, kterou člověk neučí. S tím, že řekne "hele, tenhle týden by se dalo udělat toto" a druhá učitelka to zvládne udělat v té hudebce s děckama. Když je dobrá spolupráce, tak se dá udělat všechno.

Mohla bych se prosím ještě vrátit k těm folklorním tématům v průběhu roku? Kdybychom to mohli vzít od začátku školního roku začínajícího v září a pokračujícího dále. Mohla byste mi uvést konkrétní témata, svátky, kterým se věnujete? Nebo i jednotlivé oblasti, jako jsou řemesla, jak lidé žili, co dělali? Pochopila jsem podle projektu o chlebu, že se tímto také zabýváte.

Na podzim děláme něco, co máme nazvané jako podzimní slavnosti. Děláme je podle toho, co se nám zrovna hodí. Jeden rok například máme něco o jeřabinách, protože se koukneme z okna a vidíme, že se letos urodilo jeřabin. Jindy se to třeba nepodaří, druhý rok jeřabiny nejsou, ale jsou zase krásně barevné listy. Pak to propojíme s barevností těch listů. Aby to bylo dětem příjemnější, tak to nazveme například Miss jeřabinka, Miss Podzimu a podobně. Jednotlivé úkoly misškám dáváme tak, aby vždy vycházely z přírody, ve které naši předkové dřív žili. Promyslíme to tak, abychom na to napasovali vždy dané období. To většinou máme podzimní slavnosti.

Kolem Vánoc máme to zpívání pod Betlémem, učíme se koledy, nebo zařazujeme i nějakou hru, která se hrávala dřív. Například že Josef a Maria přijdou do Betléma, něco tam odvykládají. A já sama za sebe každý rok pravidelně ve všech třídách, od 1. až do 5. třídy, zařazuji advent. Vadilo mi totiž, že v poslední době se na ten advent docela zapomíná. Na venek se advent zobrazuje především jako rozžihání adventních stromků a adventních svíček, což jsem sama za sebe viděla pouze jako nějakou modernu, která se teď prosazuje. Vadilo mi že, se v tom ztratilo to, o čem advent vždycky měl být. Už před šesti lety jsem se rozhodla, že budu advent pravidelně zařazovat ve třídách. Ten vždycky začíná tím, že rožneme první svíci na adventním věnci. O svíčkách se bavíme vždycky každé pondělí po adventní neděli. A pak mám zpracované všechny adventní postavy. To znamená, když to vezmu od začátku, někdy začíná advent, jako třeba letos, teda vlastně před Vánoci začínal, na svatého Ondřeje. Tam jsme s děckama věštili ostrouhané slupky od jablek, které jsme zahazovali. Ondřej tam někdy vyjde, někdy nevyjde. Letos tam byl. Probíhá to tak, že oloupeme jablíčko, hodíme za sebe. Potom jedeme dál přes Barboru, Mikuláše, čerty, Ambrože, svatou Lucii. Všechno s děckama procházím až do Vánoc.

Pomáhá jim to i v tom, že se jim zkracuje doba čekání na Ježíška, na kterého se těší. V prosinci jsou totiž všechny děti na trní. Neustále se baví, jestli Ježíšek vysněný dárek donese, nebo nedonese, jestli čerti přijdou, nebo neprijdou. Dokonce jestli budou mít čerti roušky, nebo nebudou. Letos byly starosti prvňáků opravdu kruté. Nikdo nevěděl, jak to s rouškami bude. Přišel jeden prvňáček a říkal, že přijdou, ale že budou mít roušky. Tak jsem jim tady chudáčkům malým vysvětlila, proč je mít budou. Aby se od lidí nenakazili. Přece si do pekla nezatáhnou nějakou coronu. (smích)

Těmito aktivitami jim zkracuji dobu do Vánoc, jinak jim to přijde strašně dlouhé. Končím pak až třemi králi, které zařazuji po Vánocích. Koledy k té atmosféře patří. Chci v dětech vypěstovat, že koleda tady byla vždycky, i když teď je více spojena s tříkrálovou sbírkou. Mám pocit, že aspoň takto tříkrálové sbírce pomůžu, když dětem vysvětlím, že děti koledovaly i dříve a není to nic, co se vymyslelo až teď.

Po letech, kdy tento projekt každoročně zařazuji, jsem si všimla toho, že v páté třídě si už děti opravdu pamatují, kdo například byla Barbora. Proč byla uvězněna ve věži, proč ji tatínek zabil. Člověk si řekne, že to je každý rok stejné. Že i ty postavy jsou stejné, tak jaký to má smysl? Ale opakování je matka moudrosti. Děti to za ten rok zapomenou. Někdy si říkám "ty jo, zase ta Barbora, zase ta Lucka". Ale já jim to samozřejmě dělám každý rok těžší. V první třídě jsou to nějaké lehké věty, které si musí přečíst, v páté třídě už k tomu mají nějakou práci, kterou musí sami udělat. Vede to k tomu, že si aspoň něco zapamatují. Až budou pak někdy v životě dělat adventní věnec, uvědomí si, proč je třetí svíčka na jiná, že jim to tehdy paní učitelka vyprávěla. Tím tedy končím v lednu.

Mezi společné akce patří potom vynášení morany, smrtky, zároveň vynášení léta, chodíme čistit studánky. To nám zabere tolik času, že podle kalendářního roku už mezi to nic nenapasují. Většinou je toho tolik, že to jde rychle za sebou. A pak jsou tu samozřejmě čarodějnice, které dětem nemůžeme odepřít. To už je duben a snažíme se, aby byly venku. Většinou devátáci připraví nějaké úkoly pro menší děti, které ony potom plní. Toto jsou takové ty největší, nejdůležitější věci.

Co jsem třeba dělala loni se šestáky, které jsem měla v hudebce, tak řemesla pro děcka z první, druhé, třetí třídy. Těch bylo totiž málo a šestáky jsem znala z prvního stupně. Ten rok měl projekt Tady jsme doma téma řemesla a my se snažíme každý rok pro tento projekt něco vytvořit. Proběhlo to tak, že jsme se nachystali jako řemeslníci. Šestáci si vybrali nějaké řemeslo, každý musel zazpívat písničku, předvést, jak to řemeslo vypadalo, co k tomu lidi nosili na sobě. Podařilo se nám i to, že jsme tato řemesla spojili s masopustem. Jeden den přišli šestáci jako řemeslníci mistři a řemeslníci tovaryši za děckama z prvního stupně a hledali mladé tovaryše. To byla hlavní myšlenka. Malé děcka učili míchat mouku, taky jsme měli řezníka, ševce, mlynáře, pekaře, cukrárky. A zedníky, to museli postavit z kostek kus zdi. Ševci šili boty.

Druhý den jsme to potom měli připojené k masopustu. Měli jsme spoustu vyučených řemeslníků z předchozího dne, takže jsme udělali řemeslný masopust. Děcka měly připravené masky, aby byly do řemesel. My (učitelé) jsme potom měli stanoviště z bílých řemesel, která by nám jinak chyběla. Tkalce, pradlenu, já jsem měla

soukeníka. Učila jsem děcka motat šňůrky. Za druhý den teda děcka prošly dalšími řemesly. Za dva dny jsme udělali 10 řemesel. Bylo to velmi zajímavé, protože oba dva dny žily děcka jenom ve starodávných názvech a činnostech. Měli jsme z toho dobrý pocit.

Projekt Tady jsme doma nám každý rok vytyčí nějaké téma. Teď už jsme v něm zapojení jenom tak, že s ním děláme pouze když něco chceme. Když jsme se do projektu na začátku zapojili, takže jsme pak končili ve Strážnici (Mezinárodní folklorní festival), tak jsme každý měsíc museli něco udělat. To bylo pro nás učitelky velmi náročné. Teď už to období máme za sebou. Odměna z té Strážnice byla hrozně milá a příjemná. Už jsme si to ale vyzkoušeli a teď je to takové bez stresu. Alenka (Schauerová) už nám teď jenom pošle téma na další školní rok a my máme buď svoji myšlenku, nebo to probereme společně. A vždycky během roku na dané téma ještě něco přidáme.

Letos nám to moc nejde. Máme téma děti, což je krásné téma a mohli bychom na něj udělat cokoliv. My ty děti ale nemáme ve školách, nakonec je to tedy takové těžké téma. Nedávno nám Alenka poslala nápad na pohádky. Já budu s prváky dělat pohádky v březnu, to už mám naplánované dávno. Do projektu se mi to bude hrozně hodit. A protože jsem kdysi dělala pohádky za pecí a byli jsme s děckama opravdu tam, kde byla pec, na které jsme se váleli, tak se na to člověk docela zase těší.

Vy máte úplně bohaté zkušenosti. Ještě se zeptám, ještě zde nepadly Velikonoce. Věnujete si i svátku Velikonoc? Nebo to už bylo všechno?

Velikonoce jsou specifické. Ve výtvarce a pracáku samozřejmě Velikonoce děláme. Dělalí se vajíčka a podobně. Jenomže potom přijdou velikonoční prázdniny, které nám seberou Zelený čtvrtek, Velký pátek i Červené pondělí. Sama za sebe pak říkám, že velikonoční prázdniny mi seberou možnost Velikonoce s dětmi prožít. Když jsem například ve škole na Tučný čtvrtek, vím, co je za den, jaký má význam a všechno se točí okolo Tučného čtvrtku. Na Zelený čtvrtek jsem naopak na velikonočních prázdninách doma, děti taky a nikdo na to nemá náladu. K Velikonocím se tedy dostanu velice okrajově. Kdybych to měla zařadit, musela bych před Velikonocemi anebo naopak po Velikonocích, a to se mi všechny velikonoční zvyky už dělají špatně. Jak jsem říkala, že to musíme prožívat, aby to vypadalo přirozeně, tak zrovna Velikonoce si takto prožít nemůžeme. Ano, jsme třeba schopni aktivit v družině. Pozveme pána, který s dětmi plete velikonoční pomlázku, ne že bychom ji vynechávali. Ale neudělám to do toho prožitku a přirozena. Ne že bychom Velikonoce vynechávali úplně, to zas ne, protože kolegyně v družině se jim věnují hodně. Já to tam sama za sebe ale nejsem schopná napasovat, protože by to bylo ve stylu "jo, budou Velikonoce, tak si o nich budeme vykládat". Samozřejmě to máme v čítankách, čteme si o tom, povídáme si o tom, ale neudělám to formou zmiňovaného projektu, protože to ze mě nevychází. A já to potřebuji s děckama prožívat.

Zatím jste ještě nemluvila o hmotné kultuře. Řemesla jsou tak na pomezí. Zabýváte se řemesly i jinak? Nebo lidovou architekturou, lidovými oděvy a podobně? Máte něco takového ve své oblasti?

Něco takového v naší oblasti samozřejmě máme. Oblast Horácka je velká oblast, Akorát že po republice se o ní moc neví. Ve Žďáře (nad Sázavou) máme památku UNESCO, což je Zelená hora (kostel Sv. Jana Nepomuckého) a nedaleko od nás je Telč. To už je pro větší děti, až jsou ve 4. a v 5. třídě a mají vlastivědu. Pak se to dá napasovat na učivo vlastivědy, kde mají dějepisnou část, zeměpisnou část. Když to беру sama za sebe, památky UNESCO se samozřejmě dají krásně zapasovat do zeměpisné části, i dějepisné, při výuce krajů. Každou památku zapsanou na UNESCO do daného kraje zařadím. Na školní výlet je pro nás nejjednodušší jet na Zelenou horu, kde máme možnost nechat se provádět a je to vlakem kousek. Pro nás ideální možnost.

I oděv se lépe zařazuje až pro starší děcka, protože to lépe chápou. Dělal jsem s děckama výšivku. Horácká výšivka je velmi známá, a především hodně doložená. Různé vzory jsem dětem předkládala ve výtvarce, kde jsme vymýšleli, jak je zkombinovat. To bylo v roce, kdy jsme jeli do Strážnice. Měli jsme téma (projektu Tady jsme doma) Devatero kvítí, k čemuž se nám výšivka hrozně hodila.

Pak se nám podařil modrotisk. Bylo to ale opět pro starší děcka, 4., 5. a 6., 7. třída. Děcka si dělaly svoje vlastní modrotisky, což se teď krásně dá, protože máme modrotiskárny. Jednu ve Strážnici a jedna je tady v Olešnici na Moravě, takže u nás za kopcem. I když, my tady na Vysočině máme všechno za kopcem. (smích) Navíc se s panem Danzingerem (majitel modrotiskárny v Olešnici) znám, jednak od něho беру modrotisk do souboru a jednak jsme spolu spoustu prožili. Když jsme spolu s tatínkem jeli do Německa na festival a Danzingerovi tamtéž prodávat modrotisk, jeli jsme společně. Když tedy něco potřebujeme, tak se s panem Danzingerem, teď už mladším, jednoduše spojm. On to ale nabízí pro všechny školy. Mladý Danzinger vymyslel, že si od něho můžete objednat plátno, rezervu, napíšete, kolik toho chcete a on vám vše pošle. Děcka si to udělají a on potom obarví. Pátáci si dělali svoje vlastní návrhy, pan Danzinger nám plátno obarvil a já jsem jim z něho ušila polštářky na rozloučení s páťou třídou. A vypadaly moc hezky.

Ženský zase, co vím, že jsou tady za druhým kopcem u Doubravníku, udělaly tašky. Vypadaly taky moc hezky. Modrotisk se děckám moc líbí. Měla jsem z toho strach, že se například rezerva bude moc patlat, ale bylo to úžasné. Krásně se s tím pracuje a jelikož učitelky na druhém stupni to chtěly taky zkusit, tak se všechno objednálo ve velkém. I starší děti pak dělaly moc pěkné vzory. Někdo dělal lidové vzory, jiní například kombinace čtverečků. Výsledek vypadal hodně zajímavě. To se nám opravdu povedlo. Ale jak říkám, modrotisk se povede vždycky.

Vaříte s dětmi? Zabýváte se nějak jinak lidovými pokrmy?

(Smích) Samozřejmě, úplně nejoblíbenější jsou perníčky. Ty se dělají už s malými dětmi ve školce. Vaření děti mají hrozně rády, je to jejich oblíbená činnost. Pro mě vždycky stres, na druhou stranu je to pokaždé fajn. Vaříme, pečeme.

Když jsme měli podruhé u nás ve škole přivítat Alenku Schauerovou, měla přijít dětem číst, upekli jsme jí koláče. Byly to ty naše malinké koláčky zdobené rozinkami a plněné tvarohem. Vždycky se dává něco tomu, kdo přijde číst, tak jsme dali Alence výslužku z koláčků.

Dělala jsem s děckama i Boží milosti, ty měly velký úspěch. Nicméně jak říkám, když se vaří a peče, má to vždycky úspěch. Naše škola má dvě budovy. Na první, kde máme prvačky, druhačky, třetáčky, je to problém, nemáme tam kuchyňku. Na druhé budově, kde máme starší ročníky, máme už celý cvičný byt, tam je to v pohodě a perfektní. Dělali jsme bramboráky, brambory na různé způsoby, když jsme v přírodovědě brali brambory. Od placek přes bramboráky po hranolky. U dětí je to velmi oblíbené, u učitelů méně, protože je z toho vždycky velký binec.

Dovedu si to živě představit. Víím, že i kvůli tomu to někteří učitelé neradi dělají a vyhýbají se tomu. Proto jsem chtěla vědět, jak jste na tom vy.

Člověk to musí přežít, protože to k tomu patří. Když bylo posvícení, taky se muselo péct. Když se něco slavilo, muselo se něco upéct, i když se nechtělo. Když jsem třeba vstávala kvůli těm koláčům, protože je děckám musím zadělat, aby je během vyučování dopoledne stihli, šla jsem do práce do kuchyňky v 5 ráno. Tam jsem zadělávala těsto, když došla naše paní účetní a ptala se "co tady děláš?". Já na to, že zadělávám koláč radši brzo ráno ve škole, protože se bojím, že by mi to zase kydlo při přenosu z domu. Takže někdy to tak je a člověk to tak musí vzít. Učitelé bývají často obětí svých nápadů, protože je chtějí zrealizovat.

Ted' se úplně nabízí otázka: odkud berete motivaci zařazovat tato témata do výuky? Víím, že jste zmiňovala folklorní soubor a že jste jeho vedoucí. Má to v tom nějaký původ?

Řekla bych, že je to v mých učitelích, který jsem měla. Za to, že jsem vstoupila do souboru, může moje učitelka z prvního stupně, která nás ve čtvrté třídě zmanipulovala (s nadsázkou), zkrátka nás k tomu přivedla. A ten soubor založila. My, čtvrtáci, jsme do něho chodili s nadšením a vydrželo nám to poměrně dlouho. Mně to dokonce vydrželo tak dlouho, že soubor bude za chvíli slavit 40 let a já tam pořád ještě jsem, i když v jiné roli.

Určitě za to můžou mí učitelé, kteří mě učili. Řekla bych totiž, že každý, kdo žije v nějakém kraji, je jakýmsi jeho patriotem. V každém kraji jsou lidé, kteří místním životem opravdu žijí. Navíc každý člověk to prožívá v rodině, což je strašně moc. To je to, co mě motivovalo a dodnes motivuje. Ta pozitivní radost, jak to bývalo. Když člověk chodí do souboru, tak to prožívá jinak, než když je pak vedoucí. Takže ty radosti, které jsme prožívali s děckama, když jsme někde něco zvorali a vedoucí z toho byla úplně na větvi a odváželi ji kdovíkam, to je přesně to, co člověku zůstane. A co bych chtěl nynějším dětem dát, musí to mít ze sebe.

Jak už jsem vám psala do mailu, zařazovat lidovou kulturu do výuky může jenom ten, kdo je o tom skálopevně přesvědčen a dělá to srdíčkem. Nemůže být na prvním stupni učitel, který to nedělá srdíčkem. A platí to ve všem, ať už člověk zařizuje jakýkoliv prvek. Nemusí to být nutně lidová kultura. Kromě ní já sama zařazuji do výuky také prvky z jiné oblasti – iPady. Všechny moderní technologie chci, aby děcka chápali, že jsou jim k prospěchu, a ne k zabíjení času. Jak jsem vám psala, budeme například s dětmi natáčet na zelené plátno, to je teď moderní. Vznikne z toho video, které bude mít minutku dvě, ale budeme to dělat 14 dní. To bych nemohla dělat, kdybych nevěděla, že to má nějaký smysl. A tohle pro ty děcka smysl má, protože tablety a iPady používat umí, ale ne tak, aby jim to k něčemu bylo. Aby jim to bylo ku prospěchu. Ony to musí pochopit teď, když jsou malé. Není to tedy jenom lidová kultura. Je to celý učitelský život.

Tušíla jsem, že ty motivy budou takovéto. V tomto jste velmi inspirativní.

Ale taky hodně unavená, musím říct. Dnešní ráno u mě probíhalo tak, že jsem si říkala "tak, a máš dost", protože noc nebyla úplně ideální. Potom ale ráno přijdu do školy a když vidím ty úsměvy a očička těch dětiček, tak mě hrozně nabudí. Někdy to člověk přehání a musí si říct "dneska fakt ne, už na to nebudu myslet". Musí myslet

i sám na sebe. Když byl člověk mladší, hodně toho vydržel, ale čím je starší, tím víc si musí uvědomovat, že toho ještě dost vydržet musí. Ráno potom nestává s tak dobrou náladou, jakou má v jednu hodinu odpoledne. Protože po ránu přijde do školy, děti krásně nakreslí písmenko š, hodně věcí pochopí, hodně se naučí, a to tu radost dokáže vrátit.

Tímto jsme vyčerpali první okruh. Nedivte se, že teprve první, protože se krásně posloucháte. Druhý okruh je zaměřený hlavně na zdroje. Zajímalo by mě odkud čerpáte inspiraci. Máte nějaké tištěné zdroje, internetové, nebo vaše obec nabízí a podporuje nějakými materiály? Povězte mi o tom blíže.

Se zdroji pro učitele je to těžké. Tím prvním zdrojem, který nám vždy nahodí nějaké téma, je již zmíněný zpravodaj Tady jsme doma. Myslím si, že kdyby chtěl nějaký učitel lidovou kulturu zařazovat, tak by se do tohoto projektu měl přihlásit. Alena i Magda se totiž opravdu snaží na konci zmíněného zpravodaje něco napsat přímo pro učitele, z čeho mohou čerpat. Především je tam pak záruka toho, že je to pravda. Že je tento zdroj věrohodný, když to najdou třeba Bartošovi, nebo jinde. My to potom můžeme s čistým svědomím okopírovat.

S internetovými zdroji mám já sama problém. Když chce totiž člověk opravdu učit o kraji, ve kterém žije, musí mít všechny zdroje ověřené. Mám velkou výhodu, že mám doma půlku antikvariátu, jak s nadsázkou říkám. Jednotlivé knížky si totiž najdu a pořídím pro soubor a můžu tyto vlastní zdroje použít i pro práci ve škole. Sušila, Bartoš a tak.

Národní ústav lidové kultury má digitalizované sbírky, což je velká studnice zdrojů a záruka toho, že jsou ověřené. Když chce člověk nějakou písničku, tak si ji může v digitalizovaných sbírkách také najít. Navíc jsem se loni rozhodla začít studovat Školu folklorních tradic, také ji založila Alenka. Tam mi pomohla moc na cestě ke zdrojům. Chodí tam totiž i další učitelé, se kterými jsme se o všechno podělili. Ve škole je pak velká výhoda oproti souboru, že jako učitel nemusím lpět na tom, že něco nemám z té dané oblasti. Že můžu jít po celé republice, což mi dává obrovskou volnost. Samozřejmě, že do výuky zařadím naši horáckou písničku, například básničky k tomu ale mohou vzít z celé republiky. Pak dětem řeknu, že je to z jižní Moravy, nebo z Plzně, ukážu jim to na velké celorepublikové mapě, spojíme to s dalšími věcmi. Digitalizovaných zdrojů v současné době hodně přibývá, i díky tomu, že nastoupila corona. Některé digitalizované věci šly hodně ven, stačí se někde zaregistrovat, ke všemu se dostanete. To si myslím je velká výhoda, když už přišla distanční výuka, vysílání přes Skype.

V neposlední řadě pak člověk čerpá z toho, co umí. Když do toho souboru chodil, má spoustu věcí uložených ve své hlavě. Pak mám ale problém, když po mně Alenka chce, abych uvedla zdroj. To musím samozřejmě uvést, pokud dávám něco ven. Musím ho dohledat, já si to ale pamatuji z toho, co říkala moje učitelka, která nevím kde to našla. Nebo si to pamatuji od svojí babičky. Dohledat zdroj, ze kterého to je, mám problém.

Další věci, kam chodím hledat, jsou muzea. V oblasti Bystřicka máme hodně folklorních muzeí, ve kterých se hodně věcí dochovalo a jejich kvalita je na výborné úrovni. Máme tu milé a vstřícné muzejníky, lidi, kteří nás k něčemu pustí blíže, nebo nám něco pomůžou vyhledat. Souhrou okolností jsme byli s děckama v muzeu, kde našly raznice. Vyrážely tam tedy raznicemi a my si mysleli, že muzeum za chvíli spadne, protože to bylo něco. Všechny učitelky jsme byly úplně na nervy, ale pan ředitel byl naprosto v klidu. I muzea jsou tedy dobrá a v poslední době některá dělají interaktivní programy pro děti, ve kterých se vyžijí.

Když se vrátím k těm tištěným materiálům, jsou to publikace vydané v posledních deseti letech, nebo se jedná většinou o starší materiály?

Jedním materiálem, ze kterého, myslím si, čerpá většina učitelů, je paní Šottnerová (Dagmar). Vydala publikaci o lidovém roku, což je taková oranžová krásná kniha, která všechno krásně zpracovává. Ta (Šottnerová) udělala hodně pro všechny učitele, kteří chtějí něco využít. Docela pěkně sdružila všechno dohromady. Já tím, že jsem z toho našeho kraje, když někde přijedu, někdo se mě zeptá "vodkud seš", já řeknu z Horácka a nikdo neví, kde to je, tak se jim to snažím taky pěkně vysvětlit. Že je tady na Vysočině krásně a máme tady taky spoustu vlastních věcí. Šottnerová to popisuje krásně, nicméně z celé republiky. Pro učitele, kteří chtějí využít, je to perfektní, jak říkám. Ideál. Na druhou stranu tam nenajdou veškeré informace učitelé, kteří dětem chtějí více vysvětlit, že toto je ten kraj, ve kterém žijeme, že tady máme toto nářečí, tyto zvyky. My jsme třeba v některých věcech na pomezí. Některé písničky zpíváme česky, jiné moravsky, tohle naše je moravský a tohle se zase používá v Čechách. Tady na hranicích to máme přeci jen jinak. Děcka musí vědět, že jsme na pomezí. Že když udělají jeden krok, tak jsou v Čechách, což je Žďár, a na Moravu to mají zase druhý krok, protože to už jen pod Brnem. U nás je to tedy specifické.

Pak ještě vyšla docela dobrá publikace od nakladatelství Mladá Fronta myslím, jmenuje se Jaro je tu. Tato knížka vyšla se zaměřením jenom na jaro. Loni, když jsme měli ty řemesla, tak to byla zase Klára Smolíková s knihou Řemesla. A potom jsem si kupovala ještě jednu knížku o řemeslech, to bych se musela podívat doma,

když tak vám ji pošlu mailem. Jmenuje se Zapomenutá řemesla. V ní vše bylo nafocené. Klára Smolíková tam má naopak obrázky, mám ji tady. (ukazuje) Znáte ji?

Ne, tuto neznám.

Je tam ukázka vždy toho řemesla a pak texty pro děcka. Na čtení úplně perfektní. Četli jsme si to s děckama ve 4. třídě. Rozeslala jsem jim to na iPady, oni si do toho pak mohli kreslit. Pro děcka je tato knížka úplně perfektní. Mně jako učiteli zase více vyhovovaly fotky z publikace Zapomenutá řemesla. Loni jsem si ji koupila, protože jsem s děckama dělala len a potřebovala jsem jim ukázat, jak se skutečně drhnul, zpracovával. Pak jsme ten len opravdu drhli a... No, na to už radši ani nevzpomínám. Naše uklízečka na to velmi ráda vzpomíná. (ironicky) Na fotkách se dětem lépe ukazovalo, jak ve skutečnosti vypadá taková trdlice, drhlen nebo vohlice. Tyto nástroje jsme si potom v rámci pracáku vyráběli. Museli jsme natlouct hřebíky, to nám vyráběl pan školník. Velmi obětavý pán, když nám vyráběl nástroj na lámání lnu. Jak říkám, spíš jsem si to koupila pro sebe tu publikaci s fotkami. Encyklopedie děti moc nezaujme, jenom je proletí a nic si z nich nevezme.

Kombinuji dohromady tedy to, co vyjde nově i to, co mám už doma. Například knížky z roku 1938, co jsou vydávané teď nově.

Máte pocit, že v nově vydaných materiálech jsou uvedeny dostatečné a relevantní informace, nebo mají nějaké rezervy? Mělo by v nich něco přibýt?

Myslím si, že se dá určitě najít. Někdy před Vánoci, protože mám kamarády v různých regionech, mi do mailu poslala moje známá řemesla na Rychnovsku. Dá se to dohledat i přes internet. Zpracoval to tamní obecní úřad. Našli nějakého staršího pána, který to zpracoval velice krásně.

U nás na Bystřicku se město Bystřice nad Pernštejnem, dá se říct, k lidové kultuře taky vrací. To je teď trochu trend, že se lidi víc vrací k tomu, co bylo. Asi jsou už unavení z uspěchaného moderního života. Naše město se docela snaží. Třeba v rámci projektu MAP, což je místní regionální hnutí, které město Bystřice zaštiťuje. Předloni díky němu děcka jely na výlet, kde poznávaly skláře, včelaře, truhláře a ještě něco, co už si nepamatuji. Čtyři řemesla celkem. Přijel pro nás autobus, MAP nám to hradil. Odvezli nás do sklárny, kde měli jakési kongresové centrum. Tam byla všechna ostatní řemesla, kde si děcka všechno osahaly jednotně. Potom si každý vyrobil skleněnou minci, kterou nám ze sklárny po výletu poslali. Aby to neměly jenom děti, tak paní učitelky měly za úkol vytvořit si skleněné těžítko. Z toho jsme měli samozřejmě obrovskou radost, protože jsme u toho vypadaly úplně nemožně. (smích) Vytočit sklo na tyčce, aby z ní neupadlo, to bylo teda něco. Nicméně povedlo se. Mám těžítko tady na stole a vždycky se mě děcka ptají, na co to mám. Odpovídám jim, abych to po nich mohla jednou hodit, když budou zlobit. Oni si to pak potěškají a radši nezlobí. To tedy dělalo město Bystřice. Nemůžu říct, že by člověk byl na všechno sám. Město se velmi snaží, dělají i akce pro děti v muzeu. Ztracené to určitě není.

To je příjemné slyšet. Když se teď zeptám na spolupráci, když zařazujete ta folklorní témata a prvky Lidové kultury, spolupracujete během přípravy nebo už během realizace dané činnosti s rodinou žáků? S rodiči, prarodiči a tak dále?

Jak kdy. Někdy vytvoříme něco, co potřebujeme poslat do rodin, například dotazník. Když jsme měli téma Jak si dříve hrávali rodiče a prarodiče, děti domů přinesly o dotazník a měly za úkol všech doma se zeptat na seznam otázek. Odpovědi jsme potom porovnávali, minulost a současnost.

Jindy to zase máme tak, že nejprve někdo přijde do školy a na to potom navazujeme to, co chceme. Zrovna u tématu Jak jsme si dřív hrávali, jelikož na Mitrově je domov pro seniory, se kterým dlouhodobě spolupracuje jak škola, tak i soubor, pozvali jsme do školy dva devadesátileté stařečky, kteří odpovídali dětem na otázky. Jak si oni hrávali, jak chodili do školy. Otázky jsme s dětmi samozřejmě nejdřív nachystali, protože to byla akce větší pro všechny možné třídy. Bylo třeba nejdříve dětem vysvětlit, že například tohle se stařečka nesmí ptát, tohle se nemůže zeptat takto a podobně.

Jindy se zase domluvíme s nějakou maminkou. V rámci tématu zaměstnání, povolání, které mají děcka v prvnou, jsme si pozvali maminky zdravotní sestry. Jedna z nich přišla a ukazovala nám, jak to v práci probíhá, co v ní dělá. Jindy to zase byla babička, podle toho, jak se nám to hodilo. Měli jsme tady paní, která zdobila krásně vajíčka. Ukazovala nám, jak se zdobí voskem a poté i starými technikami.

Když se ještě vrátím k našim podzimním procházkám, kdy poznáváme naše okolí a jdeme například na zříceninu hradu Lísek, v Bukově se většinou domlouváme s panem starostou, který nás provádí kostelem. Nebo tam navštívíme některého z rodičů děcek. Bývá to docela oblíbené.

Vždycky tedy záleží na tom, co za děti do tříd přijde. S tím můžeme pracovat. Tady na vesnici je to jednoduché, protože všichni známe všechny. Víte, že tento dědeček dělá řezníka, dělá zabijačku, takže se to dá domluvit. Záleží na tom, co se zrovna hodí.

Většinou máme zkušenosti, že nám rodiče i prarodiče vyjdou vstříc a dotazníky nám krásně vyplní. Všechno děláme dobrovolně, nemají to povinné. Podle toho, jak mají čas. A většinou se nám dotazníky vrátí pěkně vyplněné. Když se nám obzvlášť nabídne něco, co je vzácné, tak dotyčného člověka samozřejmě do školy dostat chceme.

Jaká je všeobecně reakce rodičů a ostatních, se kterými chcete spolupracovat? Mluvíte spíše o pozitivní spolupráci. Setkala jste se i s negativní reakcí?

Ve škole máte zkušenosti vždycky se vším. Nikdy to není tak, že radost, kterou učitel z něčeho má, mu zůstane do večera. Vzápětí přijde něco dalšího, názor, rodič, který vám vaši práci zhatí. A může vás odradit i na docela dlouhou dobu.

Setkávám se neustále s různou škálou názorů, není totiž člověk ten, který by se zavděčil lidem všem. Za poslední dobu ale musím říct, a to i teď (v době epidemie), že mám úplně zlaté rodiče. Vždycky se najde někdo, kdo s vámi úplně nesouhlasí, nikdy to není úplně růžové. Sama za sebe ale říkám, že bez rodičů by to s těmi malými dětmi nešlo.

Když jste s rodiči na stejné vlně, tak je to samozřejmě lepší. Učitel má ale obecně od rodičů málo zpětné vazby. A když nějaká je, tak je to většinou stížnost. Toto ve škole zkrátka je. Když jsou lidé spokojení, nejsou naučení tak, že by to měli dát ostatním najevo. Pokud pak přijde do školy reakce, je to většinou nějaký problém. Můžete mít z toho pocit, že je všechno úplně k ničemu. Když se ale ohlédnete přes děti ve třídě, docela hodně se toho dozvíte. A to s nima nemusím ani vést sáhodlouhé vyslýšovací rozhovory. Jenom se zeptám, jak se mají a jak bylo doma.

Od rodičů se tedy většinou nedočkáte zpětné vazby, když se jim něco líbí a jsou spokojení, to ne. S tím nemůžeme počítat. Za dobu, co učím, jsem měla samozřejmě všechny reakce, většinou ale řeším jen problém než to, že je někdo rád. Jsou ale takoví lidé, to zase jo, kteří vám napíší, že se ve škole dobře starám o jejich dítě a že jsem je něco smyslného naučila. Ve školství to ale nemůžeme čekat. Tak to je.

Musím říct, že v této době obzvlášť jsou učitelé opravdu vysílení. Vidím to na učitelích, kteří učí ještě teď distančně, je to pro ně velmi těžké. Já jsem strašně ráda, že mám prvňáky. Ti už se mi do školy vrátili. Když byli doma zavření v době, kdy neuměli ani číst, ani psát, to si nikdo nedovede představit, jak to probíhalo. Lidová kultura šla úplně stranou. Všechno jsme zapomněli. Snažili jsme se to jakkoliv aspoň někam posunout. Pro nás učitele je tato doba taková, že jsme velmi špatně naladěni. Učitelé z druhého stupně nemají žádnou odezvu od svých žáků, pořád na ně jenom někdo nadává. V současnosti je těžké radovat se z toho, že nás učitelování baví.

Když bychom navázali, o čem jsme teď mluvili, na dříve zmíněnou Strážnici, kde jste získali tu odměnu, měli jste tehdy nějaké reakce od rodičů? Předpokládám, že jste s nimi museli spolupracovat. Jakým způsobem to tehdy probíhalo?

Měli jsme rodiče, kteří na to vystoupení do Strážnice přijeli a vzhledem k tomu, že bylo v pátek v 5 hodin odpoledne, jsme byli překvapení, že si opravdu udělali čas. Přijeli se podívat a byli strašně rádi, že tam svoje děcka viděli.

Když to směřujeme k té Strážnici, tak to je náročné pro všechny, i pro ty rodiny. Oni se tady ve škole učí, potom ještě trénují na vystoupení a odměna pro ty malé děcka je potom úžasná.

Ženský z toho projektu mají ve Strážnici na Národním ústavu s jeho obhájením (zařazením na festival) problém. My na ně ale tlačíme, že to vystoupení je opravdu to jediné, na čem děcka pracují celý rok a strašně intenzivně, aby se do Strážnice dostali. Je to náročné jak pro ně, tak pro jejich rodiče.

Spolupráce s rodiči byla hlavně v tom, že museli pochopit, že jejich děti musí opustit vlastní domovy na celé 4 dny. Protože se jede už ve čtvrtek ráno, v pátek je vystoupení a vrátíme je až v sobotu, nebo v neděli. Bylo docela těžké některé děti od rodičů oddělit, protože jsme tam byli se druháky a se třetíáky. A pak jsme byli další rok, protože bylo výročí (festivalu) s třetíáky a čtvrtáky. Všechno to pak ale převážil zážitek těch dětí, ze Strážnice odjízďely úplně nadšené. A dobře naladěné. Byla to pro ně obrovská odměna. Jak jsou malé, tak si vůbec nedovedou představit, co to je nějaká Strážnice. Musí toho ale tolik vydržet! Na to, že to byli druháčci, tak to bylo něco neskutečného. A zážitek na celý život.

Děcka, co byly ve Strážnici jsou už teď v devítce. Byli jsme tam před x lety. Myslím si, že když by teď před nimi někdo řekl slovo Strážnice, tak se jim úsměv na tváři vždycky ukáže. Myslím, že opravdu celý život budou vzpomínat na to, že byly ve Strážnici.

Obzvláště je to totiž něco pro ty školní děcka. Souborové děcka, které jsou zvyklé na různé festivaly, ví, že Strážnice je pojem, že jo. Ale ty nepolíbené školní děti, to je opravdu něco jiného. A ty malé děti si vůbec nedovedou představit, co to obnáší. Pak tam musí vydržet obrovskou pěti- nebo šestihodinovou zkoušku, která proběhla v šíleném vedru. A když tohle vydrží, tak jsou pak úplně z ocelené.

Pak máme ještě jeden zážitek, když nás Alenka poslala do natáčení televize Noe. To jsme si taky užili. Učitelky jsme vůbec nespali, protože jsme z natáčení přijeli někdy ve 2 v noci a ráno jsme šli do práce. To máme skvělý zážitek. A hlavně to byl přímý přenos. Byla to pro nás docela zkouška. Přijeli jsme tam, měli jsme zkoušku a najednou klapka a bum, živý přenos. Jako učitel jsem z toho měla opravdu stres. Když to teď ale беру zpětně, po letech, tak to bylo fajn. Kdyby mi teď ale někdo řekl, že mám jet natáčet znova, tak bych si to asi hodně rozmyslela. V živém vysílání totiž nemůžete nic splést, což se ale s dětmi nikdy nestane.

Myslím, že chápaní diváci to určitě tolerovali.

Co se diváků týče, tak to bylo zase fajn z pohledu zmiňovaných reakcí, když jsem se ptala na ohlasy. Jelikož to začínalo asi v osm večer a končilo o půl desáté, všichni se dívali. Ohlasy paky byly velké. Taky díky tomu, že jsme přijeli v noci a děcka dostaly na druhý den volno od pana ředitele. Ještě teď to na nás někdy doléhá, protože vysílají reprízy.

Když už jste v té Strážnici byli, máte i další možnost podívat se tam další třídou?

Ne. Oni se snaží vždycky prosadit jenom jednu třídu a je to ta, která je do projektu celý rok zapojená. Když jsme tam my byli dvakrát po sobě, měli jsme to štěstí, že podruhé se slavilo výročí festivalu Dětská Strážnice a k tomu i velké výročí celého festivalu Strážnice. Tehdy se dělal 5. ročník pořadu Tady jsme doma, který byl koncipován jako vzpomínkový. Byly na něm čtyři školy a jeden soubor. Vždycky to bývá tak, že je jedna škola a čtyři soubory. Aby to mělo charakter folkloru, tak je škola zapasovaná mezi soubory. Když jsme nabídku na reprízu dostali, samozřejmě jsme ji přijali, protože zážitky z minulého ročníku byly opravdu nezapomenutelné. I když už je to poslední červnový víkend a člověk už se vidí na prázdninách, když mele z posledního. Učitel v červnu vypadá opravdu hrozně. (smích)

Je potřeba žáky k folklorním tématům motivovat, nebo jsou pro ně přirozeně zajímavé?

Pro malé děti je to přirozené, protože přijdou ze školky, kde přirozeně prožívají celý ten čas, roční období. Opět je to ale jenom díky učiteli, který to bere přirozeně, aby to tam nebylo zařazené stylem hej šup, teď něco.

Se staršími dětmi, když vezmeme čtvrku, pětku, prvostupňáky, jim už to učitel pasuje více odborně, jednotlivé předměty. Je zde potřeba více promyslet látku tak, aby byla trochu víc vědecká, aby mohli zkoumat. Záleží to tedy na věku dětí.

A jakým způsobem motivujete starší žáky, když například zařazujete lidové písně do hudebky, nebo pokud děláte specifické techniky v pracovních činnostech? Dovedu si totiž představit, že kluky nemusí zajímat vyložení dívčí činnosti a naopak. Dá se to nějak namotivovat? Jaké s tím máte zkušenosti?

Já vám nevím, jak v tomto motivuji děti. Že bych měla problém s tím, že nebudou něco dělat, to moc ne. Asi je vždycky zblbnu natolik, když řeknu, že to zkrátka zkusíme, že o nic nejde a je jedno, že někomu to třeba nepůjde. A snažím se, aby to byla radost moje. Zkrátka se snažím, aby to, co budeme dělat, proběhlo úplně v pohodě a měli z toho radost.

Oni pak samozřejmě šmodrchají, když mají vyšívat, že jo. Navléct jehlu je totiž v současnosti velký problém. (ironicky)

Záleží taky hodně na třídě. Loni jsem například učila hodně hudebky. Čtyřku, pětku, šestku a v jedné z nich si nedovedu představit, že bych to tam chtěla dát. To byla velmi specifická třída, kdybych na ně vyjela s lidovou písničkou, tak by mě vypískali.

Naopak jsem měla čtvrťáky, se kterými jsme v hudebce nejenom zpívali, ale i tancovali. Ševcovskou, Kominíka, a dělali to rádi.

Pak jsem měla šestáky, kteří byli moji po pěti letech, které jsem učila na prvním stupni. A s těma jsem si taky mohla dovolit něco takového. Už to brali tak, že když něco vymyslím, tak ono to nebude taková průďa, že ono to nějak dopadne. Ze zkušenosti je určitě lepší, když si člověk děti vede déle. Kdybych totiž dostala

sedmičku, kterou jsem v životě neučila a chtěla něco takového s nimi dělat, tak se to bude dělat těžko. Když má učitel své děti od 1. třídy tak, už pak toho učitele milují a udělají pro něho cokoliv.

V rámci motivace se s dětmi snažím vést rozhovory. Ne, že bych je do něčeho nenutila, to ne, ale snažím se to dělat tak, aby měli pocit, že se sami rozhodli. To je důležité. Když se rozhodnou z možností, které jim nabídnu, už tu jednu vybranou možnost musí udělat. Když třeba nechtějí tancovat Myslivečka, tak jim řeknu “dobře, nebudeme tancovat, ale místo toho mi vyhledejte, jaké různé varianty Myslivečka jsou”. Když už si to pak vyberou, tak se rozhodnou, že to hledat budou. Takto se využívá skupinová práce.

Pracovat s nimi ve skupinách je dobré především tehdy, když jsou starší. Jak už u nich působí puberta, nemá nic smysl lámat přes koleno. Člověk jim musí pořád nabízet a mít to tak promyšlené. Když ty nechceš tohle, tak tady máš možnost si vybrat, ale to uděláš. Stejně je to nakonec všechno svázané nitkou, kterou učitel chce. Pořád je to jeho myšlenka, ale vypadá to, že jsem dětem dala možnost volby.

Stále platí, že je to ovlivněné tím, jaká třída se zrovna sejde. Je třeba o jednotlivých třídách hodně přemýšlet, o vzájemných vazbách ve třídě.

Mohla byste mi popsat postoje, vztahy svých současných i bývalých žáků k lidové kultuře a folklorním tématům? Jak to oni sami hodnotí? Jaký k tomu mají vztah?

Nevím, jestli můžu říkat něco za postoj svých žáků. To byste se musela zeptat jich. Nejsem asi schopná říct nic. Netuším, jestli jeden žák řekne, že je spokojen a druhý, že to do nás rvala. Nevím, co si o tom myslí děvka, když už jsou starší. Myslím, že mě všichni mají spojenou s tím souborem, a tak mě berou. Všichni ví, že já jsem ten národopisec v kroji, často mě v něm vidí. Že jsem ta jiná než ostatní učitelé a ví, do čeho jdou, když mě mají. Ty moje zlatíčka největší jsou teď v sedmičce, když si je představím, oni jsou schopni vždycky odpovědět “jo, to bylo super”, když si povídáme. Pak jsou i ti, kteří řeknou, že to bylo strašně šilený.

Když vyrostou děvka do páté třídy, dělám s nimi takovou retrospektivu. Sháním fotky, které si potom promítáme. Máme různá portfolia od první třídy, děláme výstavy pro rodiče, jak jejich děti vyrostli, jak jsou velké, a hlavně šikovné v té páté třídě. To bylo tehdy opravdu milé, když jsem viděla, že si v sobě za pět let opravdu něco uložili.

Jedna moje kolegyně říká, a říká to správně, že ty děti nosí na zádech batůžek a my učitelé jim do něho dáváme to, co si s sebou ponesou na celý život. V tom s ní plně souhlasím. Až jim totiž ty batůžky naplníme, tak si z nich budou moci něco vzít. Takto jsem viděla batůžek i u těch svých děcek, když vzpomínali, že tam opravdu něco bylo. Když v tom batůžku vždycky aspoň jedna věc je, tak je to pro nás pokaždé dobře.

Už jste zmínila některé mimoškolní motivy, které by děti mohly směřovat k lidové kultuře. Váš soubor, akce pořádané městem. Napadnou vás ještě jiné externí motivátory?

Myslím, že je to stále život na vesnici. I když jsme v kraji, kde se tradice tolik nedodržují, najdou se tu vesnice, z kterých nám chodí do školy děti, ve kterých se to dodržuje. Jedna například dělá obecní zabíjačku, takže všichni ví, co je zabíjačka. V druhé vesnici se pořádají masopustní obchůzky s opravdovými maskami, co chodí po obci v sobotu. A to co, malé děvka prožívají v okolních vesnicích, s nimi musíme prožívat společně i my. Oni totiž ráno přijdou do školy a “paní učitelko, my budeme mít karneval”. Ten zase dělá další obec. Schází se na něm děti z vesnice a nacvičují většinou nějakou karnevalovou pohádku, nebo něco podobného. V okolí je to široce známý karneval, kde se schází lidi z vesnice, aby pro ty malé děvka taky něco udělali. Žijeme tady tím, co i místní vesnice uchovávají jako svoje specifikum.

Zeptala bych se nakonec na spolupráci s institucemi. Jak má například Strážnice skanzen, muzeum v přírodě, máte i vy možnost ve svém okolí pracovat s podobnými institucemi. Jak taková spolupráce případně probíhá?

Muzeum v Bystřici nad Pernštejnem je od nás asi 7 km, takže když máme potřebu s dětmi do něho zavítat, je pro nás velmi dostupné. Pak tu máme Horácké muzeum, které je v Novém Městě na Moravě a které skýtá neskutečné množství možností. S ním souvisí Horácká galerie, která dělá různé výstavy, na kterých jsme se byli podívat. Úplně úžasná výstava byla například O chaloupce na vršku, kterou dělalo muzeum v Novém Městě, protože na ní byly loutky. Děcka si to hrozně užily.

Pak trochu dál, i když to pořád bereme za svoje přesto, že je to blíže k Chrudimi, Skanzen na Veselém Kopci. To je náš největší skanzen, ve kterém je krásná spolupráce s paní ředitelkou Vojancovou. Tu jsme měli pozvanou i u nás ve škole na čtení dětem, je s ní perfektní domluva. Skanzen je sice blíže k Chrudimi, takže pro nás na celodenní výlet, ale také se to dá zvládnout.

Jak často taková externí spolupráce probíhá? Jak často jste ji schopni realizovat v průběhu roku?

Řekla bych, že v místních muzeích asi jednou do roka. Ve skanzenu to může být i jednou za čtyři roky, to vždycky spočítáme, které ročníky tam už byly a jede nás víc.

Dělají i příležitostní akce, například k příležitosti Vánoc a podobně?

Během celého roku u nich na internetu není problém najít akce pro školy. Navíc k nim patří i betlém v Hlinsku, což jsou domečky uprostřed města, kde dělají i výtvarné akce. A opět není problém v dnešní době rozkliknout si na internetu jejich stránky a najít si, co dělají pro školy. Dělají na Vánoce, přes Velikonoce, přes léto, zkrátka pořád.

Zúčastnili jste se někdy takového tematického pořadu?

Byli jsme tam jednou na Vánoce, ale víc bych musela zapátrat v paměti. Jak je to od nás docela daleko, moc tam nejezdíme. Spíše jezdíme do Nového Města, které pravidelně taky dělá příležitostní výstavy. Na Veselém Kopci jsme byli asi dvakrát za tu dobu. Je opravdu náročné tam děcka přepravit a zaplatit. Já na Kopec jezdím každý rok díky vystoupení, se školou bych musela opravdu hodně pátrat v paměti.

Jak byste zhodnotila přínos těchto institucí pro zařazování lidové kultury do výuky?

Pro mě je to výborná věc. Kdybych to chtěla připravovat sama, strávila bych nad tím obrovské množství práce. Když to za mě udělá muzeum, velmi ráda tam samozřejmě jedu. Jsem ráda, že to dělají, protože se tomu věnuje někdo jiný a děcka to slyší od někoho jiného. Ode mě to slyší několikrát a pak najednou zjistí, že to, co říká někdo jiný, už jsem někdy říkala i já. Jsem ráda, že umožní dětem něco navštívit a také, že to umožní dopoledne. Muzeum v Bystřici dělá i vánoční akce, nahoře mají půdní prostor, kde pečou vánočky a dělají různé výrobky.

Když někam přijedeme, mám z toho radost. Až na nějaké výjimky teda, někdy tam přijedu a jsem z toho otrávená, protože mi přijde, že děti by to měly lepší ve škole, než když někam vyjedeme. Záleží na tom, co je to za akci. Když to tak vezmu, muzea to ale většinou nejsou, ty to mívají pěkně nachystané. To jsou spíš takoví, kteří se chtějí objednat za strašné peníze do školy a děcka se nakonec nedozví vůbec nic. Spíš to nás rozčílí. Jsou to většinou externí účinkující, kteří se objednají.

Znáte někoho takového z oblasti lidové kultury?

Nikoho takového neznám, nicméně hodně to ovlivňuje vedení školy, kam nabídky chodí do mailu. Někdy se o tom nemusíme ani dozvědět. Že bych měla někoho vyzkoušeného, koho bych druhé učitelce doporučila, nebo nedoporučila, to ne. A myslím si, že nikdo takový, kvalitní v oblasti lidové kultury není, kdo by objížděl školy. Protože ví, že by ho ze školy vypískali, už by to totiž bylo to násilné zařazení do výuky. To je to, co dělám já jako učitel na prvním stupni úplně normálně, dennodenně a přirozeně a pak najednou přijede někdo, kdo tam chce lidovou kulturu narvat násilím. Byl by to takový výchovný koncert. A výchovný koncert s lidovými písničkami ve školách by asi neprošel.

To si dovedu živě představit. To už je ode mě vše. Moc vám děkuji za váš čas, protože to byl rozhovor plný informací a inspirace. Že jsme to přetáhli o celou půl hodinu vám, budu doufat, snad nevadí.

Já jsem si první myslela, že ta původní hodina na rozhovor je strašně dlouhá doba. Když se ale dívám na hodiny, tak si uvědomuji, že jsem se zase rozpovídala. I já vám děkuji.

Příloha č. 3

Rozhovor s respondentkou Janou

Mohla bys krátce představit sebe, svou školu, kde učíš, dále jak dlouho učíš či sdělit jiné zajímavosti o sobě?

Učím vlastně čtvrtým rokem a od té doby co jsem začala vyučovat, tak jsem na Waldorfské základní škole v Olomouci, což je alternativní směr vzdělávání. Vztahuje se na nás RVP ZV, ale jinak máme způsob výuky odlišný i obsahově, i formálně.

Začala jsem učit děti v 1. třídě a na Waldorfské škole je běžné, že třídní učitel s těmi dětmi jde dál, ideálně celých 9 let na základní škole. Samozřejmě pokud do toho něco vstoupí, tak se to nějakým způsobem musí operativně vyřešit, ale mě do toho zatím nic nevstoupilo, takže teď jsem se stejnými dětmi ve 4. třídě, takže máme za sebou první čtyři ročníky základní školy.

Vnímáš zařazování folklorních témat do výuky jako přirozenou součást plánování výchovně vzdělávací činnosti v průběhu roku?

Ano.

Je lidová kultura / folklorní témata součástí vašeho ŠVP a máš případně možnost se v tomto ohledu na tvorbě ŠVP podílet?

Tak my máme v našem ŠVP...V podstatě celý náš školní vzdělávací plán zohledňuje témata z RVP ZV, ale hlavně je obohacený o to, že se snažíme děti provádět jednotlivými etapami vývoje lidstva, všeobecně lidstva. A vzhledem k tomu, že ta lidová kultura je takové nepostižitelně široké období, kdy lidé nějakým způsobem žili, tak je to v tom ŠVP zařazeno.

My máme to téma přímo tematicky zařazeno do 3. a 4. ročníku. Ve třetí třídě máme témata jedno velké téma Řemesla, kde se učíme, jakým způsobem se naučil člověk věci používat a přetvářet je tak, aby mu více sloužili. Takže oni mají nejen seznámení s tím, jak to probíhalo prakticky, ale i třeba s přesahem, jak se to stejné řemeslo dělá dneska, že jsou k tomu nějaké stroje. Vzhledem k tomu že waldorfská pedagogika se všeobecně snaží, aby ty děti přijímaly to téma všem smysly a s co největším prožitkem, tak jsou snahy, aby se i v té třetí třídě zařazovaly písně a tance, které s těmi řemesly souvisí, aby si děti zkusily, aby to měly v těle, jak ten kovář tam bouchá do něčeho, švec, jak šije boty. Kromě těch řemesel ve třetím ročníku je téma Stavba domu a Ze zrna chléb. V té epoše Ze zrna chléb se hodně zařazují mlynáři, setí, jak se sadilo, sklízelo, jaké byly básničky, když se selo, aby bylo pole rovnoměrně zaseto. Jsou k tomu nejružnější říkadla zachovaná. Plus teda potom k těm mlynářům tam je hodně o mlácení obilí, kosení obilí, dožínková slavnost. To všechno je tam zařazeno. Plus třeba rukodělné činnosti, protože v minulosti nebylo zvykem, aby se něco vyhodilo, vše se zpracovalo. Takže třeba i zvyky spojené s Vánoce jako jsou slaměné ozdoby, to všechno se dělá ve třetí a čtvrté třídě.

Ve čtvrté třídě je tematický blok Moje město, kde by se děti měli konkrétně seznámit s místem, kde žijí. To je Olomouc, takže já sama se teď seznamuji s Olomoucí. Co se týká dalších věcí, máme zařazené slavnosti. Ale o tom později.

ŠVP můžu ovlivňovat. Nás je ve škole 20 učitelů, máme každý týden porady, takže když vnímám, že není něco dostatečně propojeno, promyšleno, tak určitě máme možnost jít po tom, vytáhnout si to, zpracovat si to nebo upravit ten vzdělávací program.

Jaká folklorní témata zařazuješ a jak s nimi pracuješ?

Tak já bych začala od září, abych na něco nezapomněla. My máme ve školním roce zařazených několik slavností, které vycházejí vyloženě z lidových tradic, protože waldorfská pedagogika a ta filozofie, ze které vychází, je přesvědčená o tom, že aby děti a lidé všeobecně byli v pohodě psychicky, neměli nějaké výkyvy, tak potřebují mít určitý řád a režim a potřebují, aby se ty věci opakovaly, protože to je to, co nám jako lidem dává jistotu. A z toho pak vychází slavnosti, které jsou u nás ve škole zásadní.

A od toho září se téměř každý měsíc děje něco, co ty děti utvrzuje v tom, že jsme v tom konkrétním roce, v té části a utvrzuje je to v tom, co se děje. Začíná se Svatováclavskou slavností, která se však na naší škole nekoná, ale dělají ji děti ve školce. Je to v podstatě taková slavnost vinobraní, vychází z toho, že Václav byl zahradník, pečoval o tady toto. Takže děti v tomto období pečou chleba, dělají si různé výrobky, jdou na nějakou slavnost s jídlem, kde si hrajou. Ale u nás (Frenštát pod Radhoštěm) jsem se nesetkala s takovou slavností. A potom přichází v listopadu Martinská slavnost, která se u nás doma velmi udržuje, protože Martin je patronem našeho města. Ta slavnost je hlavně o tom, aby se děti naučily soucit, takže jednak využíváme pranostiky a slovní spojení

„Svatý Martin na koni“, ale hlavně se zaměřujeme na lidovou legendu, kdy Martin dal kus svého pláště žebrařovi. Děti hrají scénky a také se samozřejmě pečou martinské rohlíčky, což se na Hané dělá docela hodně. Martinské rohlíčky jsou takové rohlíčky, které se něčím naplní a důležité je, že když to chceš sníst, tak se musíš s někým podělit. Vezmeš si celý rohlíček a musíš ho rozlomit a tu druhou půlku někomu dát. V tomto je to taková hezká slavnost. Ale jak říkám, s tím jsem se setkala až tady v Olomouci.

V období adventu se dělá adventní spirála, což si nejsem jistá, jestli se v minulosti nějak dělalo. Nikde jsem se s tím nesetkala, takže je to asi modernější tradice a nespadá to do tohoto tématu. Tam jde o to, že by se děti, ale všeobecně lidé, měli obrátit k sobě, uklidnit se, takže jdou po takové spirále vytvořené z jehličnatých větvíček, jdou do středu, kde je zapálená svíčka, od ní si zapálí svou svíčku, kterou mají v jablíčku a zase jdou ven, položí to někde na spirálu a vyjdou úplně ven. A je to symbol, že jdou do toho středu k sobě a pak zase ven. Ale to sem do lidových tradic asi nezapadá. A pak samozřejmě Vánoce, to je velká slavnost. My s tím pracujeme ve škole tematicky všelijak. Nejen koledy zpíváme, ale také adventní písničky, ve starších ročnících pak i těžší formy jako roráty a tak. Dodržujeme ty tradice, že máme stromček, cukroví a takové ty běžné zvyky, a kromě toho já konkrétně ve své výuce poslední den s dětmi zařazuji takové ty echt vánoční tradice, jakože házeme papučí, krájíme jablíčko. Je to vtipné s těma papučema, protože ty holky chtějí vědět, jestli to bude ten Pepa nebo Pavel. Kluci vždycky taky hrozně chtějí házet, jestli se vdají nebo co a je to taková komedie. Pouštíme lodičky a ty si i vyrábíme v rukodělných činnostech, takže tady tyto vánoční tradice si popisujeme např. proč šupinu, proč se dával řetěz kolem stolu, takže spíš si o tom řekneme. Děti v nižším ročníku staví betlém, dávají na roční stoleček, kde se mění výzdoba podle ročního období a mně se třeba líbí, že se tady dodržuje ten zvyk, že se Vánoce neslaví už před Vánocemi, že lidé už slaví kolem 13. prosince, ale že se ten Ježíšek v Betlémě opravdu objeví až se vrátí z vánočních prázdnin a zase potom po Vánocích zmizí se Třemi králi.

Potom máme jarní slavnosti, ne ještě ne. Masopust. Vlastně máme zařazenou i tříkrálovou výuku, že si řekneme, kdo to byli, co dělali. A pak zařazujeme ten masopust, tak jak to mělo být přesně, ty hody, ta veselice na masopustní úterý. Tohle se snažíme dětem vštípit, že je to vlastnost veselí, takže už i ve škole se zařazují věci do výuky, které evokují to veselí. Takže už v první třídě se jim vypráví pohádky. Takže se vypráví pohádky jako „Jak dědeček měnil až vyměnil“, kdy dědeček mění krávu za jehlu a dětem to přijde vtipné, protože nerozumí tomu, co ten dědeček dělá. Takže to už se takto navozuje.

Potom se vyrábí různé kostýmy, vyprávíme si o tom, jaké byly ty tradiční kostýmy, protože potom večer v tu úterý máme vždycky zábavu. Kdy v kostýmech vycházíme od školy, všichni jsou oblečení, i učitelé i děti a snažíme se držet ty tradiční, takže tam vždycky je někdo, kdo se přestrojí za bábu s nůši, někdo, kdo jde za barevného nebo slaměného panáka a učíme se ty písničky nějak dopředu. Takže potom při tom průvodu jdeme po sídlišti a většinou třída, která má na starost organizaci, tak domluví po cestě nějaká zastavení, ať už v nějaké masně, kde se zaplatí nějaké klobásky, oni to tam nakrájí a dají to těm dětem. Nebo jdeme do nějaké pekárny, kde se dětem dají koblihy. Tím průvodem se poveselíme dojdeme až na místo setkání, kde máme s dětmi maškarní karneval. Minulý rok jsme se pokusili i pochovat basu, což bylo takové veselé, protože nám někdo přinesl starou rozbitou basu. Ona měla ulomený krk a neměla žádné struny a byla taková v rozkladu. Takže ji někdo naaranžovat, že je v celku a my jsme tam s dětmi dělali plačky. Bylo to takové hezké. Takže si myslím, že tato tradice je moc pěkně zpracovaná na tom našem karnevale. Kopa jídla, včetně tradičních pokrmů. To mají rádi jak děti, tak rodiče.

Pak už přicházejí Velikonoce, kdy si hlavně povídáme o těch tématech, co bylo, jak to bylo, jak to souvisí s církevními věcmi. Byli bychom neradi, aby si děti myslely, že se Ježíšek o Vánocích narodil a hned pár měsíců nato umřel. Takže to se jim pořád vypráví. A pořádáme také slavnost, spíše dílničky. Ty pořádáme i o Vánocích, vždy s rodiči odpoledne. A ty probíhají tak, že rodiče vytvoří nějaké dílničky, kde s dětmi něco vyrábí. Děti pak chodí po škole, dají desetikorunu a můžou si vytvářet cokoliv, co je připraveno. Takže na Vánoce si vyrábí nějaké ozdoby nebo perníčky si zdobí, nebo nějaká přáníčka, korálky, vánoční sůl maminkám jako dáreček. A na Velikonoce se vždy pletou tatary. Tatínci si vezmou za své, že s klukama pletou tatary. Holky malují kraslice. A jinak jsou tam podobné jak o Vánocích – přáníčka, ozdobu a podobně. Takže obdobně jako o těch Vánocích je to pojaté.

A po Velikonocích je vynášení Mařeny. To má jiná třída na starosti. Uplácají Morenu v rámci pracovních činností a potom jdeme průvodem s dětmi k řece a házeme ji do řeky, kde ji děti kamenují, křičí na smrtku a zpívají písničky, které se učíme. A když se vracíme z té Moreny, tak každá třída dostane takový májíček. Každé dítě si totiž nese svou stužku, kterou na něj přiváže a pak se s těmi májíčky vracíme a zpívám písničky o létečku. To si donesou do třídy a je to symbolem příchodu jara do třídy.

Pak je svatojánská slavnost. Tu ještě nemáme úplně dořešenou, protože původně se konala tak, že se někde udělal oheň a děti se tam sešly s rodiči a měly nějaké pohoštění a špekáčky a věci. Ale to se nám úplně nezdálo, takže svatojánská slavnost nyní probíhá jen v první třídě, a to vypadá tak, že si děti v rámci družiny šijou pytlíčky a pak jdou do přírody, kde se učí rozeznávat rostliny a léčivé byliny. Ty si nasbírají, ve škole si je nasuší a dají

do toho pytlíčku. Takže ten svatojánský oheň se z toho nějak vypustil. Ale bylo by to fajn. Na poradě padly návrhy, že by se toho mohl zúčastnit pouze holky z devátých tříd a že by o půlnoci chodily na nějaké býlí.

Dožínkovou slavnost my v Olomouci neděláme, ale i to si myslím, že je jen otázkou času.

Jaké prvky lidové kultury nejčastěji používáš?

Hlavní věc je pro mě lidová píseň. Určitě se snažíme dost často zařazovat i lidové tance, figurální, nějaké jednodušší, pro děti upravené. A určitě všechna rčení, pořekadla, přísloví a pranostiky. Říkadla, básničky, rozpočítadla třeba v té první třídě. Vychází se z místních tradic. A z hmotné kultury, tak tam vycházíme z toho tématu Řemesla a Moje město, tak jsme využívali, že jsme dětem fyzicky přinesly kroj nebo krpce a ony a mohly vidět, protože mají takovou špatnou představu o tom, že bota je to, co se nosí dneska, nějaká teniska, a když jim řekneš, že nějaký pan švec zaťukával nějaké hřebíčky, tak ony si ťukají na čelo, že „Co jaké hřebíky do boty?“. A to bylo hrozně fajn a děti to velmi bavilo, ony si to obouvaly a říkaly, že v tom by nemohly chodit v zimě. Takže to bylo docela vtipné.

Jinak ty hmotné věci, nevím, jestli tam patří i tohle, ale v páté třídě máme v pracovních činnostech zařazené pletení ponožky. Z lidových pokrmů děláme martinské rohlíčky, ale jinak v tématu Ze zrna chléb pečeme chleba. Ale to jen normálně v troubě, nemáme na to pec. Ale vím, že některé waldorfské školy pečou přímo v té tradiční peci, kterou si staví a dělají ten fakt správný chleba. Jinak co se týká dalších věcí, my jsme chtěli s dětmi ve třetí třídě stloukat máslo, protože ta epocha Ze zrna chléb není jen o tom. Že si vypěstují to obilí, namelou mouku a upečou chléb, ale obecně o tom, jak se vyrábí pokrmy. Takže jsme s dětmi dělali jogurt. Měli jsem i stloukat máslo, v máselnici, po staru, ale nakonec nám to Covid přerušil, takže na to nedošlo. Pekli jsme cukroví, ale na Velikonoce nic. Co se týká způsobu života, tam jsme se bavili v epoše Stavba domu o tom, jak lidé v různých částech světa žijí a samozřejmě se to dává do porovnání, jak se žilo tady u nás, takže jsou tam zařazeny návštěvy skanzenu, muzea, jak to fungovalo. Jaké bylo to bydlení, jak byl ten život chudší. My jsme třeba byli tady v muzeu se podívat, jak se vytvářel ten modrotisk, tady v muzeu v přírodě v Rožnově. A na to jsme navázaly výtvarné techniky, takže jsme si zkoušeli modrotisk i ve škole v upravené podobě kreslení zmizíkem na papír.

Z dětského folkloru jsme nic nedělali, možná jen v tělocviku hru Ovečky a vlk nebo Zlatá brána.

Které předměty u vás na škole vnímáš jako vhodné pro zařazování folklorních témat, prvků lidové kultury?

Určitě je to náš předmět Člověk a jeho svět, což je vlastně dřívější prvouka, dále češtinu, výtvarka a rukodělné činnosti. Protože to pletení se dělá v první třídě, dále výšivka plochá a nyní i křížkovým stehem. Dále by se dalo v rámci tělocviku. A u nás je vhodná také epocha, protože ona je rozdělená na rytmickou část, výuku a vyprávění. Takže třeba tanečky jsme zařazovaly do té rytmické, protože ta je taková hodně pohybová. U vyšších ročníků, v tom 4. a 5. se využívá určitě vlastivěda a hudební výchova, ta je u všech, to jsem zapomněla. Předměty jako český jazyk, matematika a Člověk a jeho svět jsou vždy součástí epochy. Ostatní předměty, zejména výchovy jsou zvlášť.

Jaké organizační formy využíváš pro folklorní témata?

Musím si folklorní téma do něčeho „vnutit“. Je to dané tím, že máme školní plán rovnou připravený na to, že se s těmi tématy pracuje. A v tom okamžiku je moc fajn, že nemusím k tomu nějaké projekty vytvářet. Ty naše tematické bloky jsou v podstatě projekty. Terminologií školy bych použila, že dělám projekty, ale v podstatě to projekty nejsou, protože je tak nastavený celý tematický plán školního roku pro jednotlivé ročníky. Samozřejmě každý učitel je jiný a každý to téma pojme jinak. Někdo více hudebně, jako já. Já jsem se snažila zařazovat tady ty tance a tak. Všude je to však v rámci běžné výuky. Vychází to ze specifika školy.

Z jakých zdrojů čerpáš při zařazování folklorních témat (tištěné, internetové, místní)?

Já tedy nejvíce čerpám z toho, že jsem sama folklorem zaujatá, že jsem dlouho chodila do souboru a že v podstatě celá má rodina je s folklorem spojená a má k němu blízko. Takže mám spoustu osobních zkušeností a moje maminka je dlouholetou vedoucí folklorního souboru, takže co se týká choreografií a kroků základních, tak ona je v tom kvalifikovaná. Takže v tomto vycházím nejvíce z toho. Lidové písničky čerpám také z vlastních zdrojů. Pokud je však nějaké téma, se kterým jsem se dříve nesetkala, tak mi si předávám obrovské množství, ale obrovské množství materiálů a zdrojů mezi kolegy. Koluje mezi waldorfskými učiteli takové obrovské množství sepsaných písniček a sesbíraných. Ale je to spíše že to někdo někomu okopíruje, opíše a tak. Jinak nějaké písničky jsem se snažila vyhledávat v Sušilovi, jak je ta jeho sbírka písní, hlavně Olomoucko. Já mám sice svůj folklor, ale nemůžu olomouckým dětem nutit Valašsko, takže tam jsem trochu hledala v tom Sušilovi. Moc mi to nevyhovovalo, takže bych to nedoporučila asi nikomu. A potom samozřejmě mám tu publikaci vydanou v rámci projektu Tady jsme doma vydanou ve Strážnici. Tak z toho čerpáme opravdu hodně. To je asi všechno, na internetu inspiraci nehledám.

Co se týká publikací vydaných městem, tak jsem se o to ještě nezajímala, ale budu muset, protože brzo nás čeká téma Moje město, takže tam budu muset ještě zapátrat. Určitě využiji jako zdroj informací a inspirace olomoucké muzeum.

Jsou zdroje z posledních let (mladší jak 10 let nebo starší).

Myslím si, že jsou publikace poměrně staré, těch nových podkladů by mělo být mnohem více.

Co tě motivuje k zařazování folklorních témat?

Kdybych učila na klasice, tak si myslím, že mě nejvíce motivuje ten můj zájem o folklor. Ale tím, že učím tam, kde učím... Já jsem totiž moc nevěděla do čeho jdu, když jsem nastupovala na waldorfskou základní školu a upřímně musím říct, že první a naprosto stěžejní věc, která mi dává smysl, je to, že se ty děti seznamují s folklorními tématy nějak přirozeně.

Jak umožníte rodičům spolupodílet se na přípravě i na realizaci činností s folklorní tematikou?

Na waldorfu to bez rodičů nejde. Ono vždycky se to u nás dělá tak, že ty jednotlivé slavnosti nebo dílničky, které se konají, tak je dostane na starost jedna konkrétní třída. Pokud to má na starost daná třída, tak rodiče mají za úkol tuto slavnost organizačně zajistit. Zajišťují pruty na pletení tatarů, vyfouknuté kraslice. Jak to udělají je zcela na nich, jestli to udělá jeden rodič nebo jestli spojí síly. My se snažíme tyto úkoly delegovat na rodiče. To, co se děje ve škole, to si děláme spíše samy s dětmi, ale spoustu těch slavností se snažíme delegovat na rodiče. Někdy to úplně nevyjde, jako například ta svatojánská slavnost, protože jim se potom třeba přestane chtít nebo nevím, co se tady stalo a ono to zmizelo a přestalo to probíhat. Je potřeba nad nimi „stát s bičem“. Jejich zapojení je pro nás velmi důležité.

Co se týká domácích prací, tak je moc neúkolujeme, spíš je jen požádáme, co si mají přinést, třeba ty kraslice nebo jiné pomůcky.

Jak se projevuje zájem rodičů o spolupráci?

Zájem rodičů kopíruje tu klasickou Gausovu křivku. Jsou rodiče, kteří se nikdy ničeho nezúčastní, do něčeho se nezapojí a v podstatě je nikdy za celý život nevidíš. Ale těch je myslím si menšina. Pak jsou rodiče, kteří se do všeho zapojí s velkým nadšením a budou chodit do školy třikrát týdně plést s dětmi ponožky. Pak jsou rodiče, to je největší skupina, kteří jsou „ani tak, ani tak“, ale když se jim to vysvětlí, že nejen děti, ale také oni sami mohou získat zážitek nebo se pobavit při pohledu na učitele v kostýmu báby s nůši, tak jsou jejich ohlasy ve výsledku většinou kladné.

Zaměřujete se i na mezigenerační vztahy, zajímáte se o jejich zkušenosti?

Ano, to děláme. Jako příklad lze uvést to pletení v první třídě, kdy děti začínají plést, kdy si ty děti vyrábí samy jehlice z různých dřevěných tyček a pak se učí plést. A s tím pletením nám chodí pomáhat babičky. Ony samy totiž dříve většinou pletly. Není to ale úplně hluboká sonda do minulosti. A v páté třídě tam je téma, kdy se děti začínají obracet k historii té své rodiny. A tam je už zaměření rozhovoru zaměřeno na ty babičky a dědečky, třeba tak, aby se doptávaly na rodokmen, kdo byli tito lidé, jak se jmenovali. Jdou pomalu po historii té rodiny a mají za úkol vyhledat nějaký zvláštní, zajímavý zážitek nebo příhodu z toho života rodiny a ten zážitek z rodiny potom vypráví v rámci nějakého mluvního cvičení. To je potom velmi hezké. Není to sice úplně o tom folkloru, ale třeba někdo přijde s tím, že dědečka zatklo gestapo a teď vypráví, jaké to bylo vzrušující.

Ona ta waldorfská pedagogika vznikla v Německu mezi chudými dělníky pro jejich děti a oni neměli čas s nimi moc pracovat. A nebyly podklady, protože to byly chudé děti, takže museli vycházet z těch tradic, z toho, co bylo a z toho pozorování. Ono je to hodně důležité.

Je potřeba žáky motivovat k folklorním tématům?

(Smích...) No to je jak kdy. Já jsem měla takovou zkušenost, když jsme dělala ta řemesla a tancovali jsme každé ráno, tak ty děti mrčely: „Né, zase švec. Né, zase to...“. A pak se nám vyměnily epochy a už jsme netancovaly a děti najednou: „Có, my už nebudeme tancovat? A jaktože nebudeme tancovat?“. A zvedla se úplná nevole. A na konec z nich po dvou týdnech vylezlo, že chtěly tancovat, protože se chtěly vyhnout matematice.

Je to tedy pro děti zajímavé, ale je to takové to, s čím se potýká každý člověk pracující v dětském souboru, že se objevují ty nářky: „Ne, já se ho nebudu držet!“, a tak. Ale i to se dá upravit, že se drží holky spolu a kluci si dělají něco jiného. Je to pro ně vždy něco nového jiného a spíš jsem měla ohlasy, že je to bavilo.

Jak motivuješ v jednotlivých předmětech a pro jednotlivé prvky?

Já vlastně ani nevím, jak je motivuju, a hlavně čím je motivuju. Většinou začínám nějakým příběhem, v něm se objeví neznámé slovo, kterému nerozumím a o které se začnou zajímat, takže to je docela fajn. Nebo jsem motivovala žáky truhlou, ve které se každý den objevil jiný předmět, třeba krpce, a žáci měli hádat, kterému řemeslu se v ten den budeme věnovat. Objevily se tam i třeba pletené ponožky. A tohle bylo pro ně velmi příjemné, už jenom díky tomu momentu překvapení. A dokonce to u dětí vyvolávalo silné emoce, když jsem jednou ráno přišla do třídy a jedno dítě se na mě vyřítilo s křikem: „A Klaudie to porušila a podívala se tam. A teď to jako ví. A co my ostatní a jak to teda bude?“ Takže to bylo docela veselé. Jinak my si s dětmi hodně povídáme, strašně moc, o všem, takže i hodně tím rozhovorem o tom, jak se dříve žilo a ona ta motivace přichází potom sama.

A já si myslím, že je dobré, když je člověk nadšený pro danou věc, tak i ti žáci jsou potom nadšení. A ono to samo přejde. Mám také takovou zkušenost. Já třeba nemám ráda matematiku a ani moji žáci ji nemají moc v oblibě. Naopak v ostatních třídách nemají rádi češtinu, ale moji žáci ji mají rádi, baví je, protože i já k ní mám kladný vztah.

S jakou zpětnou vazbou se setkáváš od dětí, když zařazuješ folklorní téma?

Já jako nevím, ale myslím, že jsou děti dnes takové lenivější. Třeba když zpíváme nějakou lidovou písničku, učíme se ji, tak ji zpíváme každé ráno. Je nějaké zahájení vyučování a hned zpíváme písničku, aby si ji osvěžili, zapamatovali dobře.

Oni mají třeba hroznou radost, když je naučím v pondělí první sloku, v úterý druhou sloku a takto to postupně přidávám. Protože oni se těší, jak to skončí s těma komárama, co bude s těma komárama. Jestli ta moucha obživne, nebo co bude. A ono to končí, že z ní pak tahají sádlo z té mouchy, vlastně komára, nebo koho to tam zabili. Takže ono je to baví, takže se na to i těší. Ale myslím si, že jsou děti všeobecně takové lenivé, takže nemají takové ty tendence, že by s nadšením šly něco dělat a měly z toho radost. Spíš je musí člověk ponoukat nějak více, aby ... Oni jsou pak rádi, když už něco udělají. Jsou rádi. Ale před tím je to takové těžší.

Je to tak po celou dobu, co máš svoji třídu, nebo se to nějak mění?

Ano, mění se to. V první třídě jsem je utáhla na vařené nudli. Tam stačí cokoliv, jen trošinku natuknout. A oni to nasávají docela rychle, takže způsob výuky některých věcí byl takový hodně rychlý a myslím si, že je dobré ty děti naučit nějaký režim. Já jsem třeba zavedla to zpívání písničky nějaké lidové už od té první třídy, každé ráno. Takže teď jsou ve čtvrté třídě a oni se nepozastaví na tím, že se zase něco zpívá. Je to takový návyk. Ale na druhou stranu se častěji ptají „A proč? A co musím? A zas?“ Někdy to tak je.

Vnímáš ze strany města nějaké motivy, které by mohly žákům pomoci při budování vztahu k lidové kultuře?

Co myslíš jako motivy?

Jestli město pořádá nějaké výstavy, dělá nějaké akce, které by byly zaměřené na lidovou kulturu, na folklor. Kde by se s tím žáci mohli setkat nebo jestli je vůbec možnost, aby se s tím setkali?

Určitě jsou tady muzea, třeba to Vlastivědné muzeum. Oni tam mají moc pěkně udělané ty výstavy. Děti se mohou podívat na to, jak vypadala taková kolíbka dřív, protože dnes už to neznají. A já si myslím, že je to moc hezké a že to vlastivědné muzeum dělá velmi hezké animační programy. Vím určitě, že někteří rodiče tam chodí s dětmi do těch muzeí. A jsou i nějaké slavnosti, takové nějaké se konají na náměstí, ale nemůžu říct, že bych tam někdy šla s těmi dětmi já. Oni se tam s tím jako můžou setkat, když jdou s rodiči, nějaká příležitost tam asi je. Třeba vidět ten kroj hanácký oblečený, to určitě ano. Ale nevím, jak moc tam chodí, to nemůžu úplně zohlednit.

Přemýšlím... Já totiž vnímám z rozhovorů s rodiči velkou rezervu v tom, že ve městě není žádný dětský folklorní soubor. Není tam prostě nic. A vím, že se mne už od první třídy rodiče ptali, že když tady teda žádný soubor není a že když já mám ten folklor tak ráda, když jsem z toho Valašska, tak jestli bych jim tam nechtěla něco založit, něco zavést. A to vnímám jako velkou rezervu města. Na to, že je to tak velké město a není tam žádný spolek nebo nic. Dříve tam fungoval nějak ten Dunajček, ale ten z nějakého důvodu skončil.

Já to vnímám dost podobně. Znáám děti, které by chtěli někam chodit, nebo rodiče chtějí, a ty děti nemají vůli tam zůstat. A je to v tomto takové těžké založit soubor. Protože oni ani nevidí ty starší, kam se mohou dostat, když vidí nějaké zvedačky. Je to velká škoda. Je to pro mě hrozně nepochopitelné, že se v Olomouci nenajde skupinka ani desítky nebo patnácti dětí, které by se udržely u souboru nějakého souboru.

My si občas pohráváme ve škole s myšlenkou vytvořit dětský folklorní soubor, ale ještě jsme to nikdy nedotáhli do konce. Na housličky, na bruslení, na parkur a všelijaké ty moderní kroužky. Je to asi těžké ty děti k tomuto nalákat.

Já mám pocit, že ten folklór mi dal takové to společenství, ten pocit, že někam patříš. A to si myslím, že kroužky zase až tak nedávají. Když chodíš někam na klavír nebo na kytaru nebo když chodíš do nějakých sportovních kroužků, třeba na tenis, tak to tam moc není.

S kým kromě rodičů ještě spolupracujete? Máte navázanou nějakou spolupráci s muzei, organizacemi, institucemi, kam byste docházeli nebo dojížděli?

My jsme spolupracovali dříve se skanzenem v Příkazích, ale bohužel ta spolupráce úplně totálně zapadla. My jsme tam vždycky jezdili na mláčení obilí, děti tam dostaly cepy do ruky, mlátily tam to obilí, potom jim to projeli „fofrem“, což je taková čistička na to zrno, a domů si odvezly to zrno a ve škole si pak mohly na ručním mlýnku mlít to obilí.

Ještě loni tam naši žáci byli, čtvrtáci, ale když jsem tam volala a chtěla se domluvit na tento školní rok, protože jsme tam jezdili léta létoucí, tak mi bylo vysvětleno, že se tam změnilo vedení a vedoucí a že oni se musí chovat ekonomicky. A že jim máme dát za návštěvu třeba 6000 a jinak ať prý ani nejezdíme. Takže takhle byla spolupráce ukončena. Já mám naštěstí babičku, která má ve svých domech, chlévech a stájích všechno, takže děti nepřišly o to mláčení cepy. Měli jsme sice jen dva, ale mlátili jsme, ale příští školní rok se obávám, že o to budou děti úplně ochuzené. Takže to jsme měli spolupráci se skanzenem.

A pokud máme i nějakou jinou spolupráci, tak je spíše taková operativní. Co se domluví. Loňští čtvrtáci byli loni na škole v přírodě ve Strážnici, v tom skanzenu, a to bylo moc fajn. Oni tam tenkrát stavěli, nebo možná měli postavenou nějakou expozici o stavbě domečků. Oni tam zateplovali chalupu mechem, cpali jej do těch škvír. Takže tam ty děti mohly tohle zkoušet, jak se staví taková Chajda. Takže to bylo takové fajn v tom skanzenu, ale bylo to nárazově. Domluvila si to paní učitelka, protože tam měla nějaké známosti přes rodiče. Nebo třeba já jsem měla letos takový problém, že nám někdo požal obilí, krásné zralé. Někdo přišel, požal a odvezl to do kompostárny. Takže my jsme z hodiny na hodinu úplně přišli o obilí, které jsme si rok pěstovali. Takže jsem sháněla, kdo by nám podaroval obilí na mláčení, a tak jsem zjistila, že by se dalo kontaktovat zemědělské družstvo kousek za Olomouc a ti nám darovali 5 snopů obilí. Ale to byla spíše z nouze ctnost.

Jak vnímáš přínos těchto institucí, této spolupráce pro děti, ve vztahu k lidové kultuře?

Já úplně nevím. Mně ty Příkazy nepřišly...Zklamal mě jejich přístup. Byla jsem zklamaná. Myslím si, že ta původní spolupráce byla dobrá, že tam zapůjčili pomůcky, domluvilo se s nimi. A bylo to přínosné. A teď se tam změnilo vedení a ta spolupráce je taková všelijaká. Spíš bych řekla, že to vůbec nefunguje. Teď to není pro nás přínos. A s těmi jinými institucemi si myslím, že to je přínosné, protože to je takové, že něco potřebujeme my a my jim na oplátku můžeme také nějak pomoci. Myslím si, že nám vycházejí vstříc. Vycházejí vstříc školám třeba uzpůsobením ceny vstupného nebo poplatků za animační programy. Ty spolupráce jsou tedy spíš dobré. Oni jsou rádi, když mají někoho zaujatého a když ty děti tam přijdou a něco vědí. Konkrétně ty příkazy, tam se to zhoršilo.

Příloha č. 4

Rozhovor s respondentkou Michaelou

Mohla byste se mi prosím krátce představit? Jak dlouho a kde učíte, zda se jedná o málotřídní školu nebo plnoorganizovanou, jaká je délka vaší praxe apod. ?

Vystudovala jsem Pedagogiku ľudového tanca v Bratislavě a učím tak různě, mám to takové nakombinované. Protože jsem taneční pedagog, tak se věnuji i výuce na základní umělecké škole, většinou odpoledne. Ale protože jsem měla dopoledne volno, tak mne zaujaly i základní školy. A nějak jsem k nim inklinovala, takže jsem potom začala učit i na základní škole Velkomoravská, což je velká škola, plnoorganizovaná, která má devět ročníků. Mají momentálně čtyři první třídy otevřené minimálně, ve kterých jsem učila. Takže je to velká škola. Potom jsem učila v Kubrej, to je u Trenčína a opět se jedná o plnoorganizovanou školu, akorát mají třídy v ročníku jen po dvou. A tam už aktuálně neučím, kvůli pandemii. Tam jsme se dohodli, že to teď nějak vynecháme, ale učila jsem tam tuhle Folkloristiku 3 roky. Na základní umělecké škole už učím, ani nevím, kolik roků. Velmi dlouho, protože tam jsem učila už v průběhu vysoké školy, takže to se mi tak prolíná, ale tak minimálně 10 roků už to bude.

Když jste byla na prvním stupni, věnovala jste se spíše mladším dětem nebo těm starším? Mladší mám na mysli od 1. do 3. třídy, ty starší jsou ve 4. a 5. třídě.

Jen prvňáčky jsem dostala a učila je. To vlastně nebylo ani moc jednoduché, protože ti prváci jsou ve škole teprve krátce, takže to mělo jednak aspekt, že je jdu vyučovat nějaký pěkný předmět, ale také ten, že je vychovávám a vlastně mě vidí jako cizí osobu. Já jsem se díky nim naučila plno nových věcí, třeba jak je zaujmout ve škole, aby měli školu rádi atd. Takže tam se objevily různé přesahy u pedagoga, který vyučuje prváky. Už ti druháci, ti jsou více zvyklí, tam už je to jiné. Ten rok udělá hodně. Byla to pro mě taková výzva.

Vnímáte zařazování prvků lidové kultury/folklorních témat do výuky jako přirozenou součást při plánování výchovně vzdělávacího procesu? Byla témata folkloru zařazena v ŠVP vaší školy a měla jste možnost se podílet na změnách ŠVP v tomto směru?

Já vám povím, jak to celé vzniklo a možná vám v průběhu toho na pár otázek odpovím.

Začalo to tak, že jsem už v době svého studia na vysoké škole působila jako učitelka tance, vedla jsem různé kroužky na základních školách a přesně to bylo o tom, že to byly jen vybrané děti, které nějakým způsobem inklinují k lidovému tanci nebo k té lidové hudbě a znovu jsme se dostali do roviny, jak je to v souborech. Většinou tam chodí děti, které mají k folkloru vztah nebo jejich rodiče mají k folkloru vztah. Je to taková vybraná skupina. A mě velmi zajímalo to... No zaprvé u mě byla ta motivace, že bychom měli poznat tu svoji tradiční kulturu a často se mi stává, že si povídám s dospělými lidmi, kteří ji neznají. A kde začít než u dětí. A máme ji poznat všichni, takže jsem se snažila apelovat na to, že nechci jen kroužek, kde jsou vybrané děti, já chci učit všechny. A potom tato má iniciativa nějak ustala, protože to v Bratislavě nějak neprocházelo. A potom jsem se vrátila zpět domů po studiích, a tady se stal můj bývalý třídní učitel ředitelem, už tam řediteloval nějaký ten rok. A mě napadlo, že se ho půjdu zeptat.

V podstatě se jednalo o přátelský rozhovor, který jsme vedli. Řekla jsem mu, že bych měla takový nápad a co on by tomu řekl jako ředitel, jestli se to vůbec dá. Bylo to jen tak, nebyla jsem moc připravená nebo tak. A to bylo v dubnu nějakého roku a on povídal, že je to výborný nápad, že k tomu potřebuje ale takové dokumenty a jestli je umím vypracovat. Řekla jsem mu, že to vyzkouším, že jdu do toho, sednu si k tomu a do léta to máte hotové. Tam bylo potřeba vypracovat osnovy, list předmětu a různé takovéto dokumenty, které se pak zařazují do toho školního vzdělávacího programu. Takže ano, mají to v ŠVP v rámci volitelných hodin. U nás je to totiž tak, že každá škola disponuje v každém ročníku nějakým počtem volných hodin, které specifikují tu danou školu. Můžou si dát angličtinu nebo nějaký jiný předmět. A vlastně v rámci těchto hodin vymyslel, i se zástupkyní jsme to zkoumali, ve kterém ročníku by to neublížilo ani záměru školy a zároveň by to splnilo i ten účel mé myšlenky – aby to bylo v rámci povinného vyučování. A tak jsme našli prváky. Není to možná to nejjednodušší na výuku, přece jen tam vstupují i ty jiné aspekty. A tak jsme se domluvili, že prváci. Já jsem do léta připravila ty dokumenty, které se zařadily do toho ŠVP a první rok byl takový, že jsme to zkoušeli. Já jsem zjišťovala, jestli ty osnovy, co jsem napsala, jestli fungují, jestli to děti zvládají, jestli je to baví a potom jsem to už jenom za ty tři roky trochu obměnila, jakože jemně. Pouze co se týká jednotlivých hodin nebo jednotlivých témat, tak jsem se tam snažila něco nového vnést, nebo se na to téma trochu jinak podívat. Zkoušela jsem, co funguje. A takto se to do té školy dostalo.

Ale co se týká tradic ve škole tak všeobecně, tak tam bych byla velmi opatrná. Po těch zkušenostech, co jsem si hledala, jestli se něco podobného už někde neděje a jakým způsobem se to zařazuje a tak, tak existuje u nás Regionálna výchova. Je to průřezové téma. Je to popravdě na iniciativě toho učitele, na jeho vůli. A tím,

že je to průřezové téma, tak se to dá velmi pěkně obejít, pokud k tomu ten učitel nemá vztah. Já si troufám říct, že se ve velkém procentu k tomuto tématu lidové kultury ani nedostali. A pokud ano, protože já si osobně pamatuji, že když jsem byla na druhém stupni základní školy, tak jsem dostala úlohu jako folkloristka, protože „já samozřejmě asi vím“, tak jsem dostala úlohu si připravit nějaké téma, třeba o krojích, nebo co bych chtěla o té lidové kultuře a tohle bylo zařazení toho průřezového tématu. To že žák povídá něco, co není ani relevantní, protože co já jsem v té době mohla vědět v nějaké osmičce o lidové kultuře. Uměla jsem něco zatancovat, ale moc jsem tomu nerozuměla.

No a potom se to objevilo v tělesné výchově, myslím na střední, protože tam jsou také ta průřezová témata, tak tam jsem učila lidový tanec. Já jsem si zvolila karičku, protože jsme byly jen baby. Takže takto ta průřezová témata fungují. To průřezové téma má takové mínus, že je rozdělené na 7 nějakých okruhů a jeden z těch okruhů je tradiční lidová kultura. Ostatní jsou Geografie, Osobnosti regionu atd. Takže ono v tom regioně se nachází velké množství témat a ta lidová kultura je jen taková malá část. Takže je to takové malé procento, že se ti žáci k té informaci dostanou. Ale potom jsme zjistila, že existuje sdružení škol s regionální výchovou. A tam jsou obce, nebo školy z obcí středního Slovenska, tam kde je Detva), nevím přesně, které školy. A oni se věnují tomu, že toto průřezové téma zařazují jako jednu hodinu do jednoho ročníku. Ale zase je to to celé průřezové téma, takže se věnují všem těm okruhům. Dejme tomu v sedmém ročníku mají jednou týdně předmět Regionální výchova. Je to lepší v tom, že se 45 minut věnují tomuto předmětu, že si to vyčlení a nevěnují se tomu pouze v rámci dějepisu třeba, kde si zmíní kdekoho z regionu a žáci ani neví, že se to dělalo. Ale je to tedy v tom jednom předmětu. A oni se tam věnují těm 7 tématům a v průběhu roku je všechny otevrou, takže otevrou i tu lidovou kulturu mnohem více do hloubky a že se ti žáci nějakou informací opravdu dozví. Tak tohle je tedy druhý způsob, jak se to objevuje u nás ve školství a možná, že jsou různí iniciativní učitelé, jako jsem já. Nevím, jestli se o nich ví, protože já o nich povědomí nemám, že by učili vysloveně systematicky takto předmět, jak je.

Obsahově je náročný, protože je v něm velmi mnoho témat, dokonce pro prváčky je to docela děsivé, kolik témat se do toho vejde, ale hravou formou se to všechno dá. Takže určitě jsou takoví učitelé, kteří jsou na dědinách a věnují se tomu. Jsou i vychovatelé, kteří vkládají různé ruční práce a řemesla do vyučovacího procesu. Ale myslím, že takovému systematickému procesu a v rámci povinného vyučování je toto jediný předmět, který se tady vyučuje.

Co vás motivuje k zařazování folklorních témat.

Jednak je to v mém životním stylu, já jsem infikovaná folklorem od malička a jednak je to i vtom, že jsem prošla různými fázemi. Byla jsem ten člen souboru, který jen atleticky cvičí a tancuje folklor a neví vůbec proč se to dělalo a potom se mi začali studiem otevírat ty další obzory: „Aha toto se dělalo proto, že tady byla nějaká tradice a má to kořeny až u Slovanů, případně když jsme tady měly ty různé vlny osídlování, tak je to mix kultur a do čeho to zasahuje.“ Takže tady ty přesahy začaly být úplně obrovské a mě začalo připadat, že pokud to, co já vím, neví každý člověk, každý Slovák, tak o čem se tady bavíme, o jakém pocitu národnosti. Já jsem to začala velmi cítit, mně to jen pootevíralo dveře ty informace, a ještě mnoho o tom nevím. A mě fascinuje to zjišťovat a já vnímám, že na některá ta témata možná ještě nemám názor, a to už mám 30 roků.

Třeba minulý rok se mi poprvé pořádně otevřelo téma Vánoce, mně samotné. Protože ze zvyku oslavujeme Vánoce tak, jak jsme to dělali v rodině, ale z pohledu těch informací jsem se zamyslela: „A proč je takto oslavujeme?“ A to je právě ta tradice, která mi kontinuálně z rodiny naběhla do mého života, ale vlastně tou vědomostí si teď můžu rozhodnout, jestli je takto chci oslavovat nebo nechci. Ale je třeba ty věci vědět a mít k nim vztah. A to je další motivace, kterou jsem chtěla u těch dětí vzbudit, že mi nejde o to, aby se každý začal hned věnovat folkloru nebo takovéto věci, ale vnímám, že je důležité mít tu vědomost a vytvořit si k tomu takový ten počáteční vztah. Vytvořit těm dětem to, že to není divné, že někdo chodí v kroji občas, nebo že to není divné, když si zazpíváme nějakou písničku nebo když nějaký magický úkon vykonám v té různé obřadové funkci. Aby jim to nepřišlo najednou něco velmi zvláštní, ale to už zasahujeme do té hlubší tradiční lidové kultury, ale ono tam principiálně jde o to, že se staráme o zvířata a pěstujeme něco a už tohle přijde některým městským dětem velmi zvláštní.

A já jsem chtěla, aby si uvědomili, teď přechází do dalšího rozměru, třetího, ten rozměr toho konzumního života, protože to všechno tak souvisí, je to velmi komplexní téma. Když jim vysvětlím, jak kdysi lidé žili, že si všechno museli vypěstovat, vyrobit, co je za chlebem, oblečením, látkou, kde to vlastně začíná. Že to nezačíná tím, že jdu do obchodu a koupím si tu látku, ale že se musí zasít ten len a to všechno zpracovat. A ony ty děti z toho zůstaly takové šokované, co všechno ti lidé dříve museli udělat. A vždy jsem to porovnávala s tím našim světem, co my dnes musíme udělat. My sedneme do auta, odvezeme se do nákupního centra a za týden ho vyhodíme, protože jsme si na něm udělali flek. A tento konzumní způsob života jsem ve velké míře přirovnávala, protože ty hodnoty dnes jsou úplně někde jinde posunuté. A já neříkám, že bychom měli žít tak, jak kdysi žili lidé,

ale nějakým způsobem bychom se měli zamyslet nad tím, jak žijeme v tom konzumním světě. Takže to byla další velká motivace proč.

Já vlastně vždycky nosím do školy na sobě nějakou krojovou součástku, sukňu a k tomu nějaké tričko. Ale vždycky se na mě našlo něco šmrncnutého tím folklórem. A několikrát jsem měla i celý kroj při příležitostech. Ale úplně praktické to nebylo, když jsem přebíhala ze školy do školy. Takže jen občas. Oni na mě dívali jako na bohyni, co to přišlo, jaké stvoření? Až později poznali paní učitelku z prvního dne, protože to jsem přišla normálně, protože jsem je nechtěla úplně šokovat. To jsem měla jen sukni a učešané vlasy. Ale najednou jsem měla na hlavě čepec a šatku a celý ten kroj a oni z toho byli úplně šokováni.

Já folklorní témata zařazujete v průběhu kalendářního roku.

Toto byla moje základní otázka, když jsem vytvářela ty osnovy, protože to bylo takové, o co se opřu, která témata vyberu a tak. A úplně nejlogičtější mi přišlo jít podle toho, co lidé dělali v jednotlivých měsících v roce. Byly měsíce, které byly „hluché“, ale tam se zařadila témata, která nespádala k žádnému konkrétnímu měsíci.

Takže v září probíráme ještě srpen, protože to nejsou ve škole, začínáme tím, že byly nějaké žně, setba a zpracováváme to plynule s tím rokem. Co se dělalo. Že potom už nebylo obilí, a tak sbírali ovoce a úrodu. Jak to konzervovali, opíráme se o to, jaké měli obydlí, protože to souvisí s tím, jak to konzervovali. Takže jsme šli vždycky z tématu do tématu. A vždy jsem se to snažila nějak propojit. Třeba v listopadu už začínají „stridžie dni“, ty jsou rozděleny do dvou hodin. A ty stridžie dni jsme se snažili i nějak si vyzkoušet, protože tam jsou nějaké čary a kouzla, tak aby si to vyzkoušeli. Pokud si chtěou muže vyčarovat. Oni to brali tak s legrací. Pak to přechází do těch Vánoce.

Ještě tam vlastně byla v říjnu událost, kdy pastýři scházeli z pastvin. A to byl základ té jejich kultury a říkáme si kdo byl bača a tak. Pak až v lednu, ale tam až od poloviny, tam jsme rozebírali lidový oděv a potom až v květnu a červnu, tam jsme se věnovali lidové hudbě, protože to jsou ta témata, která nejsou striktně zařazená.

A potom Fašiangy a co se dělalo, jestli to byli nějaké zvyky rodinného charakteru nebo ty výroční. Nebo jestli se to týkalo nějakých prací na poli, o řemeslech jsme se učili taky v zimě, protože řemesla se dělala průběžně, dělala se v průběhu celé zimy. Takže takováta témata, jak lidé kdysi žili. Takže jsem celý rok dělala takto na fiktivní rodině a takto jsem se jim snažil přinést to, že takto lidé žili v minulosti.

Co jsou to stridžie dni?

Stridžie dni jsou u nás, je jich 6 a jsou to speciální dny na Kateřinu, Barboru, Mikuláše, které byly takové magické. Ony měly velkou magickou sílu, protože přicházela zima, lidé se začínali bát, protože byla tma a zima. A báli se různých chorob, takže tam vznikala taková magie ochranná a pak i jiná. Já vlastně nevím, proč si lidé vybrali zrovna tyto dny, jestli to byli nějakí patroni. Do tohoto tématu jsem až tak hluboko nešla, protože učím prváky a tam stačilo jít trochu po tom povrchu. Etnologii jsem nějak podrobně nestudovala, tam se probírají tyto věci dopodrobna. Ale jestli to byli nějakí patroni nebo ze které doby vycházela ta jejich jména, to nevím. Možná Mikuláše vím. Ale byl tam i Tomáš a Ondřej. A bylo dané, že se na tyto dny dělaly nějaké úkony, nějaké zvyky. Proto je rozebíráme. A to trvá po celý listopad a prosinec.

Které konkrétní prvky lidové kultury využíváte, když říkáš prvky lidové kultury, tak myslím lidovou píseň, lidovou slovesnost, tanec a tak...

K těmto teoretickým tématům jsme měli vždycky zařazené, že jsme každou druhou hodinu chodili tancovat, protože jsem tanečnice. Ten předmět byl o to složitější. Kdyby se tento předmět dostal na celé Slovensko, zda by byl takto koncipovaný. Já jsem vycházela ze svých zkušeností, takže já dokážu naučit tanec, tak ho tam zařazují. Takže jsme se každou druhou hodinu převlékli do tělocviku, šli jsme do tělocvičny a tancovali jsme. A dělali jsme to tak, jak když děti začínají v souboru, tak tím stejným způsobem. Všechny děti ve třídě se učily tancovat. Z počátku, tak do toho prosince, to byly spíše taneční hry a lidové hry, aby se do toho dostaly, aby je to zaujalo, i ty fotbalisty, kohokoliv a potom jsme od ledna zařazovali i velmi jednoduché tance, které si dokázaly zapamatovat. S tím souviselo, že se naučily zpívat lidovou píseň. Takže toto jsme se také učili. A zvyky, co se týká těch rodinných obyčejů, vždy jsem se jich ptala. Dělaly si i výzkum doma, třeba na Vánoce, co dělají doma. Protože děti si to před Vánocemi nedokázaly vybavit, co na Vánoce dělaly ten minulý rok. Ony to všechno za ten rok zapoměly. Takže jsme si před těmi Vánocemi zahráli na výzkumníky a ony se měly doma zeptat babičky nebo maminky a tatínka, co dělají doma a proč to dělají. A o tom jsme si povídali a vysvětlovali jsme si, jak to dělali lidé dříve, co se nám spojilo, co děláme i dnes a proč to děláme. Různé takové zajímavosti z rodinného cyklu.

Řemesla určitě, ty dokonce v takovém rozsahu, že jak jsem vzpomínala, že jsem to každý rok vylepšovala nebo zkoušela různé možnosti, jak to dělat jinak, tak jsem jim nosila, protože se věnuji i občanskému sdružení

Vandrovka, které dělá kurzy pro veřejnost, tak mám různé takové pomůcky a materiály třeba na tkaní. A já jsem jim to vždycky donesla i do školy v rámci té hodiny, když jsme se učili o zpracování lnu, o tom, jak si lidé dříve vyráběli oblečení, o lidovém oděvu – to bylo vícero hodin, více témat. Tak na jednu hodinu jsem jim donesla různé nářadí a oni si zkoušely to řemeslo nějak vytvořit. Nebo na Velikonoce jsem donesla vyfouknutá vejce a malovali vajíčka. Snažila jsem se co se dalo do školy donést do třídy k vyrábění, tak to jsem tam zařazovala.

Architekturu jsme až tak podrobně nerozebírali, spíše jsme ji zařadili v tématu, kdy jsme si povídali o tom, jak uskládňovali zeleninu, tak jsme si ukazovali, jaké měli domky, kde měli pivnici, jak to fungovalo, nebo jaké měli hospodářské domy. O tom jsme si povídali, o zvířatech a chovu zvířat. Povídala jsem jim o tom, kde žila ta zvířata. Protože jak jsem povídala, dnešní děti už moc neví.

Lidovou slovesnost jste také využívali?

Nijak zvlášť jsme se jí nevěnovali, tedy ne že bych ji nějak specificky řešila. Ale v rámci těch tanečních hodin jsme se naučili i nějakou říkanku. Nebo jsme si povídali i nějaká přísloví, pokud souviseli s tématem, a vysvětlili jsme si ho. Vždy to bylo součástí těch hodin, ale ne nějak speciálně, že bych věnovala celou hodinu pranostikám, tak to ne.

Jakou organizační formu vnímáte jako vhodnou pro zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury?

My máme samostatná předměty Folkloristika. Takže vyučovací hodinu.

Jaké zdroje využíváte, při přípravě na hodiny s folklorní tematikou?

Tohle byla věc, nad kterou jsem hodně přemýšlela, když začala pandemie, jestli by se to dalo nějak přetavit, že by si to přebrala jiná paní učitelka, která by o to měla zájem. Popravdě pořád to zkoušíme, ona si ten předmět vzala, ale učí to jen okrajově, jak zvládá. A tam šlo o to, že jsem jí měla přichystat nebo dát nějakým způsobem dohromady nějaké zdroje a informace, kde si ona může něco dohledat. A já jsme přišla na to, že jak člověk nestudoval toto téma nebo se mu dlouhé roky nevěnoval, tak je to obrovské množství knih, kvantum knih. Já už ani nevím ty názvy knih, protože je mám zautomatizované.

Máme Tradície na Slovensku, všechny takové, které se týkají tradic a lidové kultury. A těch je kvantum a dají se dohledat i na internetu. Některé už je problém sehnat. Nebo Rok vo zvykoch od paní Horvátové, to je další komplexní kniha, v níž se člověk dočte cokoliv. To je novější publikace a je velmi dobře zpracovaná. A potom je ještě jedna knížka, Slovenský dětský rok. A to je velmi dobrá knížka, ze které jsme se i já na začátku velmi inspirovala. Slovenský dětský rok je také jedna z novějších knih, není to žádná historická kniha, ale jsou tam velmi pěkně vypsána ta témata po celý rok, je tam nějaká pranostika, příběh, pověst k tomu tématu. A to byla pro mě taková první nosná knížka, o kterou jsem se opřela. A potom vždycky když jdu po hodinách, tak si hledám informace na stránce Centrum tradičnej ľudovej kultúry, to je taková naše stránka. Jmenuje se ludovakultura.sk. A tam mají takový archiv nebo encyklopedii elektronickou, kam si zadáte třeba „Mikuláš“ a ono vám to najde takový vynikající obsah z té etnografické stránky, pak jsou tam další související odkazy, takže se můžete proklikat k dalším takovým stránkám. A pak je ještě stránka Ústredie ľudovej umeleckej výroby, www.uluv.sk. A tam jsou zase krásné ilustrace, co se týká krojů, mají tam zase tu elektronickou encyklopedii s těmi odkazy.

A ještě máme stránku Slovakiana, to je takový velký zdroj, který existuje nedlouho a funguje to jako takové elektronické muzeum, když potřebuji ukázat těm dětem nějaký nástroj tradiční, i pracovní nástroje s regionálními názvy. Odsud jsem hodně čerpala. A potom také z Youtube nebo z mých osobních archivů, které ani nevím, kde mají původ, protože to se tak v průběhu let samo nasbírá. Tak jsou různé záznamy lidových tanců od Františka Poloczeka, já už ani nevím od koho. Dále Cyklus Zem spieva, tam jsou staré tance zobrazené. A pak jsem šla ještě takovou lehčí rovinou, aby to nebylo zas tak odborné na ty děti. Dívali jsme se při těch „strižiech dňoch“ na ukázky starých Slovenských filmů jako je Kubo, Viánočné oblátky. Oni to tam velmi oduševněně prožívají a přehánějí to, ale ty děti to prostě to „žerou“. A to hodina byla vždycky aj tak rozdělená, že se seznámili s tím tématem, dokud vydrželi s pozorností. I 15 minut jsem někdy zvládla vystělovat a potom, vlastně i v průběhu, jsem jim ukazovala fotografie, to vydrželi déle, protože to je zajímavé. Vždy když se přepla fotka, tak tady byla znovu ta jejich pozornost. A potom jsme se dívali i na video, třeba tance. Když jsme se učili „cepíkový“ tanec, tak jsme se dívali na tanec cepy. Je to už stylizace, ale i tak bylo vidět, co se s tím dá dělat a zabavilo je to, zapamatovali si to. Potom jsou ještě na Youtube, dokonce i od vás z ČR, z Moravy nebo z Čech, jsem našla staré archivní záznamy různých prací např. zpracování vlny, takové různé. Myslím, že to bylo z Valašského muzea v přírodě. Je tam krásně vysvětlené od paní, že se to musí oprat, očesat a vždy řekne, jak se dané nástroje jmenují. Takže i to je dobré, když jsou tyto záznamy, že nemusím pořád jen já jako učitelka všechno povídat, ale najednou povídá někdo jiný. Ta pozornost se přesune a znovu a jiným způsobem to dostanou podané. Takže i takové záznamy těch prací jsem odtamtud čerpala.

A potom ještě ta taneční sféra, to už je takové zvlášť téma.

Vyvíjí i obec/ město nějaké úsilí a vydává publikace, které souvisí s lidovou kulturou a folklorními tématy?

Já nevím, mám takový pocit, že když se dozvěděli, že tam do obce jdu učit, tak že se nic v té souvislosti nevydalo, ale oni byli rádi. Protože už to byl takový důležitý krok, protože většinou ředitelé v dnešní době moc nevidí tu cestu, jak by se to dalo a ani ji nehledají. Jde tam hodně o to, jestli ten člověk ve vedoucí pozici má také vztah k lidové kultuře. Jestli to považuje za hodnotné nebo ne. Já jsem učila vlastně v městské škole, ta druhá škola to je dnes městská část, ta Kubra, ale dříve to byla obec, která měla velmi silnou tu lidovou kulturu. Ale také je to už nyní spíše taková městská škola.

Město Trenčín má nějaké historické publikace, ale ta Kubra, ta má takové dochované záznamy, tam chodili různí etnologové dělat průzkum a hledat dokumenty, takže mají ještě nějaké záznamy tanců a písní. Ještě se udržují, mají tam folklorní skupinu. Takže tímto způsobem ta Kubra více žije. V tom Trenčíně ta škola spíše neměla žádné takové materiály, jen to, co jsme si sama posháněla. A oni nevydávali žádné publikace.

A teď když přejdu do tématu učebnice, protože to je také takové zajímavé. Učebnice na Folkloristiku zatím neexistuje, protože i ty osnovy a tak, to jsem udělala zadarmo. Je možné, že na nějakém metodickém pedagogickém centru nebo na Štátnom pedagogickom ústavu jsou lidé, kteří tyto věci vytváří, ale tím, že to byla novinka, tak jsem to vytvářela sama. A stejně to bylo i s pomůckami. Já ještě tím, že mám vystudovanou střední výtvarnou školu, tak jsem si ilustrovala takové pracovní listy velikosti A4, kdy ke každému tématu měli nějakou postavičku, která něco dělá nebo radí. A to byla i omalovánka. Děti si to sbíraly. A takto to fungovalo, že nebyla publikace, ani pracovní sešit, ale takovýmto způsobem jsem se to snažila ozvláštnit. Oni si pak vyrobili takový papírový obal a do něho si zakládali každý týden to téma. A na konci roku jim z toho pak vznikla taková etnologická knížka.

Existují i u vás nějaké metodické příručky pro učitele?

Já vlastně nevím, jestli existuje něco na tu Regionální výchovu, je možné, že ano. Například si myslím, že to vydal uluv.sk. Je to takový pracovní sešit a jmenuje se Huncút. A to je určené pro děti, dá se to použít ve folklorním souboru, ve školách, kdekoliv, kde je důležitá tradiční lidová kultura. A potom ještě mají jednu publikaci, na kterou jsme dělala i recenzi, když jsem s nimi spolupracovala. A to se jmenuje Ako sa kedysi... To jsou různé, třeba „Ako sa kedysi hospodáril...“ Všechno možné a je to čistě o tradiční lidové kultuře a je to určené přímo pro děti. Takže i toto se dá použít. Je to vhodný materiál.

Jsou publikace vydané v posledních letech nebo se jedná o publikace starší? Mám na mysli, zda se v současné době vydává dostatek knih, které se této problematice věnují.

No, ne. Ony vycházejí, ale ne s tím úmyslem, aby to byla metodická příručka do školy, protože i tady ty tradice, které jsem vám ukazovala, tak ta vyšla v roce 2015. Takže to není až tak stará kniha, ale v podstatě to je takové velmi všeobecné, není to nijak směřované na školu. Takže takové směřované na školství jsou jen ty poslední, co jsem vám říkala. Ale jiné asi nejsou a asi ani nemají proč být. Když se dostaneme k tomu počátečnímu motivu k této problematice, tady na Slovensku není taková všeobecná nálada „Hurá, pojďme dát folklor do škol“. Je možné, že to tak působí, že Slovensko má velmi moc souborů a máme ten program Zem spieva, takže jsme najednou strašně folklorní krajina, tak to není vůbec pravda. To je taková velmi ošemetná situace, která nám tady vznikla. Často se nám tady v poslední době, to vám teď povím takový svůj osobní pocit, ale nejen můj, se začalo s folklorem zametat. Jde prezidentka na výpravu do světa a pomalu si jde obléct kroj a sama o tom moc neví. Jaký kroj, jak si ho má obléct, jestli je to vhodné nebo ne.

Ono se to bere na Slovensku dost povrchně. Neříkám, že všude, samozřejmě čest výjimkám, ale i proto je to téma folkloru ve školách takové zatlačené. I já jsem měla na začátku toho svého předmětu takové postřehy, že se dostal do povědomí až moc rychle, to jsem nečekala. Ale nějakým způsobem se tato informace dostala na Štátny pedagogický ústav, a oni mě hned oslovili na spolupráci a že to chtějí zastřešit, ale tam byl politický záměr. A to je ten problém, který tady nastává. Oni nerespektovali všechny ty požadavky, které jsem jim dávala, že nebude jednoduché vytvořit takovýto předmět na celém Slovensku a je potřeba příliš mnoho kroků, aby to bylo zrealizováno dobře. Aby to nebylo jen o tom, že jakákoliv paní učitelka přinese jakoukoliv lidovou písničku a jakýmkoliv způsobem to odučí, protože to potom nemá ten význam, jaký bych chtěla, aby to mělo. Takže tady se to střetlo opět s tou povrchností. A když se to dostalo na veřejnost, že se nějaký takový předmět chystá, protože oni z toho udělali hotovou věc, i když jsme se jen jednou potkali, tak to byl takový šok pro tu vzdělanou etnologickou obec, která přesně pro tato úskalí se vůbec nepouští do něčeho takového jako dostávat folklor do škol, protože ví, že školství na to nevynaloží dostatečné úsilí a nedá tomu ten správný podklad, aby to bylo kvalitně odučené a kvalitně udělané.

Můžeme se podívat třeba jen na hudební výchovu, ta už se u nás někde vyučuje velmi špatně. Záleží to na učitelích, ale často je to předmět, který se nějak odučí a hotov. Učitelé to dostávají za trest učit. A proto se ti etnografové nechtěli do toho pouštět, protože to téma folkloru je takové citlivé.

A ani já jsem se do toho nechtěla pouštět, protože jsem dostávala různou zpětnou vazbu, na jednu stranu jsem dostávala zprávy od lidí jako „To je pěkný předmět.“ S takový tím pozlátkem a patosem. Na druhé straně lidé reagovali, že nemáme finanční gramotnost, že na co je nám v dnešní době folklor, jen neví, o co přichází a neví, co neví, a proto mají pohled takový, jaký ho mají. A potom byli ti etnologové, kteří na to reagovali, že to bude jen takový povrchní paskvil, a přitom nevěděli vůbec, co tam já chci dělat, jak to chci učit, jak to učím a že je to do hloubky zpracované. Říkali, že to nemůže učit kdokoliv, musí projít nějakým školením apod. Byly na to různé ohlasy, a to téma je velmi citlivé. Tak bych to asi uzavřela. Není to ani nijak podporované ani zavrhané, máme zkrátka taková úskalí.

Spolupracujete s rodinami žáků, jestli děláte nějaké činnosti společně nebo děláte větší akce?

Z podstaty předmětu Folkloristika pracuji pouze se žáky. Totiž „pouze“ se žáky, já jsem velmi ráda, že mám tu ucelenou hodinu, kterou mi dovolili udělat. Ale kdybych si vymyslela nějakou jarní nebo letní tradici, třeba jarmek pro rodiče, tak možná by se zapojili ti rodiče i ty rodiny. Ale momentálně na to nebyl čas, stále jsem jen přímo řešil ty hodiny a neměla jsem kapacitu to nějak více rozvíjet. Ale určitě by se dalo, záleží, na kolika školách ten učitel učí a jak to zvládá. Co se týká přímo vyučovacího procesu, zasahovalo to velmi do rodin, protože děti si o tom hodně povídali doma. Jednak jsem se snažila zařazovat ty výzkumy, kdy už přímo komunikovali s těmi rodiči nebo to bylo směřované na ty prarodiče. Jen někdy to bylo citlivé téma, někteří rodiče nebyli ochotní o tom vykládat, a nebo neměli prarodiče. U někoho to bylo velmi přínosné, protože děti mají staré rodiče na dědině a oni povídali takové věci, že já jsem v té hodině jen poslouchala a byla ticho a ony přinášely informace přímo z těch svých dědin, které jsem ani já nevěděla, třeba způsob života nebo obměny těch tradic, které se zachovaly jen díky těmto prarodičům. Často jsem se setkala s tím, že od rodičů, kteří k tomu neměli žádný vztah, tak jsem dostala takové ohlasy, že ani oni to nevěděli a že se jim to líbí, že když si otevrou doma ten „pracovní sešit“, tak že vůbec neumí uchopit to téma podle obrázku a oni pak mají druhou hodinu doma, kdy jim ten žák vysvětluje, co jsme se učili plus když začnou tancovat, zpívat, tak to je úplně parádní. Takže i na ta témata se chytali rodiče a měla jsem od nich, i do teď mám, od rodičů ty ohlasy, že i oni se něco naučili.

A mám ještě zkušenost, ale to není z Folkloristiky, ale z řemesel. Byla jsem ve školce, a je to takové, že se ta řemesla nedají úplně zjednodušit. Takové maličké děti by je asi nezvládly, ale snažily jsme se to vymyslet, jak to udělat, a vymysleli jsem, že po cyklech chodili rodiče a s tím svým dítětem půl hodiny vyráběli. A to bylo úžasné sledovat tu interakci, častokrát ti rodiče přišli, třeba otcové, a oni k tomu neměli nějaký vztah, ale tím, že to dítě chtělo a bylo nadšené pro tu činnost, tak i ten rodič se nějakým způsobem nadchl. První jen něco držel a pomáhal a potom po 15 minutách to dítě takové malé už ztratí pozornost, rodiče dodělávali výrobky, horlivá debata kolem toho a úplně byli nadšení, jak si super oddychli, jak si něco vyrobili, a ještě se něco naučili a bylo to super. Takže ta spolupráce s rodiči fungovala, stále funguje a když se to téma dobře uchopí, třeba ta řemesla, tak to chytí ty pětileté i žáky ve škole, kohokoliv.

Je potřeba žáky motivovat a jak konkrétně motivace vypadá?

Ještě se mi nestalo, že by to žáky nebavilo, protože ta hodina byl vždy už od začátku dělaná tak, že se velmi často měnila. V principu...když je čtení, tak se čte, když je psaní, tak musí celou hodinu psát a je to taková monotónní činnost. A já jsem měla 45 minut na to, abych obsáhla dost široké téma, které jsem jim podala jako pohádku. To bavilo z počátku všechny. Já jsem jim povídala příběh, o tom, že, vymyslím si, bačové, jak žijou na salaši, co vyrábí. A vždy padaly otázky a děti se zapojovaly a nebyl tam nikdo takový, koho by to nebavilo. Možná, když to někoho méně bavilo, tak se nezapojoval, ale byl pasivní a poslouchal. A většinou tento moment nenastával. Pak byla část, kdy sledovali video, to zaujalo úplně každého, stejně jako fotografie. Když jsem jim něco donesla do rukou, tak to bylo samozřejmě něco. I ti, kteří byli apatičtí před tím, tak teď už nebyli. Takže vždy jsem našla takovou činnost, která nalákala postupně každého, všechny děti. Tím, že jsem prostřídala tyto činnosti 3 nebo 4 a uchopila jsem to téma z různých úhlů, tak vždy to obsáhlo celou tu třídu. Fakt se mi za ty 3 roky nestalo, že by někdo...ale ano, byli tam takový „vystrelkovia“, kteří to měli z rodiny nebo to bylo jejich povahou, že potřebovali vždy něco znegovat. Byli taková, že: „Folkloristika je sprostost“. Tak to ohodnotili ten předmět. A já jsme jim na to odpověděla, že pokud si to myslí, tak ať si sedne, zbytek třídy to zajímá, a ať poslouchá. „Pokud tě to nebude bavit, tak si počkej, až budeš druhák, pak už se tomu nebudeš muset věnovat.“ A tak jsme našli způsob, že jen poslouchal, protože já jsem po něm nevyžadovala žádné nějaké písemky nebo hodnocení.

Tam bylo slovní hodnocení. Motivací bylo možná to, že já jsem si dala vyrobit takové folklorní razítka, z našeho regionu, nechala jsem si je vyrobit, a v každé třídě jsem si dala takový papír velikosti A1 a tam jsem měla těch dvacet nebo dvacet pět žáků, kolik jsme měli. Vypsala jsem si je pod sebe a každý tam dostal za hodinu to razítko nebo černý bod, podle toho, jak se choval. Když jsme byli v tělocvičně, tak tam často někdo vymýšlel.

Takže takové jsme měli hodnocení, ale byla to zase spíše taková hra. O nic tam nešlo, nestřílelo se z toho. Ale ony to ty děti prožívaly, že nedostaly razítko za ten den a už šly málem plakat. Takže tohle byla taková motivace.

Pak ty proměny, vybarvování sešitu, to jsem dávala na konci hodiny, kdy už ta pozornost nebyla taková, jen si vybarvovali. A oni i tady nad tím rozmýšleli, jakou barvou mají vyrobit ten daný nástroj nebo chleba. A to bylo taky takové – někoho koho bavil výklad, video, tancování, tak ho moc nebavilo to vybarvování, tak to jen načmárali, uklidili a do konce hodiny seděli. Každý si našel tu část hodiny, která ho bavila.

S jakou zpětnou vazbou od žáků jste se setkávala v souvislosti s vaším předmětem, jaký byl jejich postoj k Folkloristice?

No jejich postoj byl takový, že já jsem „ta paní učitelka, co učí Folkloristiku“. A už když mě střetli na chodbě, tak vyskakovali, že bude Folkloristika. A všichni se těšili a věšeli se na mě, protože ty svoje paní učitelky viděli už několik hodin denně. Ony byly pro ně ta autorita, ty druhé mámy, ale já jsem pro ně byla něco zajímavějšího, nebo něco takového, co není tak přísné, protože já jsem je nikdy nijak škaredě nehodnotila, což mají za úděl normální paní učitelky. Takže já jsem pro ně byla spíše taková odměna. A vždycky se ptali, jestli budeme tancovat nebo budeme ve třídě, vždy se zajímali o to, co se budeme učit. A když viděli, že něco nesu, nějaké tašky, tak věděli, že jdeme něco vyrábět a už mi nakukovali do těch tašek a byli nažhavení po těch prvních hodinách, kdy zjistili, co je čeká. A ohlasy od dětí byly úžasné.

Ale také jsme museli řešit v tom výchovně vzdělávacím procesu i takové ty problémy, třeba když nějaký žák se nějak choval v rámci školního klimatu, tak jsem to řešila i já na té hodině. Netvářila jsem se, že se nás to v této hodině netýká. Vždycky jsme si s paními učitelkami popovídali a řešili jsme i tu sociální stránku třídy a snažila jsem se i já co nejvíce začlenit do té třídy, pochopit tu komunitu, jaká je. Já jsem s tím měla trochu problém, protože jsem s nimi byla jen jednou za týden. Nikdy jsem nenasála všechny ty problémy, ale i tak jsem se snažila tyto věci řešit. Uměla jsem si udržet nějakou autoritu, člověk si řekne, že prváci jsou takoví zakřiknutí, ale oni vůbec nejsou. Prváci jsou velmi prostořecí a velmi sebevědomí. Řekla bych, že jsou z roku na rok sebevědomější, občas až tak, že mě samotnou překvapili. Někdy až tak, že jsem nevěděla, jak na to zareagovat. Přišla mi taková informace od prváčka, že jsem z toho byla úplně zaskočená a hlavou mi šla myšlenka, že kdyby byl starší, tak mu dám jednu po papuly nebo mu něco škaredého povím, ale on je to prvák, tak co s ním?

Ale ohlasy byly dobré, buď na tancování, nebo i na ty teoretické hodiny. A i potom později. Když jsem učila třetím rokem, tak moji první žáci byli třetíci a když jsem k nim šla suplovat, protože i to jsem dělala, protože jsem byla zaměstnancem školy, ne externím učitelem, tak tam jsme měli třeba čtení. Tak jsme chvilku četli se třetíky a pak jsme si povzpomínali na ta témata, která jsme spolu dělali, protože mne zajímalo, jestli si něco pamatují. A oni povytahovali a pospojovali kompletně celý ten rok, každý si něco zapamatoval.

Jsou ve vašem městě nějaké další motivy, které by dětem pomáhaly vytvářet vztah k lidové kultuře a folklorním tématům?

My máme dětské folklorní soubory, takže když byla normální situace, dělaly se folklorní vystoupení, tak tam ty folklorní soubory viděli, měli šanci to zažít. Některé přímo nacvičují ve škole, tak to také mohly vidět a samozřejmě i děti v té mé třídě chodily do toho dětského souboru, takže tam už bylo vidět, že mají nějaký přehled. Ale tím, že byly v prvním ročníku a začínaly v souboru a dělaly i tu Folkloristiku, tak to nebylo takové, že by se ve škole nudily. Oni v souboru přeci jen neřeší ta témata tak komplexně. A potom například v té Kubě, tam mají i živou tu tradiční lidovou kulturu, že stále udržují tu tradici, lidé reálně tam chodí na Jána zapalovat ohně a přeskakovat je mají tam různé tyto živé tradice. Ale problém je ten, že je to mimo školské zařízení nebo mimo soubor. Jde tam často o to rozhodnutí rodičů, zda rodiče mají zájem dítě vzít na takovéto vystoupení, kde to dítě uvidí další prvky, nebo i tím, že to žilo v té dědině, tam se mladí lidé nezúčastňovali takovýchto tradic. I přes to, že jsou tam živé a mohli to zažít a mohli si to vyzkoušet, tak ta stará folklorní skupina to dělala trochu tak „nemotivačně“ pro současné mladé lidi. Dalo se to udělat jinak, aby tam přišli i ti mladí lidé. Ale v tom volném čase to záleží na té rodině. Možnosti tedy jsou, ale ty děti se k tomu nedostanou, protože jejich rodiče k tomu nemají vztah.

Spolupracujete s nějakými muzei či jinými institucemi?

Určitě bych byla ráda, kdybych mohla chodit i do muzea na přednášky a tak, kdybych už déle učila. Ale je pravda, že jsem už měla potřebu to přenést do dalšího ročníku, kde bychom to už dělali tak, že bychom více chodili a poznávali. Zase by to byla možnost nahlédnout na to z jiné stránky. Za ten jeden rok je toho i dost, když jsme ve třídě. Možná kdybychom se nevěnovali každou druhou hodinu tanci, tak tam by byl ten prostor, kde bychom se tomu věnovali. Možná práce paní učitelka, která by neuměla tancovat, tak by ten prostor využila k tomu, že by šla s dětmi do muzea na přednášku, nebo si někoho zavolala, protože za tu jednu hodinu se toho až tolik stihnout nedá, než se tam člověk dopraví a tak. Tam už jsou i takové organizační a technické problémy při té jedné hodině,

že ne všechny věci jdou stihnout. Já jsem to propojovala ještě s gazdovstvím, co máme asi 10 nebo 13 km od Trenčína. Tam je velké gazdovství, kde chovají ovce, krávy a tyto zvířata. Mají tam takový prostor, já jsem s nimi spolupracovala i na jiných věcech. A my jsme tam každoročně pořádali s těmito prvními třídami výlet na konci školního roku. Šli tam na celý den, já jsem tam šla s nimi, abych si odučila tu hodinu, tak jsem si tam s sebou nesla nějaké ty pomůcky. Rozdělila se třída na části. Jedna část měla volno, šli na hřiště, vždy po 30 minutách se střídali. Druhá část byla u mě a něco řemeslně vyráběli, ale v jiném prostředí, což bylo pro ně něco nového a úžasného. A poslední část chodila na prohlídku po tom dvoře a poznávali ta domácí zvířata s paní učitelkou.

Velmi jsem se snažila spojit se i s nějakým řemeslníkem, protože moje myšlenka je taková, že je potřeba poskytovat co nejvíce zážitků. Pokud to jde, ať to děti zažijí, to si zapamatují nejvíc. Možná když už je těch zážitků moc, tak už jsou takové přesycené a nepamatují si to, ale raději ať zažívají. Tak jsem chtěla jít k panu řemeslníkovi do dílny, jak to tam vypadá, ať se na to podívají. Ale to je takové složité téma, najít toho řemeslníka není jednoduché, protože oni to mají tak, že mají v paneláku v kočárkárně nějakou dílničku nebo ve svém domě v garáži a není to takové to pohádkové, jak si to představujeme. Není to jako ve skanzenu, když tam vidíme tu řezbářskou dílnu. Takže vlastně tohle se mi nepodařilo zorganizovat. Přemýšlím, co ještě, ale ona je ta časová dotace taková omezená, takže jsme si vystačili s tímto.

Příloha č. 5

Rozhovor s respondentkou Danou

Mohla byste se mi na začátek krátce představit, například povědět mi něco o Vaší praxi, o Vaší škole, věku dětí, kterým se věnujete? Zkrátka něco o sobě.

Já jsem v podstatě začala pedagogickou činnost po gymnáziu jako vychovatelka učňů, ale to jen do mateřské (asi 4 roky). Potom jsem začala při zaměstnání studovat vychovatelství pro osoby vyžadující zvláštní péči, což byla dnešní „specka“ tehdy. Pak jsem měla děti, se kterými jsem byla do dvou let doma a po té mateřské tak při řeči mi tady pan ředitel tady nabídl, že potřebuji prvostupňárku. A že pedák mám a že bych si musela dodělat první stupeň. Takže jsem studovala další školu a vlastně to učitelství dělám celou dobu, to už je od roku 1998, takže už mám nějakých dvacet let za sebou. Pořád jsem tady v rodném městě. Zpočátku jsem učila 4. a 5. třídu. Jsme velká škola, máme i druhý stupeň a většinou jsou paralelky po dvou třídách a v posledních letech máme i tři první třídy a tři druhé třídy, protože těch dětí je docela hodně. A pak jsem učila 1. až 3. třídu. A to už potřetí. Přesadili mě od těch čtvrtáků a pátáků k těm malinkým.

Kromě školy, tancuju a zpívám v Hanáku, tady v tom dospělém souboru, a vedu Čekanku, což je taková folklorní příprava, kam bereme děti od pěti let a tu dělám už 12 nebo 13 let. V té Čekance máme děti od 5 do 9 let, pak přechází do dalšího souboru, Krušpánku.

Moje folklorní působení na děti je tedy ve dvou liniích – jednak ve škole a jednak v té folklorní přípravce. V té Čekance máme kupodivu málo místních dětí. Je tady hodně dětí z okolních vesnic, a dokonce z Olomouce dojíždějí, nebo až z Uničova, protože těch dětských folklorních souborů není moc a ještě takových, které berou takto malé děti. Takže se k nám hodně přidávají i z okolí.

Děkuji, Váš vztah k folkloru je podle odpovědi zcela zřejmý. Začala bych tedy s otázkami k prvnímu tématu, které jsem Vám posílala a které se vztahuje k zařazování prvků lidové kultury a folklorních témat do výuky.

Vnímáte zařazování prvků lidové kultury/folklorních témat do výuky jako přirozenou součást Vaší práce na výuku a jaký je smysl toho zařazování.

Pro mě je to přirozené, protože v tom žijeme i v tom souboru, ale myslím si, že to tak není u ostatních kolegů a kolegů ve škole, protože to není nějak v osnovách. I když osnovy už nemáme. Myslím si, že čím jsem starší, tak je to pro mě čím dál důležitější. Ze začátku jsem měla tendence přecházet i do jiných regionů, třeba Valašsko se mi moc líbí a zajímalo mě. Ale teď mám strach, že ta Haná se nějak vytrácí, třeba i ta řeč, nářečí a že děti se dnes s hanáčtinou už moc nesetkávají. Pak třeba zvyky. Čím déle učím, tak tím více zjišťuji, že když se zeptám před Vánocemi, jaké dělají děti s rodiči zvyky, nebo se bavíme o nějakém zvyku a zeptám se, kdo to doma děláte, tak se přihlásí třeba jen 3 děti krájí jablíčko doma. Nebo to vůbec neznají. Tak mi připadá, že mají spoustu zájmů a možností, jak ty děti zabavit, že vlastně takovéto věci se ještě nějak drží v těch věřících rodinách, tam máme i dost dětí z komunity v Čekance, které chodí do kostela a pak se spolu i kamarádí a jdou i tady po té tradici. Takže mi připadá, že by se s tím, že nějaký folklor existuje, seznámili alespoň v těch školách, když už nikde jinde. Případně pokud by se podařilo, my tady v městě máme i hodně veřejných akcí, kde ti lidi přijdou a podívají se, takže se s tím setkají, třeba ten masopust a podobně. Ale prostě mi to přijde, že je to čím dál důležitější, aby se na to ve škole natrefilo. Alespoň písničku, aby se žáci naučili, nebo nějaký zvyk, aby si jej v prožitku prošli.

Jsou folklorní témata nebo prvky lidové kultury zahrnuté ve školním vzdělávacím programu Vaší školy. Máte možnost, podílet se na úpravách ŠVP v tomto smyslu?

V podstatě bych měla tu možnost a my tam máme asi ta nejprofláklejší témata. Jsou tam Velikonoce, velikonoční zvyky, před Vánocemi ty tradice, ale že by tam byly další, třeba masopust, tak to v tom ŠVP asi není. Jsou tam jen ty zvyky a tradice a koledy. Ale já ještě dělám koordinátora Environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, takže to mám v plánu EVO, tyto konkrétní akce, to, co se děje i v našem městě, a to co se děje i v té škole, že se dotkneme trochu toho masopustu. Tyto konkrétní zvyky se objevují i v tom EVO. Ale tam je dost těžké ty kolegy, kteří k tomu nemají vztah, přimět, aby to nějakým způsobem dělali. Tak se třeba snažím, když bylo před Velikonocemi, že jsem vyrobila prezentaci, poslal to úplně všem kolegům, ono to vycházelo někdy v době Dne země, takže tam bylo nejen to, že se barví vajíčka, pletou tatary, ale i ten průběh Velikonoc, jak jdou ty dny, třeba i s fotkami, tak aby to měli nachystané a těm děckám to aspoň pustili. A třeba je to nakopne i k tomu, aby udělali něco dalšího.

Jaká folklorní témata zařazujete nebo jste i v minulosti zařazovala?

U nás v září začíná Lidový rok, to je festival, takže tam se to dá trošku použít. Pro děti jsou to hlavně stánky a kolotoče, ale i tak se dá naťuknout, kdo jste tam byli, kdo jste viděli nějaké kroje. Nebo se to dá udělat i tak, že paní učitelka bude vystupovat, kdo ji pozná, přijďte se jí přihlásit a oni vidí paní učitelku v tom kroji a motivují je tou svou účastí.

Potom míváme vánoční jarmark, kdy děti dělají nějaké výrobky a pak má možnost přijít veřejnost do školy a prodávají se ty výrobky. No a v rámci toho máme v tělocvičně nějaký kulturní program, tak tam já se snažím vždycky vpašovat nějak tu Čekanku, i ten starší soubor Krušpánek tam vystupuje. Tam nějaký ten folklor dodáváme. Nebo jsme i s dětmi ve třídě nacvičili nějaké koledy a básničky, a to tam prezentovaly. Potom ty Vánoce, to je takové docela oblíbené téma, že to i většina kolegů nějakým způsobem pojme. Ale že by ten příběh Ježíše nějak zpracovali, to moc lidí nedělá. Dnes je to přístupnější, než když my jsme byli malí, to se to tabuizovalo a moc se o tom nemluvilo. Ale teď už se také snažíme jít i po té stránce, že to nejsou jen dárečky a stromček, snažíme se, aby ty děti nebraly Vánoce příliš komerčně. Takže stromček ve třídě se snažíme zdobit buď slaměnými ozdobami nebo vlastními vyrobenými ozdobami. Já potom dělám poslední den před Vánocemi takovou menší besídku ve třídě, kde se seznamujeme s těmi základními zvyky např. pouštění lodiček, krájení jablíčka nebo oni hrozně rádi dělají házení papučem. I když to většinou postavíme trochu jinak, ne že se budou vdávat a ženit. To je pro ně taková atrakce, to mají rádi. Pak ještě děláme louskání oříšků, že se za každé čtvrtletí vezme jeden oříšek a namáčí se to do medu. A povídáme si o tom, jestli doma také něco podobného dělají, co je betlémské světlo. Bývá i zpívání pod vánočním stromem na náměstí. Na to je zvů, aby se přišli podívat.

Když po Vánocích přijdeme do školy, tak jsou Tři králové. To zase ten vánoční příběh pokračuje. A to míváme, a mě to vždycky dojde, protože už jsem taková plačka, že děti ze školky přijdou, tam jich tak stovka je, protože tady je velká školka, tak 70 minimálně. A všichni mají ty královské čepice, ty koruny na těch svých čepicích přidělané a přijdou za námi do školy. Oni obcházejí a chodí i na radnici přát a tak, takže tam chodí zpívat tři králové. A přijdou do té naší první budovy na chodbu a my se tam první až třetí ročník také jdeme podívat, připravíme si svoje koruny a zpíváme to tam všichni společně. To bývá pěkná akce. Pak si ještě připomeneme Hromnice a takové ty pranostiky a říkanky.

Já mám ráda masopust ve škole, protože tam u nás měli kolegyně tendence dělat karneval v tělocvičně, a to je taková ta akce, ze které vás ještě týden třeští hlava, když tam všichni šlapou po těch baloncích a všichni vyhrajou v tombole. Ale jeden rok jsme se s mou fajn kolegyní v paralelce vzepřeli, že si uděláme místo toho masopust. A opravdu jsem se předem bavili o těch jednotlivých maskách. Bavili jsme se o těch funkcích, jak tam stárek předává právo, i jsme si to sehráli. A v den D jsme měli připravené ty masky. Trochu jsme děti tlačili do toho, aby nešli třeba za princezny, ale aby tam byly masky spíše klasické, o kterých jsme si povídali. Takže od medvěda přes kobyly, hřebenář, medvěďár. My jsme s kolegyní byly ženich a nevěsta. Ono na těch maskách nebylo moc poznat, co to je, protože si to vyráběli sami, ale měla jsem z toho takový lepší pocit. Naučili jsme se Židovku tancovat a ten medvědí tanec a tancování s paní mámou. Takže si myslím, že se to docela povedlo, že tam i nějaké zrníčko zůstalo a že si děti třeba něco zapamatují. A potom jsme to malovali a z té třídy jsme to vystavovali na akci Masopust se zabíjačkou, což je taková velká akce na náměstí. Jak je tam jídlo a pití, tak to je akce tak pro tisícovku lidí. A to je mohlo také vytáhnout s těmi rodiči na tuto akci, kdy děti lákaly rodiče, že tam mají ten výkres.

Potom přichází Velikonoce. To zkusíme různě vyrábět kraslice. Ty klasické hanácké kraslice, to já moc neumím, kdysi jsem byla na nějakém workshopu. Oni měli tu slámu už připravenou a jen jsme to lepili. A potom jsem si tu slámu zkoušela připravit sama a to se mi nedařilo. Tak s tímto děti seznamuji jen teoreticky a prakticky tam lepíme jen papírky do těch tvarů. Pletení tatarů taky nedělám, ale vím, že jedna kolegyně to uměla a že to s dětmi dělala. Ale já děti aspoň zvů na souborové pletení tatarů, takže když chtějí, ať s přijdou naučit, aby nás nemlátili nějakými šatními ramínky nebo něčím takovým. A zase se bavíme o tom významu Velikonoc. Třeba jsme dělali i pečivo, buď perníčky nebo jidáše jsme zkoušeli.

A ještě u masopustu je typické to jídlo, tak to jsme také kterýsi rok zkoušeli koblihy. A to jsme první hádali a oni mi tam házeli názvy jako „donuty“ a ty „muffiny“ a „cupcaky“. A já jsem z toho byla úplně na nervy, říkám jim, že to má uprostřed marmeládu a oni pořád nic. Někdy z toho trochu rostu.

Po Velikonocích, to bývá v našem městě Slavnost kroje. Mám takovou myšlenku, ale nikdy jsem ji ještě neuskutečnila, že bych jim ten kraj donesla a něco jim o tom kroji pověděla. A že bychom se pobavili o těch součástech. A jeden kamarád mne navedl, že ve Strážnici dělají ten projekt Tady jsme doma. A na jedné Strážnici jsem se šla podívat na tady tento pořad a oni tehdy vydali i nějaký sborník těch zkušeností učitelů. Ale celkově mi ten projekt připadl, já jsem ho asi pořádně nepochopila, že se tak nepotřebuji nějak svazovat do organizovaného projektu, že si to dělám po svém, jak mi vychází čas. Ale je to velmi inspirativní, zdálo se mi, že to mají dost dobře udělané.

Ještě bych se ráda zeptala na tu „Slavnost kroje“, to je akce školy, souboru, města?

To je souborová akce v rámci celoročního projektu „Hanácký rok“. To je ve spolupráci s městem, na to přispívá i Olomoucký kraj a získali jsme i ocenění Olomouckého kraje. Podílí se na tom i další organizace jako Skauti, a jsou zde zahrnuty i všechny ty folklorní události v rámci roku i zvyky které zavání folklorem.

Ještě se u nás dělají Martinské slavnosti, takže si s dětmi okolo svátku svatého Martina o tom povídáme. Pořádáme i výstavu, kdy vyrábíme s dětmi lucerničky, které tam vystavíme. Nebo se výtvarně zpracovává ten svatý Martin.

Ještě jsem si vzpomněla, že jsem s minulými třetíky dělala i dušičky. Už mi šel na nervy ten Halloween, který je všude, tak jsem to začala směřovat na ty Dušičky. Zaměřovali jsme se na ty svaté, ale pak jsem přišla na to, že to je pro děti takové drsné, protože ti svatí se stali svatí proto, že skončili nějaký propletení v kole nebo je sťali, a to jsem si říkala, že bych měla brát opatrně. Spíš jsme to udělali nakonec tak, že jsme chodili po městě, máme tady několik soch svatých, a tak jsme si říkali, jak je poznáme, aby věděli, že to tady je a že to tady k něčemu je. Ty děti už o tom ztrácí nějak ten pojem, o tom, co je svátek všech svatých a památka zesnulých. Oni ví, že se chodí na hřbitov, ale to pozadí oni neví.

Jste první, kdo zmínil zařazení svátku dušiček.

S těmi mladšími my chodíme jenom na hřbitov, nosíme tam svíčky. Tady s těmi svatými jsem to zkusila. A bylo to docela těžké téma pro ty třetíky. To už je spíš dobré pro druhý stupeň i ve spojitosti s výtvarným uměním, architekturou a sochami, kterým se věnují, a že by je to mohlo více zajímat. Když jdou někam, tak aby poznali, že je to Ten svatý, protože má dané atributy. Mě to tak učil tatínek a my jsme to poznávali a takto jsme si hráli, když jsme jeli na dovolenou nebo na výlet.

Zajímalo by mne, zda zařazujete nějaká řemesla do výuky, tradiční výtvarné nebo rukodělné techniky nebo jestli se věnujete i způsobu života našich předků – jak žili, co dělali, co jedli, jak se oblékali atd.

Myslím, že tohle je dobře začleněno v prvouce, kdy tam ty děti mají témata jako „Co vaše babičky uměly“ nebo „Co vaši rodiče zažili“, takže takové to povídání s pamětníky.

Řemesla, já nevím, jestli jsem přímo já, něco dělala. U těch malých, první až třetí, by se to muselo hodně zjednodušit. Ale u těch starších jsme měli kroužek, záměrně „Dívčí klub“, protože jsem tam chtěla mít ty hodnější a šikovnější holčičky, a tam jsme pletli, háčkovali, vyšívali. Ony se už doma moc nesetkávaly s tím. Teď už se dělá jen tak navlékání korálků. Teď si nemůžu honem vybavit, co všechno. Třeba přírodní materiály jsme využívali před Vánocemi. Nevím.

A třeba nějaké tradiční výrobky dětí jako byly panenky z šustí nebo něco podobného?

No já když si vzpomenu, co jsme my dělali ve škole, tak jsem třeba dělali papírové košíčky na stromceček, nebo řetězy. Panenky ze šustí, to jsem nikdy nezkusila ještě. Ale třeba tkaní jsem zkoušela, kdy jsme protkávali papír, nebo v tom klubu jsme s děvčaty tkaly z natrhaných kusů látky. To jsme protkávaly nějaké tvary, aby si vyzkoušely, že to může udělat nějakou dečku. Tak možná náznaky tkaní. Ale myslím že to háčkování, pletení, byt' se to teď vrací, tak o to už takový zájem neměly.

A teď jsem si vzpomněla na kuličky. Chodíme s dětmi hrát kuličky. To by mě čerti vzali, když jsem si na to vzpomněla. My jsme pořádali kuličkádu. Ty děti jsou per plex z toho, že o ty kuličky mohou přijít. Oni tam stojí a říkají: „Ale to byly moje kuličky.“ A oni nejsou zvyklí na tu ztrátu. Hrajeme podle pravidel, která znám já, ještě jak jsme hráli venku. No ale teď mi zaasfaltovali další plochu, takže příští rok nevím, kde budeme hledat, kde se bude dát udělat důlek. To chodíme s tou Čekankou i s dětmi ze školy. Některé děti mají doma, některé nevím, co s tím, protože doma nemají toho kamaráda, se kterým by si zahráli.

Ještě jsem si vzpomněla na vynášení Smrtky. Dělá to u nás družina a my tedy s Čekankou a Krušpánkem děláme ještě jedno odpolední vynášení, a to je v rámci toho Hanáckého roku, kdy se tam tato tradice prezentuje.

Které konkrétní prvky lidové kultury využíváte. Když říkám prvky lidové kultury, mám na mysli lidovou píseň, lidový tanec, pranostiky, oděv,...

Mně přijde nejdostupnější ta lidová písnička. Snažím se zařazovat i ty hanácké. Ne jenom, protože to by je otrávil, že se učíme jen ty lidové. Ale v tom se dá předat i to nářečí trochu a je to o tom, že se ta písnička zachová. Když si ji zapamatují, nevěřím tomu, že by to předali svým dětem, ale i tak ta písnička ještě nějakou dobu žije. Ten tanec také používáme. Spíše s těmi mladšími, ti se ještě rádi nechají na nějaký ten taneček utáhnout. Ale v podstatě, že bychom se učili nějaký slavnostní hanácký krok. To si spíše jen tak řekneme a zkusíme si to. Ale spíše děláme takové ty humorné – třeba tu Židovku, tam se drcají zadkem a je tam výměna ve dvojici.

Nebo metlovou, kdy jeden tancuje s metlou. Nebo kvapík, to v rámci tělocviků, takové to zahřívání děláme. A oni jsou překvapení, že dělali tanec, když takto skáčou jen do boku. Tak někdy i tu polku naučíme. Ale to mi přijde, že když se nedělá soustavně, tak to moc nejde, je to pro ně těžké. Většinou propojuji to, co děláme v té Čekance, že to pak zkusíme i v té škole. Přeneseme to a zkusíme, jestli to i ty děti, které nechodí tancovat, jestli je to zaujme. Takže i tanec. Co ještě by se tam dalo zařadit.

Potom ještě lidová slovesnost...

Ano, to se nám dostal do ruky krásný materiál, bohužel mi ho kolega uzmul. Jedna maminka nám sehnala, že v Litovli vydali Ůčebnicu hanáčtřeně pro němenší. A to je konečně knížka, ze které se dá hanácky číst dětem. A já jsem to chtěla začít používat ve vyučování, že si každé ráno budeme kousek číst z toho, protože já mám nějaké knížky s hanáckým povídáním, ale buďto to tam začne být vulgární, nebo se mi to téma nelíbí pro děti, že je tam alkoholik nebo něco takového. Takže jsem ráda, že toto udělali. Myslím, že mikroregion Litovelsko. A ještě mají jednu knížku, kde jsou dědiny z jejich regionu a o nich. Ale to si myslím, že by bylo tady pro děti těžké, protože jim ty dědiny nic neříkají. Ale tady ta učebnice hanáčtiny je dobrá. Ten kolega to dokonce vzal a že by s tím pracoval, protože jeho maminka ještě umí hanácky a oni se domluvili, že ona mu to namluví. Aby to byla ta originál hanáčtina. Já už taky hanácky neumím, bych to komolila, ty jejich přízvuky, takže tohle by mě taky docela bavilo tu hanáčtinu do nich zkusit nějak dostat.

Co se týká lidového oděvu, to jste zmiňovala, že byste ráda udělala, ale ještě jste se k tomu nedostala.

Ano, já ještě nevím, jak to úplně uchopit, jestli donést ten dospělý kroj a ukázat jim ho a povídat o něm na sobě. Oni by se do něho určitě i rádi oblekli. Ale ten dětský kroj, ten klasický by neměl být kopií dospělého, takže ten by pro ně nebyl tak zajímavý, ten dospělý je zajímavější. Ten dětský kroj to měli být jen šatičky, možná krejzlíček kolem krku. Takže ještě jsem to teda nedotáhla.

Také o pokrmech a jídle jste se zmiňovala již v průběhu předešlé otázky...

Ano, to jsem dělala v rámci toho kroužku. Ale teď když mám těch 20 dětí, tak to není úplně lehké s nimi něco klechtat. Ale třeba jsme byli na takovém krásném programu ve Sluňákově, kde jsme viděli, jak se dělá chleba. Vlastně od zrna, protože oni si zkoušeli, jak se mlátí s cepem, pak si to zrno mleli, a nakonec si z toho dělali ty housky. Na tom jsme byli loni. Až mi tady ti prváci trochu dozrají, tak to by se dalo udělat ve zjednodušené podobě i tady ve škole. A takové ty tradiční hanácké pokrmy – já si nejsem ani úplně jistá, co bylo na té Haně typické. Když narazíme na nějaké ty svátky, tak to mne asi napadne, ale asi jsem to nedělala tradičně zaměřeně na náš region. Ale ráda podporuji i takové ty obecně lidovější pokrmy, kdy si vysvětlujeme, co to bylo za jídlo, ale že bychom vařili, to nevaříme.

A nějaké figurální pečivo, třeba nejedlé, jak využíváte na vašem hanáckém svatebním koláči, to také neděláte?

Ale ano, dělá se to. Víím, že tady paní Malá to dělá. Ale já jsem se k tomu ještě nedobrала. Já teda ty jidáše dělám, to si myslím, že se dělalo i tady. To jsme dělali. Někaké to zdobené perníčků. To jsem si vždycky slibovala, že se tomu budeme věnovat. Viděla jsem na Slovákku, že měli udělané nějaké omalovánky slováckého ornamentu. To jsem si taky říkala, že bych tady z toho Bečáka mohla něco vytáhnout, i když u nás je to takové, že výšivka na zástěře není barevná. Ale mohli by se seznámit s charakterem té výšivky, nebo si sami z těch prvků něco sestavit. No, já budu od vás hodně inspirovaná.

Které předměty na Vás působí jako ideální pro zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury?

Každopádně prvouka, tam je téma Můj region, pak hudební výchova, tělocvik a vlastně v rámci českého jazyka, tam se dá zabrousit do té lidové slovesnosti. Co ještě máme za předměty? Ono se to dá vlastně namontovat do každého. Když dělám třeba projektový den, tak to využijeme i v matematice, když počítáme šíšky (motivy textu lidové písně „Jura pořád poskakuje a po jedné vetahuje, šeške podťe ven“). A ještě v pracovních činnostech a ve výtvarné výchově. Tak v těchto je to nejvíc.

Moje další otázka je zaměřená na organizační formy, které využíváte při zařazování folklorních témat nebo prvků lidové kultury.

Aby člověk tomu trochu věnoval, tak nejlepší jsou ty projektové dny. Někdy stačí jeden den, někdy na to potřebujeme týden na tu přípravu. Ale ne jako v kuse, ale že se tomu věnujeme v jednom předmětu a pak to vyvrcholí. Někdy vytváříme projekty i mezi třídami, že si děláme jako ročník nějakou společnou akci, že se sejdeme a prezentujeme své výsledky. Nebo připravíme něco pro ostatní třídy. Nebo třeba prezentace naší práce na veřejnosti (výstavka, zveřejňujeme fotografie na webu). Jsou to také akce pro rodiče a veřejnost, ty celoškolní například

jarmark. Dělali jsme také dílny, kdy chodily děti ze školy a mohly si tam vyrobit v těch dílničkách nějaké předve-likonoční výzdoby.

A také zařazují prvky do běžných vyučovacích hodin.

Jaké jsou vaše zdroje, z nichž čerpáte náměty na zařazování folklorních témat nebo prvků lidové kultury do výuky?

Nejvíce čerpám ze svých dvou „biblí“ na ty zvyky. Jsou to sice zvyky z celé České republiky, nejen tady z Hané. A je to publikace od Aleny Vondruškové České zvyky a obyčeje, to je taková malá kniha z edice OKO a myslím, že na jejím základě to potom rozšířili. A před pár lety mám koupěnou další, ta se jmenuje Český lidový a církevní rok. Ta první vyšla za komunismu, tam jsou více ty zvyky a tradice a tady ta druhá, tam jsou více ty tradice z pohledu víry. Dají se tam více vyčíst ty kořeny jednotlivých zvyků. Pak čerpám z toho, co jsem zažila v našem souboru. U nás dlouho pracovala paní Helena Lisická a ta opravdu měla ověřené zdroje, zabývala se historií a těmi zvyky. A ona nám psala scénáře na pochovávaní basy a na ta masopustní pásma. Takže čerpám z toho, co jsem se v souboru sama naučila. Paní Lisická to brala v nějakých archivech, já jí věřím. V Čekance čerpáme z publikace Lidové hry na Hané, ale jsou tam i různé písničky, tanečky, hry, co se společně s písničkami dělali. Pak mám novou knihu Lidová říkadla z Vyškovska a Hané, to vydal Vyškov.

Dále máme třídní sborník pana Poláčka Lidové písně z Hané, tam hodně hledám. Tam je toho pro děti dost málo k použití, většinou jsou tam nějaké zamilované nebo vojenské. Ale většinou mám dobrý pocit, že jsem vybrala opravdu hanáckou písničku. A když je potřeba, využívám také internet, třeba když potřebuji nějakou omalovánku k masopustu pro malé děti, nějaké fotky z masopustu. Využívám samozřejmě i svoje fotky, takže když dělám prezentace, tak využívám ty naše hanácké, ty naše masopusty a naše Velikonoce. Když vyrábím puzzle nebo něco, tak si vezmu svou fotku, abych nemusela řešit nějaká autorská práva atd. Takže čerpám i z vlastních zdrojů.

Občas něco nakopne člověka i v televizi, třeba pořady Folklorika a tak a tam se člověk také hodně dozví. Potom když jezdíte se souborem po festivalech, tak vás tam také inspiruje něco z cizího dětského folklorního souboru, co by se dalo použít, a nebo ty sborníky z projektu Tady jsme doma. Z toho se dalo také čerpat.

Nabízí vaše obec nějaké tištěné nebo elektronické materiály, které by se daly využít?

Město spíše ne, ale kamarádi tady ze souboru nebo HANFOS (Hanácký folklorní spolek) občas něco vydá. Nebo tady máme kamaráda Zbyňka Žúrka, který vydává knihy. Myslím že ve spolupráci s olomouckým muzeem. Na našem informačním centru nějaké publikace tedy jsou, takže by si tam turisté leccos našli. Třeba i kuchařky tradiční hanácké kuchyně, to vyšel kdysi takový sešit. Nebo pohlednice krojů a tak. Město to nevydává, ale je možné, že na to přispívají.

Ty materiály, které jste zmínila, jsou vydané někdy v posledních letech nebo se jedná o materiály starší.

V podstatě to mám z poslední doby, pořízené v posledních letech. Ono se to vrací jako reedice, nebo to někdo nově vymyslí a vyrobí. Ještě jsem zapomněla na Bečáka, to je taková hanácká bible. My tomu říkáme Bečák, ale ono se to jmenuje asi Lidová kultura na Hané. Tam jsou informace o výšivkách o oděvu, o stavbách a o životě předků. Tak ne, jmenuje se to Lidové umění na Hané.

Jak probíhá spolupráce s rodinami žáků na přípravě nebo přímo na realizaci aktivit s folklorní tematikou?

Ono to není z mé strany nějak dobře zpracované ta spolupráce s rodiči. Trochu se toho bojím je zatěžovat nějakými dalšími úkoly. Pokud potřebujeme, aby si děti něco přinesly, že budeme něco vyrábět, tak rodiče pomůžou. Ale že bych je do toho přímo nějak zapojovala, to říct nemůžu. Nám rodiče slouží spíše jako diváci a obdivovatelé. Pro ty děti je to odměna, že se maminka podívá na jejich výrobek nebo se přijde podívat, co jsme dělali. Ale že bych je do toho více vtahovala, to moc ne. Pokud natrefíme na nějaký úkol, aby si děti popovídali s rodiči, jak to měli, co dělali, tak to ano. Ale jinak je moc nezapojuju. Spíš jsou to, jak jsem říkala, diváci. Spíše děláme jen s dětmi.

Probíhá u vás nějaká větší akce, které by se mohla zúčastnit celá rodina, kde by byla příležitost k nějaké větší sešlosti a mělo to souvislost s folklorním tématem?

Tak před Vánocemi máme, kdysi byl i den otevřených dveří, nebo zahájení školy, které jsem měla já na krku, kdy jsme oslovili rodiče a veřejnost, jestli by nám půjčili nějaké materiály. A to jsme tenkrát udělali takovou historickou třídu, kde byly staré učebnice a pomůcky z té starší doby, které děti neznaly.

Ještě mě napadlo k té spolupráci s rodiči. My tady máme takovou skupinku, říká se jim „ekomatky“ a jsou to takové maminky, které podporují tu zdravou výživu a zdravý životní styl a mají vztah k tomu folkloru. Ty samy

občas přijdou s nějakou aktivitou, že dělaly nějaký workshop na zdravé jídlo, ale není to úplně do historie. Ale propagují to kváskové pečivo, nebo když máme jarmark, tak mají stánek, kde se vyměňují semínka. Nebo chodí na sečení louky, které děláme jako soubor, tak ony se tam toho účastní i když nejsou členky souboru a ty pomáhají a tak se zapojují.

Jinak bych řekla, že v našem městě nemám potřebu sama něco organizovat v tom folkloru, protože my tady máme ten luxus, že to město tyto akce dělá pro veškerou veřejnost v rámci toho Hanáckého roku. Takže pokud jsou Velikonoce, tak uděláme pletení tatarů, vynášení Smrtky a přijďte se na to podívat, kdo chcete. Ale není to iniciativa školy, ale je to soubor a město. Pak je velikonoční obchůzka a my vycházíme v 9 hodin, tak se můžete přijít podívat tam. A takto to jde celým rokem. A mám pocit, že každý, kdo je tady ve městě, se toho může zúčastnit, ale nejde to vyloženě přes tu školu. Takže možná proto mě to nenutí se ve škole ještě nějak vyšťavovat, když se vyšťavuji v rámci toho souboru.

Je třeba žáky motivovat k folklorním tématům?

No ano, určitě. Je třeba je motivovat, protože oni by sami nepřišli, že si chtějí něco udělat a tak.

Je to pro žáky přirozeně zajímavé nebo je třeba si je ještě nějak více získat?

Já myslím, že pro ty malé je to přirozené, je to pro ně zajímavé téma a je to něco jiného než sedět v lavici a koukat do učebnice, takže oni to rádi přijmou, rádi si to prožijí a užijí si to. Není velký problém je motivovat. Možná u těch starších je to trochu horší, tam už by se ta motivace musela více promyslet, ale u těch malých to není obtíž.

A jak konkrétně vypadá motivace k folklorním tématům nebo k prvkům? Např. k lidové písni, tanci apod.

Většinou je pro ně takové nejpříjemnější, když si vymyslím, najdu nebo jim přečtu nějaký příběh nebo pohádku. Něco, co je vtáhne. Teď chcete pohádku. A tak jo. Byla jednou jedna. A víte, že k tomu existuje také písnička, taneček, hra, ...? Pojďme se to naučit. Takže přes nějaký příběh. Samozřejmě také vizuální motivace pro ně není špatná – třeba teď kolem masopustu nějaké obrázky, fotky, nebo si něco namalovat. Ale vždy si myslím, že musí být na počátku nějaké to slovo. Nebo jinak, rovnou pustit písničku nejlépe s nějakým doprovodem. A zkuste mi říct, o čem to je, jestli tomu vůbec rozuměli, když je to v tom nářečí. A potom to zase dále rozvinout, nakreslit, vyprávět a tak.

S jakým postojem od žáků jste se setkala při zařazení folklorního tématu, lidové kultury. Jaká byla jejich zpětná vazba?

Ty menší děti nad tím ještě neohrnou nos, u těch starších se může objevit nějaký komentář, ale to už je roků, co jsem je měla, už nevím. Ale většinou bych řekla, že se jim to líbilo, protože jak jsem již řekla, je to pro ně, že nesedí v lavici, je to pro ně nějaké vykojení z toho klasického režimu, že si mohli sami něco vyzkoušet a je tam ten vlastní prožitek. Myslím, že pro učitele je jednodušší to dělat s těmi malými, ale ti starší potom, s nimi se dají dělat i složitější věci, jsou samostatnější a už by byli třeba i schopni zpracovat nějaký ten průzkum třeba s babičkou, dědou nebo nějaké projekty. Já dělám, že chodíme po městě a oni mají třeba u kostela něco najít, něco zjistit, co je za nápis na zámku a podobně. Ty mladší musí učitel více vést. Ale obojí má své pro i proti. Najdou se klady u těch malých i u těch větších. Ti větší jsou schopni už pracovat ve skupině a něco společně prezentovat, zatímco ti malí jsou takoví individualisti a moc to nefunguje ta skupinka.

Jsou ve vaší obci jiné motivy, které by děti směřovaly k lidové kultuře nebo k folklorním tématům?

Já myslím, jak se to naše město prezentuje jako kulturní lázně regionu, tak že tady ze strany města je výborná podpora, takže tady mi přijde, že není nic nemožné. Když sedíme na kulturní komisi a začne se tam probírat něco, tak mi to přijde jako brainstorming nemožností, tak pan starosta řekne, ať to jdeme zkusit, ať jdeme do toho. On ví, co tady ten soubor pro město dělá, pro to její jméno, takže ta spolupráce je výborná.

Takže ony ty děti třeba přijdou na ty kolotoče, ale vidí tam i ty kroje, ví, že to existuje. I když u toho nevydrží, aby si sedly a dívaly se. A oni tam spatří malé děti v kroji a řeknou si: „Jé, oni tancují! A jsou tak velcí jako já.“ Takže by je to mohlo inspirovat minimálně k tomu, aby se na to dívali. A já si myslím, že každá vteřina, kdy současné děti uvidí tu lidovou kulturu, tak že to pro nás je poklad. Já vím, že jim to tak nepříjde, že si myslí, že je to tak všude, ale ono to tak ve skutečnosti není. Takže je dobře, že to na ně má vliv ze všech stran. Že tam můžou jít, nemusí tam jít. Pak třeba zjistím, že na té akci jich bylo hrozně málo. Ale oni jsou velmi šťastní, když se tam potkáme a oni mi pak moc rádi vypráví, co tam zažili a tak. Takže si myslím, že tady mají z folklorní strany docela hodně.

Takže vy máte festival Lidový rok, to jste říkala, že je na podzim.

Já vám pošlu elektronicky seznam těch akcí, které jsou v rámci toho Hanáckého roku. Když začneme od ledna, tak je tady tříkrálová obchůzka, to dělá kostel a charita, potom Masopust, vynášení Smrtky, Velikonoce, Slavnost kroje, pak jsou prázdniny, pak je ten Lidový rok, Vánoční jarmark, Štěpánské koledování, Mikuláš.

A tady se chci trochu vrátit k tomu Mikuláši, protože já mám trochu problém s tím, že toho Mikuláše dělá město jako takovou akci, kdy přijede Mikuláš v kočáře taženém koňským spřežením na náměstí, před tím se dělá zábavní program. On přijede do amfiteátru a tam se děti postaví do fronty, protože náš velký sponzor, sklad ovoce a zeleniny, nachystá balíčky, a ony si ty děti jdou nafasovat ty balíčky. A není čas na to, aby každé dítě něco přednášelo. Takže vlastně ty děti jsou ochuzeny o ten šok, že přijde ten Mikuláš do jejich domácího prostředí, kde mají zpytovat svědomí. Ztrácí to takovou tu komorní atmosféru. Oni si ti rodiče potom řeknou: „Tak tady už to proběhlo, Mikuláše jsme viděli, čerti tady taky byli, tak doma dáme ještě za okno balíček s čokoládama, protože tady dostaly jen ty banány, a to už jim nic neříká. A hotovo a nebudu domlouvat souseda, aby přišel.“ Takže když se dnes zeptáte, u koho byl doma Mikuláš tak, aby ho viděli a říkali mu básničku, nebo se nedej bože modlili, tak je to velmi malé procento.

Je to sice pěkné od toho města, že to pořádá, je to pěkná společná akce, sjede se celý okres, protože se rozdává něco zadarmo, ale je to trochu pro folklor kontraproduktivní. Všechny tyto akce jsou pod záštitou města, takže máme problém cokoliv dalšího přidávat.

S kým jiným, kromě města a rodiny spolupracujete? Muzea, Příkazy jako muzeum v přírodě atd.

Myslím, že by to šlo, my jsme se tam snažili dostat, ale nemohli jsme se tam dovolat. Oni tam totiž fungují nefungují. Nevím, jestli fungují pouze, když je akce nebo není akce. S muzeem by se dal určitě navázat kontakt. My tam jedeme více méně jen když dělají nějaké akce pro děti. Bývají tam ty workshopy, ale s tou folklorní tematikou jsem toho od muzea příliš nezažila. Tam je nějaká expozice stálá těch krojů, tak to se tam dá využít. Jinak jsem zatím nikdy neměla potřebu s nimi spolupracovat.

To máte na mysli Muzeum v Olomouci nebo přímo u vás?

To olomoucké. My máme takové jen pidi muzeum, kdy je ve vitrině ten hanácký svatební koláč, mužský kroj, ženský kroj a v nějakých dvou vitrinách součásti kroje. Ale to je opravdu jen kumbálek, který máte za 2 – 3 minuty prohlédnutý. S infocentrem také spolupracujeme, když si třeba děláme ty procházky v rámci tématu Můj region, jak chodíme po městě a plníme ty úkoly, tak třeba mám domluveno, že skončíme v tom infocentru, kde se ještě něco navíc dozvíme, nebo nám tam nachystají nějakou odměnu pro děti. Ale to je pořád jakoby to město. Ještě třeba na tom Sluňákově, což je středisko environmentální výchovy, tam také dělají pěkné programy. Byla jsem i na nějaké ochutnávce, kdy tam přerovské muzeum dělalo program, že tam měli oblékání do kroje, figurínu krávy na dojení, aby si děti vyzkoušely dojení. V přerovském muzeu jsme se byli podívat na tu školu, co tam mají v muzeu. Nebo podle nabídek, když se něco objeví, tak jsou tam prvky folkloru, ale že by to přímo bylo folklorní to ne. To přerovské muzeum, to bylo pěkné, jak tam měli různé výrazy, předměty, ty děti měly poznávat, k čemu to sloužilo apod. To jsem bohužel nevyužila, protože to jsme dostali nabídku loni na jaře a pak se to všechno zavřelo, tak jsme to nerealizovali.

Vnímáte spolupráce s institucemi, spolky či jinými osobami jako přínosnou při zařazování folklorních témat?

Já myslím, že je to určitě něco jiného, než když je tam pořád ta paní učitelka a říká pořád to samé. A oni navíc mají na to, že si ten program připraví, mají na to všechny pomůcky a vlastně to opakují a vychytají si chyby, které já bych udělala. A když to opakují, tak je to takové profesionální a je to pro děti velmi zábavné a užijou si to. Takže když se využije nějaký ten program, co je připravený. My ještě spolupracujeme s jednou paní, ona má agenturu Děti na větvi, zaměřenou na tu ekologickou výchovu, ale mívá tam i takové věci, které by se dali považovat za zdroj toho folkloru. Tak jezdí přímo do školy a má ten program nachystaný. A ty děti se na tom něco naučí a je to něco jiného než pořád jen ta škola.

Co vás vede k implementaci prvků, odkud to pramení.

To, že jsem již 40 let ve folkloru a mám s ním spojenou spoustu životních zážitků a je to takový můj styl života. Chtěla bych těm dětem ukázat, že nemusí být zaměřené jen na ten konzum pořád a na tu spotřebu a že je tady nějaký základ, který je tu více než sto let. A jsou to věci, které jsou ověřené tou historií jako „pravé“. Já jsem vlastně městský kronikář a jsem taková dost obrácená do minulosti a mám pocit, že se tyto věci musí dětem ukazovat, aby věděly, z čeho vyrostly a aby to v nich zůstávalo. Ta globalizace je dnes taková, že tyto věci jsou dnes hodně vzácné a je důležité, aby si děti uvědomovaly, kde jsou jejich kořeny, aby si to nesly s sebou, že mají nějaký region a mají k němu vztah a nějak se snažily si ten vztah vybudovat. Aby to pro ně nebylo jen „jo tady je nějaké

naše město, já si pustím tablet a podívám se na Youtube, co se děje v Americe“, ale aby měly vztah k té rodné hroudě. Čím jsem starší, tak tím víc si myslím, že je to důležité. Mám třeba i strach v tom našem souboru, že ta naše mladší složka už neumí tancovat tak hanácky, jak jsme to uměli my. Oni začínají zabíhat do jiných regionů, dělají třeba Záhoří, protože je to pro ně zajímavější, není to tak nudné, jako ta Haná. A já mám strach, že i tohle půjde někam do pryč. A tím, že jsem učitelka, tak mám pocit, že s tím můžu něco udělat. Nejen ovlivňovat ty děti, co chodí do souborečku, ale že s tím můžu natuknout i ty, které by se s tím jinak nesetkaly.

Příloha č. 6

Rozhovor s respondentkou Kateřinou

Mohla by ses mi prosím představit, říct něco o sobě, o své praxi, o studiu, něco o škole, kde učíš, jaký je to typ školy, zda se jedná o mladší, či starší děti apod.

Jmenuji se Kateřina Pavelková, ukončila jsem studium minulý rok na Univerzitě v Olomouci. A studovala jsem tam speciální pedagogiku a přírodovědu. První rok, ještě v rámci pátého ročníku, jsem začal pracovat jako asistentka pedagoga na základní škole na prvním stupni přímo v první třídě u holčičky, která měla poruchu ADHD. Tam jsem byla rok a jak jsem vystudovala a měla jsem hotovou školu, tak jsem šla přímo učit a našla jsem místo v obci poblíž mého bydliště. Je to škola jen pětiletá, jsou tam děti do páté třídy a já jsem dostala na starost pátou třídu, takže jsem třídní učitelka. Učím vlastně všechny předměty kromě angličtiny a vlastivědy. To se střídáme s kolegyní, kdy ona u mě učí angličtinu a vlastivědu a já u ní hudebku.

Tančím v souboru Sedmikvítek. Také jsem zkoušela jiné soubory, když jsem studovala v Olomouci, ale tam jsem dlouho nevydržela, protože mne to nenaplňovalo a chtěla jsem zůstat u toho svého Valaška. A pak v 14 nebo v 15 letech jsem se dostala k vedení dětského folklorního souboru a v 18 jsem přešla, protože se u nás dělaly nějaké sáčky machy ohledně vedení, tak v 18 jsem přešla na vedení velkého dospělého souboru, a to dělám doteď. Zpívám v pěveckém sboru, a to je vše.

Vnímáš zařazování folklorních témat nebo prvků lidové kultury jako přirozenou součást při plánování výuky a pokud ano, proč?

U mě to bude asi rychlejší ten rozhovor, protože učím teprve rok a z toho hned nějaký čas na distanční formě, tak to bude takové složitější, ale budu se snažit nějak odpovídat, co mi budou síly stačit.

Mně to přijde hodně, protože jsem za tu dobu, co jsem v souboru od svých mladých let, tak mi ten folklor přirostl k srdci a vlastně snažím se těm dětem, myslím, že každá učitelka to tak má, se snaží těm dětem předat něco ze sebe, aby je nějak směřovala. A v tom případě, když já mám v sobě ten folklor, tak ze srdce jej předávám i jim. Takže mi přijde, že to zařazování folklorních prvků je pro mě více než přirozené.

Myslím si, že musíme poznat svou vlast, naše zvyky, abychom se mohli přesunout někam dál. Mě takto vychovávali a byla jsem k tomu vedena, že dokud nepoznám svou rodnou zemi, tak bych měla zůstat doma poznávat svou rodnou zemi. Až pak si můžu začít vyskakovat a někde jinde se začít dívat. Takže já jsem takto byla naučená a tak to беру. Takže i pro děti je důležité poznat, odkud pochází, jaké to tu bylo, jak to tady bylo. Aby měly jednak všeobecný přehled, to je prospěšná věc, aby nebyly nasměrované jen jedním směrem. A to si myslím, že je ten základ. Aby věděly, odkud pochází, odkud jsou, proč třeba chodíme do muzea, proč chodíme do skanzenu. Takže asi tak.

Jsou folklorní témata součástí vašeho ŠVP?

Nejsou, to jsem nikde v rámci ŠVP nenašla, takže pokud si nějaké folklorní téma chci zařadit, tak si na to musím nahnat čas a musím si ho tam zařadit sama. Jelikož ale na tom prvním stupni si ta třídní učitelka může dovolit, když učí těch předmětů více v jedné třídě, tak si může dovolit tam nějaké klíčky udělat, že i když to v tom ŠVP není zařazeno, tak se to tam dá vměstnat. A to nejen do jednoho, ale do více různých.

Máte možnost se podílet jako učitele na úpravě ŠVP?

Ano máme, dokonce u nás ve škole dochází k celé obnově ŠVP. Protože když se ty ŠVP pořizovali, dělali se ty základní první, dělali se takové narychlo. Nikdo nevěděl jak s tím a co s tím. Tak podle toho se chvilku jelo, ale už nám to přestává vyhovovat. Právě třídní učitelé a ostatní učitelé mají možnost do toho zasahovat a měnit to.

Takže máte možnost nějak do toho zasáhnout i v tomto směru, ve smyslu lidové kultury a folklorních témat?

Abych řekla pravdu, nezkoušela jsem to, nevím vůbec reakci paní ředitelky, jak by se na to tvářila. Můžu to vyzkoušet. Ale možná tam ta možnost je, protože máme vedení, které je ochotné přistoupit na různé změny, co vyhovuje učitelům, snaží se jim vyjít vstříc. Ale jak říkám, nezkoušela jsem, tak nevím.

Co tebe vede k tomu, abys zařazovala folklorní témata. Odkud vychází ta motivace?

To je možná spojeno s tím, že já v tom žiju od malička. Pro mě je to přirozené, něco, v čem jsme pořád. Chodím každý týden a řeším to. A ještě tím, jak je člověk vedoucím souboru, tak to ještě mnohem více řeší a probírá, je v tom folkloru neustále posazen. Já si navíc ty vyučovací předměty chci dělat tak, aby i mě bavily. Aby to

nebylo jen cpaní předmětů do hlavy, musíš se to naučit a tohle je ten základ. A mám ráda, když to ty děti baví a i mě to baví.

Tahle témata je zajímaví, já mám ty páťáky. On je to první stupeň a mě se stává, že ty děti zajímá úplně všechno, jak je to něco jiného než dělení dvojčíslným dělitelem, tak je to bude zajímat. Ta lidová kultura má v tomhle výhodu, protože se ty informace nedají jen tak zjistit, není to tak snadno dohledatelné a není to všude v televizi a je ani nenapadne ty informace hledat. Je to pro ně zajímavé, protože ta paní učitelka ví něco více, jak oni a oni si to neumí najít. Proto si myslím, že je to baví, to je ta má motivace, aby je to bavilo. A i to, aby to bavilo mě. A jak jsem již říkala, je to pro mě přirozené.

Když bychom vzali kalendářní rok, řekla bys mi, jaká témata jsi už zařadila do výuky?

No vzhledem k tomu, že učím rok a jsme na distanče, tak toho není úplně moc, protože teď je to takové hodně osekáné, bere se jen to nejdůležitější. Na zbytek není čas. My tedy máme poskládaný ten rozvrh docela hezky a v tomhle si moc vyskakovat nemůžu. Ale co jsme zatím stihli, tak byly Vánoce. A měli jsme takový projekt na celý prosinec, kdy jsme objevovali tradice ve spojitosti s Vánoce a zabývali jsme se i tradicemi, o kterých se nemluví tak často. Děti měly různé hádanky a křížovky. A cílem bylo dětem přiblížit ty Vánoce nejen jako Ježíška a dárečky, ale obecně, jak to děti slavily dříve. Dělali jsme různé koledy. Nezpívali jsme jen Rolničky, rolničky, ale zpívali jsme i takové, které vůbec neznali a zpívali jsme valašské koledy. To jsou moc pěkné koledy, takové chytlavé melodie, tak to je bavilo. Takže zatím jsme zařadili jen Vánoce a ten prosinec jako jeden z těch důležitých svátků. Ale měla jsem v plánu zařadit i jiné svátky, akorát se na to zatím nedostalo. Tak uvidíme, jestli budeme přes Velikonoce doma nebo nebudeme.

Vynášení Mařeny, to je další taková věc, masopust mohl být, ale nebyl, protože jsme doma. Zatím tedy jen Vánoce.

Které prvky lidové kultury nejčastěji využíváš? Myslím tím lidovou píseň, lidový tanec, lidová slovesnost.

Nejčastěji tedy písně, protože vyučuji hudebku. Tak v té hudebce se tam snažím tu lidovou píseň vměstnat. Děti se trochu vzpouzejí, protože oni nemají rádi písničky obecně. Mám zatím takovou třídu, která nerada zpívá. Moje druhá třída, kterou učím, ta je zase opačná, to hodně ráda zpívá, takže tam je to snazší. Lidový tanec jsme zatím nezařadili, ale mám to v plánu. Uvidíme, jestli budeme ve škole. A co se týká hmotných... Nebo takto...Bavíme se v rámci čtení o různých řemeslech, které tady lidé na tom našem Valašsku provozovali, to je zajímavé, protože to je něco, co je naše. Takže tohle jsme zařadili a přemýšlím, jestli ještě něco jsme použili. Ale jak říkám, byli jsme jen chvilku ve škole a teď na to moc času není.

Ano, ještě jsme se bavili o pečení vdolků a frgálů a taky jsme probírali boží milosti a kobližky. Oni totiž hrozně rádi vaří, tak jsme se zaměřili tady na ty sladkosti. To je asi všechno.

Měli jste možnost se seznámit s lidovým oděvem, krojem?

Tady zatím ne, ale když jsem byla asistentka v té předchozí třídě, tak jsem kroj jeden den na sebe oblékla, když jsme měli takový projektový den, a přišla jsem se dětem ukázat jako Valaška. A to mělo obrovský úspěch. Když jsem dělala praxe během mé školy, při studiu, tak díky specce jsem byla každý rok na třítydenní praxi. A vždy když jsem řekla, že mám doma kroj, tak paní učitelky se zaradovaly a říkaly: „Přines ho, obleč ho, děti budou nadšené.“ Takže na každé praxi, kde jsem byla, tak mě paní učitelky žádaly, ať jej přinesu. A mělo to velký úspěch u těch dětí, ony se do toho chtěly oblékat, zkoušely ty materiály. A byly překvapené, že holky jsou jenom v sukních, že nenosí kalhoty. Líbilo se jim, že má holka sepnuté vlasy, že tam jsou různá pravidla. Takže ten kroj jsme využili. Ne tedy na této škole, ale v rámci mých předchozích zkušeností, které jsem měla.

Co lidová slovesnost? Pohádky, pověsti, říkanky, pranostiky, ...

Tak to je dobré, zrovna dneska jsem děckám vytáhla tuto knihu. Jmenuje se to O Jankovi a další valašské pohádky, a protože jsme probírali žánr „pohádka“, tak děti si hledaly různé pohádky a já jsem jim ukazovala, co mám doma. Tak jsme pročítali nějaké příběhy. A tohle jsem jim ukázala a četli jsme odtamtud pohádku. Ty pohádky jsou tam trochu jiné, než jak je O Šípkové Růžence, ale jsou tady od nás z Valaška, z okolí Radhoště např. O sirotkovi z Radhoště, Jak se pekly vdolky, O zbludilých ovečkách a další. A to jsme si dneska četli a děti prosily, jestli jim to nakopíruju. Protože je to zase něco jiného, oni se můžou jít podívat na ten Radhošť a říct si, že tady byla ta pohádka, a tady žil ten bača a měl ty ovečky. Takže používáme, většinou ve čtení. Používám i ta říkadla, ty pohádky.

Máte i pověsti, se kterými by se dalo pracovat?

Ano, tak asi ta O sirotkovi z Radhoště, to je právě i ta pohádka tady, ale je to spíš taková pověst. Potom pověst přímo o Sedmikvítku, vlastně i náš soubor a jeho název pochází z pověsti. Potom různé pověsti Jánošíkovi. Ale to s dětmi moc neprobíráme.

Které předměty vnímáš jako ideální pro zařazování prvků lidové kultury?

Nejdeálnější bude asi ta hudební výchova, tam může být ta lidová píseň i ten lidový tanec, tam je to úplně ideální. Pak, jak jsem říkala, je to čeština, čtení a literatura a přemýšlím, jestli ještě někde. Já vlastivědu bohužel neučím, ale tam si myslím, že by se dalo. Tam však zkušenosti nemám. Možná třeba i v tělocviku, tam by se dal nějaký lidový tanec zařadit, nějaký ten lidový skok. Možná ještě výtvarka a pracovky. A další předměty už ne.

Jakou organizační formu využíváš při zařazování folklorních témat nebo prvků lidové kultury?

Tak my jsme měli ty Vánoce, tak já to nějak shrnu.

Děti dostaly nějaké pracovní listy na každý den. Ony to dostaly dohromady na začátku, jako takovou brožurku. Podle toho, jaký byl den, tak jsme si nalistovali tu kapitolu. Já jsem jim buď pustila to mluvené slovo nebo jsme jim sama přečetla nějaký příběh. Buď z knihy nebo z novin, nebo jsem si sama napsala, co o tom vím. Tak jsem jim to přečetla, pak jsme si o tom povídali. Vznikla z toho taková diskuse. Oni jsou navíc takoví zvědaví, takže se začali doptávat a začali jsme to téma více řešit. Potom jsme si pustili nějakou ukázkou, ne vždycky, záleželo podle dne, pouštěli jsme si video, pohádku i večerníčky bývají lidové, takže jsme tam zařadili i jeden večerníček. Pak jsme se podívali do těch pracovních listů, tam měly nějakou tajenku nebo šifrovačku, kterou vyluštily, a nakonec jsme si shrnuli, co ten svátek znamená, jaké jsou tam důležité věci, které bychom si měli zapamatovat.

Bylo to v rámci vyučovacích hodin nebo to byl nějaký dlouhodobější projekt?

No já jsem na to nic nepsala, žádný oficiální projekt, bylo to v rámci našich hodin čtení, protože mi máme takovou tenkou čítanku a dá se do čtení mnoho věcí zařadit. Já jsem to do toho čtení zařadila, dětem jsem to nazvala jako projekt, ale oficiálně to projekt nebyl. Měli jsme to každý týden, tak 2 nebo 3 hodiny jsme tomu každý den věnovali. Měli jsme na to čtení, pak jsme to dělali v hudebce a třeba ještě kousek češtiny jsem na to ukousla. Musela jsem si na to ten čas ale udělat. Musela jsem si nashromáždit čas v těch předmětech, abych tohle mohla uskutečnit. A to jsme byli ve škole, nebylo to v rámci online výuky. My jsme do listopadu byli na online výuce, pak jsme šli v prosinci do školy a po Vánocích zase na online výuku. Takže jsme se viděli i tváří v tvář.

Máš nějaké zdroje, ze kterých čerpáš, když připravuješ výuku na folklorní téma?

Tady asi nebudu úplně sdílná, protože všechny informace, které mám, tak mám od své vedoucí ze souboru, paní Mgr. Jany Šamánkové, která také byla učitelka. Ona letos oslavila už 75. narozeniny, takže je takový pamětník. Většinou chodím pro rady k ní. Ona už od malička nám v souboru říkala různé pohádky, říkala různé pranostiky, zvyky, takže já jsem tím byla krmena od malička. Takže to bylo takové předávání, jak bych řekla valašsky, z pusy do pusy. Nemám přímo zdroj písemný, který bych mohla doložit. Mám to všechno tak, jak když se lidová písnička předávala z generace na generaci, tak tohle je můj zdroj, ta paní Šamánková. Třeba tady ty pohádky, které držím v ruce, ty by se také daly použít, to je také možný zdroj. Kdybych začala hledat, tak jich najdu spoustu, ale já se vždycky obrátím na tu paní Šamánkovou.

Podílí se i vaše město na vydávání publikací s folklorní tematikou nebo jinak podporuje vznik nových knih na tato témata?

Ano, já si myslím, že vydává, tedy spíše podporuje tady tyto aktivity. I když my máme ve městě ještě jednoho významného pamětníka, pana Holase, a ten je muzikant, který vydával, nebo nevím, jestli ještě vydává, tak vydával velké množství sbírek písní a město mu v tom pomáhalo. Město se o to zajímá, snaží se podporovat tyto folklorní aktivity a když si tak vzpomínám, tak si myslím, že i paní Šamánkové pomáhali s nějakou sbírkou písní a chystá se vydat knížku o valašské, frenštátském trojanovickém kroji, takže to si myslím, že je teď v plánu a město jí pomáhá v té realizaci?

Čerpáš i na internetu?

Tam je to takové ošemetné, člověk nikdy neví, jestli je to pravdivé nebo ne a jestli je to skutečné. Na internet může napsat každý všechno a není tam žádná kontrola. Takže když jde člověk na internet musí být opravdu hodně opatrný, aby nenašel nějakou hloupost. Třeba dnes jsme se s dětmi, když jsme probírali Valašsko, k tématu, které je velmi ošemetné mezi pamětníky, mezi odborníky i mezi veřejností, kde je hranice Valašska. Ona je neznámá, nikdo o ní nic neví, ale všichni si jsou jistí, že ví, kde leží. A jeden žák mi říkal, že našel na internetu, že ta hranice je tam a tam. No jenomže na internet si může každý napsat cokoliv, ale kde je ta pravda. Takže ano,

čerpám z internetu, ale беру to pouze jako doplnění. Dívám se, čím bych to doplnila, nikdy to neberu jako hlavní zdroj.

Pokud znáš nějaké tištěné materiály, které jsi používala nebo bys chtěla používat, jsou vydané v posledních 10 letech? Vnímáš, že by v posledních deseti letech vycházel dostatek publikací na toto téma?

Jak jsem říkala, já žiji v blízkosti té paní Šamánkové, takže vím o věcech, které byly vydány, ale spíše tyto tištěné zdroje jsou z těch dob vzdálenějších. Takže si myslím, že ta tvorba není tak častá a nevychází tak pravidelně. Ale to si jen myslím. Ale všechny věci, které jsme viděla, tak byly z let devatenáct set něco, z let dva tisíce toho moc nebylo.

Znáš projekt Tady jsme doma, který vznikl pod záštitou NÚLK?

Tady jsme doma, abych řekla pravdu, tak moc nevím, že bych o tom slyšela. Netuším. Teď jak jsi mi připomněla ten festival, tak vím, že jsme na tom někdy byli, ale tu knihu neznám. Ale určitě se podívám, děkuji za inspiraci.

Spolupracuješ s rodinami žáků? Jak probíhá spolupráce s rodiči při přípravě nebo realizaci činností s folklorní tematikou?

Veškeré mé zkušenosti se spoluprací s rodiči byly vždycky kladné. Kdykoliv jsem se obrátila na rodiče nebo jim sdělovala, že chci tohle dělat, toto realizovat, tak vždycky byli otevření a přístupní tomu. Nedělalo jim to žádné problémy. Byli tomu i naklonění, že tyto aktivity děláme. Takže já mám jen kladné odezvy. A potom i to hodnocení zpětně, když se něco událo a děti vykládaly doma, co jsme dělaly, tak pak chodí i e-maily od rodičů, že je fajn, že se učí i tady tyto jiné informace a že je dostávají.

Jak konkrétně se vypadá ta spolupráce?

Většinou je to ve formě hledání těch zdrojů že oni sami zapátrají v knihovnách, nebo knihovnách těch dědečků a babiček. A oni samo jsou během toho schopni to téma těm dětem přiblížit, takže ony už přijdou s nějakou malou informací, kterou ví. Nebo se mi stalo, že přišla maminka a půjčila mi ty knihy. Tady máte, to jsme našli u dědy, podívejte se na to, jestli se vám to bude hodit. Takže oni hledají v těch šuplíkách a je to tam zapomenuté i několik desítek let, protože na to neměli čas, neměli k tomu vztah a teď to objevili. Ale většinou se to týká jen těch tištěných zdrojů, nebo ty babičky vyprávějí svým vnoučatům ty příběhy.

Dělá se u vás ve škole nějaká akce s folklorní tematikou, která je určena i pro rodiče, ale i pro prarodiče?

Na té naší škole nevím, ale loni na škole, kde jsem dělala asistentku, tak tam jsme měli vlastně velikonoční tvoření. Měli jsme v rámci družin a prvního stupně jeden den, kdy se dělaly různé výrobky. Děti mohly tvořit tatary, věnce, vajíčka, nebo jsme si povídali, jak ty Velikonoce probíhají. Bylo to úplně super, protože děti se neučily. Ale hodně je to bavilo. Oni třeba o malování vajíček všude slyší, ale ty techniky moc neznají, takže jsme dělali ty různé techniky. A kluci se učili plést tatary. Tak to byly Velikonoce.

Ještě jsme měli jedno, ještě jsme dělali adventní věnce. Ale to sem moc nepatří. To bylo v rámci dne otevřených dveří. My jsme měli oddělení, kde se tvořily adventní věnce. Tam byl všechn materiál nachystaný, rodiny si donesly jen svíčky. A oni si tam děti a rodiče mohli vyrobit ten adventní věnec. My jsme jim ukázali techniku, dali jsme jim materiál a oni si sami tvořili.

Na té naší škole, kde učím teď, tak tam teď z důvodu covidu byly všechny ty tradice zrušeny a já nejsem schopna posoudit, jestli byly jen zrušeny, nebo jestli tam vůbec nejsou.

Dělali jste nějaký průzkum zaměřený na předešlé generace, kdy by děti vedly rozhovor s rodiči, prarodiči, co dělali, jak si hráli a tak?

Tak tohle vyloženě neděláme, i když v rámci různých témat to tam je. Já jsem jim říkala, ať se zeptají nebo ať pohledají. Takže jestli se tohle dá považovat za ten průzkum, tak ano. Není to nic pravidelného, nárazově něco takového dělám. A třeba ještě ve vlastivědě si paní kolegyně dělala průzkum, aby děti šly za babičkami a zjišťovaly, jak babička prožívala druhou světovou válku. Tak já se jich třeba ptám na to, jak doma slaví nebo slavili Vánoce. Jestli seděli u štedrovecerního stolu, jestli a jak zdobili stromeček, jaké dostali dárečky, jestli to byla stavebnice nebo lego nebo nějaký dřevěný koník. Takže jsme ty průzkumy vlastně dělali.

Je potřeba žáky k folklorním tématům motivovat?

Motivace tam potřebná je, ale vždycky jen tak ze startu. Důležité je je namotivovat ze stratu a oni potom už po čase, třeba v průběhu hodiny, se do toho začínají dostávat a začínou se sami vyptávat a sami požadovat další

hodiny a další možnosti. Není to samozřejmě u každého tématu. V rámci hudebky u těch lidových kroků a lidových tanců, nezažila jsem to jako učitelka, ale jako asistentka, a tam to děti moc nenadchlo. A tam ta motivace byla velmi důležitá, tam jsme museli zapracovat. Ale já mám tu zkušenost, že ty děti se do toho vždycky dostaly.

Je tedy potřeba navodit nějak tu atmosféru, že teď nebudeme probírat ty souhlásky, ale budeme dělat něco jiného. Oni byli rádi, že nemusí probírat souhlásky, protože je to třeba nebaví a potom najednou přišli na to, že je to téma zajímavé. Jsou to páťáci a je zajímavé velké množství témat.

Jakým konkrétním způsobem motivuješ žáky, když se učíte nějakou píseň nebo děláte nějakou tradiční techniku?

Tak třeba u té lidové písničky jsme to dělali tak, že jsem donesla obrázky nástrojů, jak vypadá cimbálová muzika. A každý měl přijít na to, jak... Vždycky začínáme nějakým příběhem, aby to nebylo, že přijdu a hned začínáme téma. Oni se tím příběhem tak naladí a začnou poznávat, co budeme probírat. Až ten příběh skončí, jak jej dočteme, tak jdeme teprve na nějakou praktickou věc. Oni přemýšlí, hledají nějaké souvislosti, luští text písničky, snaží se vydedukovat, o čem tam písnička bude. A pak už jdeme na tu písničku samotnou, zazpíváme si melodii a už potom zpíváme. Ten příběh je fajn, takový hodně motivující.

S jakými postoji od žáků nebo s jakou zpětnou vazbou se setkáváš, když zařadíš folklorní téma?

Kdybych to rozdělila na dvě poloviny, tak ten začátek je takový znuděný. Je to takové „a proč zase paní učitelko“. Ale když se do toho dostaneme, třeba po tom příběhu nebo aktivitě, tak najednou jde vidět, že je to baví a že je to zajímavé. A ta poslední část hodiny, tam už je ten postoj takový kladný. Já to na nich poznám, že se ptají a že nesedí a nekoukají a jdou různými otázkami i do jiných směrů, což mi nevadí, když se začnou ptát na jiné zvyky. Jdeme tam, kde je to táhne, co je zajímavé a já poznám, že to je ta chvíle, kdy je to baví a kdy ty moje řeči, ty mé informace jsou pro ně přínosné.

Spatřuješ u vás ve městě i jiné motivy, které by žáky mohly vést k vytvoření vztahu k folkloru?

Máme tady valašský soubor Sedmikvítek, který pracuje s dětmi už od 4 let, pak máme dvě muziky, které se zabývají lidovou písní. A město pořádá takové ty základní tradice. Takže když půjdu od začátku roku, tak máme masopustní průvod, kdy procházíme městem, to může být inspirativní. Dále vynášíme Mařenu, a to je i přímo akce škol, kdy všechny školy jdou, vyrobí si svou mařenu a sejdou se u potoka a házíme tam ty svoje Mařeny. Potom máme stavění a kácení máje, hledání svatojánského pokladu na konci června. Přes prázdniny toho moc není, protože to jsme všichni na festivalech. Dále je to Martinská beseda, ale to je spíše pro dospělé, ale potom je Mikulášské posezení, to je pro děti. Přijde Mikuláš a čerti a rozsvěcí se stromeček. Před Vánocemi je ještě zpívání koledí u stromečku, teď nevím, které datum. A tam zpívají i školy, střídají se tam sbory a vystupují tam Valaši.

S kým dalším spolupracujete mimo rodinu? Některé instituce, organizace, osoby...

Já přemýšlím a marně tápu ve své paměti, zatím mě žádná spolupráce nijak netrkla. Já jsem se snažila jednu dobu, když jsem byla na praxích nebo ještě na střední škole, tak jsme se domluvili s kamarády, aby přišli do školy v krojích a ukazovali tam lidové tance mým vrstevníkům. To byla spolupráce s tím naším souborem. Ale to teď už není, já mám ty děti mladší a tam nevím, jestli by to bylo přínosné.

A skanzen máte nějak v dosahu?

Ten je přes kopec, ale nepamatuji si, že bych z jejich strany nějakou spolupráci postřehla. Máme tady muzeum ve městě, a to umožňuje programy pro děti. Ale to je spíše cesta do historie. I když, když nad tím tak přemýšlím, tak jsou tam staré tkalcovské stavy, což patří do řemesel, takže je tam možnost, kdy děti mohou mít návštěvní den kdy si s průvodcem mohou do městského muzea projít. Je tam i lidový kroj, ale to je rožnovský. A jsou tam historické fotografie města a tak.

Vnímáte spolupráci s muzei a institucemi jako přínos?

No ano, určitě. Když jdeme do toho muzea, tak tam vidíme ten kroj na vlastní oči, ten tkalcovský stav na vlastní oči, takže to je určitě mnohem lepší, než když něco pouštíme na interaktivní tabuli nebo na obrázku. Tady si to můžou osahat, vlastně nemůžou si to osahat, ale jsou k tomu blíž. Takže tam ten přínos vidím. A využívají to učitelé, většinou moji kolegové. Nejvíce v té vlastivědě a zabývají se tou historií.

Příloha č. 7

Rozhovor s respondentkou Lucií

Mohla bych Vás na začátek poprosit o představení sebe, své školy a délky své praxe?

Mě Mira oslovil, protože já jsem končila pedagogickou fakultu v roce 1986 v Nitře a protože jsem od malička, od 10 let, tancovala. Dříve za totality byly povinné nějaké ty kroužky. A když mi soudružka ředitelka ukázala nějaké ty turistické, matematické, chemické kroužky, tak jsem zareagovala, jestli tam není i něco normálního. A ona se mě ptala, co je to „normální“. A na to jsem jí odpověděla, že když už roky tancuji, tak něco takového. A jestli registrujete soubor Borinka z Nitry, tak to je to moje dítě, které jsme založila a které vzniklo při škole. Spadalo to pod Pionýrský dům, teď už pod Domino a stále to funguje. Já jsem potom odešla do Skalice, vdala jsem se. A ve Skalici jsem se dostala ke Skaličánu. Já jsem původně neměla v plánu pracovat s dětmi, ale vedoucí tamního souboru chtěl, abych to přebrala na půl roku. A toho půl roku trvalo 25 let. Ale odešla jsem odtamtud, kvůli práci, protože nám zrušili první stupeň a já už od roku 2009 neučím, protože nám naši školu zrušili z důvodu malého počtu dětí a vlastně jsem si musela najít jinou práci, protože nebylo učitelské místo.

Ale pracovala jsem na prvním stupni a vedla jsem si děti od první do čtvrté třídy, vedla jsem v Nitře ten soubor, potom Skaličánek a když jsem byla tři roky v Radošovic, tak tam jsem také udělala soubor, ale ten už také neexistuje. Převzala to po mě nějaká paní učitelka, která k tomu neměla vztah, neměla k tomu vloh, a tak to zaniklo. A on se mě zeptal, jestli bych poskytla tady tyto materiály, jak jsem je využívala ve škole. Já pokračuji v práci ve velkém dospěláckém souboru, takže pořád uplatňuji ty prvky, protože i dospělí potřebují ty základy, jako je držení těla, základy kroků, takže v tom dále pokračuji.

Vnímáte zařazování folklorních témat do výuky jako přirozenou součást svého plánování, viděla jste v tom smysl?

Ano, určitě ano. Já jsem to využívala i proto, že jsem učila hodně hudební výchovu. Využívala jsem to velmi, protože Skalica je typický region. Učila jsem všechny a snažila jsem se vždycky i tu oblast dělat i v jiných předmětech. Takže když jsme se učili ve vlastivědě o nějaké oblasti Slovenska, tak jsme si k tomu přidali i nějakou písničku. Už co se týkalo tancování, tak to bylo takové ošemetné, protože ne všechny děti byly pohybově nadané. Ale dělala jsem to s nimi takovým způsobem, že když jsem měla ve třídě takové „šikovnáčka“, která to uměla, tak ta tancovala a ostatní jim zpívali. Měla jsem jednu takovou třídu, kde jich bylo 24, a tam byli všichni úžasní. Oni potom skončili všichni i v souboru. Snažila jsem se to i ve vlastivědě zařazovat, a to nejen to regionální, ale i z jiných oblastí. Vždy jsme přešli na hudebku a vždy když ta píseň nebyla umělá, byla lidová, tak jsme si i vždy dělali takové vazby mezi předměty. I v tělocviku jsme to využívali, protože já jsem měla ráda tu rytmickou gymnastiku, takže i tam jsem hodně věcí využívala. Takové propojované jsem to měla.

Proč si myslíte, že je důležité dětem předávat lidovou kulturu?

Protože je to něco, co nám tady nechali ti staří rodiče, tak aby nám to nezahynulo. Já to tak vnímám za celé ty roky, že vždycky když jsme s dětmi něco nacvičili, že ti lidé to oceňují, že jsme ty staré materiály posbírali, že jsme to upravili na to jeviště. Nesmí to zahynout. Když si to tak vezmeme, tak ty slovanské národy mají tady to kulturní bohatství velké. Byla by to škoda, nemá to nikdo tak velké jako my. Já jsem projedla svět, dva roky zpátky jsme byli třeba i v Mexiku a ano, oni tam mají to své, ale není to ono, oni to mají všechno takové stejné. Ale u nás je, a i když jsem děti ve Skalici učila, spoustu různého. Už když přejdeme za kopec do Mokrého Hája, už je to tam jiné. Když přejdeme do Radošovic, 10 km, tak je to tam také jiné. Každá ta dědina má něco svého. Každá má své zvyky a ty zvyky, je třeba zachovat, aby to věděla ještě po mně ta pra pra pra vnoučata. Tak jak to dali nám ti naši rodiče a předci, tak se to předává z generace na generaci a nemůže se na to zapomínat. Protože jsou to fakt skvosty.

Měly jste folklorní témata nebo prvky lidové kultury zařazené ve vašem ŠVP? Měla jste možnost to tam nějakým způsobem dostat?

Myslím si, že ani ne. Já jsem si to tam zařazovala, jak jsem potřebovala. Ale třeba vlastivěda ve třetím ročníku byla přímo o městě, o městě, kde děti žijí. Takže tam bylo všechno, i kulturní památky. A udělali jsme to i tak, že jsem se s rodiči od dětí z mého Skaličánu dohodla, že v rámci té hodiny vlastivědy se to bude moc hodit, tak jsem je pozvala na to vystoupení, aby se přišli podívat. A mnohokrát se mi stalo, že se mi podařilo dostat děti i do souboru. Ty děti k tomu měly předpoklady. Nemusely jen tancovat, ale i zpěváčky jsme hledali. Má to velký význam.

Jaká folklorní témata zařazujete v průběhu roku a jak jste s nimi konkrétně pracovala?

Určitě jsme dělali Vánoční zvyky, s těmi jsme hodně pracovali. I s koledami. Já jsem zařazovala v těch prvoukách a vlastivědách třeba ty zvyky na Ondřeje, kdy bylo typické lití olova a čarování, potom jsme se věnovali po Vánocích i Třem králům, co to znamenalo, Velkú noc, „šlaháčku“, Květnú nedělu a vynášení Moreny. A na začátku roku to bylo i tak, že jsme se vraceli k té sklizni, že byly žně, jak pracovaly mlýny, jak lidé zpracovávali tyto materiály. Věnovali jsme se letnímu i zimnímu slunovratu. Při letním slunovratu na konci školního roku se na sv. Jána přeskakovaly svatojánské ohně. Hodně jsem tam tyto zvyky zařazovala. A když se mě děti ptaly, co je to ten fašank, co je to pochovávaní basy a proč se to dělalo. Můj muž dělá v muzeu a na Ústavu hudobnej vedy se nám podařilo sehnat taková krátká videa. Tak jsem jim pouštěla to staré, jak se pochovávala basa. My jsme měli i ve Skaličánku celé pásmo o tom, jak se pochovávala basa a tak. Na vystoupení děti chodily.

Moje dívky si vždycky na Lucii psaly lístečky se jmény. To byla klasika. Napište si na lístečky jména, do koho jste zamilované. A ten, který vám zůstane na Vánoce, tak ten bude váš manžel. Děcka to pěkně vnímaly.

Jak to přesně vypadala ta témata?

Hodně jsme si povídali, nebo na výtvarné výchově jsme třeba dělali kraslice. Nebo jsme donesli zlatý děšť a „babuliatka“ (kočičky) a zdobili jsme si třídu. Vyráběli si také domů, kluci vyráběli korbáče, děvčata malovala vajíčka. V jednom roce jsme také lili olovo, ale to jsem udělala jen jednou, protože to bylo takové nebezpečné, to tavení toho kovu na lžičce. Oni si to lidé odlévali a potom z toho věštili, co je v následujících letech čeká.

Různé říkanky a vinše jsme je učila. I třeba rodičům, aby jim něco pověděli na Štědrý den. Já hodně používám knihu Rok vo zvykoch nášho lidu od Emilii Horváthové. Tam je to všechno i po té křesťanské stránce a je tam popsáné, co všechno se dělalo. Nevím, jestli se dá ještě sehnat. To už půjde snad jen v antikvariátu.

Věnovali jste se s dětmi tématu dušiček, nebo jste nezmiňovala Mikuláše?

Vzpomenuli jsme si, ale nijak víc ne. V pracovních činnostech jsme vyráběli věneček a šišky a nějakou ozdůbku. Nijak více jsme si nevysvětlovali. Dopodrobna ne, jen ty věnce.

A Mikuláš k vám chodil?

Ano, ve škole ano. A oni i věděli tu básničku: „Mikulášku, dobrý strýčku, modlím sa ti modlitbičku.“ Museli si to pěkně vyprosit a slíbit, že budou poslouchat. To se vždycky kolegové převlékli a přicházeli, hlavně na ten první stupeň. Ve Skaličánku jsme měli od Mikuláše do Vánoc, nějaký taneček a takové vánoční pásmo.

Tam toho (ve škole) bylo více, byl tam Mikuláš, byla tam Lucie a bylo to i takové, že i když se na Vánoce tancovat nesmělo, tak my jsme to trochu roztancovali. Dělali jsme i Štěpánskou zábavu, kterou jsme to ukončili. Vždycky nám zkritizovali, ale děcka to měly rády. Ta Lucie je strašila, vyprávěly se různé příběhy. Bylo spousta písniček a všechny děti to i věděly.

A které prvky lidové kultury nejčastěji využíváte? Lidovou píseň, tanec, nebo nějaké konkrétní žánry lidové slovesnosti nebo i něco z hmotné kultury...

Nejčastěji to byly písně a veršované a různé verše. To bylo nejčastější.

To byla stručná odpověď, nic dalšího jste nevyužívali? Zmínka o lidovém oděvu, řemesla a tak?

Učili jsme se o krojích, že kroj byl pracovní, byl sváteční a nebylo to tak, že by se děti oblékaly, ale já jsme vždycky donesla ze Skaličánku, abychom si porovnali, proč nosili takový kroj a proč takový. Ona občas přišla i otázka, proč jedna stařenka chodí doma v sukních a jiná normálně v kalhotách, nosí rifle a tričko. A tak jsme se bavili, že se to na některých dědinách tak ještě užívá. A že podle toho ty stařenky ještě poznáme. Takže jsme si rozlišili ty kroje. Na to jsou různé knihy i obrázky, spousta toho je. Co se týkalo vlastivědy, tam jsem to hodně používala. Když jsme probrali nějakou oblast, tak jsme si ukázali i ty kroje. Bylo to takovou obrázkovou formou.

Dělala jsme s dětmi ještě to, že jsme měli ve třídě takovou skříňku a ony si nosily encyklopedie. Mohly různé, co koho zajímalo. A pokud jsme se bavili o těch oblastech, tak si musely ony samy najít informace. Třeba jsme měli oblast Košice a ony musely samy vyhledat. Jestli najdou nějaké oblečení a porovnávali jsme módu. A pak když začal ten průmysl, tak jsme si říkali, že se lidé začali i jinak oblékat. Záleželo i na tom, porovnávali jsme skalický a mokrohájský kroj, to je sousední dědina. Skalice byla od 13. století královské město a oni se lidé začali jinak oblékat.

Z řemesel nebo z tradičních technik, využívali jste něco?

Tradiční techniky jsou dost těžké na první stupeň, ale dělali jsme malování vajíček voskem. Opravdu nevím. Dělali jsme možná jen papírové košíčky, nastříhali jsme papír a dělali jsme takovou přípravnou techniku tkaní. V podstatě jsem to dělala, ale ani to nevím. Nejčastější byly ty kraslice.

Někteří zmiňují výšivky či jiné podobné techniky...

Tak to ano, to jsme se učili křížkovou výšivku, normálně jsme vyšivali. Už je to dlouho, co jsme ze školy pryč. A dělali jsme i zašívání a štipování ponožek na hříbku. I to jsme učila děti. Ale dneska už se hodí ponožky do koše a koupí se druhé. Pak jsme dělali pomocí uzlíků náramky přátelství, to je vlastně drhání. Museli si napíchat špendlíky, natahat si nitky a udělat si takovou osnovu. A měli vzor udělaný a podle toho pracovali.

Nějaké tradiční pokrmy nebo pečení? Obřadní pečivo nebo ozdobné figurální pečivo jste dělali?

My jsme pravidelně dělali na Mikuláše mléčný den a jak odchodil Mikuláš, tak byla dohoda, že každé dítě přinese nějaký zákusek nebo koláček, ve kterém je mléko, smetana nebo sýr. Každá třída měla svůj vlastní bufet a prodávali. A děti si mohly tenkrát za 10 haléřů, když se přešlo na eura, tak za 10 centů, koupit nějaký ten koláček, aby ochutnaly. Peníze, co se vybraly, vysbíralo se tak 250 eur, tak se použily pro potřeby školy. Třeba jsme si koupili meotar do třídy. Nebo jsme dělali jablečný den. Ale nebylo to v rámci nějakého svátku. Ty recepty jsem si sepsala, protože v té době začínaly počítače, tak jsem si je sbírala a mám to doma. Kromě mléčného, jablíčkového, ale i oříškový den. A to bylo v rámci celého prvního stupně.

Způsobu života, uspořádání domácnosti nebo porovnávání domů dříve a dnes jste se také věnovali?

Ano, to bylo v té vlastivědě. Máme poblíž skanzen Čičmany a Vlkolínek, tak jsme si vysvětlovali ty malované a zdobené domy. Vysvětlovali jsme si, proč ty domy vypadaly takto, proč se takto stavěly. Také jsme si vysvětlovali, že děti spávaly na peci, protože tam bylo teploučko a topilo se. My máme také skanzen Strážnici za rohem, tak tam jsme chodili s dětmi, než se rozdělila republika a měli jsme tam různé exkurze. Máme hodně věcí v našem muzeu ve Skalici, protože to tady máme perfektně spravené, od starověku přes další historická období až po ty staré domy a chalupy. Takže se to zařazovalo při výuce o těch konkrétních obcích. My jsme se s dětmi i bavili, jaké ty oblasti měly charakteristiky, že Kysuce byly chudé, kde se tkalo plátno, jak se zpracovávalo konopí a len. Využívali jsme různé filmy krátké a náradí jsem si z muzea vypůjčila, aby věděli, jak se to dělalo. A děti i zkoušely si pročesat ten len, ten tkalcovský stav. Měla jsem jednu žačku, která měla malinký tkalcovský stav, tak jsme se i na jejím příkladu učili, jak se to plátno vyrábělo.

Úplně jsme vynechali lidovou slovesnost, ale úplně se mi nezdá, že byste je nepoužívala...Vzpomenete si na nějaké?

Ano určitě, v čítankách je toho hodně. Děti na prvním stupni sice neumí číst pořádně. A dělali jsme i to, že si děti v rámci vlastivědy ve 4. ročníku sehnaly doma od rodičů i nějaké pověsti a o hradech a zámcích, to jsme si četli. Četli jsme si i knihy o Skalici. On se u nás v muzeu vydává časopis Zahorie, tak tam je leccos o historii, o písních o řemeslech, takže to jsme četli. Když jsme se učili i nějaké písničky, tak jsem bazírovala na tom, aby děti i skalické písně ovládaly. Děti se snažily mluvit ve škole slovensky, ale jsme Skaličani, takže jim to nešlo. A vždycky, když jsme někde na Slovensku došli, tak nám říkali, že „jsou tady ti Češi“, protože ta skaličtina je podobná té češtině a moravštině. Zníme podobně jako Strážničani. Učila jsem je mnoho skalických písniček a hodně jich uměly.

Dostávaly i za úlohu, aby šly ke stařence a popovídaly si o tom, jak to bylo, jak to vypadalo ve Skalici dříve. A ony se dozvěděly třeba, že šibenice je tady jen pro skalické a jejich děti. A já jsem chtěla, ať zjistí i tu pověst, proč to tak je. A to byste věděla i vy, že ve skalickém vinohradu našli jednoho chudobného mládence, který sice neukradl nic, jen jednu bobulku hroznů si utrhl, protože byl hladový a usnul tam. A protože ho tam našli a sebral tu bobuli nějakému boháči, tak ho chtěli oběsit. Ale tím, že byl z Holíče, tak skalický radní usoudil, že to neexistuje, že si ho musí oběsit radní v Holíči, protože skalická šibenice je jen pro ně a jejich děti. Takže děti hodně zjišťovali od stařenek a prarodičů.

Nebo jsem jim i zadala nějaké výrazy ve skaličtině, jestli tomu rozumí. A vyzvala jsem je, že se můžou doptat více doma a ať to, co se dozvěděly přinesou a můžeme si udělat i takovou skalickou písanku. Abychom věděli, co všechno se ve Skalici používalo, jak se to používalo. I básničky a texty jsme se učili, i nějaké říkanky ve skaličtině jsme se učili. Ne ve slovenštině.

Které předměty vnímáte jako vhodné pro zařazování témat folkloru nebo prvků lidové kultury?

Určitě je to ta vlastivěda, každopádně by si měly děti své vlasti vážit. Vědět, jakou máme historii a kulturní dědictví. Dále hudební výchova a na prvním stupni i ten tělocvik. Na druhém stupni už se v tělocviku ta rytmická gymnastika moc nedělá, ale i podle učebních osnov bylo normální, že třeba i píseň a taneček Skalické čerešničky, byla zařazená v tělocviku. Úplně nejideálnější je však zeměpis v 6. ročníku, kde se bere zeměpis Slovenska.

Jakou organizační formu jste třeba využívala. Jednalo se o nějaký projekt, jestli to bylo jen zařazení ve vyučovacích hodinách...

Většinou záleželo na tom, co to bylo. Byly to exkurze nebo když jsme na konci roku dělali školu v přírodě, tak jsem se snažila jet co nejdále od Skalice. Pamatuji si na jednu školu v přírodě, kdy jely i moje kolegyně. Já jsem jela se čtvrtáky, ony se třetíáky, tak mi jsme po cestě vnímali, kudy jedeme. A komentovali jsme to, že jedeme Středním Považiem a pojmenovávali jsme, jaké pohoří je nalevo, jaké napravo, jaké jsou tam zámky, hrady a co si pamatuji. Takže exkurze určitě. Do muzea jsme chodili na programy, do Strážnice. Co se týká kulturních památek, tak to byly všechny památky ve Skalici v rámci třetíácké vlastivědy. A hodně jsem začínala využívat ty počítače, pouštěla jsem jim nějaká ta videa z notebooku a pomocí projektoru.

Dělali jsme hodně skupinovou práci, kdy jsme hledali informace. Všechno, co se mi naskytlo, to jsem se snažila využít co nejvíce. K tomu jsme dělali diskusi, proč to tak bylo, jak to mohlo být jinak, jak je to dnes.

Nebo jsem jim dala úkol, aby se ptaly rodičů a stařenky na nějaké písničky. Ať se nějakou naučí a ať nás ji také naučí. Nebo nějaké zvyky. Ona stařenka byla ze Skalice, ale její muž byl Radošoviec, takže mohly nosit i to, abychom poznali i něco jiného.

Za té totality jsme moc možností neměli, byly jen meotary a obrázky, ale jak začala éra těch notebooků, tak už to bylo úplně jiné. Jakmile se zařídila ta počítačová učebna, tak jsme šli s dětmi na počítače a na Youtube jsme si našli Východňu. Já jsem si nejprve doma pohledala a pustili jsme si Skaličan na Východnej. Nejprve jsme si to pustili a potom měly porovnávat, čeho si všimly.

Odkud vychází vaše motivace k folklorním tématům. Kde vznikl ten váš vzťah k folkloru a k uplatňování těch prvků?

Já pocházím z Partizanskej, dědeček byl odtud, babička z Kysuc. A oni se dali dohromady, když šli pracovat do Baťových závodů. A jak byla z těch Kysuc, tak tam se hodně zpívalo. A oni byli naladěni jeden na druhého, babička měla takový krásný hlas. A my jsme k této babičce jezdili na celé prázdniny. A babička nás učila všechno, ona nás učila zpívat, vařit, vyšívát, ona byla kuchařka a krajčářka. A naučila mě i šít, takže i já teď šiju a opravuju kroje.

Ale u nás ve městě toho moc nebylo. Já jsem byla takové čiperné dítě, měla jsem pořád poznámky. A oni potom otevřeli v Pionýrském domě kroužek lidových tanců. A moje sousedka tam chtěla moc jít, tak mi volala, jestli tam s ní nechci jít. Tak jsem se zeptala rodičů, jestli tam můžu jít s ní. Když jsem tam přišla, tak jsem jen seděla na lavičce a držela jsem se jí jako klišť. A oni po nás chtěli, abychom šli do kruhu a každý předvedli nějaký taneční krok. A já jsem vůbec nechtěla, já jsem se přišla jen podívat s kamarádkou. A dělat to nebudu a nebudu se ztrapňovat a nikomu se nebudu ukazovat. Ale nakonec mě vyzvala a já už jsem nechtěla být tak moc odlišná. Tak mi učitelka ukázala jednokročku a já jsem to zkusila. Potom něco zase ukázala a já jsem to udělala. A jí se to líbilo a ona mi říkala, ať chodím i stou kamarádkou, že jsem šikovná. A já jsem tedy šla na ten první nácvik, kamarádka šla pak ještě na jeden a já jsem u toho nakonec zůstala dodnes. I ten zpěv mi šel. Takže od těch 8 nebo 9 roků dělá folklor. Do dospělého souboru jsme chodila, do vysokoškolského, potom i tady do Skalice a vedla jsem i děti. A také manželovi rodiče byli mezi zakladateli souboru Skaličan, takže i odtud to jde. Moje dcera má vystudovanou Vysokou školu umění, obor tanec a ona zpívá a tančí ve Sluku. Takže jsme celá taková folklorní rodina.

Tedy už se věnuji jen dospělému souboru Skaličan. Ale 25 let jsem se věnovala i dětskému souboru. Ale ta moje práce je nyní moc časově náročná a ono se nedá sedět na více židlích. Ten dospělý Skaličan je až večer, kdy už mám po práci, ale s těmi dětmi musel být člověk už odpoledne.

Nyní se budeme věnovat zdrojům, odkud čerpáte, když si připravujete výuku na folklorní téma. Jsou to knihy, časopisy, internetové zdroje?

Internetové zdroje ani moc nepoužívám, ale když jsem přišla do Skalice, tak jsme ze začátku pochodili s manželem tak spolu po okolí, protože on jak pracuje v muzeu, tak on je etnograf, nebo spíše etnomuzikolog, tak jsme chodili spolu sbírat nějaké písně a materiály. A potom byl pro mě zdroj i paní učitelka, která tedy stále

ještě vede Skaličánek, a to je jí už 79 let. A ona měla hodně materiálů, takže s ní jsme sedávali a to všechno máme pozapísované. Nebo co vydává muzeum v monografiích o těchto obcích, o písních a o tancích, co se dochovalo, jak se to dělalo. Takže více méně jen knižní publikace nebo osobní střetávání s osobami, které si ještě leccos pamatují.

Nabízí i vaše město nějaké materiály, ze kterých by se dalo čerpat, podílí se dostatečně na vydávání publikací s touto tematikou?

Určitě, máme tady Záhorské muzeum, které patří k Trnavskému kraji, takže jak manžel dělá toho etnomuzikologa, tak oni dělají ty monografie obcí a dost dlouho to trvá. Oni sesbírají všechnen ten materiál, každá ta obec má historii, on má na starost zpracovat ten hudební materiál, jaké tam byly muziky, jejich seskupení, jaké písně se tam zpívaly, jaké taneční prvky a kroky. Takže tyto monografie. A ony jsou uloženy postupně v muzeu a dělají se opravdu o každé obci. Takže všechny tyto obce. Nejen ta Skalice, ale celý ten Trnavský kraj a celé Záhorie. Tam se tedy dá také čerpat.

Jsou ty zdroje vydané v posledních letech nebo se jedná o starší materiály?

Obojí, oni hodně obnovují, protože vím, že Skalice měla už dvě publikace a naposledy byla, asi 6 roků zpět, obnovena. Ale ne, jen přepsána, ale také doplněna o další a nové věci. Některé publikace jsou asi tak 20 let staré minimálně, ale i za poslední roky jich vydali mnoho.

Takže vnímáte, že i současná doba poskytuje dostatek materiálů?

Ano, je dobré, že se tomu ti mladí lidé věnují a že ti, co pracují v muzeích, se velmi snaží. A obzvláště tady na tom Záhoří. I tím že vydávají ten časopis Záhorie. Tam jsou stále nové věci a stále je to i po hudební i taneční stránce, ale i po stránce zvyků, i když se o tom zvyku minimálně 20 let nevědělo a oni to znovu vytahují na povrch, aby se na to nezapomnělo.

Spolupracujete s rodinami žáků, zapojujete je nějak do přípravy nebo jestli jste měli nějaké činnosti, do kterých se mohli také zapojit.

Co se týkalo přímo školy, vyučování tam ani moc ne. Tam jsem zapojila rodiče jen v tom případě, kdy jsem děti záukolovala, že si mají něco zjistit v jejich rodině, třeba jaké písničky zpívá maminka, jaké stařenka. Ale v souboru už byla ta spolupráce větší, tam nám maminky pomáhaly i šít kroje a třeba nám sháněly nějaké materiály od stařenek a od stařečků. Tam nám více pomáhaly. Jen vlastně v rámci toho tématu Moje město, kdy měl ten Skaličánek vystoupení, tak aby se s dětmi přišli podívat.

Pořádáte v průběhu roku nějaké akce, třeba u příležitosti těch významných svátků, kde by se rodiče mohli přijít podívat (besídky, nebo něco takového)?

Dělaly se školní akademie, vždy v listopadu a pak na konci školního roku, kde si děti chystaly nějaké programy, kde jsme zařazovali ty zvyky i ten folklor. Takže když jsme měla třídu, kde bylo 10 dětí, které něco uměly, ty ostatní jsem zapojila jinak, třeba hrály divadlo nebo zpívaly.

Se souborem Skaličánek se dělala vystoupení, kde vystupovaly děti společně s dospělými, to bylo před Velikonocemi. A pak byl i Trdlofest, kde se peče největší trdelník. Nejdelší měl dva metry a oni ho pokaždě prodlužují. Tam se pečou celý den trdelníky a tohle je tam ta rarita, že se peče ten nejdelší. Začínalo se na metru a dvaceti centimetrech a ten poslední měl 2 metry. A tam jsou i různá vystoupení souborů. Není to námi organizované, organizuje to město a Kulturní středisko. Pak jsou tam Skalické dni, kdy Skaličan pravidelně vystupuje, děti jsou ráno. A pak jsou Dožínky, kdy je ráno mše a potom jsou různá vystoupení. Skaličánek patří pod ZUŠ, tak se dělá ještě vánoční koncert. Ale minulý rok nebylo nic.

Je potřeba žáky k folklorním tématům motivovat?

Co se týká Skalice, tak ani moc ne, protože ona celá ta Skalica tím folklorem žije. I ty děti to ve Skalici vnímají už od malička, protože i naše základní umělecká škola má taneční obor, tak v rámci tanečního oboru jsou učitelé, kteří chodí učit i do mateřských škol. Takže ty děti začínají s taneční přípravou už v mateřské škole. Neměla jsem s tím nikdy žádný problém, dost lehko se to vnímalo a dělalo. Děti totiž i plno těch skalických písní znaly. Myslím, že ani ve Strážnici s tím problém nemají. Neměla jsem nikdy pocit, že bych to dělala na sílu. I když jsme měli hudebku, tak děti přišly samy s tím, ať sis zazpíváme to, co nás učil David od své stařenky. Nebyl problém. A děti rádi donesly nějaké ty písně a rády se i učily něco nového, nějakou stařenčinu písničku.

Jaké konkrétní formy motivace jste využívala?

Já jsem s nimi vždy vedla rozhovor, který se vztahoval k nim samotným. Jaké poslouchají písně, opakovali jsme, co znají ze školky. A vyvodili jsme si, že těch stylů hudby je více a kdysi dávno, když lidé neměli internet a neznali tady tu hudbu, tak to bylo jiné. A představili jsme si třeba ty indiány, co používali. Jaké nástroje. Měli jen buben a potom dupali třeba tleskali. A z toho jsme vycházeli. U toho se i pohybovali a aby šli stejně, tak na to měli ten buben. Potom, že si vymysleli píšťalky a další nástroje. A nikdy jsme to nešli jenom v duchu folkloru, vždy jsme si to s něčím propojili a srovnávali jsme to. Posloucháme i klasiku, Čajkovského a tak. A poznáváme hudební nástroje. A přirovnáváme je k těm starým nástrojům, které ještě nebyly tak dokonalé. Všechno se postupně vyvíjelo.

Dneska se to dětem velmi těžko vysvětluje, protože si to nedokážou představit. Ale vždycky jsem jim to shrnula tak, že těch stylů je hodně, ale je třeba se vracet i k tomu, co někdy vytvořili a měli rádi naši rodiče. Ať to nikdy nezahyne. Takže jsme to i hodně porovnávali tu současnou a tu lidovou hudbu.

Pamatuji si, že mi kdysi pomohl i můj muž, že když jsme měli u třetáků nějakou novou písničku, tak jsme z toho vytáhli nějaký motiv a ten stejný motiv jsme našli v lidové písni, ten kousek. A tohle jsem jim pustila. Poslouchali píseň „Hej, sokoli“, to je jedna píseň a existuje i lidová píseň. Je to tedy ta původní píseň zahráná na jiné nástroje. A oni tedy věděli, že to vychází z toho lidové zpěvu.

S jakou zpětnou vazbou a postojem jste se setkala u žáků při zařazování folklorního tématu?

Děti, které k tomu neměly ten vztah, tak se chovaly laskně, řekla bych jako taková „šišci“, protože dělaly různé opičky při tom. Nebo když jsme si pouštěli písničku z nějakého vystoupení a děvčata tam zavýskaly a chlapci zapískali, tak oni si v lavicích pleskli taky a dávali ruku nahoru a kroutili rukou. Ale ne že by se jim to nelíbilo, to ne. Líbilo se jim to, ale ten jejich projev byl takový, že si z toho raději udělali legraci, jen aby nedali najevo, že se jim to líbí. Zaujalo je to. A však víte, že to ty děti občas dělají, že nedají najevo, že se jim to líbí, ale raději ze sebe udělají takovou opičku a budou „šáškovat“. Ale když jde i do rytmu, zvedne si tu ruku a pleskne si a udělá „juchů“, tak vím, že se mu to líbilo a že to v něm ta hudba vyprovokovala, že si taky zapískal.

Jsou ve vašem městě nějaké další motivy, které by mohly žáky motivovat k folkloru a pomoci jim k němu vytvořit vztah?

Myslím, že hodně zaujala ta soutěž, co začal před dvěma lety, jmenuje se Zem spívá. Tam se to tak hodně ukazovalo. Nevím, jestli v televizi nebo na internetu se k tomu dostanou. Myslím, že tomu hodně pomáhají ty akce, které máme v průběhu roku, ten Trdlofest, na Skalické dny přijdou i jiné soubory, a to láká diváky. Když porovnáš Skalici s Partizánským, co se týká toho kulturního života, tak je to tam takové zesílené. A já to tam už vůbec nepoznávám, oni to tam jedou takovým úplně jiným stylem. Jak mám vystudované vytváření choreografií, tak jsem si už chtěla párkrát „rýpnout“, poradit tomu šéfovi souboru, aby to dělal trochu jinak. Ve Skalici je to hodně v povědomí.

Máme ještě jeden soubor tady, jmenuje se Taxis. A ten je velmi oblíbený, protože už děti ve školce dostanou třásňové kalhoty a podprsenečky a všichni dělají to stejné, dupou, občas vyskočí. To teď hodně letí světem ten hip hop. Ale i přes to všechno si myslím, že je hodně podchycený i ten folklor.

S kým spolupracujete při zařazování folklorních témat a jak často v průběhu roku?

Spolupracovali jsme s muzeem ve Skalici, s kulturním střediskem, hodně s tou starší kolegyní Skaličankou. A potom sama oslovuji ty nejstarší členy souboru, třeba toho pana ředitele, ten už má 80 roků. Potom spolupracujeme s archívem a získávám odtamtud tance a videa.

Nejbližší je skanzen ve Strážnici, potom je to muzeum Kúty v pohraničí u Břeclavi, tam teď. Potom je osvětové středisko v Senici. Ale skanzeny, kde by se dalo vidět všechno vcelku, tak to máme jen tady ve Strážnici. A to není slovenské, to je naše. Ale tehdy to bylo naše společné.

Vnímáte existenci těchto institucí jako přínosnou pro učitele, kteří chtějí zařazovat folklorní témata?

Školství není úplně podporované dnes. Dříve když jsme si chtěli při škole založit soubor a ušít kroje, tak do týdne byly látky, ušilo se to a měli jsme. Tehdy ta kultura byla trochu jinak podporovaná. A když jsme chtěli jít na soutěže, tak jsme nic neplatili. Teď už si musí soubory všechno financovat samy. Není to úplně lehké. Ale pokud chce i dnes, tak je to možné, ale musí mít ochotného ředitele a dá se to, ale stejně si to všechno nakonec musí člověk udělat sám. U nás je školství a zdravotnictví úplně zhuntované a vykradené. Myslím, že se s určitými problémy potýkají i ostatní soubory, že to není jen u nás. Ani ta reprezentace není nijak podporovaná, soubory si musí platit pronájem místností a všechno. To bylo dříve jiné. V tom to bylo dříve lehčí.

Příloha č. 8

Rozhovor s respondentkou Pavlou

Srdečně vás zdravím. Jsem ráda, že jste si udělala čas k rozhovoru se mnou.

I já vás zdravím. Jenom nevím, jestli jsem já ten opravdu povoláný člověk, protože, jak jsem vám již psala, učím na prvním stupni mladší děti, většinou prvňáčky nebo druháčky. Ted' jsem přešla na obrovskou školu do Starého města, kde je velké množství dětí a méně času na to, abych do výuky mohla zapojit vícero prvků. Osnovy máme velmi našlapané a máme zde také, dokud nebyl covid samozřejmě, různé jiné aktivity, které mi už nedovolují další věci do výuky zapojovat.

Před tím jsem byla několik let na menší vesnické škole, která měla 100 žáků na celé devítiletce, což znamenalo asi 12 až 13 žáků v každé třídě. To bylo ideální. Tam se sem tam dal zapojit nějaký ten prvek z folkloru do prvouky, do výtvarky, do hudebky, do pracovních činností a do čtení. Jak ale říkám, na větší škole je ta práce úplně jiná.

Já budu vděčná i za tyto zkušenosti. Jsem ráda, že mám respondenty z různých typů škol. Znamená to pro mě jiný úhel pohledu.

Mohla byste se mi na začátek trochu představit, říct pár slov o sobě, své praxi, o škole, kde učíte nebo kde jste učila dříve, jestli se zaměřujete na děti mladší nebo starší apod.?

Jmenuji se Pavla, 15 let jsem učila na malé vesnické škole v Ostrožské Lhotě, která měla zhruba 100 dětí. Ted' dva roky pracuji na obrovské škole ve Starém Městě u Uherského Hradiště, kde jenom na prvním stupni je přes 400 dětí, je to opravdu kolos. Mimo to jsem ještě 20 let vedla, nebo pomáhala vést dětský folklorní soubor Děcka z Kunovic. Zkušenosti mám tedy trochu z tohoto a z té mimoškolky.

Tyto zkušenosti jsem se snažila přenášet i do školy do výuky. Velkým pomocníčkem pro mě byl repertoár koled. Koledy, které se učily naše děti v kroužku jsem tedy učila i děti ve škole v Ostrožské Lhotě, protože tam děti byly hodně zpěvavé. Navíc tam mají folklorní kroužek, což přinášelo dostatek folklorních aktivit i mimo školu. Já už bych byla taková navíc, co by tam přinášela ještě jiný folklor. Pro rodiče jsme dělali vánoční besídku. Bylo to takové propojené hraní. Vyučovala jsem totiž, a i nyní vyučuji hru na flétnu. Měli jsme hudební výchovu propojenou se hrou na flétničku, takže kromě toho, že děti zvládaly nějaké notičky, mohli jsme si zapískat i nějakou koledu. Přenášela jsem tam hodně koledy z Uherskohradištska nebo z okolí Kunovic, co jsme se učili se souborem. Děti se to učili, bavilo je to, protože takové koledy neznaly. A snažili jsme se i na tu flétničku něco zahrát. To bylo perfektní, zase to bylo něco jiného než písničky, co se učí normálně. Já jsem se jim snažila vybrat i takové s doprovodem, jak byly v knize Notičky pro čtyři prstíčky, nebo něco takového. Takový zvláštní doprovod, a to se dětem nelíbilo.

Ted' nám to covid zkomplikoval, takže nezpíváme, nehrajeme, je to takové o ničem. Sem tam nějaký taneček zapojuji, protože učím hudebku ve dvou třídách, ale už to není ono. Když budu ještě mluvit o té menší škole, protože tady na té velké to opravdu nejde, tak jsme tam měli dobré zkušenosti s projektovým dnem, do kterého byla zapojená celá škola. Bylo to před Velikonocemi, kdy druhá, třetí a čtvrtá třída přecházely ze stanoviště na stanoviště, kde pro ně měla ta třída nachystaný program. Jedna třída měla třeba prezentaci o lidových tradicích. Měla jsem to na starosti všechno, takže jsem věděla, co jim ty děti budou povídat, z toho nějaké ukázky, doplňovačky, tajenky. U druhého stanoviště vyráběly děti kraslice, učily se, kde se ty kraslice malovaly, viděly tam obrázky kraslic, jakým způsobem se malovaly ve vedlejší vesnici. To už jsem navazovala na tradice rukodělné činnosti. Na dalším stanovišti jsme se učili písničku, která se týkala Velikonoc. To byl tedy takový projektový den. Musím říct, že to bylo pěkné a děti to bavilo.

Ti starší měli pocit, že jsou důležití, protože si připravovali něco pro ty malinké, připravovali jim šablony, části výrobků, pomáhali jim při tom, takže si užili kontaktu s malými dětmi. A navíc se i ti malí dozvěděli něco o tradicích. Protože Velikonoce jsou největší křesťanský svátek v roce, tak se také dozvěděli něco od těch starších.

Máme blízko skanzen ve Strážnici a v Hradišti nový skanzen Rochus, takže jsme před Vánocemi a Velikonocemi absolvovali návštěvy. A na to konto jako zpětnou vazbu jsme si vyprávěli, co se děti dozvěděly. To je všechno folklor vlastně, co se dozvěděly, jaká je zpětná vazba, co jim zůstalo v hlavičce.

Jinak v květnu jsme si zpívali květnou neděli a smrtnou neděli, vyráběli jsme si Mařeny třeba. To jsme mohli dělat na té malé školičce, protože to bylo na vesnici a dala se sehnat nějaká sláma a podobně. Potom obléct Mařenu do nějakého kroje, to taky nebyl problém. A ještě jak jsem měla možnost čerpat z toho souboru a jak jsem znala písničky a tanečky, tak o to to bylo pro mě jednodušší. Mohla jsem to aplikovat na svých dětech.

Jaká témata v průběhu roku zařazujete nebo jste zařazovala?

Jak říkám, teď vůbec nic. Až potom k Vánocům něco. Když je Barborky nebo Lucie, tak jim to jen vysvětlím, řekneme si, co a jak, ukážeme si na interaktivní tabuli a tak. Ale když to vezmu od září na mé bývalé škole, zvlášť na vesnicích se slaví hody.

Vysvětlili jsme si, co a jak, přečetli jsme si nějaký článek. Tak jak rok šel, tak z každého tématu, jak to ti lidé prožívali, jsme se snažili nějaký malý prvek zapojit. Ať už do výtvarky nebo čehokoliv jiného. Hody tam slavili i s tím vesnickým folklorním kroužkem, takže zapojovali i malé děti. Oni mají bohužel Jakubské hody, což je v červenci – měli všechno v létě. Ale ještě i v září jsme si o tom povídali. Je to taková připomínka sklizně a úrody. A děti si pamatují, že byly v kroji na hodech a podobně. Potom další jsme nechávali až před Vánocemi. Zvyky jako trhání Barborek nebo Luca, tyhle všechny zvyky, to jsme využívali skanzen ve Strážnici. Pokud jsme se tam dostali, protože tam se dostat, to byl veliký kumšt. Využívala jsem známostí a všelijak po známostech jsem se tam snažila s celým prvním stupněm dostat. My jsme měli tu výhodu, že nás bylo asi 45 na celém prvním stupni, takže jsme se vešli všichni do autobusu a mohli jsme vyjet. Obrovská výhoda, malý počet dětí. To, co bylo k Vánocům, jsme si i třeba pekli cukroví, vyprávěli jsme si, co děti dříve dostávaly za dárečky, jak asi vypadal Štědrý den v minulosti. To jsme se dozvěděli i ve skanzenu, ale také jsme si o tom povídali sami. Pekli jsme si obřadní pečivo.

Když si o zvycích povídáte, v jakých předmětech to realizujete?

Většinou prvouka, ta je tomu uzpůsobená a potom dejme tomu ve čtení. Ve čtení jsem jim přečetla článek nebo jsme si začali povídat. Pak ve výtvarce, která výtvarka je tomu taky uzpůsobená, to, co oni slyší, by měli namalovat.

Když se vrátím k předvánočnímu období, tak se musím zeptat, jestli nějak řešíte dušičky, Halloween apod.

Děti mají dušičky spojené s tím, že chodí na hroby a mají to spojené s lidmi, kteří už s námi nejsou. Jednou se mi stalo, že když jsem zmínila téma dušiček, začaly kreslit hroby. To jsem říkala, že tedy ne, protože to bylo takové trochu morbidní. Tomu se teď spíše vyhýbám. Beru to tak, že už se blíží období adventu. Takže jsme si zdobili před adventem nějaký věnec, svíčky, každý týden jsme zapalovali svíčky – jen na chvilku, opatrně, u dětí člověk nikdy neví. A potom jsme si povídali o každém týdnu, proč je stříbrná neděle, proč je taková a tak. Oni už pak přesně věděli, jak dlouho mají do Vánoc. A jak říkám tohle období jsme už více nijak nerozebírali.

A co Mikuláš? Chodí k vám do školy?

No ano, určitě. Chodí k nám i do té nové školy. Loni to bylo úplně úžasné. Chodil pan ředitel a měl úžasné deváťáky. A na škole je cimbálovečka. A to bylo něco úžasného, udělali jsme to tak, že pan ředitel došel s celou cimbálovou muzikou, začali zpívat, my jsme se přidávali. Děti byly převlečené, ale všechny byly i s paními učitelkami, za čertíky a anděly. A pan ředitel přišel jako Mikuláš, měl kytaru, ostatní hráli na housličky. Bylo to takové příjemné, protože jsme hráli a zpívali. Takže tady toto ano. Měli jsme to i loni, byť je ta covidová situace. Tak k nám pan ředitel přišel, ale už byl důstojně v každé třídě s rouškou, jen chvilku, s ním jeden čert a jeden anděl. Paní zástupkyně dělala čertíka a byla moc hodná. To my bychom potřebovali spíše nějakého nedobrého čerta. A pak jsme k tomu měli projektový den a povídali jsme si o svatém Mikuláši, kdo to byl. Děti měly různé omalovánky a doplňovačky, takže takový čertovský den. Měly jsme i různé soutěže. Takže prolínáme to, co bylo v minulosti, s tím, jak je to dnes. Takto to dělám alespoň já.

Vánoce, jak jsem již říkala, pokud jsem měla možnost, tak jsme jezdili do skanzenu a k tomu jako zpětnou vazbu jsme si malovali, povídali jsme si, vysvětlovali jsme si to. I to, co byly ty Lucy, když je děti potkaly v tom skanzenu, co dělaly, tak jsme si to ještě jednou připomněli. Co se tam dělalo, co se tam peklo, tam se třeba i olovo vylévalo do vody, takže věděly, co to znamená, proč se to takto dělá. Takže veškeré ty tradice. Připomněli jsme si, jaké tradice dělají oni doma, co to ta tradice vlastně je apod. Takže toto jsme dělali ve spojitosti s návštěvou ve skanzenu.

Letos jsem měla před Vánocemi ještě domluvený takový projekt, který se neuskutečnil, protože... Ne to bylo až na Velikonoce. Na Velikonoce jsem měla domluvenou kolegyňku, známou, která mi slíbila, protože je muzikantka a momentálně je to člověk, který přebírá náš souborek a je to člověk, který vystudoval hudebku. A měli jsme to domluvené, že si uděláme takový projektový den o Velikonocích. Ale pak už se to neuskutečnilo. Jedním z prvků byl i folklor před Velikonocemi, měli jsme namyšleno, že to tam zapojíme, ale bohužel.

Když se vrátím do doby po Vánocích, tak jsou tam Tři králové, tak jsme si o tom popovídali, namalovali jsme si, spojili jsme to s pracovními činnostmi, takže jsme vyráběli, povídali jsme si. Četla jsem jim články, povídku o tom, jak se narodil Ježíšek, takže i tyto prvky vkládám. Nikomu nic nevnučuji, ale ono i to Staré Město je ještě takové hodně náboženské, je tam hodně lidí nábožensky založených, takže u těchto prvků musím vážit

slova a opatrně je vkládat do rozhovoru s dětmi i pro ty, kteří do kostela nebo do náboženství nechodí. Je to někdy docela problém, když je to na té vesnici, tak tam se to ještě drží. Na staré škole mi ještě 10 z 12 dětí chodilo do náboženství, tak tam problém nebyl. Tady už se musím ohlížet, aby nebyl problém.

Potom po Vánocích kromě Tří králů jsme začali fašankem, vyráběli jsme si masky, povídali jsme si o tom, jak se říká fašanku různě, v různých částech Moravy. To mám docela výhodu, protože mám kamarádku etnografku, a to mám úplně z první ruky, takže doufám, že dětem neřekám úplně nesmysly. Když si nejsem úplně jistá, tak jí volám.

Po fašanku máme dobu až do Velikonoc, těch 40 dnů, tak to jsme se dostali někam do skanzenu, kde jsme byli s dětmi na Rochusu v Hradišti. Tam jsme viděli, co se dělalo, děti viděly, jak se dříve žilo i se zvířaty, takový ten tradiční život na vesnici. Tak to se jim také líbilo. Zase jsme měli tu zpětnou vazbu, kdy jsme si povídali, ptala jsem se jich, co si zapamatovaly. Tak to je vždycky nutné nějaká ta zpětná vazba, abych věděla, jestli má smysl něco takového podnikat.

Letos jsme fašank neslavili, jen jsme v praktických činnostech vyráběli masky, povídali jsme si, co to je. A ještě jsem jim říkala, že si zatančíme, podšable, to je fašankový tanec, jestli to zvládnou. Zase mám výhodu, že je tady ve Starém Městě folklorní soubor, Dolina a Dolinečka. Tak plno dětí do té Dolinečky chodí a je výhoda, že oni jsou taková zpěvaví a pohybově nadaní. Takže děti ví, o co se jedná. Některé děti už ví a mají to naučené ze souborečku. Víc jsme toho neměli. Oni jsou to prváci, druháci, malé děti. A já s snažím, to, co je postihlo na jaře, tak všechno se nám ještě nepodařilo zvládnout, takže dotahujeme a dotahujeme. Ale i přes to se najde čas, kdy si tyto věci řekneme, něco vysvětlíme, nějakou tu tradici, co to znamená a jak to bylo kdysi.

Když jsem ještě byla na staré škole, tak když pominu fašank, tak potom už je květen, květná neděle a smrtná neděle, a to mám výhodu v tom, že tanečky a zpíváníčko k tomu, to jsem věděla a věděla jsem, co se dělá a jak se to dělá, jak ty děti na to reagují. Jestli jsou schopni dát něco dohromady.

Já se přiznám, že jsem mimo školu s dětmi nic nedělala, on měly bokem ten svůj souboreček a dělat ještě něco dalšího, to už by nebylo motivující pro ty děti. Takže ony chodily tady do souborečku, tady chodí do Dolinečky a ony se v tom souborečku v podstatě učí.

Vnímáte zařazování folklorních témat a prvků lidové kultury do výuky jako přirozenou součást vašeho plánování? Vidíte v tom nějaký smysl?

No v každém případě by měly děti vědět něco z historie a ona historie a ten folklor jdou ruku v ruce, takže tady ty prvky folkloru, aniž bychom je na to nějak upozorňovali, tak je to taková tradice naše. Takže když se propojují prvky folkloru do výuky, tak to není nic proti ničemu a je to vlastně historie našeho národa. Je potřeba ji nějak uchovávat. A ty děti, i když k tomu nemají žádný vztah, ony to někde slyší, já jim o tom povídám. A je fajn, že když se jich na to za určitou dobu zeptám, tak ony si vzpomenou, že jsem jim říkala to a to. A mě těší, že si něco zapamatovaly. Že třeba na základě výrobku nebo obrázku si to uvědomí. To mě těší i u těch dětí, které se folkloru nevěnují.

Jsou témata folkloru součástí vašeho ŠVP a máte možnost se v tomto směru podílet na úpravách ŠVP?

Oni mají daný školní vzdělávací program, úplně to tam není. Ve starém jsme měli seznámení s tradicemi, alespoň před těmi Vánocemi. Ale já mám možnost si tam ty prvky vkládat jako takové zpestření a v každém případě to dělám. Ještě jsem z toho nevyrostla.

Jaká je Vaše motivace k zařazování, implementování prvků lidové kultury nebo folklorních témat do výuky?

Tím, že jsem v tom žila od malička, folklorem jsem prošla, navíc jsem se teď skoro 20 let věnovala folklornímu souboru a člověk má přirozenou potřebu předávat ty informace dál těm dětem. Takže co mě vede – mám to v sobě, tak to předávám dál.

Takže jste chodila i do folklorního souboru?

Ano, chodila.

Které prvky lidové kultury nejraději nebo nejčastěji využíváte?

Lidovou píseň, lidový taneček, který já můžu zařadit jako zpestření do té hudebky. Nebo si zazpíváme běžně, nebo před nějakými těmi významnými svátky.

Vzpomenete si na nějaký taneček?

S dětmi jsme dělali smrtnou neděli, takové to „Květná neděle, kdes klúče dala.“ Už se mi pletou slova. Takže ten taneček, nebo taneček s větvičkami, nebo před Vánocemi jsem měla takové celistvé pásmo o Vánocích a o Ježíkovi. Tam tance moc ne, protože se netancuje, ale spíše říkadla, písničky a tak, tam byly zařazené. Takže takovéto Vánoční pásmo.

Třeba z lidové slovesnosti něco berete?

Ano, určitě žáci přicházejí do kontaktu s pranostikami. Ale to jsou takové ty klasické... I když klasické, tak ony vychází z té ústní lidové tvorby, z moudrosti lidí, jak oni to vnímali kdysi dávno, takže když teď bylo „Na Hromnice o hodinu více.“, tak jsem jim vysvětlovala, že to je všechno ze zkušeností lidí, kteří si to dříve předávali ústně, takže tento prvek také zapojujeme.

Mezi prvky lidové kultury patří i hmotná lidová kultura...

Toto děti nejlépe vidí v tom skanzenu, jak se lidé oblékali, jaká řemesla ti lidé dělali, od kovářů přes pletení košíků. Toto všechno v těch skanzenech viděly přímo. Nebo ty malerečky. Když jsme byli tady Rochusu, tak tam byla paní, co přímo malovala ta vajíčka. Takže tyto řemesla oni vidí hlavně na těchto akcích. A plus jim tam povídají, jak ty děti dříve žily, vlastně lidé obecně, jak se oblékali, co jedli. To všechno je tam pěkně ukázané. Ty děcka viděly, jak ti lidé třeba před Vánocemi jedli, co měli na stole. A proč to tam měli.

Dělali jste i některé ty klasické rukodělné nebo výtvarné techniky?

No to ne, my jsme zkoušeli plést se staršími dětmi na staré škole košík, ale z papíru. Měli jsme jednou pozvaného i pána, který dětem ukazoval, jak se pletou třeba i pomlázky. Takže děti si to mohly i přímo zkusit, jak se to plete. A viděli to i ve skanzenu, ale přímo si to vyzkoušet nemohly, to je pravda. Neměli jsme možnost, aby si to každý vyzkoušel. Já jsem to nahradila těmi ruličkami a zkoušeli jsme plést alespoň z těch papírových ruliček. Takže alespoň takto jsem to nahradila. Když jsme pletli ty koše z proutí, to jsme dělali s páťáky, a to byla hrůza, to jsme dělali několik týdnů. Od toho vás odrazují.

Dělali jste i nějaká jídla?

Před Vánocemi jsme pekli linecké s dětmi a zdobili jsme perníčky.

Které předměty vnímáte jako vhodné pro zařazování prvků lidové kultury?

Určitě je to hudební výchova, výtvarná výchova, praktické činnosti, nebo pracovní činnosti, ať to nazýváte správně, ono se to pořád mění ten název. Dále samozřejmě český jazyk, pokud je to i čtení a psaní a samozřejmě prvouka.

My jsme zkoušeli v tělocviku taneček, protože tam je větší prostor, ale i nějaké hry, které přežívají z dob minulých, třeba hru „Na husy“. Prostě takové ty různé hry, které se dříve hrávaly, to jsme už také zkoušeli.

Odkud čerpáte, když si připravujete výuku na folklorní téma nebo když zařazujete prvky lidové kultury?

Mým takový největším zdrojem je moje kamarádka, ta etnografka, která nám dříve vytvářela choreografie. Ona dříve vedla velký Kunovjan, kdysi dávno. A potom i náš soubor Děcka z Kunovic, teď ho převzala její dcera. A to je velký zdroj informací, protože cokoliv ona zakomponovala, ať to byl tanec nebo písnička nebo nějaké hry, tak to ona jako etnografka měla něčím podloženo. Já tady mám od pana Bartoše knihu „Naše děti“ a obdobných publikací mám hromadu, takže když něco potřebuji, jdu tam. Takže i teď krajský úřad památkové péče vydal dvě publikace písniček z této oblasti, tak i tam se dívám, jestli by se nedalo něco použít. A těch publikací mám díky té mé kamarádce hodně. Takže když něco potřebuji, tak naše oblast je vlastně specifická, a ono v každé té oblasti je nějaké specifikum, takže se snažím brát náměty hlavně tady z té oblasti Uherskohradištska.

Znáte třeba projekt Tady jsme doma?

Úplně nevím, to bude nějaký nový projekt, to bude něco úplně nového. S tím jsem se ještě nesetkala. Jak jsem říkala, já čerpám ty ze svého okolí, plus se podívám ať už na internet, třeba na výrobky, tam je těch inspirací, tam je toho dost. Ale ty faktické informace to mám buď ty svoje publikace nebo mám tady poradkyni, tu kamarádku etnografku, takže myslím, že dětem neříkám nic, co bych neměla.

Když jste zmínila ty tištěné publikace, jsou vydané v posledních deseti letech nebo jsou to spíše starší?

Tak třeba ta od pana Bartoše to je nevím kolikáté vydání, já už to mám asi tak 15 let doma tu knihu. Tu jsem dostala od mojí kamarádky. Tu knihu Naše děti. A pak tu spoustu publikací, co jsem měla nebo ještě mám, tak je to vydání starší.

Mohla byste nějaké ty publikace i jmenovat, pokud je máte někde po ruce nebo si vzpomenete.

Aha to jsem si měla nachystat, ale já vám donesu alespoň tu poslední. To jste mne trochu zaskočila, to jsem si mohla nachystat. Tak tady mám alespoň ty zpěvníčky. Je to Zlínský kraj v lidové písni, ten jsem dostala od té kamarádky. A mám ještě jeden. A potom určitě o řemeslech. Ona totiž psala svoje knížky tady o okolí Uherskohradištska. Ale to bych se musela podívat, mám to ve skřínce.

Spolupracujete na folklorních tématech s rodiči? Zapojujete je do přípravy nebo do činností samotných?

Tak to bohužel ne, protože tím, jak jsou tady ty folklorní soubory, tak ty děti chodí tam a tyhle záležitosti neřeším, protože oni toho mají až dost, když chodí takto do toho souboru. Takže ne, nezapojuju. Jako že bych je na něco pozvala, to ne. Jediné, co jsem organizovala, tak to bylo na staré škole, to jsem je zvala na vánoční besídku. Dokonce jsem si půjčila z folklorního kroužku dětské kroje, to jsem si popůjčovala. Měly třaslavice, košule, kožíšky měli, baranice z našeho vybavení. To jsem si dovolila půjčit. Takže naše děcka byly v kroji a před Vánocemi měly i vlňáčky a to bylo uzpůsobeno tomu vánočnímu pásmu. Takže to vím, že jsem ty rodiče před těmi Vánocemi zvala, když to ty malinké děti měly nacvičené. Ty starší děti nám napekly nějaké cukroví a rodiče s to chválili. Ale tam já jsem měla ohromnou výhodu, protože tam většina té mé třídy hrála na nějaký hudební nástroj nebo všichni alespoň na tu flétničku a jednak chodily do toho souborečku. A s těmi se dalo pracovat. Ale ty děti, které nic nedělají a sedí jen u počítače, tak tam je strašně těžké je nějak motivovat k nějakému tanečku nebo podobně. To říkám upřímně, že to je hodně těžké. Protože těm dětem se nechce vůbec nic. Ale zase jsem to brala jako motivaci k tomu, aby ty děti začaly někam chodit, buď do toho souboru nebo do zušky.

Když jsem mívala součásti hudebky tu hru na flétnu, tak jsem to brala tak, že i když se nenaučí hrát na tu flétničku, tak je to dobré pro správné dýchání, na jemnou motoriku, a navíc to bude třeba impuls pro ty děti, aby se začaly učit na nějaký ten nástroj hrát. Takže to беру takto.

Pokud děláte nějakou specifickou činnost, na kterou potřebujete nějaký materiál, ani v tomto se neobracíte na rodiče?

Ne, já si všechno sháním a chystám sama.

Tak to jste šikovná.

Ale myslím si, že kdybych poprosila rodiče, tak oni by se zapojili. Nevím tedy jak na této škole, ale na té staré určitě. My jsme tam měli i kuchyňku, kde se daly ty věci případně upéct. My jsme tam dělali třeba slané věnce, perníčky a tak.

A ještě jednu výhodu jsem měla. Měla jsem paní asistentku u chlapečka autisty. Takže paní asistentka mi pomohla, aby se děti nepopálily, aby si to všechno udělaly. Takže děti si to vyrobily, paní kuchařky byly úžasné, takže nám to upekly a bylo to super prostě. To byla taková výborná spolupráce. Malá škola měla své kouzlo a své výhody tady v tomto. Jednak, že člověk člověka zná, a i ty paní kuchařky tam byly ochotné se vším pomoci. Nebyl problém.

Máte v průběhu roku u těch prvních nebo druháků zařazené i nějaké téma, které by se vztahovalo ke zjišťování informací o životě rodičů a prarodičů, jak žili, jak a s čím si hráli apod.?

Tohle se přiznám jsme ještě nezařazovali. V podstatě rodiče mých dětí jsou mladí, to jsou třicátníci. Takže to by se museli prarodičů zeptat – prababiček, pradědečků.

Je potřeba žáky nějak motivovat k folklorním tématům?

Pokud to pojmete formou hry, tak je to pro děti přirozené. Není potřeba ani nějaká velká motivace a je to zajímavé. Ať už je to nějaká hra, písnička. My si to zahrajeme, zazpíváme, popovídáme si, mezi to musím vložit zase nějakou tu hru, aby je to opravdu bavilo. Takže myslím si, že u těch malinkatých je to jednoduché, protože pro ně je to hra. Takže nějaká větší motivace není nutná.

Jaké konkrétní způsoby motivace využíváte např. při výuce lidové písně, tance nebo když jedete do toho skanzenu?

Řeknu jim, co nás čeká, že se dozvíme, jak lidé žili. Ne rodiče, ani prarodiče, ale takové prababičky a praprababičky a jak to bylo zajímavé, když si to musely všechno vyrobit sami. A někteří opravdu, většinou, pokud jsme nacvičovali nějakou písničku, tak to problém nebyl. Ale když se někam jede, tak aby tu pozornost udržely a bavilo je to celou dobu. Protože i v tom skanzenu je zapojují, aby se šly podívat, šly si to vyzkoušet, protože tam pečou ty jidášky. Můžou si to udělat. Když je zapojí do toho dění, tak je to super. A já nemusím nic dělat. Ale samozřejmě když někam jedeme, tak je potřeba ty děti s tím seznámit, proč tam jedeme, co tam bude, co tam uvidíme. Tak to je ta motivace. A ta motivace je taková, že se chci dosáhnout toho, že oni sami se chtějí něco dozvědět.

Pokud zařadíte folklorní téma nebo zařadíte prvek lidové kultury, s jakým postojem žáků, s jakou reakcí se setkáváte?

U těch malých, jak jsem říkala, je to jednoduché. Vy se zeptáte, oni odpoví. Nevím u těch starších, ale jak říkám, záleží to na škole, jestli k tomu folkloru někdo přičichl nebo ne. Je vidět velký rozdíl, když někdo chodí do folklorního souboru a dělají tam nějaké hry, třeba tu ševcovskou, nebo si na něco hrají, třeba praní prádla, tak ty děti už ví, o co se jedná. Tam není vůbec problém něco zařadit, zeptat se jich. Pro ně je to přirozené.

Je vidět rozdíl u dětí, které nechodí do folklorního souboru?

Já myslím, že samozřejmě, protože se častěji objeví, že někdo řekne, že je to blbost. A na vás je, abyste jim to vysvětlila, proč se o tom bavíme, proč si takto hrajeme, proč zpíváme tuto písničku. Ale záleží, jak jim to podáte. Ale to víte že tam rozdíl je, to bych lhala, kdybych řekla, že všechny děti z toho mají radost. Ale říkám, že je to s těmi malými trochu snazší.

Spatřujete ve vašem městě obci nějaké motivy, které by mohly přispět k vytváření vztahu k folkloru, k folklorním tématům?

Určitě. Tady když ten velký soubor organizuje nějakou akci na Uherskohradištsku, ať je to třeba soutěž, které se zúčastňují také, protože tam dělám inspicí, tak soutěž ve verbování. Malí verbíři. A ty děti to vidí. A myslím si, že to nemusí být dítě z folklorního souboru, když to vidí, tak že k tomu přičichne a třeba by se tomu chtělo věnovat. Určitě, když se něco takového organizuje, že by k tomu ty děti přiměli. Vlastně v Kunovicích se pořádá Kunovské léto. Je to mezinárodní folklorní festival pro děti, takže pokud oni se přijdou podívat, jim se to zalíbí a řeknou: „Mami, já bych tam chtěl chodit, líbí se mi to.“ Určitě je to může přimět. Takže tyto akce by byly přínosné pro ty děti. Jednak aby poznaly naši kulturu, protože to všechno vychází z té staré kultury, a jednak si myslím, že by se chtěly zúčastňovat. Ale oni neví mnozí, o co se jedná, takže vlastně tím pádem, pokud neví, o co se jedná, pokud to bude jen přání rodičů. Nebo je hodně fajn, když souboráci mají děti a ty automaticky v tom žijí, tak na ty děti to přejde automaticky.

Ještě nějaké další akce kromě výše zmíněných?

Ve skanzenu Rochus bývají akce před Vánocemi a před Velikonocemi, potom tam bývá nějaký Řemeslnický den, ale tam my už jsme nejezdili. My jsme jezdili jen na ty pořádané akce před Vánocemi a před Velikonocemi. Pak už jsme neměli moc času někam jezdit.

A když pomíneme, na co jste vy přímo jezdili, ale budeme to brát pouze jako příležitosti, kam si děti mohly zajet s rodiči apod.

Internet je bohatý, takže mohli na kteroukoliv akci, pořádanou městem. Když není covid, tak těch akcí je dost. Takže třeba tady v Hradišti je před Velikonocemi jarmark spojený s vystoupeními dětí a folklorních souborů. A toho se zúčastňují děti z celého okresu. Když řeknu Slavnosti vína, tak to už má hlas. Zase jsou tam vystoupení od těch nejmenších. A ty děti to vidí, že každý mikroregion má v Hradišti své místo, a tam ty děti vidí všechno. V další části je program, kde se prolíná od nejmenších po nejstarší. Nebo je tam prodej řemeslnických výrobků, tak zase je to to čisté řemeslo. Nejsou tam Vietnamci, ale oni si to hlídají, aby tam byly ty charakteristické výrobky. Takže u nás v Hradišti je toho dost k vidění. Ještě když se jim to podá, tak oni mají možnost na takovéto folklorní akce chodit.

S kým dalším kromě rodiny žáků a zmíněnými skanzeny spolupracujete?

Ted' jsem si vzpomněla na muzeum v Hradišti, to je úžasná věc, a to jak galerie, tak ve Smetanových sadech samotné muzeum. Tam se pořádaly týdenní předvánoční nebo předvelikonoční akce, kdy se každý den předvádělo jedno řemeslo, jeden řemeslný výrobek, ať již zdobení kraslic nebo zdobení slámou či vyškabávání.

A taky jsme tam byli před Velikonocemi, děti si tam zdobily Mařenu, věděly, o co se jedná. Měli jsme tam celý výukový program. Takže tady to muzeum v Hradišti dává krásnou příležitost seznamovat se s těmi tradicemi i s těmi prvky.

Oni mají nějaké stálé expozice. Byli jste i na nich?

Oni tam mají stálou expozici krojů, a to by ty malinké děti moc nebavilo. Takže když jsme tam byli, tak jsme to procházeli, tak jsme si řekli: „Děti, vy jste z Ostrožské Lhoty, vy máte tady tento kroj a stejný kroj má i Uherský Ostroh. Těmto malým dětem je to jedno, ale když jim řeknu, že tady tento kroj je takový podobný jako máš doma ty, nebo jaký má tvoje sestra, tak oni řeknou: „Aha, vždyť já vím, že ona to tak nosí uvázané. Má takový šátek na hlavě, když jde na hody.“ Takže to dítě si všímá, že má ten kroj nějaké prvky. Nebo si řekneme, že v tomto kroji chodily babičky na pole, ten byl pracovní. Ale víc ne.

Jak často spolupracujete těmito institucemi?

Kdykoli je něco zajímavého a kdykoliv nám to doba umožní. My jsme rádi, když jsme se tam dostali jednou nebo dvakrát za rok.

Nevadí dětem, když jedete opakovaně do muzea nebo do skanzenu?

Já to většinou plánuji tak, abychom to vystřídalí. Když jsme tam byli na Vánoce, tak další rok jedeme na Velikonoce nebo opačně. Ale pro ně je to vždycky takové zpestření, když tam vidí toho Mikuláše a tak.

Vnímáte existenci těchto institucí jako přínos pro učitele při zařazování folklorních témat?

Určitě, naše učební osnovy jsou natolik našlapané, že opravdu abychom mohli zařazovat pravidelně nějaký ten prvek, tak na to ten čas není. Protože ty osnovy jsou tak náročné, že na to není čas. Vítám to, že můžu s dětmi odjet na tyto akce, že se můžeme podívat, můžeme navštívit. Záleží na tom, jaké máte vedení, ale s tím zatím jsem neměla problém. A také kolegyně, když jsem byla na malé škole, tak jsme opravdu vyjeli 4 nebo 5 tříd.

Chcete ještě něco na závěr dodat?

Ano, doufám, že si v tom nějakou tu zkušenost najdete. Kdybych se tomu chtěla věnovat naplno, tak si udělám celoroční projekt a budu tam ty prvky zařazovat pravidelně. Ale to záleží, jak si to člověk zaměří ten projekt. My jsme měli třeba projekt na čtenářskou gramotnost, tak jsme sbírali rybičky. Ale kdybych si řekla, že budu dělat tento projekt, tak si ho budu v průběhu celého roku plnit. Asi by to nebylo do takové míry, že bych každý týden něco zařazovala, ale dejme tomu čas od času, jednou za čtrnáct dní, za měsíc, tak by se dalo do nějakého předmětu zařadit ten prvek. My to v podstatě děláme, ale není to nazvané jako celoroční projekt nebo vyučování s prvky folkloru, ale děláme to automaticky. My tam ty prvky zařazujeme automaticky, ani o tom nevíme. To je tak u nás z Moravy.

Která organizační forma je pro vás ideální pro zařazování prvků?

Buď ten projektový den nebo klasická vyučovací hodina. Když jsme třeba měli na malé škole zařazený ten celodenní projekt, tak to mohl být i celoškolní projekt, protože nás bylo máličko. Ale to jsem chtěla vlastně udělat i letos, ale nevyšlo to.